T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MÜZE OLARAK KULLANILAN GELENEKSEL BURSA EVLERİ

Betül BAKIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı

Danışman

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Haziran, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MÜZE OLARAK KULLANILAN GELENEKSEL BURSA EVLERİ

Betül BAKIR tarafından hazırlanan tez çalışması 08.06.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SAĞDIÇ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Haluk ÇETİNKAYA, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi _____

Danışmanım Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Müze Olarak Kullanılan Geleneksel Bursa Evleri başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Betül BAKIR

İmza

Canım aileme

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimin ilk gününden beri, birlikte çalışmaktan çok keyif aldığım, bilgi birikimini paylaşmaktan asla çekinmeyen, tecrübeleriyle yol gösteren, anaç tavırları ile her daim yanımda olan, motivasyon sağlayan ve tezime büyük katkılarda bulunan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, çok değer verdiğim tez danışmanım Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi ve minnetimi sunarım.

Araştırma boyunca veri ve belgelere ulaşmamda yardımcı olan, Bursa Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'na, Bursa Tarihi Miras Şube Müdürlüğü'ndeki Dr. Eser ÇALIKUŞU'na, Bursa Rölöve ve Anıtlar Müdürü Sayın Aylin KIRLANGIÇ'a ve ilgili belediyelere gösterdikleri yardımsever tutumdan dolayı özellikle teşekkür ederim.

Saha çalışmaları sürecinde ziyaret ettiğim müzelerde, yardımcı olmak için elinden geleni yapan, sorularımı cevaplayan, misafirperver davranan tüm müze çalışanlarına teşekkür ederim.

Son olarak, her daim yanımda olan bu süreçte nazımı çeken ve beni destekleyen dostlarıma ve kardeşime, motivasyon kaynaklarım biricik babam Adem BAKIR'a ve biricik annem Sevim BAKIR'a en büyük teşekkürlerimi ve sevgimi sunuyorum…

Betül BAKIR

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ **vi**
ŞEKİL LİSTESİ **vii**
TABLO LİSTESİ **xxii**
HARİTA LİSTESİ **xxiii**
ÖZET **xxiv**
ABSTRACT **xxvi**
1 GİRİŞ **28**
1.1 Literatür Özeti 28
1.2 Tezin Amacı 29
1.3 Hipotez 30
2 BURSA KENTİ'NİN TARİHİ VE KENTSEL DOKUSU **31**
2.1 Bursa Kenti'nin Tarihi Gelişimi 31
2.2 Bursa'nın Kent Dokusu 48
3 GELENEKSEL BURSA EVLERİ **60**
3.1 Plan Özellikleri 61
3.2 Cephe Özellikleri 78
3.3 Süsleme Özellikleri 85
4 MÜZEYE ÇEVRİLEN GELENEKSEL BURSA EVLERİ'NİN KATALOĞU96
5 DEĞERLENDİRME **190**
5.1 Plan Özellikleri 190
5.2 Cephe Özellikleri 195
5.3 Süsleme Özellikleri 201
6 SONUÇ VE ÖNERİLER **206**
KAYNAKÇA **213**
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **224**

KISALTMA LİSTESİ

BBB	Bursa Büyükşehir Belediyesi
BKVKK	Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu
cm	santimetre
km	kilometre
KTB	Kültür Turizm Bakanlığı
m	metre
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
yy	yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Bithnia Krallığı 32
Şekil 2.2 Roma döneminde decamanus maximus ve cardo maximus 33
Şekil 2.3 Hisar içi yerleşimiz 34
Şekil 2.4 1490 yılına kadar inşa edilen anıtsal yapılar 35
Şekil 2.5 Ulucami ve hanlar bölgesi 36
Şekil 2.6 Yeşil Cami ve çevresi 36
Şekil 2.7 Bursa gravürü 37
Şekil 2.8 1900'lü yıllarda koza ayıran işçiler 38
Şekil 2.9 Modernleşme ve Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen yapılar.....39
Şekil 2.10 1862 tarihli Suphi Bey Haritası 39
Şekil 2.11 1914 tarihli Bursa haritası 40
Şekil 2.12 1952 yılında Hükümet Meydanı ve Ahmet Vefik Paşa Hastanesi 41
Şekil 2.13 Tayyare Sinema ve Tiyatro Binası, İş Bankası Binası, Çelik Palas Oteli 42
Şekil 2.14 Gazete küpüründe 1958 Hanlar Bölgesi'nde yangının boyutu 42
Şekil 2.15 Hisar Arkeopark alanı hava fotoğrafı 43
Şekil 2.16 1979 yılında Bursa 44
Şekil 2.17 Şehir merkezinde Ulucami ve TOKİ Konutları 45
Şekil 2.18 Günümüzde Sur ve Hanlar Bölgesi 46
Şekil 2.19 Bursa Kenti'nin Tarihsel Gelişimi 47
Şekil 2.20 Bursa'nın ilk yerleşim bölgeleri 48
Şekil 2.21 Pınarbaşı Mahallesi, Ermeni Mahallesi ve arkada Hünkar Köşkü ...49
Şekil 2.22 Mahalle isimlerinin kökenleri 49
Şekil 2.23 Bursa'da bir sokak, Konut dokusu içinde dükkan 50
Şekil 2.24 20. yüzyıla kadar kentin demografik yapısının gelişimi 51
Şekil 2.25 Göçmen arabaları 52
Şekil 2.26 Bursa'dan Görünüm 53
Şekil 2.27 Dönemlere göre gelişim.....53
Şekil 2.28 Atatürk'ün Hünkar Köşkü'nde halka seslenişi 54
Şekil 2.29 Prost ve Piccinato Nazım İmar Planları.....55
Şekil 2.30 Altıparmak Caddesi üzerindeki köşkler 56
Şekil 2.31 Cumalıkızık Köyü ve Kale Sokak 58

Şekil 3.1 Bursa'nın konut dokusu ve Bursa sokak görünümü.....61
Şekil 3.2 17. yüzyıla tarihlenen Halıcı İzzet Evi bahçe cephesi görünüşü ve Bahçe cephesi fotoğrafı 62
Şekil 3.3 Konutlara ulaşım biçimleri 62
Şekil 3.4 Gökdere üzerinde bitişik nizam konutlar 63
Şekil 3.5 1894 yılında karma devirli evler ve Saatçi Ali Bey Köşkü bahçesinde kameriya 63
Şekil 3.6 Deniz kıyısına yakın Selvilik Sokak üzerindeki konut dokusu restitüsyonu 64
Şekil 3.7 II. Murad Evi ve Somuncu Baba Evi 64
Şekil 3.8 Muradiye'de yer alan Hüsnü Züber Evi'nde açık taşlık ve Mudanya'da yer alan Tahir Paşa Konağı'nda kapalı taşlık 65
Şekil 3.9 Mahkeme Hamamı yanındaki evlerin zemin kat planları 66
Şekil 3.10 Yenişehir Şemaki Evi zemin kat odası ve Hüsnü Züber Evi kışlık oda 66
Şekil 3.11 Kenan Doğruöz Evi ana kat planı ve Adliye Önündeki Ev ana kat planı.....67
Şekil 3.12 II. Murad Evi merdiveni, Hasan Eşref Bey Konağı merdiveni ve Saatçi Ali Bey Köşkü merdiveni 68
Şekil 3.13 II. Murad Evi'nde sofa ile eyvanın kemer ile ayrılması ve Hüsnü Züber Evi sofasında sekilik 69
Şekil 3.14 Tahir Paşa Konağı'nda ortak sofa, dönerdolap üstten görünüşü ve Tahir Paşa Konağı'nda dönerdolap 69
Şekil 3.15 Hasan Eşref Bey Konağı'nda koridordan odalara ulaşım.....70
Şekil 3.16 II. Murad Evi başodasında sofa ve dış cepheye açılan ikili pencere dizisi ve Hasan Eşref Bey Konağı'nda düşey açılır pencereler ve sedir düzeni 71
Şekil 3.17 Odaya giriş biçimleri 72
Şekil 3.18 II Murad Evi dolap ve giriş düzeni ve Erken döneme ait bir oda restitüsyonu 73
Şekil 3.19 II. Murad Evi başodasında tavan döşemesi ve Yenişehir Şemaki Evi başodasında seki altı bölümünde tavandaki farklılaşma 74
Şekil 3.20 II. Murad Evi'nde yaşmaklı ocak, Atatürk Köşkü'nde soba, Mübadele Evi'nde ocak 75
Şekil 3.21 Atatürk Köşkü Müzesi planı ve Atatürk Köşkü giriş bölümü.....75
Şekil 3.22 Başlıca kaynaklarda yer alan Bursa Evleri'nin güncel durumu 77
Şekil 3.23 II. Murad Evi, Kenan Doğruöz Evi, Şeyh Hamit Mahallesindeki Ev.78
Şekil 3.24 Bursa evinde kafes kullanımı ve Haraççılar Konağı'nda kafes kullanımı.....79

Şekil 3.25 Muradiye Külliyesi karşısında yer alan konutta tepe penceresi ve alt sıra düzeni 80

Şekil 3.26 Tahir Paşa Konağı bahçe kapısı ve Nalbantoğlu Sokak'taki evin giriş kapısı.....81

Şekil 3.27 Üzeri cam panelli giriş kapıları 81

Şekil 3.28 Yenişehir Veli Baba Evi yapı elemanları ve Yenişehir Veli Baba Evi 82

Şekil 3.29 Bir Bursa Evi'nde cephede baca görünümü ve Akbıyık Caddesi'ndeki Ev.....83

Şekil 3.30 Çukur Köşk, Saatçi Köşkü, Atatürk Köşkü.....84

Şekil 3.31 Bursa Evleri'nde tuğla cephe süslemeleri 85

Şekil 3.32 Bursa evleri ve Hasan Eşref Bey Konağı bahçe cephesinde inşa tarihi 86

Şekil 3.33 Bursa Evleri'nde tepe pencereleri 87

Şekil 3.34 Bursa Evleri'nde payandalar 87

Şekil 3.35 Hünkar Köşkü giriş cephesinde kullanılan simgeler ve Mudanya Mütareke Evi furüşlar.....88

Şekil 3.36 Tahir Paşa Konağı başoda kapısındaki kitabe ve inşa tarihi ve Hüsnü Züber Evi başoda kapısı alınlığında yapının inşa tarihi 89

Şekil 3.37 1768 yılında inşa edilmiş Abdal Çıkmazı'ndaki evin frizinde şehir tasviri, Yenişehir Hacı Mahmud Konağı'nda dolap üstünde şehir tasviri, Bursa'da bir oda, Şeyh Hamit Mahallesi'ndeki Ev 91

Şekil 3.38 II. Murad Evi'nde pencere kapakları ve Yenişehir Şemaki Evi'nde pencere düzeni.....92

Şekil 3.39 Tavan döşeme türlerinin kesiti ve Tavan döşemesi örnekleri.....93

Şekil 3.40 Mudanya Halil Ağa Evi'nde tavan döşemesi ve II. Murad Evi başoda tavan döşemesi.....94

Şekil 3.41 Ormancılık Müzesi tavan döşemesi ve Hünkar Köşkü Müzesi.....95

Şekil 4.1 Hava fotoğrafı 99

Şekil 4.2 Kuzeybatı cephesi 99

Şekil 4.3 Kuzeybatı cephesi 99

Şekil 4.4 Zemin Kat Planı 100

Şekil 4.5 Ara kat planı.....100

Şekil 4.6 Birinci kat planı 100

Şekil 4.7 Kuzeybatı cephesi 101

Şekil 4.8 Kuzeybatı cephesi 101

Şekil 4.9 Çatı saçağı 101

Şekil 4.10 Güneybatı cephesi 101

Şekil 4.11 Parsele giriş kapısı ve kapı yanındaki çeşme 102
Şekil 4.12 Güneydoğu cephesi 102
Şekil 4.13 Güneydoğu cephesi 102
Şekil 4.14 Güneydoğu cephesi 102
Şekil 4.15 Bahçe 103
Şekil 4.16 Güneydoğu cephesi 103
Şekil 4.17 A-A Kesiti 103
Şekil 4.18 Depo 103
Şekil 4.19 Taşlıktaki merdiven 104
Şekil 4.20 Ara kat sofa 104
Şekil 4.21 Ara kat eyvan 104
Şekil 4.22 Sofaya açılan pencere 104
Şekil 4.23 Sofadaki sekilik 104
Şekil 4.24 Ara kat oda 104
Şekil 4.25 Ara kat oda 104
Şekil 4.26 Birinci kat sofa 104
Şekil 4.27 Birinci kat sofa restitüsyonu 105
Şekil 4.28 Birinci kat eyvan 105
Şekil 4.29 Birinci kat 105
Şekil 4.30 Birinci kat sofa seki 105
Şekil 4.31 Oda kapısı 106
Şekil 4.32 Kapı pervazları 106
Şekil 4.33 Başoda 106
Şekil 4.34 Baş odaya giriş 106
Şekil 4.35 Selvili dolap 106
Şekil 4.36 Dolap 106
Şekil 4.37 Dolap görünüşü 106
Şekil 4.38 Ocak görünüşü 106
Şekil 4.39 Pencere kapakları 107
Şekil 4.40 Tepe penceresi 107
Şekil 4.41 Birinci kat oda 107
Şekil 4.42 Sofa tavan döşemesi 107
Şekil 4.43 Sofa tavan döşemesi 108
Şekil 4.44 Eyvan tavan döşemesi 108

Şekil 4.45 Eyvan tavan döşemesi 108
Şekil 4.46 Başoda tavan göbeği.....108
Şekil 4.47 Başoda tavan döşemesi.....108
Şekil 4.48 Oda tavan döşemesi 108
Şekil 4.49 Oda tavan döşemesi 108
Şekil 4.50 Hava fotoğrafı 109
Şekil 4.51 Kuzey cephesi.....109
Şekil 4.52 Güney cephesi 109
Şekil 4.53 Bodrum kat planı 110
Şekil 4.54 Zemin kat planı 110
Şekil 4.55 Birinci kat planı.....110
Şekil 4.56 Giriş kapısı 111
Şekil 4.57 Bahçedeki çeşme 111
Şekil 4.58 Bahçedeki süs havuzu.....111
Şekil 4.59 Saçak altı.....111
Şekil 4.60 Bahçe kapısı 112
Şekil 4.61 Ahşap payanda 112
Şekil 4.62 Güney cephesi 112
Şekil 4.63 Kuzey cephesi görünüşü 112
Şekil 4.64 Kuzey cephesi.....113
Şekil 4.65 Cephedeki levha 113
Şekil 4.66 Doğu cephesi.....113
Şekil 4.67 Güney cephesi.....113
Şekil 4.68 A-A kesiti 114
Şekil 4.69 Bodrum kat 114
Şekil 4.70 Bodrum kat oda.....114
Şekil 4.71 Zemin kat giriş holü 114
Şekil 4.72 Merdiven holü 115
Şekil 4.73 Merdiven holü 115
Şekil 4.74 Zemin kat sofa.....115
Şekil 4.75 Hol 115
Şekil 4.76 Mutfak.....115
Şekil 4.77 Mutfaktaki ocak.....115
Şekil 4.78 Misafir odası.....115

Şekil 4.79 Sünnet odası....115
Şekil 4.80 Hamamlı oda....116
Şekil 4.81 1. kat sofa (güney) 116
Şekil 4.82 1. kat sofa (kuzey)....116
Şekil 4.83 Birinci kat hol....116
Şekil 4.84 Oda 117
Şekil 4.85 Odadaki dolap....117
Şekil 4.86 Oda (gelin)....117
Şekil 4.87 Odadaki (gelin) dolap 117
Şekil 4.88 Başoda (mavi) 117
Şekil 4.89 Başoda (mavi) 117
Şekil 4.90 Başoda (kırmızı)....117
Şekil 4.91 Mutfak tavan döşemesi....117
Şekil 4.92 Hava fotoğrafı 118
Şekil 4.93 Kuzeybatı cephesi 1988 senesi....118
Şekil 4.94 Kuzeybatı cephesi....118
Şekil 4.95 Zemin kat planı 119
Şekil 4.96 Birinci kat planı....119
Şekil 4.97 Güneybatı cephesi 119
Şekil 4.98 Kuzeybatı cephesi görünüş 120
Şekil 4.99 Güneybatı cephesi 120
Şekil 4.100 Giriş kapısı....120
Şekil 4.101 Bahçe....120
Şekil 4.102 Mermer çeşme....121
Şekil 4.103 Çeşme görünüş 121
Şekil 4.104 Kaplıca caddesinden ulaşım 121
Şekil 4.105 Kapı üzerindeki numara (17) 121
Şekil 4.106 Cephede eyvan....122
Şekil 4.107 İbrik motifi 1998 ve 2021 yılı....122
Şekil 4.108 Eliböğründe detay çizimi 122
Şekil 4.109 Kuzeydoğu cephesi....122
Şekil 4.110 Kuzeybatı cephesi görünüş....123
Şekil 4.111 A-A kesiti 123
Şekil 4.112 B-B Kesiti 123

Şekil 4. 113 Giriş Holü 123
Şekil 4.114 Giriş holü 123
Şekil 4.115 Taşlık 123
Şekil 4.116 Taşlık 123
Şekil 4.117 Kışlık oda 123
Şekil 4.118 Kışlık oda dolap 124
Şekil 4.119 Sofa restitüsyonu 124
Şekil 4.120 Sofa.....124
Şekil 4.121 Eyvan 124
Şekil 4.122 Başoda kapı alınlığı.....125
Şekil 4.123 Oda kapı alınlığı.....125
Şekil 4.124 Sofa 125
Şekil 4.125 Köşk restitüsyonu.....125
Şekil 4.126 Sedir düzeni.....126
Şekil 4.127 Günümüzde sofa 126
Şekil 4.128 Başoda 126
Şekil 4.129 Başoda 126
Şekil 4.130 Dolap nişi.....126
Şekil 4.131 Dolap görünüşü.....126
Şekil 4.132 Başoda pencereleri.....126
Şekil 4.133 Oda.....126
Şekil 4.134 Dolap 127
Şekil 4.135 Dolap görünüş 127
Şekil 4.136 Kışlık oda tavan döşemesi 127
Şekil 4.137 Kışlık oda tavan döşemesi 127
Şekil 4.138 Sofa tavan döşemesi.....128
Şekil 4.139 Sofa tavan döşemesi.....128
Şekil 4.140 Eyvan tavan döşemesi 128
Şekil 4.141 Eyvan tavan döşemesi 128
Şekil 4.142 Başoda tavan döşemesi 128
Şekil 4.143 Başoda tavan döşemesi 128
Şekil 4.144 Oda tavan döşemesi 128
Şekil 4.145 Oda tavan döşemesi 128
Şekil 4.146 Hava fotoğrafı 129

Şekil 4.147 Atatürk Evi Müzesi....129
Şekil 4.148 Kuzeydoğu cephesi....129
Şekil 4.149 Bodrum kat planı....130
Şekil 4.150 Zemin kat planı....130
Şekil 4.151 Birinci kat planı....130
Şekil 4.152 Birinci kat planı....131
Şekil 4.153 Bahçedeki köşk....131
Şekil 4.154 Köşkün tavan döşemesi....131
Şekil 4.155 Kuzeydoğu cephesi....131
Şekil 4.156 Sütunlar....132
Şekil 4.157 Giriş verandası....132
Şekil 4.158 Kuzeydoğu Cephesi....132
Şekil 4.159 Limonluk bölümü....132
Şekil 4.160 Güneydoğu cephesi....133
Şekil 4.161 Güneybatı cephesi....133
Şekil 4.162 Kuzeybatı cephesi....133
Şekil 4.163 Limonluk detayı....134
Şekil 4.164 A-A Kesiti....134
Şekil 4.165 B-B kesiti....134
Şekil 4.166 Giriş holü....134
Şekil 4.167 Zemin kat sofa....134
Şekil 4.168 Merdiven....134
Şekil 4.169 Kabul salonu....134
Şekil 4.170 Yemek odası....135
Şekil 4.171 Yemek odası tavan döşemesi....135
Şekil 4.172 Birinci kat sofa....135
Şekil 4.173 Atatürk'ün odası....135
Şekil 4.174 Atatürk'ün odası tavan döşemesi....136
Şekil 4.175 Yaver odası....136
Şekil 4.176 Yaver odası tavan döşemesi....136
Şekil 4.177 Çalışma odası....136
Şekil 4.178 Çalışma odası tavan döşemesi....136
Şekil 4.179 Hava fotoğrafı....137
Şekil 4.180 Kuzey cephesi....137

Şekil 4.181 Güneydoğu cephesi 137
Şekil 4.182 Müştemilat çatısında çıkan yangın 138
Şekil 4.183 Bodrum kat planı 138
Şekil 4.184 Zemin kat planı 138
Şekil 4.185 Birinci kat planı 139
Şekil 4.186 Bahçedeki havuz 139
Şekil 4.187 Aslan figürü 139
Şekil 4.188 Güneydoğu cephesi görünüş 139
Şekil 4.189 Giriş verandası 140
Şekil 4.190 Giriş kapısı 140
Şekil 4.191 Güneybatı cephesi 140
Şekil 4.192 Güneybatı cephesi 140
Şekil 4.193 Cephedeki dolap 140
Şekil 4.194 Kuzeybatı cephesi.....140
Şekil 4.195 Kuzeydoğu cephesi görünüş 141
Şekil 4.196 A-A kesiti 141
Şekil 4.197 Giriş holü 141
Şekil 4.198 Kütüphane 141
Şekil 4.199 Toplantı odası 142
Şekil 4.200 Salon.....142
Şekil 4.201 Merdiven.....142
Şekil 4.202 Sofa 142
Şekil 4.203 Duvar motifleri.....143
Şekil 4.204 Merdiven holü.....143
Şekil 4.205 Merdiven holü.....143
Şekil 4.206 Birinci kat salon 143
Şekil 4.207 Kuzey yönündeki oda.....144
Şekil 4.208 Oda tavan döşemesi 144
Şekil 4.209 Doğu yönündeki oda tavan döşemesi 144
Şekil 4.210 Hava fotoğrafı.....145
Şekil 4.211 Hünkar Köşkü 145
Şekil 4.212 Kuzey cephesi.....145
Şekil 4.213 Zemin kat planı.....146
Şekil 4.214 Bodrum kat planı 146

Şekil 4.215 Kuzey cephesi görünüş 146
Şekil 4.216 Podima döşeme.....147
Şekil 4.217 Bahçedeki çinili çeşme 147
Şekil 4.218 Giriş detayı 147
Şekil 4.219 Kuzey cephesi giriş verandası.....147
Şekil 4.220 Veranda tavan.....148
Şekil 4.221 Doğu cephesi.....148
Şekil 4.222 Alınlık 148
Şekil 4.223 Kuzey cephesi.....148
Şekil 4.224 A-A kesiti 149
Şekil 4.225 Kabul salonu 149
Şekil 4.226 Salonun tavan döşemesi.....149
Şekil 4.227 Av sahneleri 149
Şekil 4.228 Duvar bordürleri 150
Şekil 4.229 Atatürk'ün odası.....150
Şekil 4.230 Tavan döşemesi.....150
Şekil 4.231 Çalışma odası.....150
Şekil 4.232 Çalışma odası tavan döşemesi 151
Şekil 4.233 Sabiha ve Ülkü'nün odası 151
Şekil 4.234 Tavan göbeği.....151
Şekil 4.235 Gündüz tasvirleri 151
Şekil 4.236 Gece tasvirleri 152
Şekil 4.237 Dinlenme odası 152
Şekil 4.238 Merdiven holü 152
Şekil 4.239 Havuzlu salon 152
Şekil 4.240 Salonun tavan döşemesi.....153
Şekil 4.241 Yemek odası.....153
Şekil 4.242 Yemek odası tavan döşemesi.....153
Şekil 4.243 Yatak odası.....153
Şekil 4.244 Hava fotoğrafı 154
Şekil 4.245 Kılıç Kalkan Evi 154
Şekil 4.246 Güney cephesi.....154
Şekil 4.247 Zemin kat planı.....155
Şekil 4.248 Ara kat planı 155

Şekil 4.249 Birinci kat planı 155
Şekil 4.250 Batı cephesi.....155
Şekil 4.251 Batı ve kuzey cephesi 156
Şekil 4.252 Giriş kapısı 156
Şekil 4.253 Kuzey cephesi görünüş.....156
Şekil 4.254 Güney cephesi.....156
Şekil 4.255 Güney cephesi görünüşü 157
Şekil 4.256 A-A Kesiti 157
Şekil 4.257 Zemin kat.....157
Şekil 4.258 Güvenlik odası 157
Şekil 4.259 Ara kat 157
Şekil 4.260 Birinci kat 157
Şekil 4.261 Tavan döşemesi 157
Şekil 4.262 Uydu fotoğrafı 158
Şekil 4.263 Müze duvarında yer alan bir fotoğrafta Mübadele Evi.....158
Şekil 4.264 Kuzeydoğu cephesi.....158
Şekil 4.265 Zemin kat planı 159
Şekil 4.266 Zemin kat planı.....159
Şekil 4.267 Birinci kat planı.....159
Şekil 4.268 Kuzeydoğu cephesi görünüş 159
Şekil 4.269 Giriş kapısı 160
Şekil 4.270 Kuzeybatı cephesi.....160
Şekil 4.271 Güneybatı cephesi 160
Şekil 4.272 Bahçe 160
Şekil 4.273 Güneydoğu cephesi 161
Şekil 4.274 Güneydoğu cephesi 161
Şekil 4.275 Zemin kat taşlık 161
Şekil 4.276 Giriş bölümü 161
Şekil 4.277 Merdiven.....162
Şekil 4.278 Zemin kat oda 162
Şekil 4.279 Birinci kat sofa 162
Şekil 4.280 Eyvan 162
Şekil 4.281 Oda 162
Şekil 4.282 Oda 162

Şekil 4.283 Hava fotoğrafı 163
Şekil 4.284 Kuzey cephesi 163
Şekil 4.285 Kuzey cephesi 163
Şekil 4.286 Zemin kat planı 164
Şekil 4.287 Birinci kat planı 164
Şekil 4.288 Kuzey cephesi görünüş 165
Şekil 4.289 Batı cephesi görünüş 165
Şekil 4.290 Batı cephesi 165
Şekil 4.291 Doğu cephesi görünüş 165
Şekil 4.292 Doğu cephesi 166
Şekil 4.293 Bahçe girişi 166
Şekil 4.294 Tepe pencereleri 166
Şekil 4.295 Hol 166
Şekil 4.296 Taşlık 167
Şekil 4.297 Taşlık 167
Şekil 4.298 Taşlık 167
Şekil 4.299 Sofa 167
Şekil 4.300 A-A Kesiti 168
Şekil 4.301 Ahşap payanda 168
Şekil 4.302 Sofada dönme dolap 168
Şekil 4.303 Haremlik 168
Şekil 4.304 Sofaya açılan kapı 169
Şekil 4.305 Çeşme 169
Şekil 4.306 Hol 169
Şekil 4.307 Oda 169
Şekil 4.308 Selamlık sofa 169
Şekil 4.309 Selamlıktan sofaya geçiş 169
Şekil 4.310 Selamlıktan haremlik sofasına geçiş 169
Şekil 4.311 Başoda kitabesi 169
Şekil 4.312 Başodadaki yüklük 170
Şekil 4.313 Başoda 170
Şekil 4.314 Tepe penceresi 170
Şekil 4.315 Duvar panoları 170
Şekil 4.316 Tavan döşemesi 171

Şekil 4.317 Seki altı tavan döşemesi 171
Şekil 4.318 Baş oda tavan döşemesi 171
Şekil 4.319 Selamlık oda 172
Şekil 4.320 Haremlik sofa 172
Şekil 4.321 Haremlik sofa 172
Şekil 4.322 Haremlik oda 172
Şekil 4.323 Oda 172
Şekil 4.324 Haremlik oda 172
Şekil 4.325 Oda 172
Şekil 4.326 Odadaki dolap 172
Şekil 4.327 Hava fotoğrafı 173
Şekil 4.328 Denizden görünüm 173
Şekil 4.329 Güneybatı cephesi 173
Şekil 4.330 Bodrum kat planı 174
Şekil 4.331 Zemin kat planı 174
Şekil 4.332 Birinci kat planı 174
Şekil 4.333 Çatı katı planı 175
Şekil 4.334 Güneybatı cephesi görünüş 175
Şekil 4.335 Giriş kapısı 175
Şekil 4.336 Cephedeki çıkma 176
Şekil 4.337 Güneydoğu cephesi 176
Şekil 4.338 Kuzeybatı cephesi 176
Şekil 4.339 A-A Kesiti 176
Şekil 4.340 Giriş holü 177
Şekil 4.341 Sofadan giriş holü 177
Şekil 4.342 Sofa 177
Şekil 4.343 Merdiven holü 177
Şekil 4.344 Merdiven holü 178
Şekil 4.345 Sofadan oda görünümü 178
Şekil 4.346 Sofanın tavan döşemesi 178
Şekil 4.347 Balkonlu oda 178
Şekil 4.348 Balkonlu oda tavan döşemesi 179
Şekil 4.349 Dinlenme odası 179
Şekil 4.350 Mütarekenin imzalandığı oda 179

Şekil 4.351 İsmet İnönü'nün çalışma odası 179
Şekil 4.352 Birinci kat dinlenme odası.....179
Şekil 4.353 Birinci kat yatak odası 179
Şekil 4.354 Hava fotoğrafı 180
Şekil 4.355 Güney cephesi 180
Şekil 4.356 Kuzey cephesi.....180
Şekil 4.357 Zemin kat planı 181
Şekil 4.358 Birinci kat planı.....181
Şekil 4.359 Kuzey cephesi görünüş 181
Şekil 4.360 Bahçe düzenlemesi.....182
Şekil 4.361 Bahçe giriş kapısı 182
Şekil 4.362 Saçak ve kalemişi süslemeler 182
Şekil 4.363 Kuzey cephesi sağ bölüm.....183
Şekil 4.364 Merdiven 183
Şekil 4.365 Güney cephesi görünüş 183
Şekil 4.366 Güney cephesi 183
Şekil 4.367 A-A kesiti.....184
Şekil 4.368 B-B kesiti 184
Şekil 4.369 ZK1 Oda 184
Şekil 4.370 ZK1 Oda 184
Şekil 4.371 ZK3 Oda 185
Şekil 4.372 ZK4 Oda 185
Şekil 4.373 Kapı 185
Şekil 4.374 Sofa 186
Şekil 4.375 Sofa 186
Şekil 4.376 Kemer alınlığında kalemişi.....186
Şekil 4.377 BK1 oda 187
Şekil 4.378 BK2 oda 187
Şekil 4.379 BK2 Dolap Görünüşü.....187
Şekil 4.380 BK2 Oda.....187
Şekil 4.381 BK3 Başoda 187
Şekil 4.382 Ocak görünüşü 187
Şekil 4.383 Dolap görünüş.....188
Şekil 4.384 Dolap 188

Şekil 4.385 Kalemişi süslemeler 188
Şekil 4.386 ZK1 tavan döşemesi 189
Şekil 4.387 BK2 tavan döşemesi 189
Şekil 4.388 BK3 tavan döşemesi 189
Şekil 4.389 ZK1 Tavan döşemesi 189
Şekil 4.390 Sofa ve BK2 tavan döşemesi 189
Şekil 4.391 Eyvan tavan döşemesi 189
Şekil 4.392 BK3 tavan döşemesi 189

TABLO LİSTESİ

Tablo 4. 1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) 99
Tablo 4. 2 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) 109
Tablo 4. 3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze 118
Tablo 4. 4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) 129
Tablo 4. 5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü).....137
Tablo 4. 6 Hünkar Köşkü Müzesi 145
Tablo 4. 7 Kılıç Kalkan Evi Müzesi 154
Tablo 4. 8 Mübadele Evi Müzesi 158
Tablo 4. 9 Tahir Paşa Konağı Müzesi 163
Tablo 4. 10 Mütareke Evi Müzesi.....173
Tablo 4. 11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi.....180
Tablo 5. 1 Müze evlerin plan tipi tablosu 194
Tablo 5. 2 Giriş cephelerinin çıkmalara göre sınıflandırılması.....198
Tablo 5. 3 Giriş kapıları 199
Tablo 5. 4 Giriş cephelerindeki pencere tipolojileri 200
Tablo 6. 1 Müze olarak kullanılan geleneksel Bursa Evleri'nin süreç bilgileri 211
Tablo 6. 2 Müze olarak kullanılan geleneksel Bursa Evleri'nin bilgileri 212

HARİTA LİSTESİ

Harita 4. 1 Müzeye çevrilen geleneksel konutların harita üzerinde gösterimi .97
Harita 4. 2 İlçelere göre müzelerin dağılımı.....98
Harita 4. 3 Osmangazi İlçesi halihazır haritası.....99
Harita 4. 4 Osmangazi İlçesi halihazır haritası.....109
Harita 4. 5 Osmangazi İlçesi halihazır haritası.....118
Harita 4. 6 Osmangazi İlçesi halihazır haritası.....129
Harita 4. 7 Osmangazi İlçesi halihazır haritası.....137
Harita 4. 8 Yıldırım İlçesi halihazır haritası 145
Harita 4. 9 Yıldırım İlçesi halihazır haritası 154
Harita 4. 10 Nilüfer İlçesi halihazır haritası.....158
Harita 4. 11 Mudanya İlçesi halihazır haritası 163
Harita 4. 12 Mudanya İlçesi halihazır haritası 173
Harita 4. 13 Yenişehir İlçesi halihazır haritası 180

ÖZET

Müze Olarak Kullanılan Geleneksel Bursa Evleri

Betül BAKIR

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci başkenti olan Bursa, kent gelişim modeli ve konut dokusu ile sonraki Osmanlı kentlerine öncülük etmiştir. Roma ve Bizans dönemlerine de tanıklık eden şehir, tarihi yapıları ve zengin geleneksel konut dokusu ile araştırmalara konu olmuştur. Kentte, tarihi sur çevresinde gelişen ve külliyeler etrafında oluşan mahalleler zamanla kendi özelliklerine sahip bölgelere dönüşmüştür. Kent tarihi boyunca doğal afetlerden dolayı zarar gören geleneksel konut dokusu, kente yapılan göçlerin ve modernleşme dönemlerinin etkisi ile dar parsellerde yükselen apartman bloklarına dönüşmüştür. Cumhuriyet sonrası gelişen koruma yaklaşımları ve 1991 yılında kentin "Avrupa Kenti" seçilmesiyle, Bursa Evleri'nin tescillenmesi gündeme gelmiştir. Kent yönetimi tarafından alınan kararlarla konutlara yeni fonksiyonlar atanmıştır. Geleneksel konutların, gelecek kuşaklara aktarılması ve mimari kültürün tanıtılması bakımından önemli role sahip olan müze ev kavramı bu bağlamda şehirde uygulanmaya başlanmıştır. Kentin farklı bölgelerinde yer alan, inşa edildiği dönemin mimari özelliklerini yansıtan veya önemli bir şahsa ait olan evler yenileme süreçleri tamamlanarak müze ev olarak açılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, başlıca başvurulan kaynaklar ve kurumlar literatür özeti bölümünde anlatılmış, tezin amacı ve hipotez başlıkları altında tez hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Bursa kentinin tarihi gelişimi ve kent dokusu incelenmiş, başlıca kaynaklarda geçen geleneksel Bursa Evleri'nin güncel durumlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde, Geleneksel Bursa Evleri'nin gelişimi plan, cephe ve süsleme özellikleri başlıkları altında incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Bursa'nın çoğunlukla merkez ilçe olan Osmangazi olmak üzere, Nilüfer, Mudanya, Yıldırım ve Yenişehir İlçelerinde bulunan müze olarak kullanılan konutlar kataloglama yöntemi ile sıralanmıştır. Kataloglar kapsamında konutların inşa tarihi, sahibi, tescil durumu, restorasyon süreçleri ve müze teması hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda, 11 adet müze fonksiyonu atanmış geleneksel konut plan, cephe ve süsleme özellikleri bakımından incelenmiştir. Araştırmanın son bölümünde, bahsedilen konutlar plan, cephe ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa Evleri, geleneksel konutlar, müze, müze evler

ABSTRACT

Traditional Bursa Houses Used As Museums

Betül BAKIR

Department of Architecture

Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Nur URFALIOĞLU

Bursa, the second capital of the Ottoman Empire, pioneered the following Ottoman cities with its urban development model and residential texture. The city, which also witnessed the Roman and Byzantine periods, has been the subject of research with its historical structures and rich traditional housing texture. In the city, the neighborhoods that developed around the historical city walls and formed around the kulliyes turned into regions with their own characteristics over time. The traditional housing texture, which has been damaged by natural disasters throughout the history of the city, has turned into apartment blocks rising in narrow parcels with the effect of migrations to the city and modernization periods. With the conservation approaches that developed after the Republic and the city's election as a "European City" in 1991, the registration of Bursa Houses came to the fore. With the decisions taken by the city administration, new functions have been assigned to the residences. The concept of museum house, which has an important role in transferring traditional houses to future generations and introducing architectural culture, has started to be implemented in the city in this context. The houses located in different parts of the city, reflecting the architectural features of the period in which they were built, or belonging to an

important person, were opened as museum houses after their renovation processes were completed.

In the first part of the study, the main referenced sources and institutions are explained in the literature summary section, and information about the thesis is given under the headings of the aim and hypothesis of the thesis. In the second part of the study, the historical development and urban texture of the city of Bursa were examined, and the current situation of the traditional Bursa Houses mentioned in the main sources was mentioned. In the third chapter, the development of Traditional Bursa Houses is examined under the headings of plan, facade and ornamental features. In the fourth part of the study, the houses used as museums in Bursa's mostly central district, Osmangazi, and in Nilüfer, Mudanya, Yıldırım and Yenişehir districts are listed by cataloging method. Within the scope of the catalogs, information about the construction date, owner, registration status, restoration processes and museum theme of the houses were given. In this context, 11 traditional houses with museum functions were examined in terms of plan, facade and ornamental features. In the last part of the research, the mentioned houses were evaluated in terms of plan, facade and ornamental features.

Keywords: Bursa Houses, traditional houses, museum, house-museums

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Müze Olarak Kullanılan Geleneksel Bursa Evleri adlı çalışma için öncelikle, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ve Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarihi Miras Müdürlüğü'ne gerekli başvurular yapılmış, konutlarla ilgili veriler temin edilerek yazar tarafından güncellenmiştir. Araştırma süreci boyunca kullanımda olan müzelere ziyaret yapılmış olup müze görevlileri ve yetkili kişiler ile sözlü görüşmeler yapılmıştır. Literatür araştırması boyunca Bursa Setbaşı Kütüphanesi Bursa Belgeliği'ndeki yazılı ve görsel dökümanlara, Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, Salt Araştırma, Turuz Dil ve Etimoloji Kütüphanesi'ndeki elektronik kaynaklara başvurulmuştur.

Bursa Kenti'nin Tarihi ve Kentsel Dokusu'nun işlendiği bölümün gelişmesinde; "Bursa Ansiklopedisi", Albert Gabriel'in "Bir Türk Başkenti Bursa" kitabı, Joseph Von Hammer'in "Büyük Osmanlı Tarihi" adlı kitabı, Strabon'un "Antik Anadolu Coğrafyası" adlı kitabı, Suraiya Faroqhi'nin "Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla" adlı kitabı, Maurice Cerasi'nin "Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıl Kent Uygarlığı ve Mimarisi" adlı kitabı, Engin Yenal'ın "Osmanlı (Baş) Kenti Bursa" kitabı, Nurşen Günaydın ve Raif Kaplanoğlu'nun "Seyahatnamelerde Bursa" kitabı, Yusuf Oğuzoğlu tarafından düzenlenen "Halil İnalcık'ın Bursa Araştırmaları" derleme kitabı, Kazım Baykal "Bursa ve Anıtları" kitabı, Raif Kaplanoğlu ve Ozan Kaplanoğlu tarafından yazılmış "Bursa'nın Göç Tarihi" kitabı, Cafer Çiftçi tarafından düzenlenen "Bursa'nın Kentsel ve Mimari Gelişimi" sempozyum kitabı, Yılmaz Akkılıç'ın "Atatürk ve Bursa adlı kitabı, Nezaket Özdemir'in "Çekirge Köşkleri" adlı kitabı başlıca başvuralan kaynaklardır. M. Asım Yediyıldız'ın "Şeriyye Sicilleri'ne Göre Bursa'nın Sosyo-ekonomik Yapısı (1656-1658)" adlı makalesi, Kamil Doğancı'nın "Bithnia Tarihi" adlı makalesi, Timur Kaprol'un "Cumhuriyet Sonrası 1930-1950 Yılları Arasında

Bursa'da Mimari Gelişim" adlı makalesi, Ertuğrul Menteşe'nin "Bursa Metropoliten Alan Tesbit Planlaması Ön Raporu" adlı makalesi faydalanılan diğer önemli kaynaklardır.

Bursa Evleri'nin, plan, cephe ve süsleme özelliklerinin değerlendirildiği kısımda Celal Esat Arseven'in "Türk Sanatı" adlı kitabı, Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Evi" adlı kitabı ile "Bursa'da Bazı Sofalar" ve "Bursa Evleri" adlı makaleleri, Önder Küçükerman'ın "Anadolu Mirasında Türk Evleri" kitabı, Leman Tomsu'nun "Bursa Evleri" adlı tezi, Carel Bertram'ın "Türk Evini Hayal Etmek" adlı kitabı, Nezaket Özdemir'in "Çekirge Köşkleri" adlı kitabı, Nur Urfalıoğlu'nun "Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze" adlı kitabı, M. Asım Yediyıldız'ın "XVI. Asır Bursa Evleri" adlı makalesi, Reha Günay'ın "Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu" adlı kitabı başlıca başvurulan kaynaklardır. Katalog bölümünde ise yetkili kurumlardan sağlanan rölöve, restorasyon raporları, fotoğraf albümleri kullanılmıştır. Belirtilen kaynaklara ek olarak "Arkitekt, Vakıflar, Prusa Sanat, Bursa'da Zaman ve Bursa Günlüğü" adlı dergilerde bulunan ilgili makalelerden faydalanılmıştır.

1.2 Tezin Amacı

Bursa, Erken Dönem Osmanlı başkenti olarak diğer Osmanlı kentlerine, şehircilik açısından örnek teşkil etmiş bir kenttir. Kent, bu özelliğinin katkısıyla anıtsal yapı ve geleneksel Türk-Osmanlı konutu bakımından zengin bir yelpazeye sahiptir. Kentte, geleneksel dokusunun korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla, devlet eliyle veya özel kurumların katkılarıyla müzeleştirilerek hizmete açılan çok sayıda konut bulunmaktadır. Tez kapsamında, Bursa kentinin tarihi ve Bursa'nın konut dokusu incelenecek, Bursa Evleri'nin nitelikleri ortaya konulacaktır. Kentin merkez ve çevre ilçelerde bulunan müzeye çevrilmiş on bir adet Geleneksel Bursa konutu, her biri için birer katalog oluşturma yöntemiyle plan, cephe ve süsleme özellikleri bakımından incelenecektir. Çalışmaya başlandığında Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze restorasyon sürecine girerek gençlik merkezine dönüştürülmüş, Tahir Paşa Konağı Müzesi ise halkevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Müze statüsünden çıkarılan bu iki yapı, uzun yıllar boyunca müze olarak hizmet verdiği için çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Hazırlanan kataloglarda, konutların ada, parsel bilgileri, sahibi veya mimarı, inşa

tarihi, tescil durumu, yenileme süreçleri, müzenin kullanım şekli ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi verilmiş, rölöve çizimleri, eski fotoğraf ve belgeler, çalışma sürecinde çekilen fotoğraflar yapının detaylarına ilişkin bilgiler ile desteklenmiştir. Çalışma boyunca, seçilen müzelerin bulunduğu çevrelerin özellikleri, bahsedilen konutların tarihi önemi ile müze olarak seçilmelerinin nedenleri, konutlara yapılan yenileme süreçlerinin nasıl uygulandığı, restorasyon çalışmaları sırasında nasıl bir yaklaşım izlenmesi gerektiği, müzelerde geleneksel konut kurgularının okunurluğu sorularına cevap aranacaktır.

1.3 Hipotez

Roma ve Bizans Dönemi'ne tanıklık eden, Osmanlı İmparatorluğu'nun Yenişehir'den sonraki başkenti olması özelliği ile sonraki Osmanlı Kentleri için örnek oluşturmuş bir kent olan Bursa, tarihi yapılar ve geleneksel konutlar bakımından oldukça zengindir. Çalışma kapsamında, Bursa Evleri'nin özelliklerini yansıtan, 17. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar olan dönemde inşa edilmiş 11 adet geleneksel konutun, nasıl müzeye çevrildikleri, bu konutların, plan, cephe ve süsleme özellikleri belgeler ve tablolar yardımı ile ortaya konmuştur.

2
BURSA KENTİ'NİN TARİHİ VE KENTSEL DOKUSU

2.1 Bursa Kenti'nin Tarihi Gelişimi

Bursa kenti, Bithynia Krallığı, Roma ve Bizans İmparatorluğu dönemlerine tanıklık etmesi ve Osmanlı Devleti'nin Yenişehir'den sonraki başkenti olması özelliği ile kent tarihi ve dokusu bakımından incelenmesi gereken bir şehirdir. Marmara Denizi'nin güneydoğusunda, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan Olympos Dağı'nın (Uludağ) yamaçlarında kurulan şehir, verimli toprakları, akarsuları, sıcak su kaynakları ve İstanbul'a yakınlığı ile tarih boyunca önemini korumuştur. Şehrin kuzey sınırlarında Gemlik Körfezi ile İznik Gölü, güney yönünde İnegöl ve Yenişehir ilçeleri ile Uluabat Gölü bulunmaktadır. Uludağ'ın eteklerinden gelen Gökdere, Balıklı ve Kırkpınar Dereleri ile Kaplıkaya, Değirmendere, Soğukpınar ve Madendere'nin aktığı Nilüfer Çayı, Marmara Denizi'ne karışmaktadır (Dostoğlu, t.y.). Kentte, Bursa ovası başta olmak üzere, Mustafakemalpaşa, İnegöl, Orhangazi, İznik, Yenişehir, Çakırköy ve Karacabey ovaları bulunmaktadır (*Yurt Ansiklopedisi*, 1982). 11.027 km^2'lik alana sahip kent, şehir genelinde ılıman; Uludağ yakınında ise sert iklime sahiptir (Akkılıç, 2002).

Bursa'nın tarih öncesi dönemine yönelik yapılan araştırma kazıları sonucunda Neolitik, Kalkolitik ve Bronz Çağı'na ait bulgulara rastlanmakta olup, Roma ve Bizans tabakalarına ulaşılmıştır (Cengiz, 2014; Roodenberg, 1990). Kent, M.Ö. 4. yüzyılda Bithynia olarak anılan bölgede yer almaktadır. Türkiye'nin kuzeybatı yönünde gelişen, Bithynia, Bursa, Bilecik, Sakarya, Bolu, Kocaeli şehirleri ile İstanbul'un Anadolu Bölgesi ve Zonguldak şehrinin batı kısmını kapsamaktadır (Çiftçi, 2021; Doğancı, 2003)(Şekil 2.1).

Şekil 2. 1 Bithnia Krallığı (*Wikimedia*, 2022)

Bölgede hüküm süren uygarlıklardan ilkinin Lidyalılar olduğu, M.Ö. 5. yüzyılda ise şehrin Persler tarafından işgal edildiği bilinmektedir (Corsten, 1993). M.Ö. 281 yılında Bithynia Bölgesi, krallığa dönüşmüş, I. Nikomedes (M.Ö. 279-246) döneminde Helenizm kültürü bölgede etkisini göstermiştir (*Yurt Ansiklopedisi*, 1982). Strabon'a göre Nikaia olarak bilinen İznik kenti de Helenistik dönemde kurulmuştur (Strabon, 2000). I. Prusias (M.Ö. 232-183) döneminde ise, krallığın sınırları Mysia Olymposu'na kadar genişlemiş, Hannibal'ın desteği ile "Prusia" ve "Prusia ad Olympos" olarak anılan kale kent kurulmuştur (Çiftçi, 2021; M. Şahin, 2007). M.Ö. 74 yılında Pontus ile Roma arasındaki Mitridates Savaşı sonucunda kent Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir (Doğancı, 2003). Roma döneminde senatosu olan bir kent haline gelen Prusa'da sıcak su kaynakları ve kaplıcalar da önem kazanmıştır (Tekeli, 2007). Engin Yenal, Roma şehir düzenine göre, Ortapazar Caddesi'ni "decumanus maximus" (doğu-batı yönünde uzanan cadde), Kavaklı-Yerkapı Caddesi'ni ise "cardo maximus" (kuzey-güney yönünde uzanan cadde) olarak tanımlamıştır (Şekil 2.2) (Yenal, 2012).

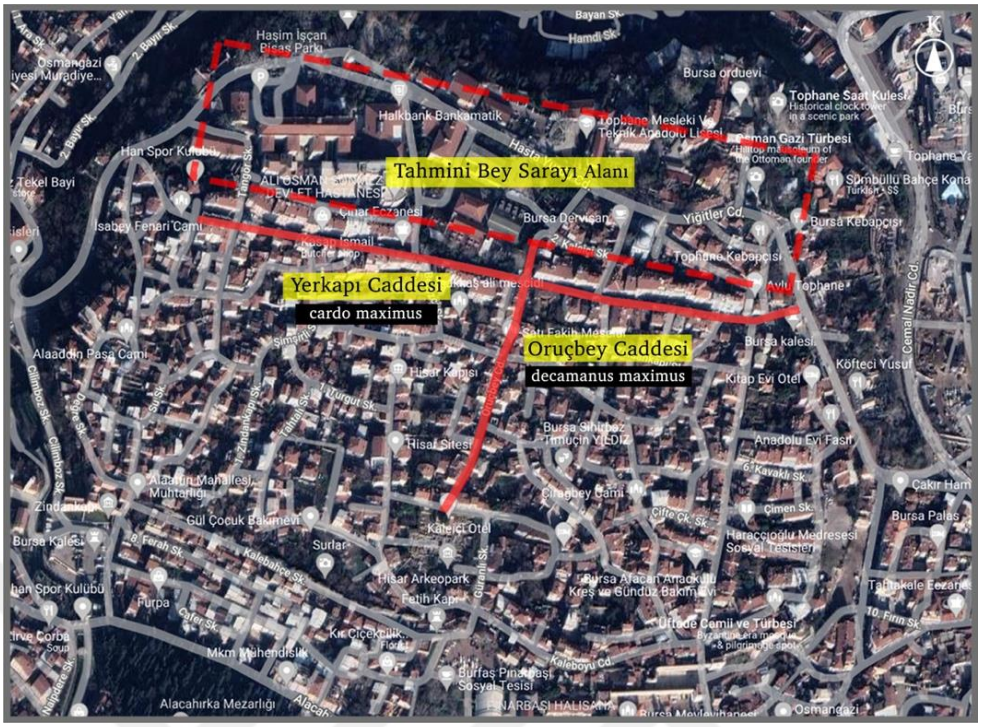

Şekil 2. 2 Roma döneminde decamanus maximus ve cardo maximus (Yenal, 2012) (Yenal'ın verilerine göre yazar tarafından hazırlanmıştır)

Pagan inanca sahip olan Prusa halkı, M.S.395 yılında Bizans İmparotorluğu'nun bölgeyi işgali ile Hristiyan inancına uygun bir kent modeline yönelmiştir. Roma döneminde var olduğu düşünülen tapınak, forum, agora, curia (halk meclisi) gibi kentin temel taşlarını oluşturan yapılar, kilise, manastır ve aş evlerine çevrilmiştir (Yenal, 2012). Bu dönemde şehir "Theopolis" (Tanrıların Kenti) olarak anılmıştır. Türklerin ve Arapların şehre yönelik saldırılarından korunmak için, Bizans döneminde şehrin surları güçlendirilmiş, şehir kale içinde yapılanarak "kastron" adı verilen sur içi kente dönüşmüştür (Yenen, 2000). 1081 yılında Selçuklu Devleti tarafından İznik ve Bursa işgal edilmiş, 1087 yılında Bizanslılar şehri geri almıştır (Gabriel, 1958).

Osmangazi döneminde, Bursa ile ilk etkileşim Yenişehir bölgesindeki imar faaliyetleri ile olmuştur. 1308 yılında Osman Bey tarafından Bursa kuşatılmış, 1321 yılında Mudanya ve Gemlik bölgeleri fethedilmiştir (Baykal, 1993). 1315 yılında Bursa surlarının doğu yönündeki Kaplıca mevkiinde Balabancık Kulesi; batı yönündeki Pınarbaşı mevkiinde Aktimur Kulesi inşa edilerek şehir gözlenmiştir

(Evliya Çelebi, 2022; Von Hammer, 2019). Orhangazi döneminde karargah bu bölgelere getirilmiştir. Bir sene boyunca kuşatılan kale, şehrin su kaynaklarının kesilmesi sonucu, 1326 yılında fethedilmiştir. (Baykal, 1993).

Bursa Kalesi, 67 kule ve 5 kapısı bulunan savunma kalesi ve 17 kulesi olan iç kaleden oluşmaktadır. İç kale, doğu batı ekseninde 800 m; kuzey güney ekseninde 500 m uzunluğunda olup 400 metrekarelik alanı kaplamaktadır, savunma kalesi ise 3140 m uzunluğunda sur duvarından oluşmaktadır (Şekil 2.3) (Gabriel, 1958; M. Şahin, 2007). Fethin ardından iç kalede bulunan Tekfur Sarayı, Bey Sarayı olarak kullanılmış, kale içindeki Hagia Elias Manastır'ı camiye çevrilmiştir (İnalcık, 1992). Osmanlı iskan politikasına uygun olarak, kale içinde yaşayan Rumlar, kalenin aşağı konumundaki bölgelere, Türkler ise kale içi ve çevresine yerleştirilmiştir. 1327 yılında kale içinde darphane yaptırılmış, Orhangazi'nin gümüş sikkesi bastırılmıştır (Sarıbaş, 2019).

Şekil 2. 3 Hisar içi yerleşimi (*Bursa Belediyesi*, 2021b)

1339 yılında hisar dışında Osmanlı yerleşimlerinin başlaması, Orhan Bey'in hisarın doğusuna yönelerek Orhan Külliyesi'ni ve Emir Hanı'nı yaptırması ile olmuştur (Çetintaş, 1946). Bursa'nın bu süreçten sonraki kent gelişimi benzer biçimde ilerlemiş, hükümdarlar tarafından yaptırılan anıtsal eserler, ticari alanlar ve ibadet mekanları etrafında konut dokuları oluşmaya başlamıştır (Şekil 2.4).

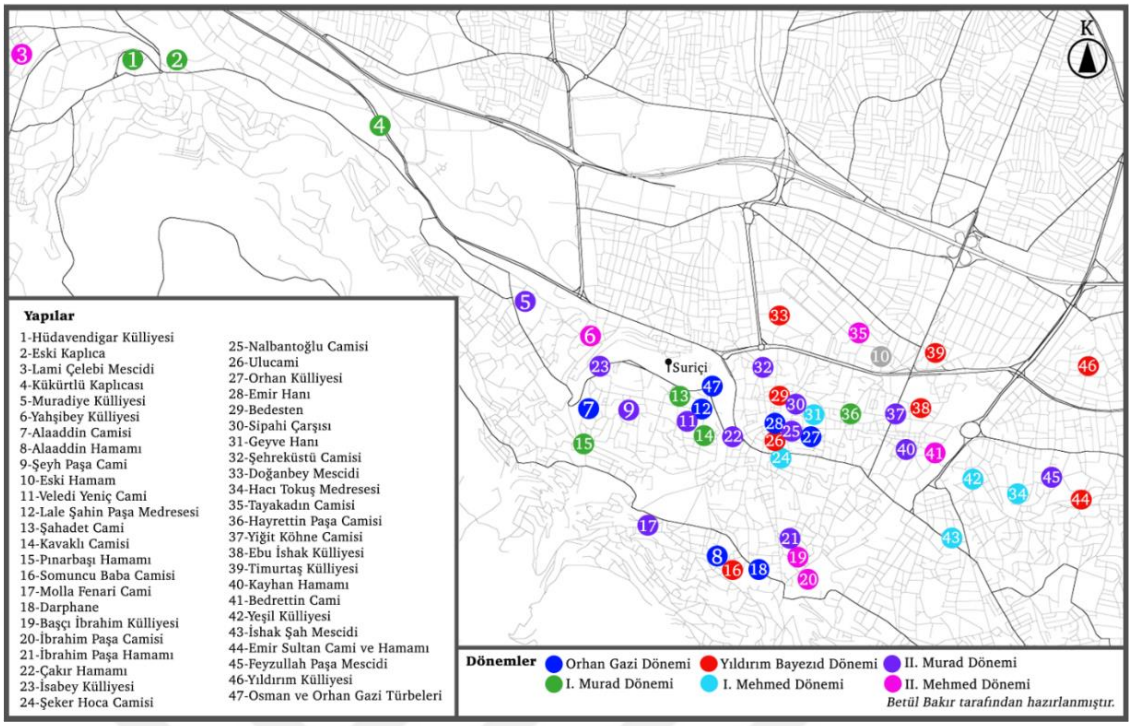

Şekil 2. 4 1490 yılına kadar inşa edilen anıtsal yapılar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

I. Murad Hüdavendigar, hisarın batı yönünde, sıcak su kaynaklarının bulunduğu alanda Hüdavendigar Külliyesi ve Eski Kaplıca'yı inşa ettirmiştir. Böylece iki külliye arasındaki doğu-batı ekseninde kent gelişimi hızlanmıştır. Hammer'a göre, bu dönemde Bursa'yı büyük ölçüde etkileyen yangınlarda Bey Sarayı yok olmuştur. I. Murad tarafından, Bey Saray'ı tekrar inşa ettirilmiş, yakınına Şahadet Cami yaptırılmıştır (bkz. Şekil 2.4) (Von Hammer, 2019).

Kent gelişimi, Yıldırım Bayezid döneminde hızlanarak devam etmiştir. Gökdere'nin doğusuna yönelen Bayezid, bölgeye adını veren Yıldırım Külliyesi'ni yaptırmıştır. 1399 yılında tamamlanan Ulucami ve bedesten ise Orhan Külliyesi ile kent merkezini güçlendirmiştir (bkz. Şekil 2.4 ve Şekil 2.5).

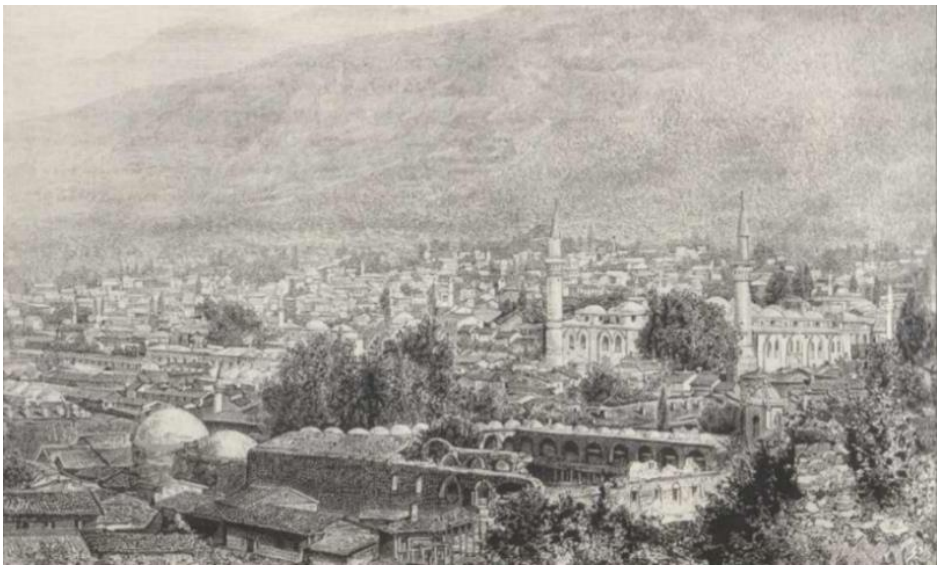

Şekil 2. 5 Ulucami ve hanlar bölgesi (Slom, 1900)

1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı sonrası şehrin yağmalanması ve çıkarılan yangınlar, büyük ölçekte tahribata ve resmi belgelerin yok olmasına neden olmuştur (İnalcık, 1992). Bu olay sonrasında fetret devrine girilmiş, Karamanoğlu II. Mehmed kuşatması sonucu şehrin surları zarar görmüştür (Çiftçi, 2021). Fetret devri, I. Mehmed'in, 1413 yılında tahta çıkışı ile sonlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yeniden doğuşunu temsilen, padişah tarafından, Gökdere yakınlarına Yeşil Külliyesi inşa ettirilmiştir (bkz. Şekil 2.4, Şekil 2.6).

Şekil 2. 6 Yeşil Cami ve çevresi (Gabriel, 1932)

1421 yılında II. Murad'ın tahta çıkışı ile Osmanlı Devleti'nin Bursa'daki son külliyesi olan Muradiye Külliyesi, kent merkezinin batı yönüne inşa ettirilmiştir

(bkz. Şekil 2.6). Cilimboz Deresi ve Gökdere'nin iki yanında yer alan külliyeler arasındaki etkileşimi arttırmak için Setbaşı, Maksem, Irgandı, Boyacıkulluğu, Alancık, Tatarlar, Timurtaş ve Yeni Köprü yaptırılmıştır (Gabriel, 1958).

Kent, 1362 yılında Edirne'nin ve 1453 yılında İstanbul'un başkent olması ile siyasi önemini büyük ölçüde kaybetmiş olsa da, 1832 yılına kadar Hüdavandigar Eyaleti'nin merkezi olmayı sürdürmüştür (Batkan, 1995). 1481 yılında II. Bayezid'ın kardeşi Cem Sultan'ın, 18 gün süre ile Bursa'da hüküm sürmesi kent gelişiminde önemli bir siyasi olay olarak görülmektedir. Bu olay sonrasında Yeniçeri Ayaklanmaları meydana gelmiş, padişah tarafından isyan önlenerek, kente Kozahan, Pirinç Han ve bir hamam yaptırılmıştır (Baykal, 1993). Kent gelişimini olumsuz şekilde etkileyen bir diğer siyasi olay ise 16. yüzyılda gerçekleşen Celali İsyanları'dır (Kuban, 1966). Döneme ait belgeler, isyanlar sırasında IV. Mehmed'in Bursa'ya geldiğini bildirmektedir (Baykal, 1993). Padişahın konaklamak için ikinci bir saray inşa ettirmesi; sur içinde bulunan Bey Sarayı'nın atıl duruma geldiğini ve yeni bir Osmanlı Sarayı olduğunu göstermektedir (Yediyıldız, 1994). Richard Pockocke, 1745 yılındaki Bursa ziyaretini aktarırken kale içinde bir şatonun varlığından, Carsten Niebuhr, 1767 yılında sarayın cephanelik olarak kullanıldığından bahsetmiştir (Lowry, 2003). 17. yüzyılda çizilen gravürlerde sarayın restitüsyonunun olması bu bilgileri doğrulamaktadır (Şekil 2.7).

Şekil 2. 7 Bursa gravürü (de Tournefort, 1717)

16. yüzyıldan modernleşme dönemine kadar, durağan biçimde ilerleyen kent gelişimi büyük depremler ve önlenemeyen yangınlar sebebi ile zaman zaman sekteye uğramıştır (Şekil 2.19).

Kentin en büyük ticari faaliyet alanı olan ipekçilik de kent gelişiminde önemli bir yere sahiptir (Şekil 2.8). 1502 yılında Bursa'da binden fazla dokuma tezgahı bulunduğu bilinmektedir (İnalcık, 1992). 15. ve 16. yüzyılda İpek ve Baharat yollarının odak noktası olması açısından önemini koruyan kent, Avrupa'nın ipek sektöründeki gelişimi ile iç ticarete yönelmiştir (Yerasimos, 1974). 16. yüzyılda ham ipeklerin İran'dan ithal edildiği, kentteki yerel üretimin ise 17. yüzyılda başladığı sanılmaktadır (Faroqhi, 2011; Yediyıldız, 1994). Kentteki diğer üretim alanları, toprak, cam ve madeni eşya ile dericiliktir (Yenal, 2012).

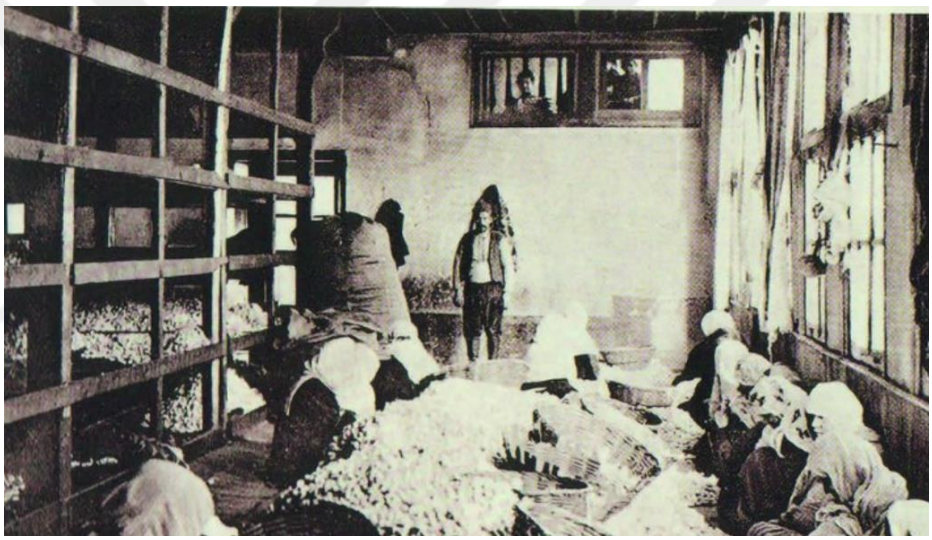

Şekil 2. 8 1900'lü yıllarda koza ayıran işçiler (Kuter, 2011)

Tanzimat Fermanı (1839), I. Meşrutiyet (1876-1908) ve II. Meşrutiyet (1908-1922) süreçleri, diğer kentlerde olduğu gibi Bursa'da da modernleşme anlamında değişimi başlatmıştır (Çakıcı Alp, 2009). 1837 yılında kentte ilk ipek fabrikası açılmış, 1852 yılında devlet desteği ile Harir Fabrika-i Hümayunu kurulmuştur. 1864 yılında Bursa'yı ziyaret eden arkeolog George Perrot, kentteki sanayi gelişmelerini paylaşmış, Bursa'da 30 kadar fabrikanın varlığından söz etmiştir (Kaplanoğlu & Günaydın, 2000). 1878 yılına ait salnamelerde, Bursa'da 50 fabrika bulunduğu belirtilmiştir (Türkün Dostoğlu & Oral, 1999) Sanayi yapılarının yanı sıra kamusal yapıların inşası, eğitim alanındaki atılımlar ve turizm faaliyetleri ile Bursa'nın modern kent kimliğini inşa edilmeye başlanmıştır (Şekil 2.9).

Modernleşme ve Cumhuriyet Dönemi yapıları			
Kamusal Yapılar	**Sanayi Yapıları**	**Eğitim Yapıları**	**Turizm Yapıları**
Hükümet Konağı (1863)	İpek Fabrikası (1837)	Askeri İdadi (1845)	Hotel D'Anatolie (1850)
Ahmet Vefik Paşa Hastahanesi (1864)	Harir Fabrika-i Hümayunu (1852)	Erkek Rüştiyesi (1854)	Olimpos Oteli (1860)
Belediye, Tiyatro ve Postahane Binası (1879)	Dokuma Fabrikası (1909)	Mülki İdadi (1883)	Uludağ Büyük Oteli (1930)
Tayyare Sinema ve Tiyatro Binası (1940)	İpek-İş Fabrikası (1930)	Ziraat Mektebi (1891)	Ada Palas Oteli (1934)
Osmanlı Bankası (1878)	Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası (1935)	Dar-ül Muallim (1904)	Çelik Palas Oteli (1938)
Türkiye İş Bankası (1950)	Gemlik Suni İpek Fabrikası (1938)	Mekteb-i Sanayi (1930)	Anadolu Palas Oteli

Şekil 2. 9 Modernleşme ve Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen yapılar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Kentin, hızlı gelişim gösterdiği bu süreç içerisinde, 1855 yılında gerçekleşen Bursa Depremi, kentin büyük bir kısmının yıkılmasına ve anıtsal eserlerin tahribine neden olmuştur. Defter-i Hakani Suphi Bey öncülüğünde, 1862 yılında basılan Bursa Haritası, bu dönemdeki yıkımın boyutunu göstermekte olup kentin yenilenmesi yolunda atılan ilk adımı oluşturmaktadır (Şekil 2.10, Şekil 2.11).

Şekil 2. 10 1862 tarihli Suphi Bey Haritası (meps.bursa, 2022)

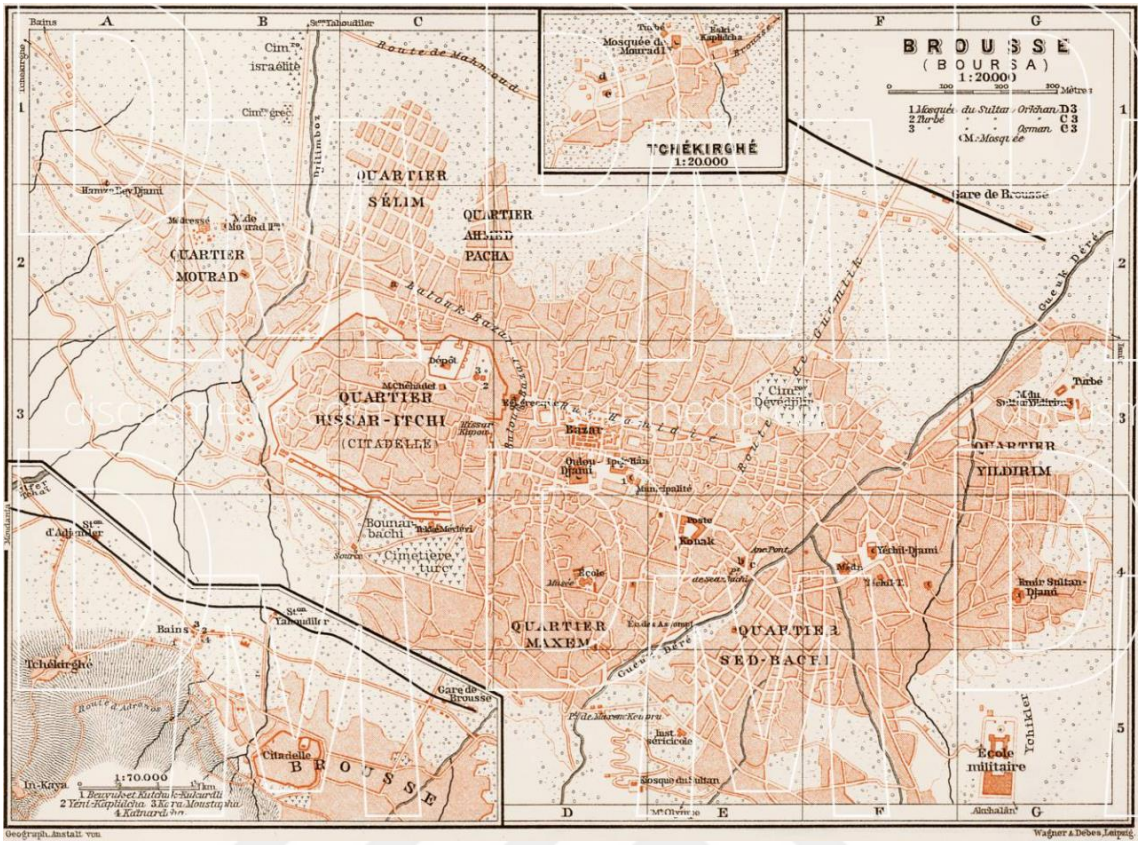

Şekil 2. 11 1914 tarihli Bursa haritası (Wagner & Debes, 1914)

Bursa'ya, 1863-1864 yılında müfettiş; 1879-1882 yılları arasında vali olarak atanan Ahmet Vefik Paşa, görev süresince kentin modernleşmesi ve yenilenmesi adına imar faaliyetlerini yürütmüştür. Bu dönemde Bursa Hükümet Konağı (1839), Gureba Hastanesi (1879), Belediye Binası (1880), Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu (1879), Postane-Telgraf Binası (1879) inşa ettirilmiştir (Şekil 2.12). Hisardan Setbaşı'na uzanan yol genişletilerek Hükümet Caddesi açılmıştır. Çekirge yolu genişletilerek bölgedeki kaplıca turizmine katkı sağlanmış, Mudanya yolu genişletilmiştir. Ek olarak bu dönemde, Yeşil Cami ve sur içinde bulunan Osmangazi ve Orhangazi türbeleri restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Sur içinde, türbelerin bulunduğu alan genişletilerek Meydan-i Osmani açılmıştır. Sonraki dönemde görev yapan valiler de benzer biçimde, Uludağ, Mudanya, Karacabey, Maksem, Fevzi Çakmak ve Cumhuriyet Caddesi gibi önemli aksların genişletilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır (Batkan, 1995).

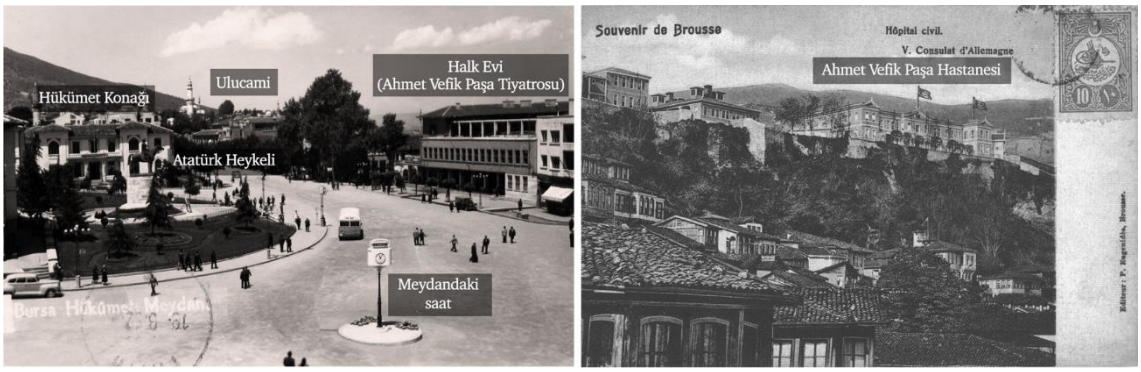

Şekil 2. 12 1952 yılında Hükümet Meydanı (solda) (*Raif Kaplanoğlu Arşivi*, 1952); Ahmet Vefik Paşa Hastanesi (sağda) (Eugenides, t.y.)

Cumhuriyet öncesi dönemde, 8 Temmuz 1920 yılında Yunanlar tarafından kentin işgali, Mütareke süreci ve 11 Eylül 1922 tarihinde kentin işgalden kurtuluşu, kente akın şeklinde yapılan göçler, Bursa'nın demografik yapısını ve yerleşim biçimlerini etkilemiştir. İşgal döneminde, Gökdere üzerindeki Irgandı Köprüsü tahrip edilmiş, çevresindeki konutlar yok olmuştur (Eğilmez, 1980). Bu dönemde, kent ekonomisinde etkili olan azınlık nüfusun kentten göç etmesi, ticari faaliyetlerin de gerilemesine neden olmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrasında kent nüfusu düşüşe geçmiştir.

Cumhuriyet'in ilanı ile ülke genelinde sanayi faaliyetleri hızlanmıştır. Bu dönemde kentte açılan İpek İş ve Merinos Yünlü Dokuma Fabrikası yerleşim bölgelerinin yayılım alanlarını tanımlamıştır. 1924 yılında kentin planlanmasına yönelik ilk adımı oluşturan, Karl Lörcher tarafından tasarlanan plan önerisi mevcut dokuyu yok sayan anlayışı nedeniyle uygulanamamıştır (Batkan, 1995). Cumhuriyet sonrası, Ulusal Mimarlık Akımına uygun olarak tasarlanan resmi yapılar, kent siluetinde yerini almaya başlamıştır. Günümüzde kentin simgesel yapılarını oluşturan, Çelik Palas Oteli, Tayyare Sinema ve Tiyatro Binası, Halkevi, Türkiye İş Bankası ve Yapı Kredi Bankası yapıları Çekirge-Setbaşı arteri üzerinde inşa edilerek, kentin ticari bölgesini tanımlayan Hanlar Bölgesi'ne eklemlenmiştir (Şekil 2.13).

Şekil 2. 13 Tayyare Sinema ve Tiyatro Binası (solda) (*Bursa'da Kültür*, 2022b); İş Bankası Binası (ortada) (*Bursa'da Kültür*, 2022a); Çelik Palas Oteli (sağda)(*Dergi Bursa*, 2022)

Sur içi bölgeyi tanımlayan, Tophane Mahallesi'nde Bey Sarayı'nın yerinin ve görünüşünün tespitine yönelik ilk arkeolojik çalışmalar da Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmıştır. Alandaki ilk kazı çalışmaları, 1935 yılında Arif Müfit Mansel tarafından yürütülmüştür. Kazı sonucunda M.Ö. 5 yüzyıla tarihlenen bir yapı ortaya çıkarılmış ancak raporlanmamıştır (M. Şahin, 2007). 1941 yılında, Henri Prost tarafından Bursa için hazırlanan imar planı, 1958 yılında çarşı ve hanlar bölgesinde 1950 kadar dükkanı etkileyen büyük yangın nedeniyle uygulanamamıştır (Şekil 2.14) (Akkılıç, 2002). Yangın sonrası, 1960 yılında hazırlanan, Piccinato Planı, kentin tarihi potansiyellerinin değerlendirilmesini önermiştir. Kenti zonlara ayırarak organik biçimde büyümeyi öngören, doğu batı yönünde gelişimi vurgulayan plan, hızlı biçimde artan nüfusa göre revize edilerek kısmen uygulanabilmiştir (Batkan, 1995).

BURSA'LILARA YARDIM BAŞLADI

Amerikan hükûmeti sınaî ve iptidaî madde ile nakdi yardıma hazır olduğunu bildirdi

Başvekil tetkiklerde bulunmak üzere Bursaya gitti

BURSA, HUSUSİ

Yangın felâketzedelerine yurdun her tarafından yardım gönderilmiye başlanmıştır. Amerikan hükümeti sınaî, iptidaî, maddî ile nakdî yardıma hazır olduğunu bildirmiştir. Başvekil Adnan

D. Sa. 5 te

ŞEHRİN 10 DA BİRİ YANDI Bursada 16 saat devam eden büyük yangın neticesinde şehrin 10 da biri tamamen yanmıştır. 170 bin metrekarelik bir sahayı kül eden bu büyük felâketin nihaî hudutları belli olmuştur. Yukarıdaki kroki yangının yayıldığı geniş sahanın kat'i durumunu göstermektedir.

Şekil 2. 14 Gazete küpüründe 1958 Hanlar Bölgesi'nde yangının boyutu ("Milliyet Gazetesi", 1958)

1970'li yıllarda kentin sanayi alanında yaşadığı atılımlar, bir taraftan devam eden tarımsal faaliyetler ile yürütülmeye çalışılmıştır. Kent, başta tekstil olmak üzere, otomotiv, makine, metal imalatı, mobilya, gıda ve meşrubat alanındaki sanayi kuruluşları ile gelişimine devam etmiştir (Menteşe, 1970). Bu dönemde artan nüfusun, şehir üzerinde oluşturduğu baskı, tarihi dokunun korunumu ve yönetimine dair faaliyetlerin hızlanmasını sağlamıştır. 1970 yılında Bursa Nazım Bürosu kurulmuştur. 1977 yılında kentin korunmasına yönelik bir protokol hazırlanmış, kentin sanayi bölgelerinin sınırı belirlenmiştir. Bu süreçte Suriçi Bölgesi'nin korunması ve araştırılması tekrar gündeme gelmiştir. 1974 yılında Başbakanlığa bağlı Kültür Müsteşarlığı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nca atılan ilk adım sonucu, 1986 yılında tekrar kazı çalışmalarına başlanmış, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, sur içi bölge üçüncü derece Arkeolojik Sit alanı olarak tescillenmiştir (Özkan & Ünal, 2009). Kazı alanının bir kısmını, Ahmet Vefik Paşa'nın Damat Efendi Konağını satın alarak, Bursa Gureba Hastanesi olarak hizmete açtığı, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra askeri hastane olarak kullanılan, günümüzde ise birkaç kalıntıdan oluşan yapı grubundan oluşmaktadır (M. Şahin, 2007). (bkz. Şekil 2.12, Şekil 2.15). Bölgede, 2000 yılında üç ay süren kazı çalışmalarında Roma ve Bizans dönemine ait çanak ve çömlek parçaları ile Erken Dönem Osmanlı dönemine ait seramik parçaları bulunmuştur (Özeren vd., 2001; Ünver, 2011). Günümüzde de kazı ve onarım çalışmaları devam etmektedir (bkz. Şekil 2.15).

Şekil 2. 15 Hisar Arkeopark alanı hava fotoğrafı (Uludağ Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Arşivi) (D. Şahin & Gülsefa, 2016)

1978 yılında, Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan koruma planında ise ilk kez tarihi ve arkeolojik alan tanımları tartışılmış, kent değerlerinin korunmasına yönelik adımlar atılmıştır (Çakıcı Alp, 2009). 1985 yılında "Tarih içinde Bursa 85" adı altında, yerel yönetim başkanlığında yapılan etkinliklerde Bursa'nın korunması ve yenilenmesine yönelik kararlar alınmıştır (Şekil 2.16) (Kırayoğlu, 1997). Bu süreç sonucunda, sur bölgesinde düzenlenerek rekreasyon alanları yapılarak, Kale Sokak'ta bulunan geleneksel konutlar korunmuştur. Kent bu dönemdeki koruma yaklaşımları sebebiyle 1991 yılında Europa Nostra Peyzaj Tasarım Ödülü'nü kazanmıştır (Bubik, 2012). Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu aynı dönemde kurulmuştur. 1990'lı yıllarda, 1984 Nazım Planı revize edilerek, kentte yeni imar alanları açılmıştır. Sonraki dönemlerde de plan revizyonu yoluyla yeni konut alanları oluşturulmuştur. 1997 yılında kentin 2020 yılına kadar gelişimine yönelik hedefler belirlenmiştir. Kent, koruma teması üzerinden değerlendirilmiş, şehir merkezine, Mudanya, Gemlik, Uludağ ile kentin batı ve kuzey bölgelerine yoğunlaşılmıştır.

Şekil 2. 16 1979 yılında Bursa (*Kemali Söylemezoğlu Kartpostal Arşivi*, 1979)

Kent, 2014 yılında UNESCO Dünya Mirasları listesine girmiştir. Kentteki Osmangazi ve Orhangazi Türbeleri, Yeşil Külliyesi, Muradiye Külliyesi, Hüdavendigar Külliyesi, Yıldırım Külliyesi, Eski Kaplıca, Hanlar Bölgesi ve Cumalıkızık Köyü UNESCO Dünya Miras Alanları listesinde yer almaktadır (*UNESCO*, 2014). 2006 yılında şehir merkezinde yükselen Doğanbey TOKİ Konutları projesi kent gündemine damga vurmuştur (Şekil 2.17). Günümüzde, 2019 yılında hazırlıklarına başlanmış olan, Bursa için 2040 yılına yönelik hedefler projesi, Çevre Düzenlemesi Plan çalışmaları kapsamında sürdürülmektedir (*meps.bursa*, 2023a). 2022 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilen şehrin tarihi dokusunun korunması adına başlatılan "Hanlar Bölgesi ve Çarşıbaşı Meydan Projesi" uygulama aşamasındadır (Şekil 2.18) (*TURKSOY*, 2022).

Bursa kent tarihi, bir zaman çizelgesi şeklinde Şekil 2.19'deki gibi ifade edilebilir (bkz. Şekil 2.19).

Şekil 2. 17 Şehir merkezinde Ulucami ve TOKİ Konutları (T24, 2015)

Şekil 2. 18 Günümüzde Sur ve Hanlar Bölgesi (*BBB Fotoğraf Arşivi*, 2023)

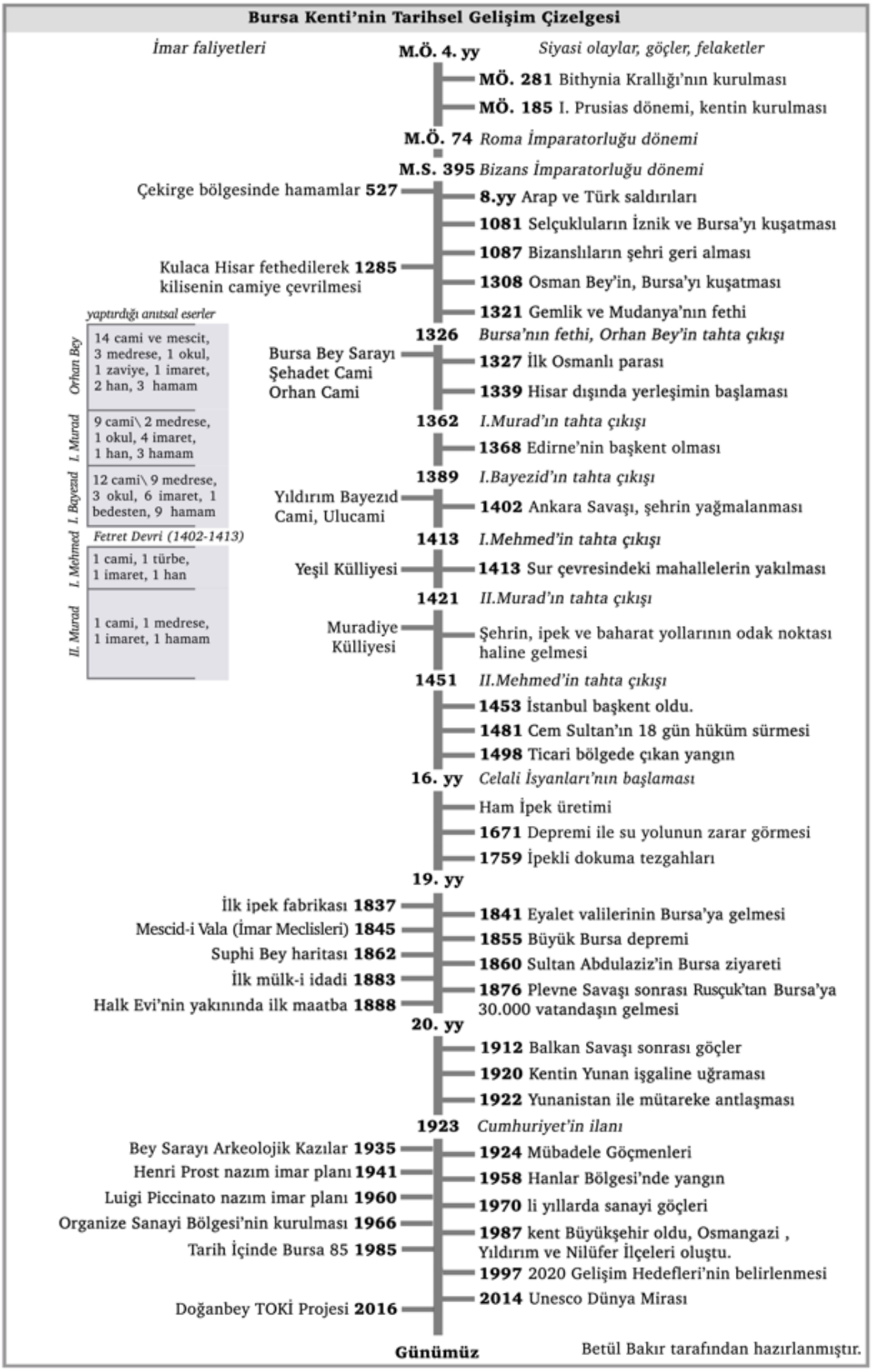

Şekil 2. 19 Bursa Kenti'nin Tarihsel Gelişimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2.2 Bursa'nın Kent Dokusu

Osmanlı saray ve ev mimarisinin temelini oluşturan Bursa kenti, yerleşim alanlarının biçimlenişi ile sonraki Osmanlı kentleri için örnek teşkil etmiştir. Şehirde yüksek potansiyele sahip alanlar sultanlar tarafından belirlenerek bu noktalara inşa edilen ibadet ve yardımlaşma yapıları, han, hamam ve bedesten ile odak noktalarını oluşturmuştur. Günümüzde, Hanlar Bölgesi, Yıldırım, Yeşil ve Muradiye olarak adlandırılan, Osmanlı külliyelerinin bulunduğu mevkiler çevresinde kentin ilk mahalleleri gelişim göstermiştir. Bir meydan veya çeşme etrafında oluşan mahalleler, mezarlık ve yeşil alanları da kapsayarak, halkın yaşam tarzına uygun olarak organik biçimde büyümüştür (Şekil 2.20) (Küçükerman, 1995).

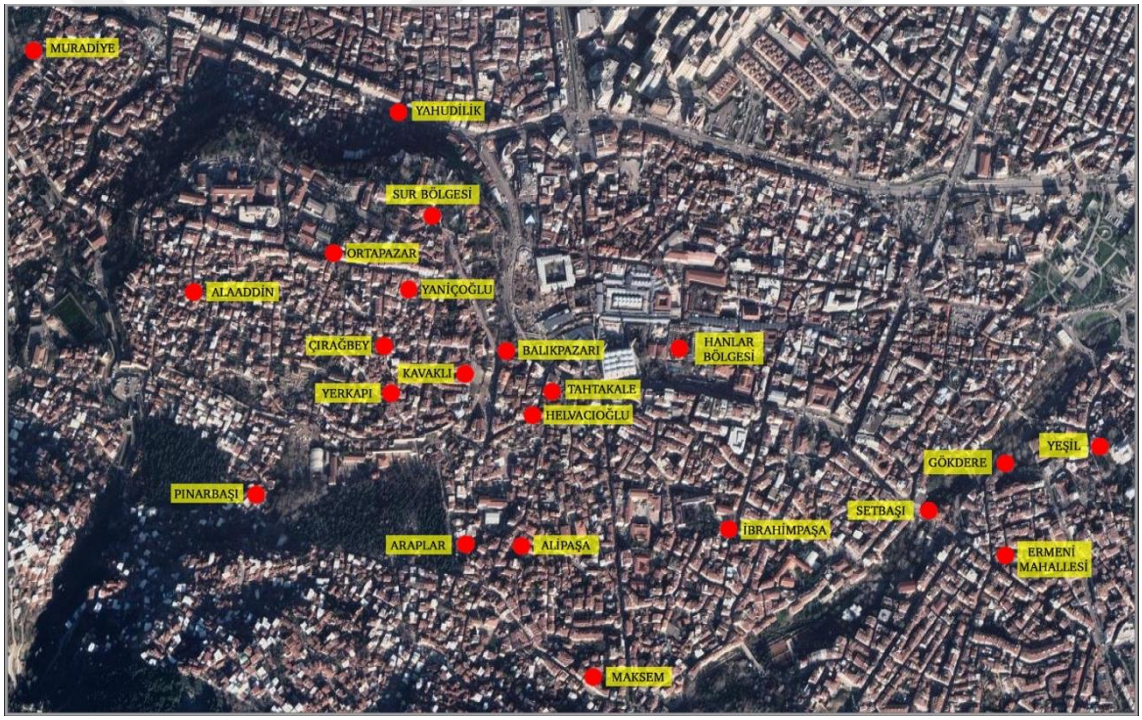

Şekil 2. 20 Bursa'nın ilk yerleşim bölgeleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Günümüzde kentin merkezi olma özelliğini nispeten koruyan Sur Bölgesi, kale altı anlamına gelen Tahtakale Mahallesi, Uludağ'dan gelen pınarların kırk farklı kola ayrıldığı Maksem Mahallesi, Pınarbaşı mevkiinde bulunan Araplar Mahallesi ile İbrahim Paşa, Nalbantoğlu, Ali Paşa Mahalleleri, şehrin ilk yerleşim alanları olarak kabul edilmektedir (Şekil 2.21) (Oğuzoğlu, 2011). Kavaklı, Yaniçoğlu, Çırağbey, Helvacıoğlu, Osmancık, Ortapazar, Alaeddin ve Yerkapı Mahalleleri de kentin en

eski yerleşim bölgelerindendir (bkz. Şekil 2.20). Genellikle kırka yakın ailenin barındığı mahallelere, nadiren yabancı kişilerin yerleştiği görülmüştür. Gökdere'nin doğusunda bulunan Setbaşı, Ermeni, Yahudilik, kalenin kuzeydoğusunda bulunan Balıkpazarı mahalleleri farklı etnik gruplara ait yerleşim yerleridir (bkz. Şekil 2.21). Hacı İlyas, Dayıoğlu, Orhan Bey, Hacılar, Cami-i Kebir, Hoca Enbiya gibi mahallelerde ise etnik ayrım bulunmamaktadır (Yenal, 2012).

Şekil 2. 21 Pınarbaşı Mahallesi (solda) (Sébah ve Joaillier, 1894); Ermeni Mahallesi ve arkada Hünkar Köşkü (Sébah ve Joaillier, 1890)

Şehirdeki mahalle isimleri genellikle, bir kişi veya bölgedeki cami-mescit adından gelmektedir (Şekil 2.22). Mahallelerdeki ibadet mekanlarının kapasitesi, bölge nüfusu hakkında fikir vermektedir (Mermutlu, 2011).

Mahalle İsimlerinin Kökenleri	
Göç eden topluluklara göre	Sivasiler , Acemler, Simavlar, Araplar
Derviş isimlerine göre	Geyikli Baba, Abdal Murad
Önemli kişilere göre	Oruç Bey, İvaz Paşa
İlim adamlarına göre	Molla Fenari, Hocazade
Sanatçılara göre	Nakkaş Ali, Kasap Hüseyin
Anıtsal yapılara göre	Yıldırım, Sultaniye, Hamzabey
İş koluna göre	Balıkpazarı, Tuzpazarı, At Pazarı
Bölgenin özelliğine göre	Tahtakale, Pınarbaşı, Setbaşı

Şekil 2. 22 Mahalle isimlerinin kökenleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Kentte, arabaların geçemeyeceği kadar dar ve kaldırım taşları ile döşenmiş, "tarik-i has" denilen çıkmaz sokaklara rastlanmaktadır (Şekil 2.23). Bazı çıkmaz sokaklar

ise saldırılara karşı kapı ile örtülmüştür (Faroqhi, 2011; Yediyıldız, 1994). Osmanlı döneminde, mahallelerin yönetimi cami imamları tarafından yürütülmüş, 1829 yılı sonrasında ise aile reisleri tarafından seçilen muhtar ve ihtiyar heyeti görevi devralmıştır (Cerasi, 1999). Kentin ticari bölgeleri ile konut bölgelerinin ayrı gelişim göstermesine karşın gündelik ihtiyaçları karşılayan dükkanların konut dokusu içinde de varlığına rastlanmaktadır (bkz. Şekil 2.23).

Şekil 2. 23 Bursa'da bir sokak (solda) (Laroche, 1955); Konut dokusu içinde dükkan (sağda) (*Albert Khan Arşivi*, 1913b)

Kentin geçmişteki görünümü ve konut dokusu ile ilgili bilgiler dönemin seyahatnamelerinden, salnamelerinden, tahrir defterlerinden ve şeriyye (kadı) sicillerinden elde edilebilmektedir. Seyahatnamelerde, Türk halkının anıtsal yapıları sağlam inşa edişinden, dünya kalıcılığına inanmayan halkın konutlarda kalıcı malzemeleri tercih etmediğinden söz edilmektedir. Kentin pastoral yapısını muhafaza etme konusundaki başarısı, konutların yeşil doku ile iç içe oluşu, kentin çeşme ve su kaynakları bakımından zenginliği, ipekçiliğin gelişimi, ipek böceklerinin evi olan dut ağaçlarının çokluğu seyahatnamelerde sıklıkla geçmektedir.

Kent ile ilgili seyahatnamelerin en eskisi, Bursa'nın fethi ile ilgili bilgiler veren İbn Batuta'ya aittir. 15. yüzyılın başında Bertrandon de la Broquiere seyahatnamesinde, Bursa surlarının içinde bine yakın konut bulunduğunu, Bey Sarayı'nın bahçesinde küçük bir göl olduğunu yazmış, hastane ve imarethanelerden bahsetmiştir (Eyice, 2012). 16. yüzyılın ikinci yarısında seyyah Hans Dernschwam, sokakların darlığından bahsetmiş, Bursa Evleri'ni küçük ve

bahçeli olarak tanımlamıştır (Önen, 1987). 1640 yılında Bursa'yı ziyaret eden Evliya Çelebi, kale içinde 2000 adet konut bulunduğunu, bu evlerin bahçelerinin bulunmadığını yazmıştır, yine kale içinde yirmi dükkanlı bir çarşı bulunduğunu belirtmiştir. Evliya Çelebi'ye göre, Tahtakale bölgesinde 176 Müslüman, 7 Ermeni, 9 Rum, 6 Musevi mahallesi bulunmaktadır (Evliya Çelebi, 2022). İnalcık'a göre ise bu dönemde en kalabalık mahalleler, Emir Sultan, Sultaniye, Hacıbaba, Hamzabey, Yıldırım Bayezid mahalleleridir (İnalcık, 1992).

Tahrir defterlerine göre kentte, 16. yüzyıl başında 152 mahalle, 16. yüzyılın ikinci yarısında 168 mahalle, 1530 yılında 8 imaret, 22 medrese, 18 cami, 130 mescit, 10 zaviye bulunmaktadır (İnalcık, 1992). Kentin demografik yapısının gelişimi, kent tarihinde siyasi merkez olma özelliği, iç ve dış göçler, zorunlu göçlere ve felaketlere bağlı olarak değişim göstermiştir (Şekil 2.24).

20. yüzyıla kadar kentin demografik yapısı					
Tarih	**Müslüman Halk**	**Gayrimüslim Halk**	**Hane sayısı**	**Nüfus**	**Kaynak**
1487	?	?	6457	35.515	(Yenal, 2012)
1530	6457 konut, 42.724 kişi	585 Musevi, 345 Hristiyan konutu	9474*	47.374*	(Yenal, 2012)
1573	12.121 konut	308 Musevi , 423 Hristiyan konutu	12.852	55.000	(Gabriel, 1958)
1640	176 mahalle	7 Ermeni, 9 Rum, 6 Musevi, 1 Kıpti, 1 Miskinler Mahallesi	8000*	40.000*	(Gabriel, 1958)
1767	19.000 konut	1200 Ermeni , 700 Rum, 400 Musevi konutu	21.300	106.500*	(Yenal, 2012)
19. yy salnameleri	52.426 kişi	17.065 Musevi 30.509 Hristiyan	20.000*	100.000	(Tekeli, 2007)
19. yy sonu	58902 kişi	8444 Ermeni, 5158 Rum, 2548 Musevi, 1251 yabancı	15.260*	76.300	(Gabriel, 1958)
* Mahallelerde ortalama 40 konut olduğu ve konutlarda ortalama 5 kişinin yaşadığı kabul edilerek hesaplanmıştır.					

Şekil 2. 24 20. yüzyıla kadar kentin demografik yapısının gelişimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.) (Gabriel, 1958; Tekeli, 2007; Yenal, 2012)

Bursa'nın kent tarihinde ve kültür oluşumunda en etkili olan durumlardan biri şehre yapılan toplu göçlerdir. Bursa'nın fethinden sonra şehre Türklerin yerleştirilmesi, 16. yüzyılda Celali saldırılarından kaçanların şehre sığınmaları, 19. yüzyıl öncesinde Türkmen, Ermeni, Yahudi, Giritli, Kırım, Tatar ve Yörük göçleri nüfusun şekillenmesinde etkili olmuştur (Kaplanoğlu & Kaplanoğlu, 2013).

1877-1878 yılında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında, Rusçuk denilen bölgeden Bursa'ya 30.000 göçmenin geldiği bilinmektedir. 1912 yılında Balkan Savaşı sonrası Mübadele antlaşması ile 1924'te, Rum ve Ermeniler Bursa'dan ayrılmış, 39.808 Türk göçmen şehre yerleşmiştir (Şekil 2.25). Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar olan süreçte kentteki sanayi faaliyetlerinin çoğunlukla azınlık gruplar ve yabancı sermayeler tarafından sürdürülüyor olması, yaşanan zorunlu göç ile birlikte kent ekonomisini kötü yönde etkilemiştir. Bu durum, Cumhuriyet Dönemi'ndeki yerli atılımlarına zemin hazırlamıştır.

Şekil 2. 25 Göçmen arabaları (Kaplanoğlu, 2016)

19. yüzyılda meydana gelen deprem ve yangınlarda mahalleler tahrip olmuştur. II. Abdulhamid (1842-1918) döneminde şehir yeniden inşa sürecine girmiş, yenileme ve kentsel gelişim süreçleri Ahmet Vefik Paşa'nın görev yaptığı dönemlerde hızlanmıştır. 1888 yılında, İbnü'l Celal Sezai tarafından kaleme alınan seyahatnamede çarşı bölgesindeki kargir yapıların deprem ile yıkıldığı, Ahmet Vefik Paşa'nın öncülüğünde bölgede ahşap yapılaşmanın arttığı vurgulanmıştır (Şekil 2.26) (Kaplanoğlu & Günaydın, 2000). Ahmet Vefik Paşa'nın valilik döneminde göçmenler için Rusçuk, İntizam, Çırpan Mahalleleri, ızgara biçimli kurulmuştur. 1905 yılında Hasan Taib Efendi, kentin en gelişmiş mahallesi olarak Setbaşı'nı göstererek, kentte 10.468 ev, 165 cami, 27 medrese, 36 tekke ve zaviye, 6 kilis, 49 han ile 26 hamam, 10 otel, 41 fabrika, 37 tabakhane, 3 tiyatro ve 1 hastane ile 2630 dükkan bulunduğunu yazmıştır (HasanTaib Efendi, 2009).

Şekil 2. 26 Bursa'dan Görünüm (Gabriel, 1932)

Cumhuriyet döneminde il statüsüne yükselen kentte batı yönündeki gelişim sürdürülmüştür. 19. yüzyılın son çeyreğine kadar kent merkezindeki 60 adet han ve çevresindeki dükkanlardan oluşan ticari alan, Cumhuriyet sonrası zemin katları dükkan olarak kullanılan konutlar ile Cumhuriyet, Atatürk ve Fevzi Çakmak Caddesi'ne kadar yayılım göstermiştir (Şekil 2.27) (Batkan, 1995; Kaprol, 2002). Osmanlı Dönemi boyunca külliyeler etrafında gelişim gösteren kent, 20. yüzyılda iş alanları çevresinde oluşan konut dokuları ile büyümüştür (bkz. Şekil 2.27).

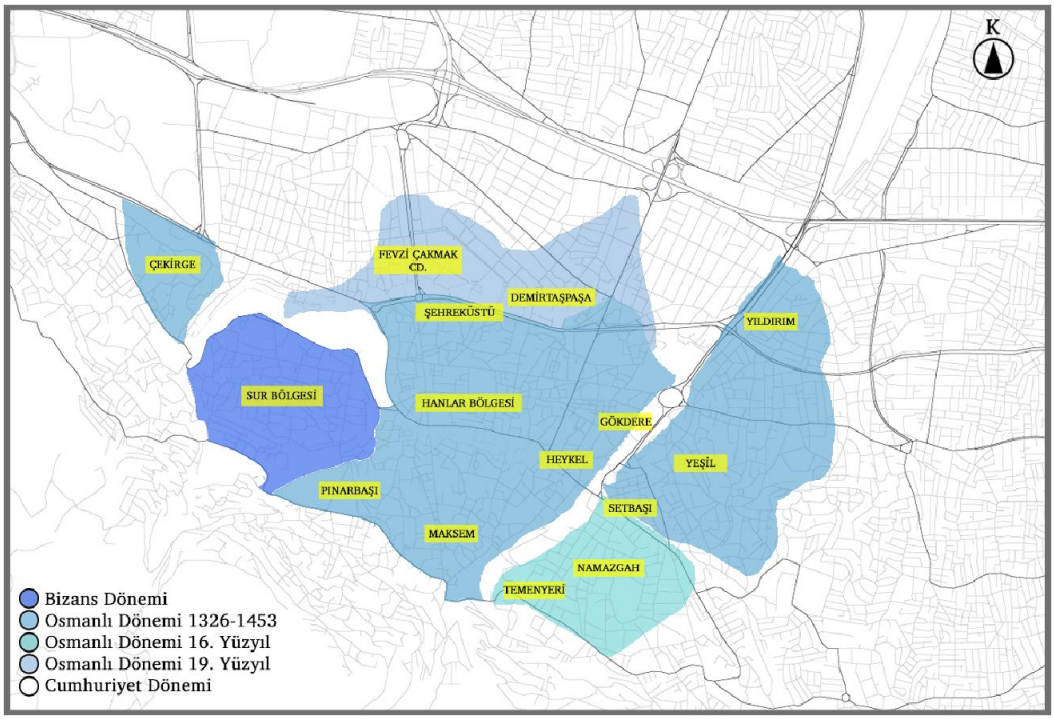

Şekil 2. 27 Dönemlere göre gelişim (Yazar tarafından tekrar oluşturulmuştur.) (Arü, 1998)

Mustafa Kemal Atatürk, 1922 ve 1935 yılları arasında 18 defa Bursa'yı ziyaret etmiştir (Akkılıç, 1999). 1922 yılının ocak ayında Atatürk'e Çekirge Caddesi'nde bulunan, günümüzde Atatürk Evi Müzesi olarak hizmet veren köşk hediye edilmiştir. Atatürk, Bursa gezilerinin birkaçında bu köşkte konaklamıştır. Ayrıca Atatürk, Bursa dokuma fabrikasının temel atma töreninde bulunmuş, fabrika, otel ve hastaneleri ziyaret ederek kentin gelişimine destek olmuştur (Küpeli, 2007). 22 Eylül 1925 tarihinde günümüzde Hünkar Köşkü Müzesi olarak faaliyet gösteren, Cumhuriyet Köşkü önünde halka konuşma yapmıştır (Şekil 2.28).

Şekil 2. 28 Atatürk'ün Hünkar Köşkü'nde halka seslenişi (*Atatürk Arşivi*, 1925)

Cumhuriyet Dönemi'nde hızla artan nüfusa ek olarak, 20. yüzyılın ikinci yarasında Bulgaristan, Yugoslavya, Makedonya'dan gelen göçler, kentin kapasitesini aşarak, il yöneticilerinin en büyük sorunu haline gelmiştir. Göçmenler için Hürriyet, Adalet, İstiklal, Milliyet Mahalleleri oluşturulmuş, 1950'li yıllarda göçmen konutları inşa edilmiştir. Kentin yerli halkıyla sosyal açıdan bağ kurmakta zorlanan göçmenler, zamanla şehir ekonomisine katkı sağlamış, tarım ve sanayi alanında faaliyet göstermiştir (Kaplanoğlu & Kaplanoğlu, 2013).

Kentin yollarının genişletilerek caddelere dönüştürmesini, ovaya yerleşmeyi ve Çekirge bölgesini sayfiye alanı olarak düzenlemeyi öneren, Henri Prost'un 1941 yılında hazırladığı nazım imar planı, 1958 yılında çarşı ve hanlar bölgesinde 1950

kadar dükkanı etkileyen büyük yangın nedeniyle uygulanamamıştır (Şekil 2.29) (Batkan, 1995; Çiftçi, 2021). 1960 yılında İtalyan mimar ve şehir plancısı Luigi Piccinato'nun hazırladığı nazım imar planında ise kentin doğu batı ekseninde gelişmesi ve eski kent dokusunun korunması gayeleri ile oluşturulmuş, Çekirge şehir dışında gelişen villa alanı ve kaplıca kaynaklı turizm bölgesi olarak tanımlanmıştır (bkz. Şekil 2.29) (Özdemir, 2007). Tasarlanan plan, 1960 Darbesi sebebiyle uygulanamamış, bu süreçten sonra kent gelişimi belediye eliyle yürütülmüştür.

1940 Prost Planı

1960 Piccinato Planı

Şekil 2. 29 Prost ve Piccinato Nazım İmar Planları (meps.bursa, 2023b)

Cumhuriyet Dönemi'nin başlaması ile kent merkezinin batı kolunu oluşturan Altıparmak ve Çekirge Caddesi üzerinde gösterişli köşkler belirmeye başlamıştır

(Şekil 2.30) (Tekeli, 2007). Kaplıcalar dolayısıyla bölgeye gelen kişiler buradaki köşklerde konaklamıştır. 1955 yılında, Bursa Anıtlar Kurulu'nun düzenlediği toplantı raporunda Çekirge Bölgesi'nde 27 adet kaplıca oteli ve 5 adet otel olarak kullanılan konak olduğu belirtilmiştir. (Durukal, 1955). Günümüzde bu iki cadde üzerinde ikisi müze olmak üzere toplam 6 adet tescilli konut bulunmaktadır. Şehrin diğer önemli sayfiye bölgesi olan, Mudanya kıyı şeridinde varlıklı nüfusun yalıları ve yazlık konutları da büyük ölçüde korunmuştur (Femir & Akozan, 1950).

Şekil 2. 30 Altıparmak Caddesi üzerindeki köşkler (*enBursa*, 2018)

1960'lı yıllarda şehir merkezi ile Altıparmak ve Çekirge Caddesi'nde bulunan geleneksel konutlar, 1965 yılında çıkarılan kat mülkiyeti yasası ile artan nüfus ve yerleşim alanlarının yetersizliği sonucu, apartman bloklarına dönüşmeye başlamıştır. Bu dönemde inşa edilen konutlarda betonarme kullanımı artmış, kalıcı yapılar hedeflenmiştir (Kaprol, 2002).

1980'li yıllarda Altıparmak Caddesi'nde bulunan apartmanların zemin katları, mağazalar tarafından kiralanmaya başlamıştır ancak 2000 yılı itibari ile şehirde inşa edilen alışveriş merkezleri, caddenin ticari faaliyetlerinin gerilemesine neden olmuştur (Çiftçi, 2021). Benzer biçimde dönüşüm yaşayan Sur bölgesi ile Setbaşı mevkii arasındaki aks üzerinde iş merkezleri yükselmeye başlamıştır (Tekeli, 2007). Zamanla bu durum bölgede yeşil alanın azalmasını, araç park sorununa ve rekreasyon alanlarının genişleyememesine neden olmuştur.

1970 yılında açılan otomobil fabrikaları ile Anadolu kentlerinden Bursa'ya sanayi göçü başlamış olup, zamanla yeni konut alanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Artan gecekondulaşma ile büyüyen kent, 1987 yılında "Büyükşehir" statüsüne geçmiştir

(Çiftçi, 2021). Bu dönemde, Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçeleri oluşmuştur. 1980'li yıllara kadar orta ve üst gelir grubu Çekirge ve Altıparmak, sanayi ve otomobil kullanımı ile Nilüfer İlçesi'nde bulunan Beşevler, İhsaniye, Fethiye Mahalleleri'ndeki toplu konutlarda ve kent çeperindeki Mudanya, Geçit Yolu, Bademli Bölgeleri'nde villa tipi konutlarda yaşamaya başlamıştır (Batkan, 1995; Dostoğlu, t.y.).

1976 yılında hazırlanan Bursa imar planı ve 1984 yılında hazırlanan revizyon nazım planları ile geleneksel konutların bulunduğu Reyhan Mahallesi'ne kaydırılan ticari alanlar, geleneksel konut dokusunun kaybolmasını hızlandırmıştır (Çakıcı Alp, 2009). 1989 yılında, Bursa Merkez Koruma Projesi ile kentin anıtsal yapıları ve geleneksel konutlar için tescil belirleme konuları gündeme gelmiştir.

Cerasi, Bursa Modeli olarak adlandırdığı kentteki konutlaşma anlayışını, dayanıklı ve nitelikli olma olgusuna uzak, hızlı ve yeniden yerleşim odaklı olarak tanımlamaktadır (Cerasi, 1999). Kentin, yıllar boyu maruz kaldığı doğal afetler sonucunda eksilen ve yeniden inşa edilen, dar sokaklar üzerindeki geleneksel konut dokusu, Cumhuriyet Dönemi ile ızgara plan sistemi üzerinde yükselmeye başlayan apartmanlar arasında kalmıştır. Tescil kararı henüz alınmamış, geleneksel konutların çoğu günümüze ulaşamayarak farklı yapı gruplarına dönüşmüştür. Türkmen Köyü olarak bilinen, Bursa Evleri bakımından zengin Cumalıkızık Köyü'nde, güncel yaşam koşullarına uyum sağlayan koruma ve turizm kararları sayesinde 180 evin aktif olarak kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 2.31) (Çam, 2019). Benzer biçimde, Tophane Mahallesi, Kale Sokak evleri restore edilerek şahıslar tarafından kullanımdadır (bkz. Şekil 2.31). Şehrin sahil bölgesinde yer alan Trilye'deki Türk ve Rum Evleri kısmen korunabilmiştir (Sözen, 2001).

Şekil 2. 31 Cumalıkızık Köyü (solda) (*Türkiye Kültür Portalı*, 2021); Kale Sokak (sağda) (*go to Bursa*, 2021)

1991 yılında kentin "Avrupa Şehri Ödülü" almasının ardından, kentte bulunan geleneksel konutlar hakkında kararlar alınmıştır. Kararlardan, Reyhan ve Abdal Mahalleleri'nde bulunan geleneksel konutların restore edilmesi, anıtsal yapıların yakınında yer alan konutların sosyal mekanlar olarak değerlendirilmesi ve bulunduğu yüzyılın mimari özelliklerini yansıtan konutların müze olarak hizmete açılmasını kapsamaktadır (Altıner, 1994). Günümüze ulaşan geleneksel konutların bir kısmı mülk sahipleri tarafından kullanılmakta olup, tescil kararı alınan yapılar müze-ev konsepti ile kullanıma sunulmuş veya fonksiyon değişikliği ile değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Sedad Hakkı Eldem'in Bursa'da Bazı Sofalar adlı makalesinde "Her belediye bir iki evi, mahalli birer müze olarak olsun muhafaza icbar edebilse, hiç olmazsa bunlar birer mücerret tip olarak elimizde kalabilirler." açıklaması; Asım Mutlu'nun Türk Evi ve Türk Mahalleleri adlı makalesinde "Yurt çapında bir araştırmaya girilerek mevcut karakteristik ev ve mahalleler saptanmalı ve bunlar ulusal bir değer ve anıt olarak ilan edilmelidir" önerisi; Carel Bertram'ın Türk Evini Hayal Etmek adlı kitabında "Türk evleri, parçalarına ayrılıp müzelerde saklı tutulacak müze hatıraları olarak değil, kendiliğinden müze niteliğine sahip olan, müze olarak kullanılması gereken ikonlar olarak sunulmalıdır." sözü geleneksel konutların korunumu ve gelecek nesile aktarımı bağlamında tescil ve müzeleştirme kararlarının önemini vurgulamaktadır (Bertram, 2012; Eldem, 1996; Mutlu, t.y.). 1944 yılında Bursa'da bulunan ve Bursa Evleri'nin rölövelerini hazırlayan Sedad Hakkı Eldem'in eserleri

ve Leman Tomsu'nun 1950 yılında basılan doktora tezi başta olmak üzere, başlıca kaynaklarda başlıca kaynaklarda yer alan Geleneksel Bursa Evleri'nin güncel durumları araştırıldığında, kent genelinde müze-ev olarak değerlendirilen konutların çağdaşlarına oranla daha iyi korunabildiği görülmektedir.

3
GELENEKSEL BURSA EVLERİ

Geleneksel konutların tanımlanmasında, çeşitli yazarların eserlerinde “Türk Evi”, “Osmanlı Evi”, “Osmanlı-Türk Evi” gibi kavramlara rastlanmaktadır. Türk Evi kavramı ilk kez Celal Esad Arseven tarafından kullanılmış, “Türk Sanatı” adlı kitabında konutların özelliklerine değinilmiştir (Arseven, 1970). 20. yüzyılın başlarında Pantürkizm ve Panislamizm akımlarının Türk Evi kavramı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Sedad Hakkı Eldem’in 1932 yılında başlattığı Milli Mimari Semineri ile Anadolu’da bulunan birçok konutun rölöve ve restitüsyon çizimlerinin elde edilmiştir. Eldem, başta “Türk Evi” kitabı olmak üzere, “Türk Evi Plan Tipleri” kitabı ve yayınladığı makaleler ile geleneksel konut araştırmalarına ivme kazandırmıştır. Eldem’in çalışmaları, 1950’li yıllarda yayınlanan Leman Tomsu’nun “Bursa Evleri”, E. Kömürcüoğlu’nun “Ankara Evleri”, C. Berk’in Konya Evleri ve Necibe Çakıroğlu’nun “Kayseri Evleri” gibi Anadolu konutların özelliklerini aktaran tez çalışmalarının yürütülmesine esin kaynağı olmuştur (Tuztaşı, 2013). Önder Küçükerman, “Anadolu Mirası’ndaki Türk Evleri” adlı kitabında Anadoludaki Geleneksel Türk Evi tanımını kullanmıştır (Küçükerman, 1995). Doğan Kuban ise, “Türk Hayatlı Evi” kavramına yönelmiş, merkezi planlı konutların varlığını ekleyerek Türk Evi kavramını kullanmıştır (Kuban, 2018). Cengiz Bektaş, Eski Türk Evi kavramını kullanarak, Osmanlıların hakimiyet kurduğu coğrafyalarda etnik ayrım gözetmeden gelişen geleneksel konutları tanımlamıştır (Bektaş, 2013).

Çalışma kapsamında incelenen Bursa Evleri, Sedad Hakkı Eldem’in “Türk Evi” adlı kitabında belirttiği gibi Anadolu ve Balkanlar’da benzer plan tipi, cephe biçimlenişi ve süsleme özellikleriyle gelişen konut tiplerinden oluşan, Türk Evi kavramı kapsamında değerlendirilecektir.

3.1 Plan Özellikleri

Bursa Evleri, Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Evi" kitabında belirttiği gibi, geleneksel konut dokusunun özelliklerini saptamak için önemli bir araştırma alanıdır (Eldem, 1984a). Benzer biçimde Metin Sözen "Türklerde Ev Kültürü" adlı kitabında Bursa'yı geleneksel konut biçimlenişinde önemli rol oynaması açısından incelenmesi gereken bir il olarak görmektedir (Şekil 3.1) (Sözen, 2001). Kentteki geleneksel konutları kapsayan başlıca kaynaklardan bir diğeri Leman Tomsu'nun "Bursa Evleri" adlı doktora tezidir. Tomsu, çalışmasında geleneksel konutları Anadolu Evleri, Edirne Evleri ve İstanbul Evleri olarak üç ana kategoride incelemiş, Bursa Evleri'ni İstanbul Evleri ile eşdeğer görmüştür (Tomsu, 1950). Celal Esad Arseven ise, "Türk Sanatı" adlı kitabında Bursa Evleri ile Edirne Evleri'nin benzer niteliklerde olduğunu belirtmiştir (Arseven, 1970).

Şekil 3. 1 Bursa'nın konut dokusu (solda) (*Eski Türkiye Fotoğraf Arşivi*, t.y.); Bursa sokak görünümü (sağda) (Bektas, 1992)

Osmanlı Devleti'nin kentleşme politikasının başlangıcı niteliğindeki şehrin dokusu incelendiğinde, abidevi eserler ile uyum içinde olan, doğa ile birlikte gelişen ve değişen koşullara göre yeniden inşa edilebilen bir konut yapım sisteminin oluştuğu görülmektedir (bkz. Şekil 3.1) (Cansever, 2002). Genellikle iki katlı olan Bursa Evleri, kentin iklim ve arazi koşullarına uyum sağlayacak biçimde şekillenmiş, özellikle şehir merkezinde manzaradan maksimum fayda sağlamak amacıyla ahşap direklik veya taş duvar üzerinde yükseltilmiştir (Şekil 3.2) (Eldem, 1984a; Eruzun, 1989; Özdemir, 2007).

Şekil 3. 2 17. yüzyıla tarihlenen Halıcı İzzet Evi bahçe cephesi görünüşü (solda) (Yazar tarafından çizilmiştir.) (Eldem, 1984a) ; Bahçe cephesi fotoğrafı (sağda) (*Wow Turkey*, 2021)

Kentteki konutlar, bulunduğu bölgeye, parsel içindeki yerleşimine, üslup özelliklerine ve içinde yaşayan kişi sayısına göre şekillenmiştir. Konutlar, bulundukları arsanın yarı alanına yerleştirilmiş, diğer kısımlar bahçeye ayrılmıştır (Tomsu, 1950). Erken dönem olarak adlandırılabilecek 16. ve 17. yüzyıl konut örneklerinde, yapıya bahçeden ulaşıldığı görülmektedir. Sonraki dönemlerde, nüfusun yoğun olduğu şehir bölgelerinde, konuta ulaşım sokaktan sağlanmakta olup bahçeler arka cephede düzenlenmiştir (Şekil 3.3, Şekil 3.4). (Bertram, 2012; Kuban, 1995).

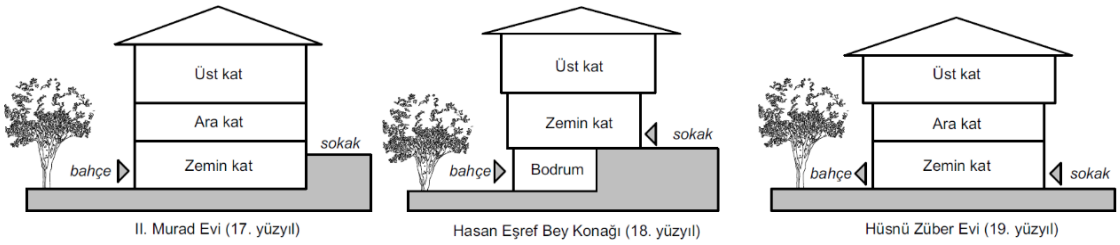

Şekil 3. 3 Konutlara ulaşım biçimleri (Yazar tarafından çizilmiştir.)

Şekil 3. 4 Gökdere üzerinde bitişik nizam konutlar (*Albert Khan Arşivi*, 1913a)

Büyük ve görkemli ev olarak tanımlanan konaklar, genellikle aile büyükleri ile çekirdek ailenin birlikte yaşadığı ve hizmetlilerin olduğu yaşam formu için kullanılan çok odalı konut tipidir (Hasol, 2022). Kent dokusu içinde, konaklar ve evler aynı mahallelerde, komşu parsellerde bulunabilmektedir (Şekil 3.5). Bulunduğu parselin orta noktasına inşa edilen, çoğu zaman yazın kullanılan süslü ev olarak tanımlanan, barok-ampir üsluba sahip Bursa Köşkleri, 19. yüzyılda Altıparmak ve Çekirge Caddesi üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Şehir merkezindeki geleneksel konut dokusundan farklı olarak köşk bahçelerinde ahşap kameriya bulunmaktadır (bkz. Şekil 3.5).

Şekil 3. 5 1894 yılında karma devirli evler (solda) (Sebah&Joaillier, 1890) ; Saatçi Ali Bey Köşkü bahçesinde kameriya (sağda) (*Bursa Hayat*, 2020)

Kentin sayfiye alanı olan Mudanya İlçesi'nin kıyı şeridinde, Sedad Hakkı Eldem'e göre İstanbul üslubunun etkisinde olan, köşkler bulunmaktadır (Eldem, 1984a). Bölgenin ticari faaliyetleri nedeniyle, sahipleri genellikle yabancı olan bu konutlar, deniz manzarasını kesmeyecek şekilde ızgara biçimli sokak dokusu üzerinde sıralanmıştır (Şekil 3.6). İlçenin iç kısımlarına ise kent merkezine benzer biçimde gelişen ev ve konaklar inşa edilmiştir.

Şekil 3. 6 Deniz kıyısına yakın Selvilik Sokak üzerindeki konut dokusu restitüsyonu (Yazar tarafından tekrar çizilmiştir.) (Özcan, 1995)

Kentte, günümüze ulaşabilen en eski Bursa Evi, 17. yüzyıla tarihlenen II. Murad Evi (17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi) ve Hüsrev Tayla'ya göre 16. yüzyıla tarihlenen, günümüzde rekonstrüksiyonu bulunan Somuncu Baba Evi'dir (Şekil 3.7)(Tayla, 2007).

Şekil 3. 7 II. Murad Evi (solda)(Yazar tarafından çekilmiştir.); Somuncu Baba Evi (sağda) (*Osmangazi Belediyesi*, 2022)

Bursa'ya ait, 16. yüzyıl hibe kayıtlarında ve kadı sicillerinde konutlar, "menzil" veya arasında eyvan bulunan iki odalı ana plan tipini tanımlayan "beyt" olarak anılmaktadır (Düzbakar, 2008; Kuban, 1995). 17. yüzyıl Kadı Sicilleri

incelendiğinde, Bursa Evleri'ne ait bölümlerin, zir-i zemin (bodrum kat), bey-ti süfla (alt kat odası), bey-ti ülya (üst kat) olarak tanımlandığı görülmektedir (Yediyıldız, 1994). Fevkani (yükseltilmiş) adı verilen Bursa Evleri'nin, zemin katları, taşlık, depo veya arabalık olarak kullanılmıştır. 17. yüzyıl konutlarında, zemini doğal taş veya toprakla kaplı olan taşlık bölümünün bir cephesi açık olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.8). Geç dönem örneklerinde ve Mudanya Evleri'nde ise taşlık tamamen kapalıdır (bkz. Şekil 3.8).

Şekil 3. 8 Muradiye'de yer alan Hüsnü Züber Evi'nde açık taşlık (solda); Mudanya'da yer alan Tahir Paşa Konağı'nda kapalı taşlık (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Zemin kat boyunca taş bahçe duvarları ile çevrili Bursa Evleri'nin bahçelerinde meyveli veya meyvesiz ağaçlar bulunmaktadır. Kent'in "Yeşil Bursa" olarak anılmasının nedenlerinden birinin konutların yeşil dokuyla olan bağından geldiği düşünülmektedir. 18. yüzyıl kadı sicillerine göre, evlerin avlularında su kuyusu, havuz veya su kaynağına bağlı "ma-i cari" denilen çeşmeler bulunmaktadır (Şekil 3.9) (Metin, 2014). Konutların, bahçesinde ya da avlusunda bulunan mutfaklar, diğer hizmet birimlerine ve depo alanlarına yakın konumlanmıştır. Harem ve selamlık bölümü olan konaklarda mutfağın harem bölümünde yer aldığı görülmektedir. Köşklerde ise mutfak genellikle bodrum katta yer almaktadır. Erken dönem örneklerinde helalar bahçenin bir köşesinde bulunurken, 19. yüzyıl örneklerinde ve büyük konaklarda konut içinde sofanın bir köşesine yerleştirilmiştir. Bazı konut örneklerinde ana kat ile bağlantılı hamam bulunurken küçük evlerin odalarında gusülhane düzenlenmiştir (Tomsu, 1950). Bunun yanı sıra konutların bahçesinde fırın, imalathane (karhane) ve ahır bulunabilmektedir.

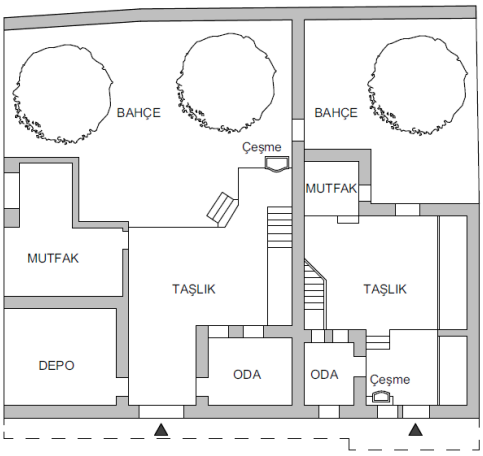

Şekil 3. 9 Mahkeme Hamamı yanındaki evlerin zemin kat planları (Yazar tarafından tekrar çizilmiştir.) (*Harika, Kemali Söylemezoğlu Arşivi*, 2018)

17. ve 18. yüzyıl örneklerinde, üst kata göre basık olan zemin katta, eğim farkından dolayı yüksekliği 2,5 metreyi geçmeyen ara katlar düzenlenebilmiştir. Ara katlarda, kolay ısıtılma özelliğine sahip kışlık odalar bulunmaktadır. Erken dönem örneklerinde, zemin kat odalarından dış cepheye pencere açılmamış, sofaya bakan küçük pencereler ile odalar aydınlatılmıştır (Küçükerman, 1995). Bu tasarım anlayışı geleneksel konutların zemin katta sokağa kapalı olup bahçeye ve avluya yönelmesinin göstergesidir. Zemin katın, üst katlardan daha basık olma özelliğinin yanında, bezeme bakımından da diğer katlara oranla, daha sade tasarlandığı görülmektedir. Buna karşın 18. yüzyıla tarihlenen Yenişehir Şemaki Evi ve 19. yüzyıla tarihlenen Hüsnü Züber Evi gibi örneklerde zemin kat odalarında da tavan döşemesinde ahşap süsleme unsurları bulunmaktadır (Şekil 3.10).

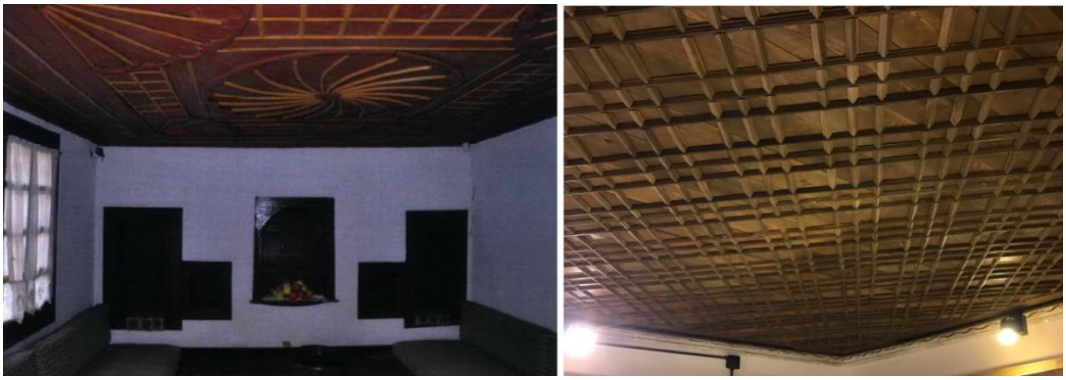

Şekil 3. 10 Yenişehir Şemaki Evi zemin kat odası (solda) (*Fotoğraf Albümü*, 2016); Hüsnü Züber Evi kışlık oda (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Plan biçimlenişlerinin en önemli bölümü üst katta yer alan açık veya kapalı sofalardır. Bursa'da bulunan geleneksel konutların ilk örnekleri iki oda ve önünde sofadan oluşmakta olup, dış sofalı plan tipi ile uyum sağlamaktadır. Batı, doğu veya güneye yönlendirilen sofalar kent ve bahçe manzarasına sahiptir (Şekil 3.11) (Sözen, 2001). 18. yüzyılda Anadolu'da açık sofaları cam kullanarak kapatma geleneği, Bursa'da, kentin sahip olduğu ılıman iklimin etkisi ile 19. yüzyılda ancak görülmeye başlanmıştır (Eldem, 1996). Dış sofalı plan tipine sahip konutlarda tek kollu ahşap merdiven, cephenin dış sınırına yerleştirilmiş ve bezeme yapılmamıştır (bkz. Şekil 3.2, bkz. Şekil 3.11). 17. yüzyıla tarihlenen Halıcı İzzet Evi'nde olduğu gibi açık sofalı konutlarda merdiven ile yukarı çıkılmasını önlemek için merdiven kapıları kullanılmıştır (bkz. Şekil 3.2) (Altıner, 1994; Arseven, 1970).

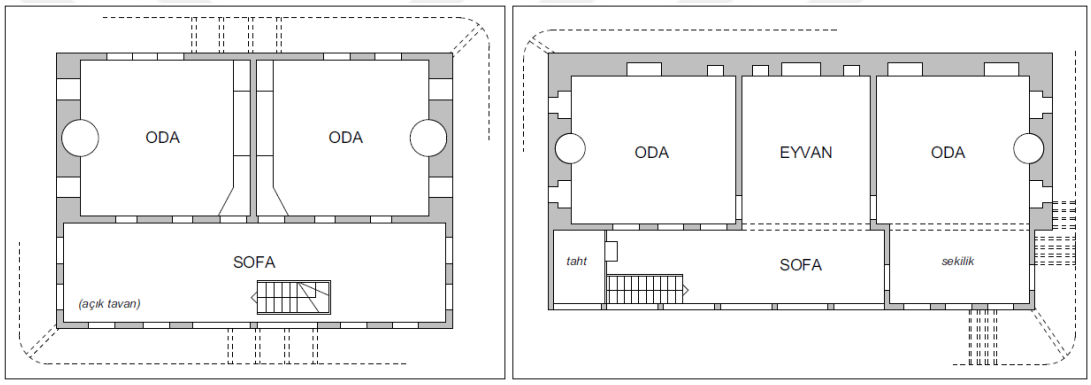

Şekil 3. 11 Kenan Doğruöz Evi ana kat planı (17. yy) (solda); Adliye Önündeki Ev ana kat planı (17. yy) (sağda) (Yazar tarafından tekrar çizilmiştir) (Eldem, 1984a)

18. yüzyılda, Yenişehir Şemaki Evi'nde olduğu gibi, sofanın etrafındaki oda sayısının arttırılması ile "L" ve "U" biçiminde planlar gelişmiş, iç sofalı plan anlayışının temeli oluşmuştur. Geniş araziler içinde yükselen Bursa Evleri'nin 19. yüzyıl örneklerinde dahi dış sofalı plan tipine sadık kaldığı görülürken, şehir merkezinde zamanla darlaşan alanlarda ise iç sofalı plan tipi uygulanmaya başlanmıştır. 18. yüzyılla birlikte orta sofalı plan tipi örnekleri, konaklarda ve köşklerde gelişmiştir. İç ve orta sofalı örneklerde merdiven iç mekanda köşe noktalarında konumlandırılmıştır. Konak ve köşk yapılarında ise merdiven için özel bir nokta tercih edilmiş, tek kollu, çift kollu veya üç kollu merdiven tipleri kullanılmıştır (Şekil 3.12).

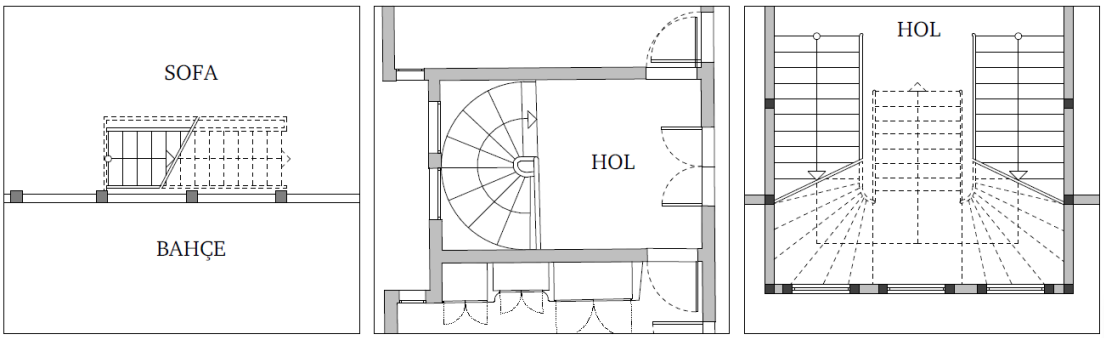

Şekil 3. 12 II. Murad Evi merdiveni (17.yy) (solda); Hasan Eşref Bey Konağı merdiveni (18. yy) (ortada); Saatçi Ali Bey Köşkü merdiveni (19. yy) (sağda) (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Sofa, ev halkının toplandığı, sosyalleştiği mekan olarak tanımlanabilmektedir. Eyvan ile birleşen sofalar ise ideal plan tipini oluşturmaktadır. Eyvan bulunan sofalarda, odalara eyvandan girilmektedir. II. Murad Evi ve Mudanya Halil Ağa Evi'nde eyvan ile sofa Bursa kemerleri kullanılarak ayrılmıştır (Şekil 3.13) (Tayla, 1982). Eyvan ile sofayı ayırmak için kullanılan bir diğer yöntem ise ahşap tavan döşemesindeki farklılıklardır. 18. ve 19. yüzyıl kent evlerinde gelişmeye başlayan simetrik ve merkezi plan yaklaşımları, eyvanın varlığını ortadan kaldırmıştır. Bazı örneklerde manzaraya yönelen sofaya, yer döşemesinden birkaç basamak yukarıda düzenlenen, iki ya da üç kenarı açık, sekilik, taht veya köşk denilen seyir noktaları eklenmiştir (bkz. Şekil 3.13) (Cerasi, 1999; Eldem, 1996). Bu alanlarda genellikle sedir düzenlenmiş olup kapatılarak odaya çevrilen örnekleri de bulunmaktadır (Sözen, 2001).

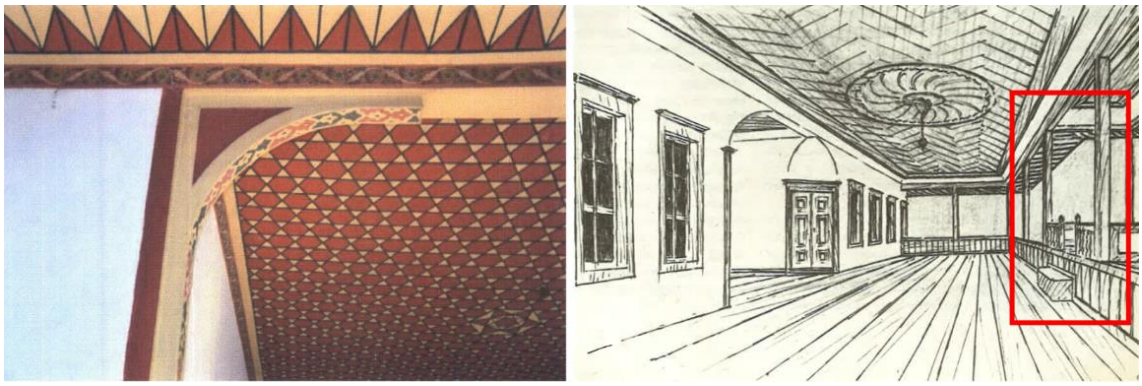

Şekil 3. 13 II. Murad Evi'nde sofa ile eyvanın kemer ile ayrılması (solda) (*Rölöve Raporu*, 2015); Hüsnü Züber Evi sofasında sekilik (Eldem, 1996)(sağda)

Mudanya'da bulunan Tahir Paşa Konağı örneğinde olduğu gibi, bazı Bursa Evleri'ne ise zamanla eklemeler yapılarak haremlik ve selamlık bölümü oluşturulmuştur. Böylece sofa sayısı artmış, "mabeyin" adı verilen ortak alan ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Şekil 3.14) (Arseven, 1970; Eldem, 1984a). Harem ve selamlık bölümü olan yapılarda iki bölüm içinde ayrı merdivenler düzenlenmiş, ana katta bulunan sofa veya oda ortak kullanıma sunulmuştur. Haremlik ve selamlık bölümlerinin ortak duvarında, kadın ve erkeklerin birbirini görmeden yemek alışverişi yapmasını sağlayan, bir tarafı açık ahşap döner/ dönme dolap bulunmaktadır (bkz. Şekil 3.14).

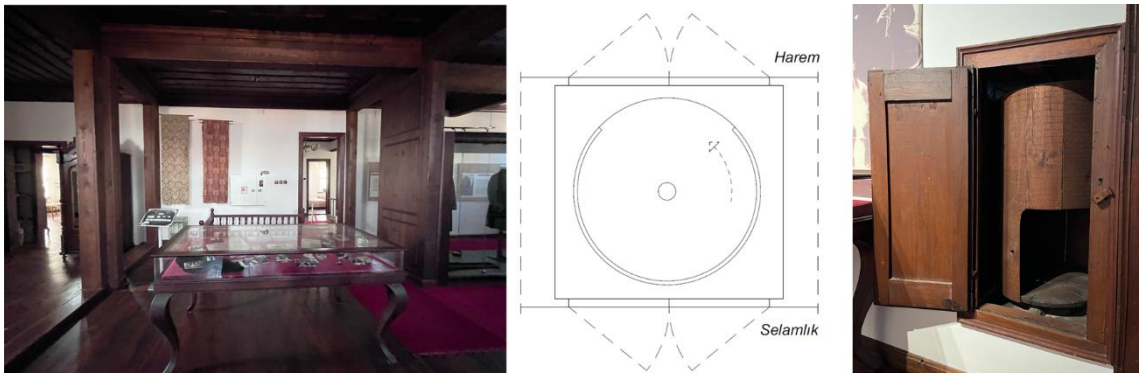

Şekil 3. 14 Tahir Paşa Konağı'nda ortak sofa (solda); dönerdolap üstten görünüşü (ortada)(Yazar tarafından tekrar çizilmiştir.) (Günay, 1981); Tahir Paşa Konağı'nda dönerdolap (sağda)

Konutların, zemin katında yer alan oda kapıları üst kata göre daha bezemesiz ve basık düzenlenmektedir. Erken dönem örneklerinde oda kapıları dik köşelerde yer almış, 18. yüzyılda ise oda köşeleri pahlanarak kapılar bu alana yerleştirilmiştir

(bkz. Şekil 3.13). Böylece odaya girişte görüş alanı arttırılmış olup, odadaki sabit mobilyalara daha çok alan açılmıştır. 19. yüzyıl örneklerinde ise dik köşelerden odalara giriş sağlanmaktadır (Sözen, 2001). Erken dönem örneği olup pahlı girişi olmayan veya geç dönem örneği olup pahlı girişi olan örnekler de mevcuttur. Genellikle tek kanatlı olan oda kapıları, büyük kent evlerinde çift kanatlı olup pencere yükseklikleri ile eş tutulmuştur. Oda kapıların işlevine göre üzerlerinde kalemişli kemer, pervaz veya kitabe bulunabilmektedir.

Konutun plan tipini belirleyen bir diğer öğe olan odalar, sofanın etrafında sıralanmaktadır. Evlerin en görkemli odası olan başoda, genellikle konutun sokağa bakan köşe noktasında yer almaktadır. Konak yapılarında birden fazla başoda bulunabilmektedir. Oda sayısı fazla olan konaklarda odalar arasında koridor oluşturulmuştur (Yenal, 2012). Hasan Eşref Bey Konağı örneğinde olduğu gibi, bazı konaklarda bu koridorlar kapı ile kapatılmıştır (Şekil 3.15). Bu tip konutlarda ana katın kurgusu, zemin katta tekrarlanmamış zemin katın tümü hizmet alanı olarak tanımlanmıştır.

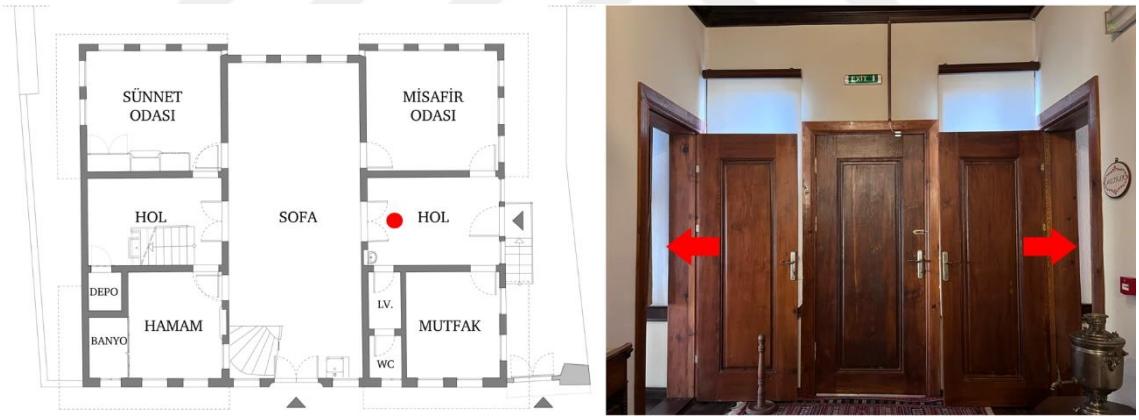

Şekil 3. 15 Hasan Eşref Bey Konağı'nda koridordan odalara ulaşım (*BBB Arşivi*, 2021f) (Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir.)

Konut büyüklüğünden bağımsız olarak, odaların yerleşim düzeni benzer biçimde gelişmiştir. Odalarda bulunan yüklük, sedir ve ocak düzeni ile yapı elemanları geleneksel yaşam kültürüne uygun olarak, her konutta benzer biçimde uygulanmıştır. 17. yüzyılın sonlarında odalarda şahnişin adı verilen çıkmalar yapılmaya başlanmış, sokak ile etkileşim gerçekleşmiştir. Parselin çarpık olduğu alanlarda oda çıkmaları gönye biçimde düzenlenmiş, odaların kare veya

dörtgensel biçime elverişli tasarım anlayışına uyum sağlanmıştır. 17. yüzyıl sonrasında inşa edilen konutlarda oda çıkmaları artmaya başlamış olup, çıkma yüzeylerinde sokağı gören pencereler düzenlenmiştir. 17. ve 18. yüzyıl örneklerinde, pencere- tepe penceresi sırasına sahip odalarda, alt sırada bulunan camsız pencereler ahşap kapaklar ile kapatılmıştır (Şekil 3.16). Pencere kapakları kapalı iken odanın aydınlatılmasını sağlayan üst sıradaki pencereler ise revzen veya tepe penceresi olarak adlandırılmaktadır. Başodalarda hem sofa duvarında hem de sokak cephesinde çift sıra pencere kullanılmıştır. 17. ve 18. yy konut örneklerinde görülen çift sıra pencere düzeni ile kat yüksekliğinin ilişkisi bulunmaktadır. Sonraki dönemlerde, pencerelerde cam kullanılması ile tepe pencereleri işlevlerini yitirmiş, merkezi plana dönen tasarımların da etkisiyle konutlarda ara kat kavramı yok olmuştur. Kat yükseklikleri arasındaki farklar küçülmüş, pencerelerde kullanılan ahşap kapakların yerine ahşap kafesler kullanılmaya başlanmıştır. Pencereler, sedirde oturan kişilerin rahatça kullanabileceği yükseklikte düzenlenmiş, genellikle düşey açılır şekilde tasarlanmıştır (bkz. Şekil 3.16).

Şekil 3. 16 II. Murad Evi başodasında sofa ve dış cepheye açılan ikili pencere dizisi (solda); Hasan Eşref Bey Konağı'nda düşey açılır pencereler ve sedir düzeni (sağda) (Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.)

Odaların giriş bölümü, iç mekanda yüklük ile bir bütün oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. 16. ve 17. yüzyıl örneklerinde odaya giriş kademeli olarak

gerçekleştirilmiş, mahremiyeti sağlamak ve oda ısısını korumak için kapı önüne kalın perdeler asılmıştır (Şekil 3.17) (Bektaş, 2013).

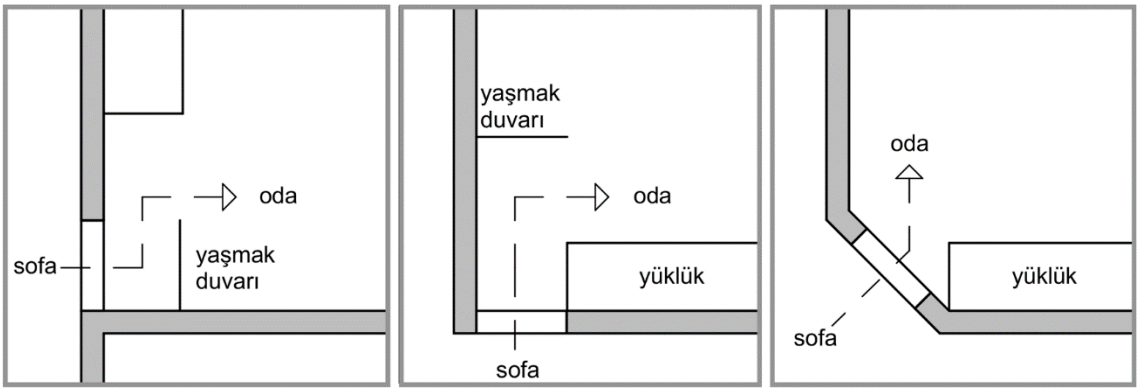

Şekil 3. 17 Odaya giriş biçimleri (Yazar tarafından çizilmiştir.) (Bektaş, 2013)

Bursa Evleri'nin oda düzeninde, mobilyaların ve yapı elemanlarının bulunduğu alan 2.20 m yükseklik ile sınırlandırılmıştır (Sözen, 2001). Bazı konutlarda bu alan, üzerine meyve, kap veya çini konulabilen sergenler ile çevrelenmiştir (Bektaş, 2013). Dolapların, bu seviyenin üstünde kalan kısımlarına kafesler eklenerek dolap ile bütünlük sağlanmış, bu alan boş bırakılmış veya başkent panoramaları çizilerek süslenmiştir. Musandıra olarak da adlandırılan, dolap veya yüklüklerin içinde gusülhane düzenlenmiştir. 1489 ve 1500 yıllarındaki Bursa Tereke Defterleri'ne göre, odalarda bulunan yüklüklerin içinde döşek, yorgan, yastık, minder, kilim, seccade, peşkir (havlu), sofra, şamdan ve kitap bulunmaktadır (Yenal, 2012). Yüklük içinde bulunan eşyalar, günün farklı saatlerinde dışarıya çıkarılıp odanın fonksiyonunu belirlemektedir. Böylece oda, oturma, çalışma, yemek ve yatak odasına dönüşebilmektedir. Yüklük üzerindeki kemerli nişlere testilik, peşkirlik, lambalık, cezvelik, fincanlık, kavukluk, çubukluk, tembel deliği isimleri verilmiş zamanla yüklükler eşyaların sergilendiği bir alana dönüşmüştür (Şekil 3.18) (Küçükerman, 1995).

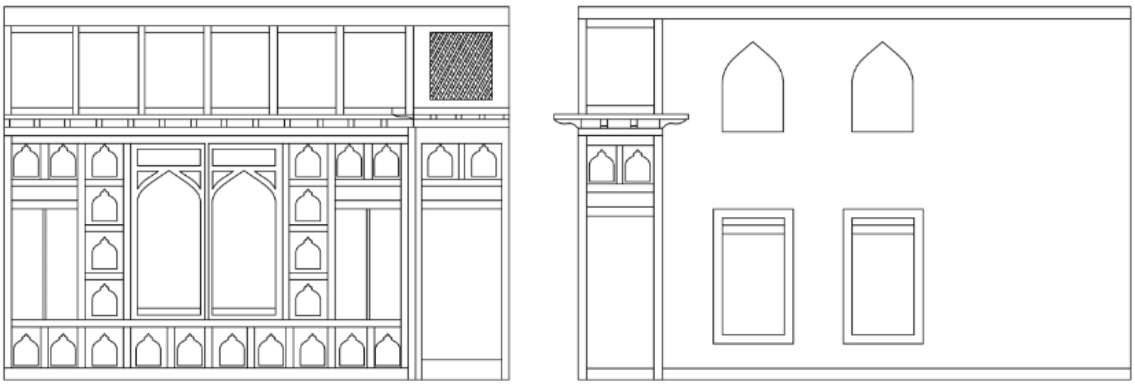

II. Murad Evi yüklük ve odaya giriş

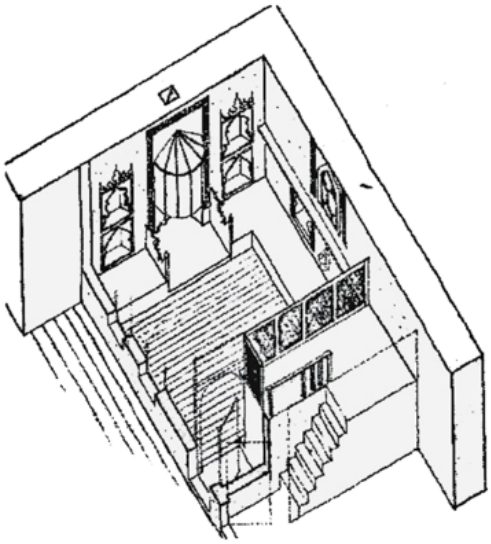

Erken döneme ait bir odanın restitüsyonu

Şekil 3. 18 II Murad Evi dolap ve giriş düzeni (üstte)(Yazar tarafından tekrar çizilmiştir.) (Rölöve Raporu, 2015); Erken döneme ait bir oda restitüsyonu (Kuban, 2018)

Başodalarda, hizmet ve oturma alanları seki altı ve seki üstü tanımları ile ayrılmaktadır. Seki altı bölümü, ayakkabıların çıkarıldığı ve evin hizmetçilerinin beklediği alan olarak tanımlanmaktadır. Seki üstü bölümü ise ev sahipleri ve misafirlerinin yaşam alanını kapsayan ana mekandır. Geleneksel konutlarda odanın ana yer döşemesinden bir basamak aşağıda düzenlenen seki altı, varlıklı ailelerin evlerinde ana mekan ile arasına konulan parmaklık veya kafesler ile sınırlandırılmıştır (Şekil 3.19). Bursa evlerinde ise, zemin döşemesinde seviye farkı kullanılmamış, bazı konutlarda farklılaşan tavan döşemesi iki bölüm arasındaki sınırı tariflemek için yeterli olmuştur (bkz. Şekil 3.19).

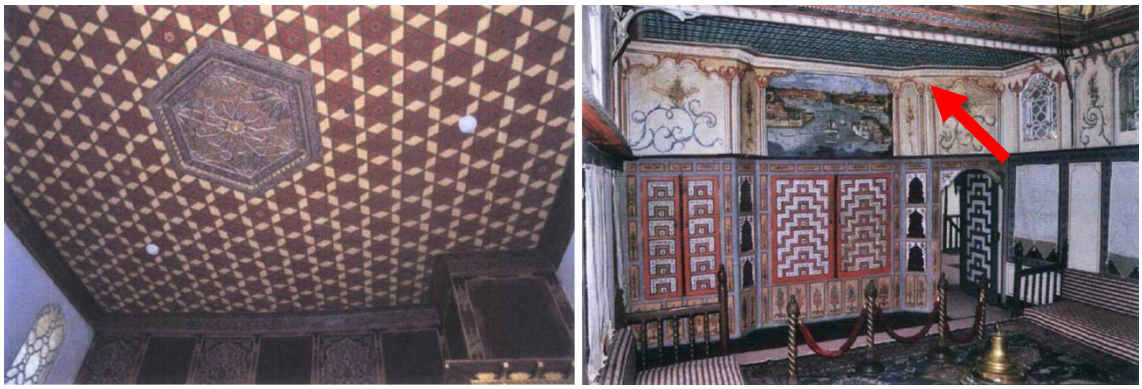

Şekil 3. 19 II. Murad Evi başodasında tavan döşemesi (solda) (*Rölöve Raporu*, 2015); Yenişehir Şemaki Evi başodasında seki altı bölümünde tavandaki farklılaşma (sağda) (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Oda düzenlerinde, yatay ve düşey elemanların geleneksel aile kültürüne uygun biçimde yerleştirilmesi önem taşımaktadır. Odaların yer döşemesinde bezemesiz ahşap kaplama tercih edilmiş, kullanılan halılar odanın tümünü kaplayarak mekanın büyüklüğünü tanımlamıştır. Yatay düzlemde yer alan ikinci önemli öğe ise sedirlerdir. Odalarda, pencerelerin bulunduğu duvarlara yaslanan sedirler, yerden 30-40 cm yukarıda düzenlenmiş olup, 70-80 cm derinliğe sahiptir (bkz. 3.16). Erken dönem örneklerinde sedirler daha alçakta düzenlenebilmiştir (Kuban, 1995). Sedir bölümünün köşesi ve en aydınlık yeri en değerli noktasıdır, buraya aile büyüğü veya önemli kişiler oturmaktadır.

Geleneksel konutlarda, odaların ısıtılması duvarlarda yer alan yaşmaklı veya oymalı ocaklar ile gerçekleştirilmektedir (Günay, 1981). Genellikle yarım daire biçiminde olan ocaklar erken dönemde yığma duvar içinde yer almış, ahşap karkas sistemin yaygınlaşmasıyla ocak duvarları cephede çıkıntı oluşturmuştur. Odadaki ateş dumanının tahliyesi için ocakların üst kısmına alçı yaşmaklar eklenmiştir (Şekil 3.20). Ocağın yer aldığı duvarda, ocak yanına yüklüktekine benzer biçimde nişler veya pencereler düzenlenmiş, odadaki sedir düzeni ocağın bulunduğu alanda sınırlandırılmıştır. Ocak bulunmayan odalarda ise mangal kullanılmıştır. Geç dönemlerde inşa edilen evlerde ve köşklerde ocak yerine çinili soba kullanılmıştır (bkz. Şekil 3.20).

Şekil 3. 20 II. Murad Evi'nde yaşmaklı ocak (solda); Atatürk Köşkü'nde soba (ortada); Mübadele Evi'nde ocak (sağda) (Fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.)

Geleneksel konutlardan birçok yönüyle ayrılan Bursa Köşkleri'nin, biçimlenişleri iç sofalı ve orta sofalı plan tipi ile uyum sağlamaktadır. İncelenen köşk örneklerinde genellikle orta kısımda yer alan sofanın iki tarafına yerleştirilen mekanlar ile sofanın dar kenarlarının giriş ve merdiven bölümüne ayrıldığı görülmüştür (Şekil 3.21). Orta sofalı plan tipi örneklerinin genellikle Mudanya'da bulunan köşklerde kullanıldığı düşünülmektedir. İstanbul'da gelişen oval sofalı plan tipine rastlanmamıştır.

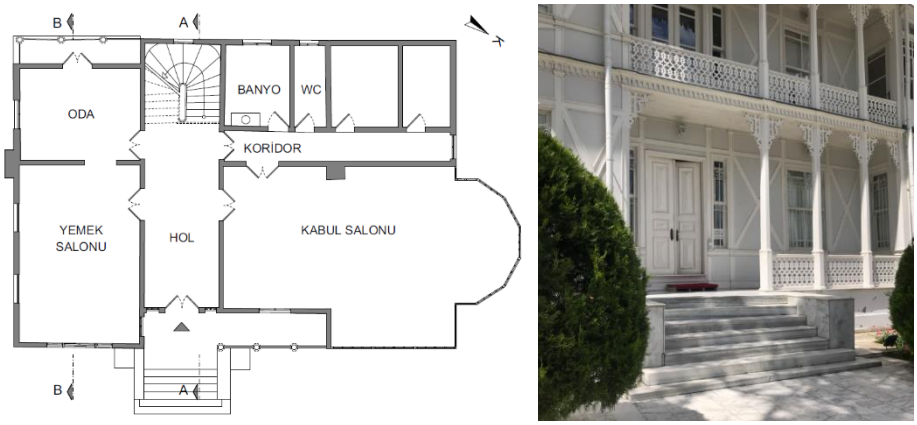

Şekil 3. 21 Atatürk Köşkü Müzesi planı (solda) (*BKVKK Arşivi*, 2018); Atatürk Köşkü giriş bölümü (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Kentte 19. yüzyılda ortaya çıkan köşkler, Kuban'a göre, azınlıklar tarafından kolayca uygulanan üslup değişimlerini yansıtmakla beraber yurtdışında eğitim gören Türkler için çağdaşlaşma sembolü niteliğinde olmuştur (Kuban, 1995).

Köşkler, bodrum, zemin kat ve üst katlara sahip olup, bazı örneklerde çatı arası da düzenlenmiştir. Köşklerin, merdiven ile yerden yükseltilmesi ve üst katlardaki çıkmaların giriş bölümünü tanımlayan bir verandaya dönüşmesi, hizmet alanı olarak tanımlanan bodrum katta pencere açılmasına olanak sağlamıştır. Geleneksel konutlardan birçok yönüyle ayrılan Bursa Köşkleri, iç mekanların işlevine uygun özelleştirilmesi ve alafranga mobilyaların kullanılması ile tamamen farklı bir görünüm sunmaktadır. Yaşam alanlarını oluşturan zemin ve üst katlardaki odalar, en az iki cepheden açılan pencereleri ve balkonları ile aydınlık bir ambiyansa sahiptir. Geleneksel Bursa Evleri'nde görülmeyen, çatı pencereleri, balkonlar, incelikli korkuluklar, saçak süslemeleri köşkleri tanımlayan yapı elemanları olup cephe süslemesinin ana bileşenlerini oluşturmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısında, köşkler haricindeki konutlarda da kullanılmaya başlanan alafranga mobilyalar, Türk Evi'nin oda kurgusundaki sabit mobilyaların dönüşebilirliğini ortadan kaldırmış olup odaların belli bir amaca hizmet edecek şekilde ayrılmasına neden olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte ailelerin küçülmesi, konut ölçeklerinin de değişmesine neden olmuş, odalar işlevlendirilmiş, mutfak banyo gibi mekanlar konut içinde yer almaya başlamıştır (Şekil 3.22) (Dostoğlu & Aksoy, 2011).

Başlıca kaynaklarda yer alan Bursa Evleri'nin güncel durumu			
Konut adı	**İnşa tarihi**	**Durumu**	**Kullanım**
Sarayönü Mahallesindeki Ev	16. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Adliye Arkasındaki Ev	17. yy	Kötü durumda	Kullanılmıyor
Bursa Bitli Ev	17. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Bursa Halıcı İzzet Evi	17. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Bursa Namazgah Evi	17. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Elmalık Caddesi'ndeki Ev	17. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
II. Murad Evi (17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi)	17. yy	İyi durumda	Müze
Mudanya Halil Ağa Evi	17. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Mudanya Kenan Doğrusöz Evi	17. yy	Orta durumda	Kullanılmıyor (Özel mülkiyet)
Şeyh Hamid Mahallesindeki Ev	17. yy	İyi durumda	Özel mülkiyet
Azabbey Cami Yakınındaki Ev	18. yy	İyi durumda	özel mülkiyet
Çift Bacalı Ev	18. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Gümüşçeken Caddesi'ndeki Ev	18. yy	Rekonstrüksiyon yapılmış	Kafe
Haraççılar Sokağı'ndaki Ev	18. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Kaplıca Sokak'taki Havuzlu Konak	18. yy	?	?
Mudanya Eski İmam Evi	18. yy	Rekonstrüksiyon yapılmış	?
Mudanya Tahirpaşa Konağı	18. yy	İyi durumda	Müze / Kültürevi
Muradiye Medresesi karşısındaki ev	18. yy	İyi durumda	Kullanılıyor (Özel mülkiyet)
Yenişehir Hacı Mahmud Konağı	18. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Yenişehir Sarıcıoğlu Evi	18. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Yenişehir Şemaki Evi	18. yy	İyi durumda	Müze
Yenişehir Veli Baba Evi	18. yy	Kötü durumda	Kullanılmıyor (Özel mülkiyet)
Hasan Eşref Bey Konağı	18. yy	İyi durumda	Müze
Bursa Erzurumlular Evi	19. yy	?	?
Muradiye Abdulvahap Evi (Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze)	19. yy	İyi durumda	Müze / Gençlik Merkezi
Ortapazar Caddesindeki Ev	19. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Saatçi Ali Bey Köşkü (Ormancılık Müzesi)	19. yy	İyi durumda	Müze
Atatürk Köşkü	19. yy	İyi durumda	Müze
Çivisiz Köşk	19. yy	Günümüze ulaşamamış	Yok
Akbıyık cd. No. 14	19. yy	İyi durumda	Kullanılıyor (Özel mülkiyet)
Şehbender Konağı	19. yy	İyi durumda	Kütüphane
Hünkar Köşkü	19.yy	İyi durumda	Müze
Akbıyık cd. No. 23	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Akbıyık cd. No. 25	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Güngörmez sokak no.14	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Hamzabey No. 3	?	İyi durumda	Valilik Misafirhanesi
Hükümet dairesi yanındaki ev	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Kaplıca No.39	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Kaplıca No.46	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Mahkeme Hamamı yanındaki ev no.19-21	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Merkez oteli avlusundaki ev	?	?	?
Muradiye İmamına ait ev no. 1 ve 3	?	?	?
Nalbantoğlu sk no.5	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Ortapazar No.18	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Reyhanpaşa mah no.19	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Hamzabey No. 1	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Acem Köşkü	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Cumalıkızık Evleri	?	İyi durumda	180 adet konut kullanılıyor
Cumurcul Köşkü	?	İyi durumda	Davet salonu
Çukur Köşk	?	İyi durumda	Kullanılmıyor (Özel mülkiyet)
Hacı Mustafa Konağı	?	Günümüze ulaşamamış	Yok
Pembe Köşk	?	İyi durumda	Kullanılmıyor
Yağcı Kemal Bey Köşkü	?	Günümüze ulaşamamış	Yok

Şekil 3. 22 Başlıca kaynaklarda yer alan Bursa Evleri'nin güncel durumu (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

3.2 Cephe Özellikleri

Bursa'daki geleneksel konutların sahip oldukları cephe biçimlenişleri, inşa edildikleri dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. 16. ve 17. yüzyıl erken dönem örneklerinde bahçe veya avluya yönelen konutlar cephe özelliklerini etkilemiştir. Taş temel üzerine oturan, zemin katları 80 cm kalınlığındaki kerpiç veya moloz taştan inşa edilmiş 16. ve 17. yüzyıl evlerinde, üst katlar yaklaşık 20 cm kalınlığında ahşap karkas sistemde tuğla dolgulu olarak tamamlanmıştır (Şekil 3.23). Zemin katı kerpiç olarak inşa edilen yapılarda taş subasman kullanılarak cephe korunmuş, yapı köşelerinde büyük kesitli taşlar tercih edilerek sağlamlık arttırılmıştır (Aksoy, 2011).

Şekil 3. 23 II. Murad Evi (solda) (Yazar tarafından çekilmiştir.); Kenan Doğruöz Evi (ortada) (google earth); Şeyh Hamit Mahallesindeki Ev (sağda) (Aksoy, 2011)

Zemin kat boyunca sağır sokak cephesi ile moloz taşlar ile örülmüş yüksek bahçe duvarları erken dönem örneklerinin içe dönük tasarım anlayışının göstergesi niteliğindedir. 17. yüzyılda inşa edildiği düşünülen, II. Murad Evi örneğinde olduğu gibi bazı konutlarda sokak cephesine sonradan pencere eklenmiştir (Dostoğlu, 2011) (bkz. Şekil 3.23). Dönemin dış sofalı plan tipine sahip konutlarında, bahçe yönündeki açık sofa, direklikler ile taşınmakta olup Bursa Kemerleri veya düz başlıklar ile birbirlerine bağlanmıştır (Şekil 3.24). Yan cephelerin de sağır olduğu bu tip evlerde, açık sofadaki direkliklerin arası, iki veya

üç cm aralıklarla düşey veya çapraz biçimde dizilmiş kafesler ile örtülmeye başlanmıştır (bkz. Şekil 3.24). 17. ve 18. yüzyılda bu tip konutlarda direklikler arasına cam yerleştirilmeye başlanmış, 19. yüzyılda ise ahşap çerçeveli pencereler ile sofalar kapatılmıştır.

Şekil 3. 24 Bursa evinde kafes kullanımı (Ülgen, 1945) (solda); Haraççılar Konağı'nda kafes kullanımı (BKVKK Arşivi)

Bu dönemde yapıların üst katını oluşturan ahşap karkas sistem, 60-120 cm aralıklarla yerleştirilen dikey elemanlar ile döşemeleri oluşturan yatay kirişlerin birbirine bağlandığı ve çapraz kuşaklar desteklendiği iskelet sistemine verilen addır (Cerasi, 1999). Cephede sıvasız bırakılan tuğlaların zikzak veya merdiven biçiminde örülmesi dönemin özgün özelliğini yansıtmaktadır. 17. yüzyıl örneklerinde karkas sistem içinde kullanılan ahşap elemanların kesitleri kalın olup, geniş aralıklarla yerleştirilmiştir. 17. yüzyıla ait konut örneklerinde zemin katın, birinci kata göre oldukça basık olduğu, birinci katın ise çift sıra pencere düzenine olanak verecek şekilde yüksek tasarlandığı görülmektedir. İki sıra pencere düzeninde altta yer alan pencerelerde cam kullanılmamış, pencereler

aynalı ahşap kapaklar ile kapatılmıştır. Tepe pencereleri olarak adlandırılan alçı pencerelerde ise çeşitli süslemeler ve renkli camlar kullanılarak odanın ışık alması ve hoş bir atmosfer oluşması sağlanmıştır.

Dönemin belirgin özelliği olan pencere-tepe dizisinde, alt sıradaki pencereler 80 cm genişliğe ve 120-150 cm arasında değişen bir yüksekliğe sahiptir (Çobancaoğlu, 1998). Bu dönem evlerinde, alt sıradaki pencereler ile sivri kemerli tepe pencereleri arasındaki uzaklık yaklaşık 80 cm bırakılmış, tepe pencerelerinin üzerine tuğla kemer örülmüştür. Bazı evlerde alt sıra pencerelerinde lokma demir parmaklıklar kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde ahşap kesitlerinin incelmesi ile pencereler ahşap dikmeler arasına oturtulmuş ve tepe pencereleri ile alt sıra pencereleri arasındaki mesafe azalmıştır (Şekil 3.25). 18. yüzyılda ahşap karkas sistemin yapıların tümünde kullanılması ve cam kullanımın artması ile tepe pencereleri işlevini yitirmiş, cephelerde düşey açılır pencereler görülmeye başlanmıştır.

Şekil 3. 25 Muradiye Külliyesi karşısında yer alan konutta tepe penceresi ve alt sıra düzeni (Çalıkoğlu, t.y.)

Erken dönem konutlarında, bahçe duvarında yer alan üzeri saçaklı, çift kanatlı bahçe kapıları kullanılmıştır (Şekil 3.26). 18. ve 19. yüzyılda inşa edilen, taşlıktan bahçeye ulaşılan evlerde sokak cephesindeki giriş kapıları bezemesiz ve yaklaşık 2 m genişlikte olup, araba ve hayvanların geçişine olanak verecek şekilde biçimlenmiştir (bkz. Şekil 3.26). 18. yüzyıl örneklerinde merkezi planların gelişmesi ile giriş bölümü önem kazanmış, kapı kanatları daralmaya başlamış, iç mekanın ışık alabilmesi için kapı üstlerine ahşap çerçeveli cam paneller

yerleştirilmeye başlanmıştır (Şekil 3.27) (Bektaş, 2013). Kapı üzerine eşit veya farklı büyüklükte demir kulplar yerleştirilmiştir.

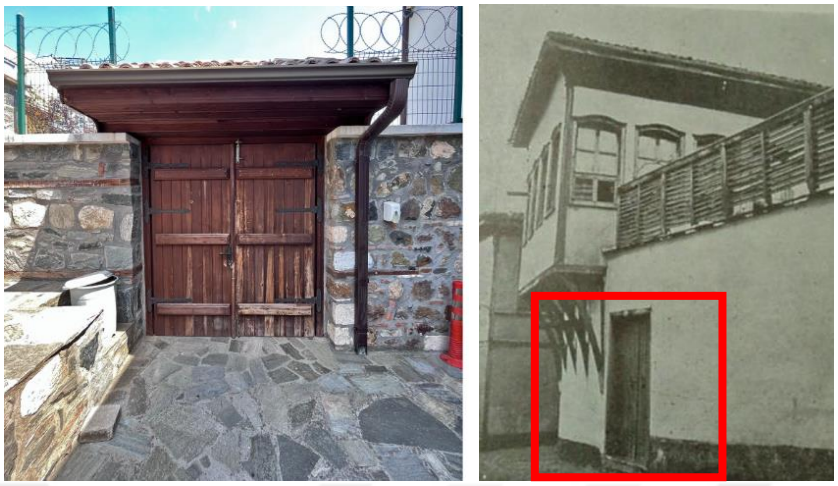

Şekil 3. 26 Tahir Paşa Konağı bahçe kapısı (solda); Nalbantoğlu Sokak'taki evin giriş kapısı (sağda) (Tomsu, 1950)

Şekil 3. 27 Üzeri cam panelli giriş kapıları (Yazar tarafından çekilmiştir.)

18. yüzyıl örneklerinde cepheler sıva ile kaplanmaya başlanmış, cephe köşelerinde ahşap dikmeler ve pencere çevresinde ahşap pervazlar kullanılmıştır. 17. yüzyıl sonlarında cephede basit konsol çıkmalar yapılmaya başlanmıştır. Tayla'ya göre çıkmanın ilk örneği Yenişehir Veli Baba Evi'ndedir (Şekil 3.28). Erken dönem örneklerinden olan II. Murad Evi ve Kenan Doğruöz Evi'nde görülen küçük ölçekteki çıkmaların altındaki döşeme kirişleri açıkta bırakılmıştır. Çıkma boyutunun 70-75 cm ortalamaya yükselmesiyle çıkmaları destekleyen ahşap eliböğründeler ortaya çıkmış ve çıkma altları ahşap ile kaplanmıştır. Bursa evlerinde payandalar her zaman eğri biçimde düzenlenmiştir.

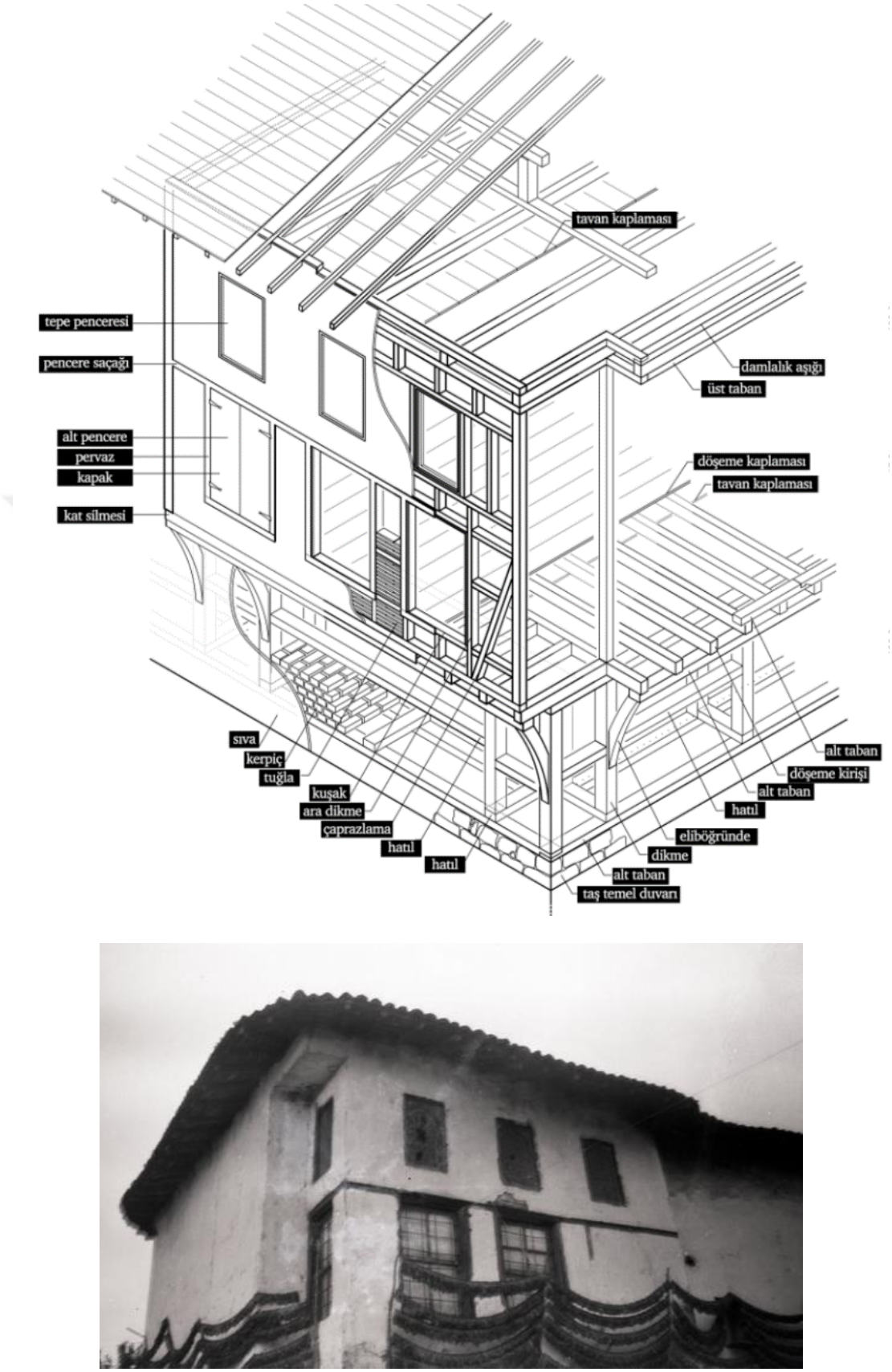

Şekil 3. 28 Yenişehir Veli Baba Evi yapı elemanları (üstte) (Aksoy, 2011); Yenişehir Veli Baba Evi (altta) (*Ali Saim Ülgen Arşivi*, t.y.)

Bursa Evleri, zemin kat boyunca sokağın yapısına uyum sağlayacak şekilde konumlanmıştır. Üst katlarda çıkma yapılarak cepheler hareketlendirilmiş, parselin şekline bağlı olarak, düz veya gönye çıkmalar kullanılmıştır. İki adet üst katı olan evlerde ise her kat bir önceki kata çıkma yapacak şekilde düzenlenmiştir (Arseven, 1970). Dünya Mirası olarak kabul gören Cumalıkızık Köyü gibi kırsal bölgelerde ise, kent evleri ile benzer plan tiplerine sahip, yüksek taş duvarlı ve az çıkmalı konutlar görülmektedir. Komşu parseller arasındaki mahremiyeti korumak için çıkmaların ön yüzü sağır bırakılmış veya göz hizasından yukarıda pencereler düzenlenmiştir (Çetin, 2006). Birinci katlarda bulunan cumbalar, dar sokaklar üzerinde konutları birbirine yaklaştırmış, sık sık çıkan yangınlarda birçok konutun tahrip olmasına zemin hazırlamıştır.

18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyıl başlarında, ahşap karkas sistemin hafifliği ve sokağa açılmaya elverişli yapısı ile çıkmaların iki yöne doğru açılmaya başlaması konutların merkezi sofalı plana yönelmesi ile birlikte ortaya çıkan bir sonuçtur. Böylece konutların tüm cepheleri kullanılmaya başlanmıştır. Konut duvarlarının ahşap karkas sistem ile incelmesi, odalarda bulunan ocakların cepheye yansımasına neden olmuştur (Şekil 3.29).

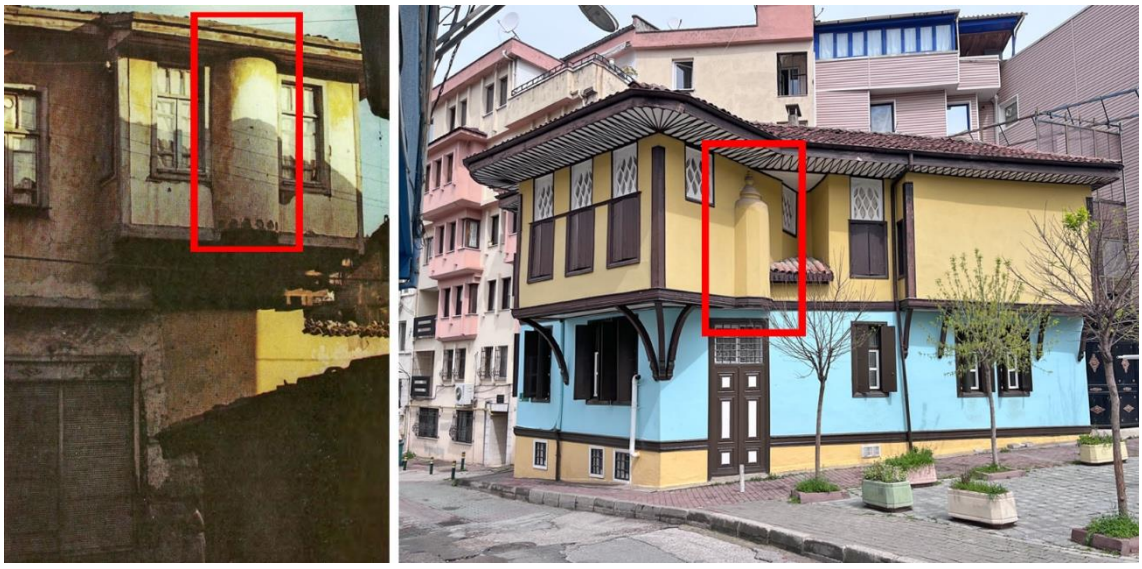

Şekil 3. 29 Bir Bursa Evi'nde cephede baca görünümü (Küçükerman, 1985) (solda); Akbıyık Caddesi'ndeki Ev (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Genellikle, konutların çatısı kırma çatı biçiminde düzenlenmiş kiremit ile kaplanmıştır. Ancak bitişik nizam üzerinde yükselen konutlarda beşik çatı tercih edilmiştir. Ahşap döşeme kirişlerinin uzatılması ile elde edilen çatı saçakları, açık sofalı örneklerde, cephenin korunaklı olmasını sağlamak için kapalı sofalara nazaran daha geniş ölçülerde tercih edilmiştir. Özellikle Yenişehir'deki konut örneklerlerinde çatı köşeleri pahlanmış, bu bölümlerde döşeme kirişleri pahlı biçimde yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 3.28). Çatı saçakları cephedeki çıkmaları içine alacak şekilde düz biçimde yapılmıştır.

Bursa Köşkleri, geleneksel konutlardan farklı olarak ahşap ile kaplanmıştır (Şekil 3.30). Köşklerin giriş bölümü özelleştirilmiş, yerden yüksekte düzenlenen zemin kata merdiven ile ulaşılmıştır. Genellikle giriş bölümünün üzerinde düzenlenen çıkma veranda görevi görmüştür. Ahşap karkas sistem kullanılarak inşa edilen köşklerde, zemin kat seviyesinde üst katlar ile eş düzende pencereler kullanılmış, pencereler panjur kullanılarak korunmuştur. Bodrum kata sahip olan köşklerin, bu seviyede bulunan kare, dikdörtgen veya oval kesitli sabit pencereleri barok-ampir tarzda parmaklıklar ile korunmaktadır. Köşklerdeki çıkmalar bazı örneklerde balkon olarak değerlendirilmiştir (Özdemir, 2007). Köşk çatıları, sahip oldukları plana uygun biçimde haç planlı olarak gelişmiş, çatı katı olan örneklerde çatı pencereleri kullanılmıştır (bkz. Şekil 3.30). Çatı saçaklarında barok-ampir üsluba uygun süslemeler yer almıştır.

Şekil 3. 30 Çukur Köşk (solda) (google maps); Saatçi Köşkü (ortada) (Yazar tarafından çekilmiştir.); Atatürk Köşkü (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

3.3 Süsleme Özellikleri

Geleneksel Bursa Evleri, cephe süslemeleri bakımından diğer Anadolu kentlerindeki konutlara göre daha sade bir anlayışa sahiptir. 17. ve 18. yüzyıl evlerinde, ahşap karkas sistem ile dolgu malzemesi olarak kullanılan kırmızı renkli tuğlaların, zigzag veya balıksırtı biçiminde döşenmesi cephe süslemelerinin bir parçası olmuştur. Geç 18. yüzyıl örneklerinde, tuğla ile yapılan desenler geliştirilmiş yıldız, yelpaze, servi motifleri görülmeye başlanmıştır (Şekil 3.31) (Tayla, 1982).

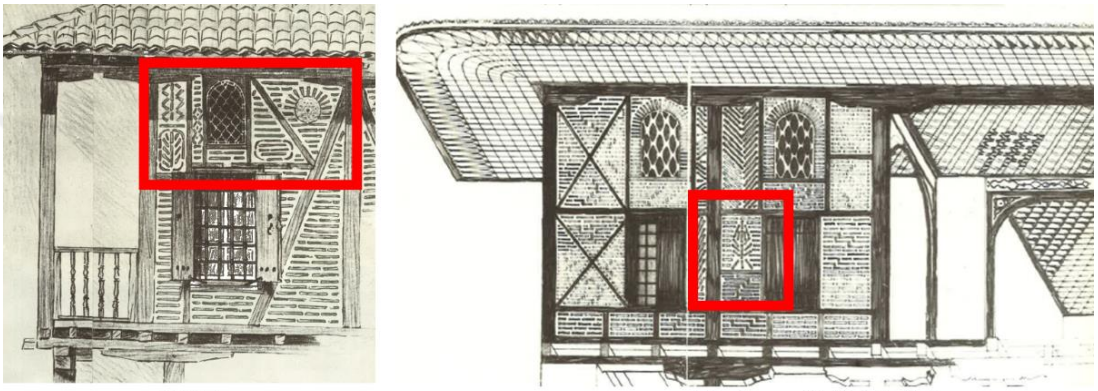

Şekil 3. 31 Bursa Evleri'nde tuğla cephe süslemeleri (Eldem, 1984a)

Konut cephelerinin 18. yüzyıl itibari ile sıvayla kaplanması sonucunda, renkli cephelerin ortaya çıktığı düşünülmektedir (Şekil 3.32). Leman Tomsu'ya göre Bursa Evleri mavi, pembe beyaz, sarı veya yeşil renkleri ile boyanmıştır (Tomsu, 1950). 1944 yılında Bursa'da bulunan Eldem, Bursa Evleri'nin koyu renklerle boyandığını ve yeşil ve mor renkli kiremitlerle örtüldüğünü belirtmiştir (Eldem, 1995). Bursa Evleri, başkent geleneğinden farklı olarak ahşap ile kaplanmamıştır. Cephe bezemelerinde göze çarpan ilk özelliklerden biri, ana giriş cephesinde veya bahçe cephesinde yer alan konutun yapım tarihinin işlendiği levhalar, "Maşallah", "Ya malik el-mülk", "Ya hafız" yazılarıdır (bkz. Şekil 3.32) (Arseven, 1970). Cephelerin köşelerine ahşap dikmeler yerleştirilmiş, kat hizaları ahşap kat silmeleri ile vurgulanmıştır.

Şekil 3. 32 Bursa evleri (solda) (Güngören, t.y.); Hasan Eşref Bey Konağı bahçe cephesinde inşa tarihi (Yazar tarafından çekilmiştir.)

17. ve 18. yüzyılda inşa edilmiş konutların simgesi niteliğindeki cephe elemanı tepe pencereleridir. Kafa penceresi, revzen, elvan pencere, nakışlı pencere gibi isimlerle de anılan tepe pencereleri sivri kemerli biçimde düzenlenmiştir. Bu dönemde cam kullanımının yaygın olmayışı nedeniyle ihtiyaca yönelik ortaya çıkan tepe pencereleri, aynı zamanda konutların cephe ve iç mekan süslemelerinde önemli bir unsur haline gelmiştir (Şekil 3.33). Alçı kayıtlar kullanılarak yapılan pencereler, içlik ve dışlık olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Dışlık bölümü, renksiz ve yuvarlak, yumurta ve filgözü biçiminde gözlere sahip olup iç kısımdaki incelikli camı dış etkenlere karşı koruma görevini üstlenmektedir (Şişman, 1990). İçlik bölümü ise daha zarif motifler ve mavi, kırmızı, turkuaz, yeşil, sarı mor renklerinde camlarla oluşturulan iç mekanda hoş bir atmosferin oluşmasını sağlayan bölümdür (Arseven, 1970). Cam kullanımının yaygınlaşmasıyla tepe pencereleri işlevini yitirmiş, alt sıra penceresindeki ahşap kapaklar yok olmuştur.

Şekil 3. 33 Bursa Evleri'nde tepe pencereleri (a)(Eldem, 1984c); (b)(google maps, 2023); (c, d) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Bursa Evleri'nde çıkmaları destekleyen eliböğründeler her zaman eğrisel biçimde tasarlanmış olup, bazı örneklerde eliböğründe üzerine veya yan yüzeylerde ahşap oymalar ve kalemişi işlemeler bulunmaktadır (Şekil 3.34). Çıkma altları pasalı ahşap plakalarla örtülmüştür.

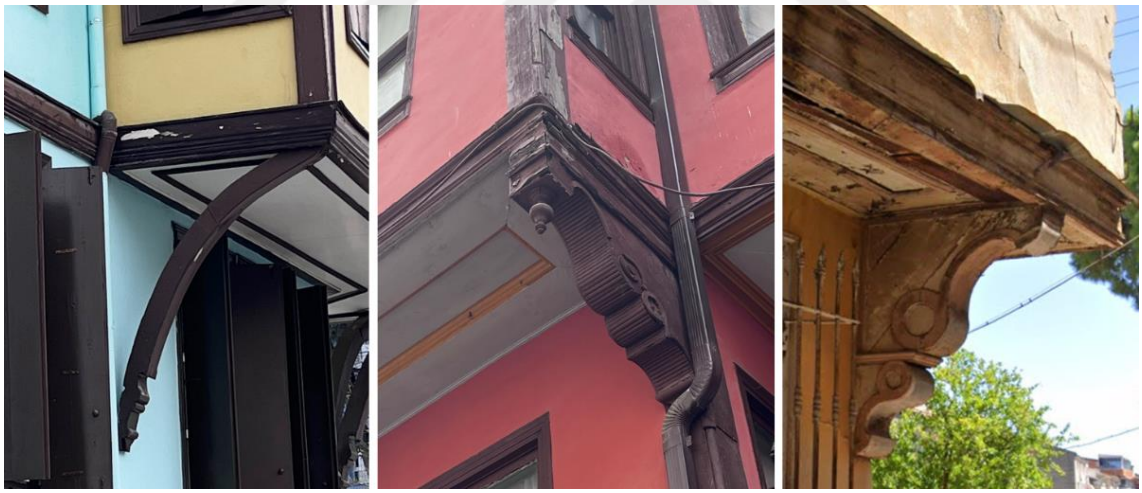

Şekil 3. 34 Bursa Evleri'nde payandalar (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Bursa Köşkleri, geleneksel konutlara göre oldukça fazla cephe süslemesi barındırmaktadır. Köşklerin, kentte 19. yüzyılda gelişmesi ve genellikle yabancı kişiler tarafından kullanılması bezeme biçimlerinde barok ve ampir üslubun öne çıkmasını sağlamıştır. Sahip oldukları iç veya orta sofalı plan tipi ile her yönde simetrik gelişim gösterebilen cepheler ahşap ile kaplanmıştır. Kentte yer alan köşklerin genellikle beyaz renge boyandığı görülmektedir. Köşklerin, bodrum katlarında yer alan sabit pencereler, ferforje veya demir parlaklıklarla

korunmuştur. Ön cephede genellikle giriş bölümü vurgulanmış, giriş bölümünün üstünde yer alan çıkmalar sütun veya furüşlar ile desteklenmiştir (Şekil 3.35). Veranda bölümünün tavan döşemesi, ahşap çıtalar kullanılarak süslenmiş veya alçılı yüzey üzerine barok-ampir üslupta çiçek, kıvrık dal, düğüm, yaprak, motifleri resmedilmiştir. Bunun yanı sıra köşk cephelerinde, yarım gömme sütunlar, rozetler, madalyonlar, güneş figürleri ve tuğralar kullanılmıştır (Sözen, 2001). Köşk pencereleri, panjurlar ile örtülmüş, pencerelerin üzerinde barok-ampir üslupta süslemeler yer almıştır. Çatı saçaklarında dantela motifleri işlenmiştir. Bazı köşk örneklerinde çıkmalar balkon olarak değerlendirilmiş, balkon korkuluklarında ferforje ve ahşap korkuluklar tercih edilmiştir. Korkuluklarda yapıldıkları dönemin özelliklerini yansıtan, S ve C kıvrımları ile kıvrık dal ve çiçeklerden oluşan dantel gibi işlenmiş izlenmiş veren bir süsleme düzeni bulunmaktadır.

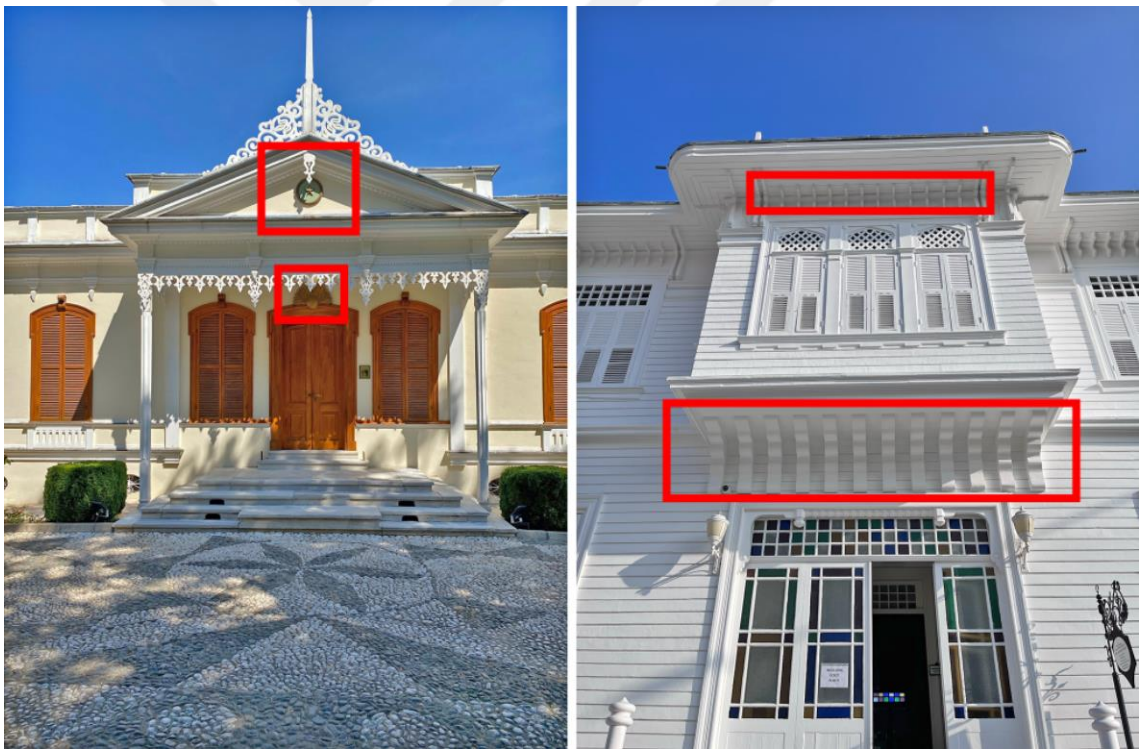

Şekil 3. 35 Hünkar Köşkü giriş cephesinde kullanılan simgeler (solda); Mudanya Mütareke Evi furüşlar (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Cephe biçimlenişleri ile kent görünümünde uyumlu ve denk görünümlere sahip Bursa Evleri, iç mekan süslemeleri zenginleşmektedir. Turgut Cansever'e göre, her konutun iç mekan düzenlemesinde bezeme unsurları barındırması, İslam-Türk

kültürel yaklaşımının özel ürünü olarak değerlendirilmelidir (Cansever, 2002). Arseven'e göre Türk coğrafyasında, diğer İslam ülkelerinden farklı olarak konutların işlevsel ihtiyaçları ile süsleme sanatları birlikte gelişmiştir (Arseven, 1970). Konutların iç mekan özellikleri de inşa edildikleri dönem hakkında bilgi verebilmektedir. Evlerin iç mekanlarında, yoğunlukla bezeme görülen alanlar esas kat sofası ile odalardır. En yoğun süslemeler ise başoda olarak adlandırılan misafirlerin ağırlandığı odalarda bulunmaktadır. 17. yüzyılda inşa edilmiş Bursa Evleri'nin sofasında yer alan Bursa kemerleri ve kapı pervazları kırmızı, yeşil, sarı, siyah tonlarında doğrudan boyanarak, zigzaglı şeritler ile süslenmiştir. Zemin katta, tek kanatlı bezemesiz düzenlenen oda kapıları, ana kat olan üst katta kemerler, alınlıklar veya kitabeler ile zenginleştirilmiştir (Şekil 3.36). Genellikle başoda kapıların üst kısmında yer alan alınlık ve kitabelerde evin inşa tarihine ilişkin bilgiler ve dini yazılar eklenmiş, çiçek, yaprak, girland ve kıvrımlı motiflerle alan zenginleştirilmiştir. Çoğunlukla tek veya çift kanatlı düzenlenen oda kapıları, aynalı, geçmeli veya kakmalı ahşap kanattan oluşmuştur. Köşklerde ise, oda kapıları genellikle beyaz renge boyanmış, kapı kanatlarının üzeri ahşap kakmalı olarak düzenlenmiştir. Bazı örneklerde kapıların üst kısmına cam paneller yerleştirilmiş, bazı örneklerde ise barok tarzda resimler işlenerek kapı sınırları vurgulanmıştır.

Şekil 3. 36 Tahir Paşa Konağı başoda kapısındaki kitabe ve inşa tarihi (solda); Hüsnü Züber Evi başoda kapısı alınlığında yapının inşa tarihi (sağda)

Oda içinde bezemelerin yoğunlukla görüldüğü alanlar tavan döşemesi, dolap kapakları, ocak külahları, tavan bordürleri ve duvar süslemeleridir. Odalarda,

sedir ve perde kumaşlarının renkleri ve kalitesi de ev sahibinin sosyal statüsünün bir göstergesi niteliğindedir. 18. yüzyıl başlarında Bursa evlerinde kullanılan minderlerin kaba ipekli kumaşlardan yapıldığı bilinmektedir (Faroqhi, 2011). Odalarda bulunan yüklük ya da dolap kapaklarında, kalemişi süslemeler ve ahşap oymalar kullanılmıştır. Erken dönem örneklerinde canlı renk paletleri tercih edilmiş, renkli çiçekler, çiçekli dallar, çiçekli vazolar dolap kapaklarına işlenmiştir. Dolapların üstünde yer alan kemerli nişler ise konutlara göre farklılık göstermiştir. 18. yüzyıl örneklerinde, dolap kapakları üzerinde geometrik çıtalamalar görülmüş, ek olarak kapak üzerine çiçek süslemeleri işlenmiştir. Mudanya bölgesinde bu dönemde inşa edilen konutlarda ise Lale Devri üslubunu yansıtan içi meyve dolu tabak, çiçekli dolu vazo gibi naturalist motifler dolap kapaklarına ve duvarlara eklenen alçı tabakalar üzerine işlenmeye başlanmıştır (Özkeçeci vd., 2018). Geç dönemde inşa edilen konutlarda ise, yüklük ve dolap kapakları genellikle ahşap oyma kullanılarak bezenmiştir. 19. yüzyılda inşa edilen Hüsnü Züber Evi örneğinde olduğu gibi bazı konutlarda dolap arasında büyük bir niş bırakılmış, bu kısım pastel tonlarda ve barok tarzda girland ve çiçekli vazo motifleri ile bezenmiştir. Dolap ve yüklüklerin göz hizasından yukarıda kalan kısımları erken dönemde kafesler ile örtülmüş, daha sonraki dönemlerde, özellikle önemli kişilere ait evlerde, bu kısımda bezemeli ahşap plakalar veya şehir panoramaları resmedilmiştir (Şekil 3.37). Bertram'a göre şehir tasvirlerinin süsleme olarak kullanılması başkent geleneğinin uzantısı niteliğindedir (Bertram, 2012).

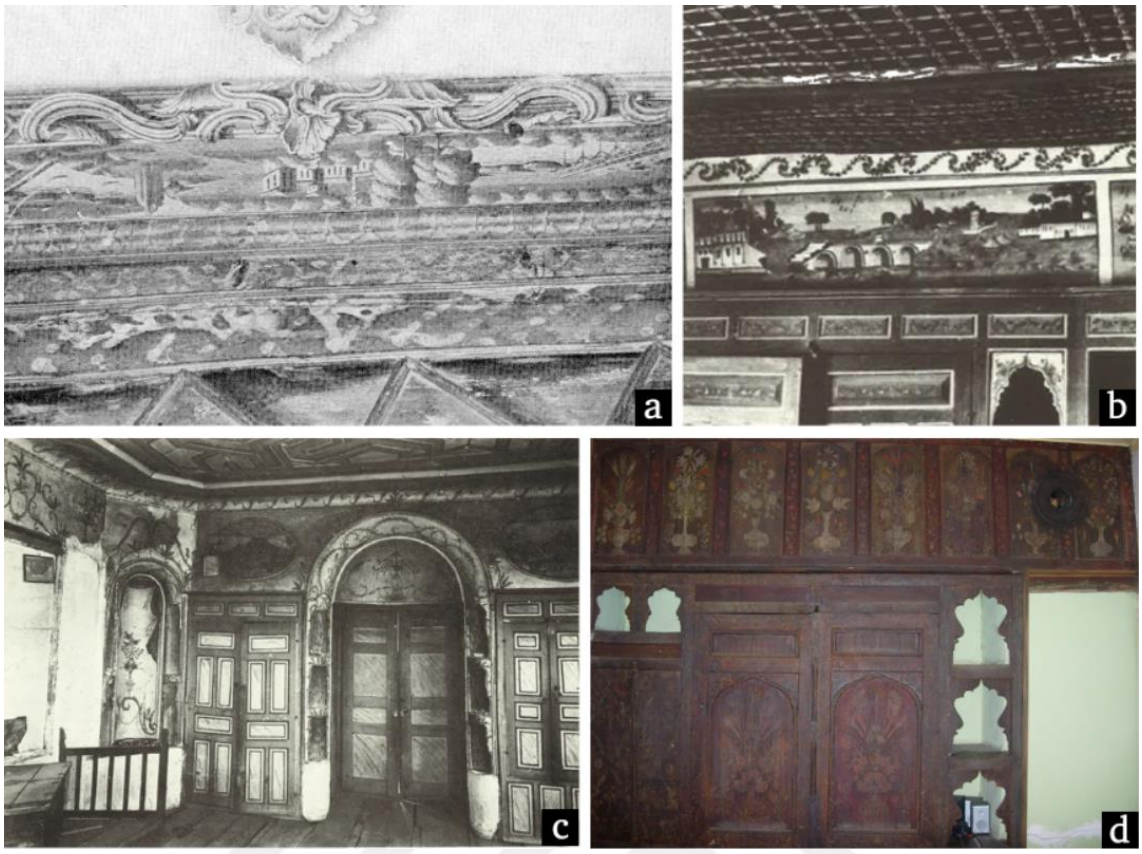

Şekil 3. 37 1768 yılında inşa edilmiş Abdal Çıkmazı'ndaki evin frizinde şehir tasviri (a) (Renda, 1978); Yenişehir Hacı Mahmud Konağı'nda dolap üstünde şehir tasviri (b) (Eldem, 1984b); Bursa'da bir oda (Eldem, 1984c); Şeyh Hamit Mahallesi'ndeki Ev (d) (Aksoy, 2011)

Erken dönem konutlarının odalarında bulunan bir diğer süsleme alanı tepe pencereleri ve alt sıra pencerelerini örten ahşap kapaklardır. Tepe penceresinin içlik bölümünde alçıdan oluşturulmuş desenler odanın estetik biçimde aydınlatılmasını sağlamıştır. Bazı örneklerde, tepe pencerelerinin arasında kalan kısımlara çiçek, yaprak motiflerini içeren kalemişleri işlenmiştir (Şekil 3.38). Ahşap pencere kapakları üzerine ise dolap süslemelerine benzer biçimde kalemişleri ve malakari nakışlar işlenmiştir. Oda içinde yer alan ocaklarda ise yaşmak üzerine desenler işlenmiştir.

Şekil 3. 38 II. Murad Evi'nde pencere kapakları (solda) (*Rölöve Raporu*, 2015); Yenişehir Şemaki Evi'nde pencere düzeni (sağda) (*Restorasyon Raporu*, 2016)

Bursa Evlerinde tavan döşemeleri mahallerin önemini gösteren en büyük bezeme alanlarından birisidir. Konutlarda ağırlıklı olarak ters tavan, düz tavan ve tekne tavan uygulamalarına rastlanmaktadır. Taşlık, depo veya önemi az olan odalarda görülen ters tavan uygulaması, döşeme kirişlerinin açıkta bırakılması ile oluşmaktadır (Şekil 3.39). Döşeme kirişlerinin altının ahşap plakalarla kaplanması ile oluşan düz tavanlar ise konutların tüm mahallerinde görülebilmektedir (bkz. Şekil 3.39). Genellikle varlıklı ailelerin evlerinde, başodalarda tercih edilen, yapımı maliyetli ve zahmetli olan tekne tavanlar ise, döşemenin orta kısmı ile kenarları arasındaki ahşap kademeler ile minimum 20 cm düzey farkı oluşturulan tavan tipidir (bkz. Şekil 3.39).

Şekil 3. 39 Tavan döşeme türlerinin kesiti (üstte) (Yazar tarafından tekrar çizilmiştir.) (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2015); Tavan döşemesi örnekleri (altta) (Yazar tarafından çekilmiştir.) (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Düz tavan uygulamaları bezemesiz kullanıldığı gibi, 1,5 cm kalınlığındaki ahşap çıtaların, belirli aralıklarla düz tavanların üzerine çakılarak oluşturulan, çıtakari adı verilen uygulama ile kullanımı yaygındır (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2015). II. Murad Evi, Mudanya Halil Ağa Evi, Sarayönü Mahallesindeki Ev gibi erken dönemi yansıtan örneklerde, ahşap çıtalar üçgen, dörtgen veya altıgen şekilleri oluşacak şekilde çakılmış, çıtaların arası kırmızı, sarı, yeşil, lacivert renk paletleri ile kök boya ile boyanmıştır. Dönemin konutlarının çoğunlukla başodada olmak üzere sofa ve eyvan tavanlarında da görülen, mekanın merkezini vurgulayan tavan göbekleri kullanılmıştır. Tavan göbeklerinde 16 veya 18 kollu yıldız motifleri, kündekari adı verilen teknik ile oluşturulmuş iç içe geçen çıtalar ile oluşturulan dörtgensel veya yıldızlar, üçgenler, şems motifi motifleri kullanılmıştır. Tavan döşemeleri, ahşap pervazlar içe çerçevelenmiştir. Pervazların üzerine erken dönemlerde Türk üçgeni ve malakari desenler işlenmiş, 18. yüzyılda Lale Devri'nin etkisini gösterdiği konutlarda SC kıvrımlı çiçek dalları ve meyve figürleri görülmeye başlanmıştır (Şekil 3.40). Bu dönemin özelliklerini yansıtan Yenişehir Şemaki Evi ve Yenişehir Hacı Mahmud Konağı, Tahir Paşa Konağı örnekleri incelendiğinde başoda tavan döşemelerinde parlak renklerden oluşan renk paleti tercih edilmiş, seki altı ve seki üstü bölümü tavan döşemesinde ayrılmıştır. 19.

yüzyıl örneklerinde tavan döşemesinde de barok etkiler görülmeye başlanmıştır. Tavanlarda amorf biçimde çıtakari uygulamaları görülmüştür. Döşemeleri çevreleyen kavisli tavan silmeleri üzerinde pastel tonlarında çiçekli dal motifleri, yapraklar gibi motifler kullanılmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde genellikle İstanbul tasvirlerini içeren manzara çizimleri tavan döşemelerine dahil olmaya başlamıştır (Renda, 1978).

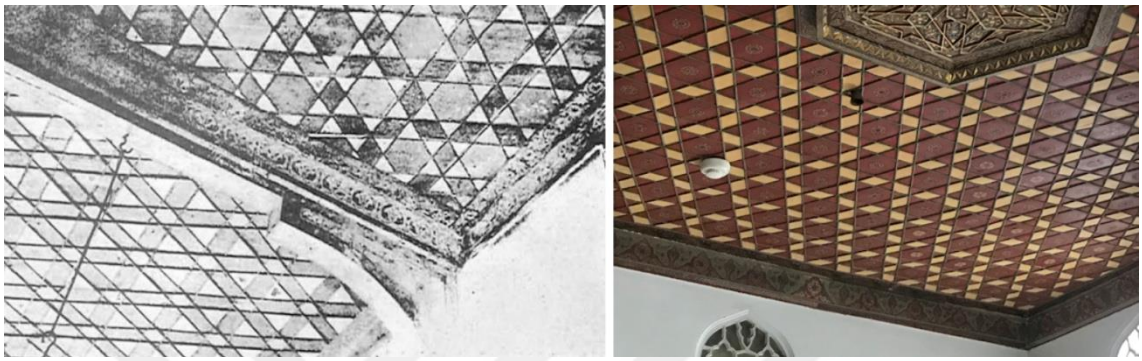

Şekil 3. 40 Mudanya Halil Ağa Evi'nde tavan döşemesi (17. yy) (solda) (Dayıgil & Orgun, 1939); II. Murad Evi başoda tavan döşemesi (17. yy) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

Köşklerin tavanlarında ahşap kaplama tercih edildiğinde amorf biçimli çıtalar çakılarak süslenmiş dış çeperde füruşlar kullanılarak tavan vurgulanmıştır. Bazı köşk örneklerinde ise sıva ile kaplı tavan üzerine pastel tonlarda boyalar ve yaldızlar kullanılarak kabartma çiçek demeti motifleri, yıldızlar, şehir ve doğa panoramaları resmedilmiştir (Şekil 3.41). İç mekan duvarları, barok üslupta çerçeveler ile vurgulanmış, bazı örneklerde çerçeve içine kıvrık dal motifleri veya çiçekli vazo figürü resmedilmiştir. Bazı köşk ve konak örneklerinde duvarların üzerinde kullanılan mobilyaların duvara zarar vermesini engellemek için sandalyelik adı verilen ahşap duvar elemanı kullanılmıştır.

Şekil 3. 41 Ormancılık Müzesi tavan döşemesi (19. yy) (solda); Hünkar Köşkü Müzesi (19. yy) (sağda) (Yazar tarafından çekilmiştir.)

4
MÜZEYE ÇEVRİLEN GELENEKSEL BURSA EVLERİ'NİN KATALOĞU

Hazırlanan kataloglarda, konutların ada/parsel, sahibi veya mimarı, inşa tarihi, tescilli olup olmadığı, müze teması, konutların eski fotoğrafları ve güncel durumları karşılaştırılmış, konutların detayları, rölöve ve restorasyon raporları incelenmiştir. Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu ve Bursa Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen eski çizim ve belgeler yazar tarafından tekrar çizilmiş ve düzenlenmiştir. Kaynak belirtilmeyen tüm fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.

İlgili kaynaklardan elde edilen verilere dayanarak Bursa'nın tümünde müze fonksiyonu atanmış 11 adet Geleneksel Bursa Evi, plan, cephe ve süsleme özellikleri başlıkları altında incelenmiştir (Harita 4.1 ve Harita 4.2).

Kentin merkez ilçesi olan Osmangazi'de beş adet, Nilüfer İlçesi'nde bir adet, Mudanya İlçesi'nde iki adet, Yıldırım İlçesinde iki adet ve Yenişehir İlçesinde bir adet müze olarak kullanılan geleneksel konut bulunmaktadır.

Araştırma süreci içerisinde Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze, Hüsnü Züber Evi Muradiye Gençlik Merkezi; Tahir Paşa Konağı Müzesi, Tahir Paşa Konağı Halkevi adı ile işlev değiştirmiştir.

Harita 4. 1 Müzeye çevrilen geleneksel konutların harita üzerinde gösterimi

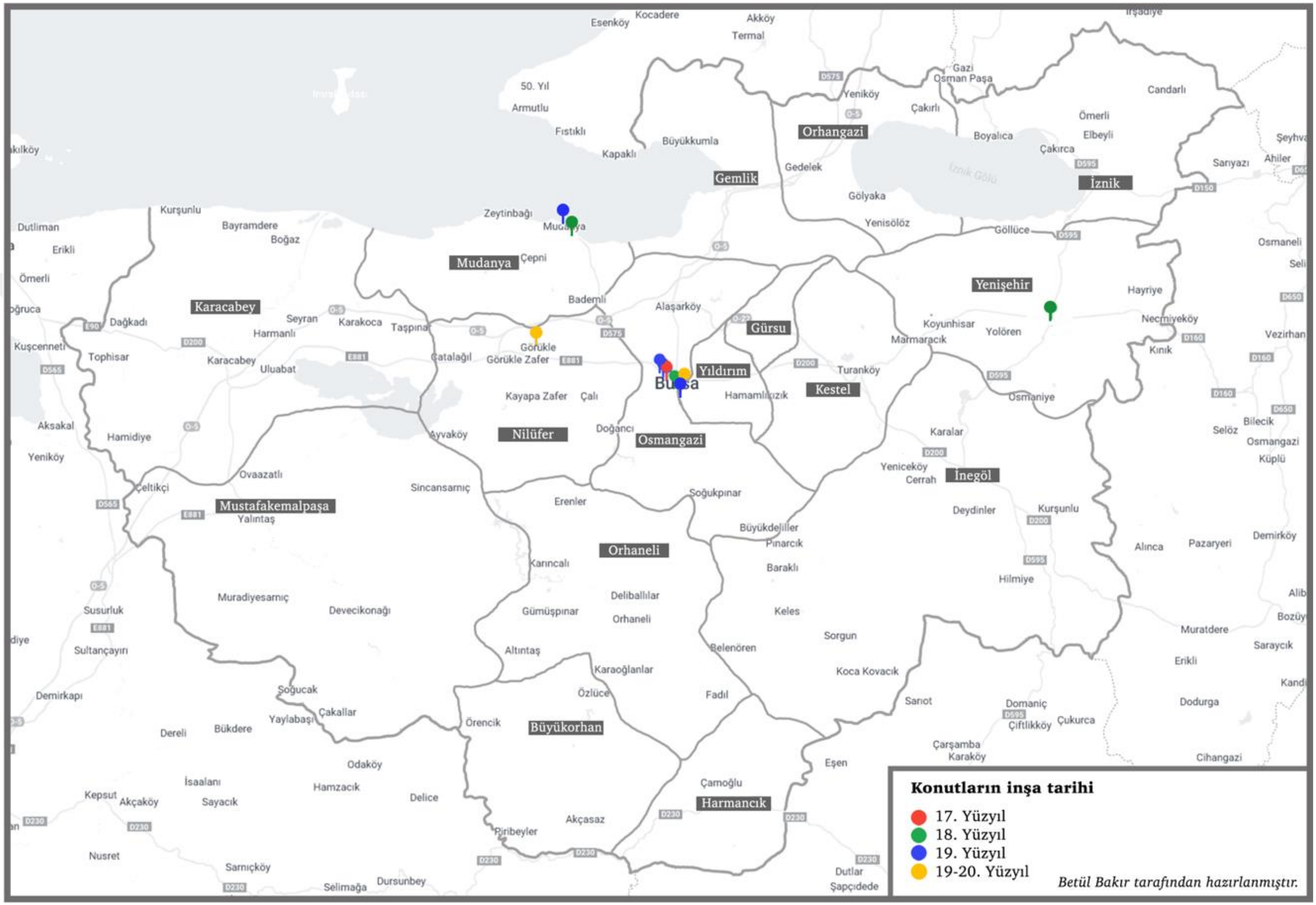

Harita 4. 2 İlçelere göre müzelerin dağılımı

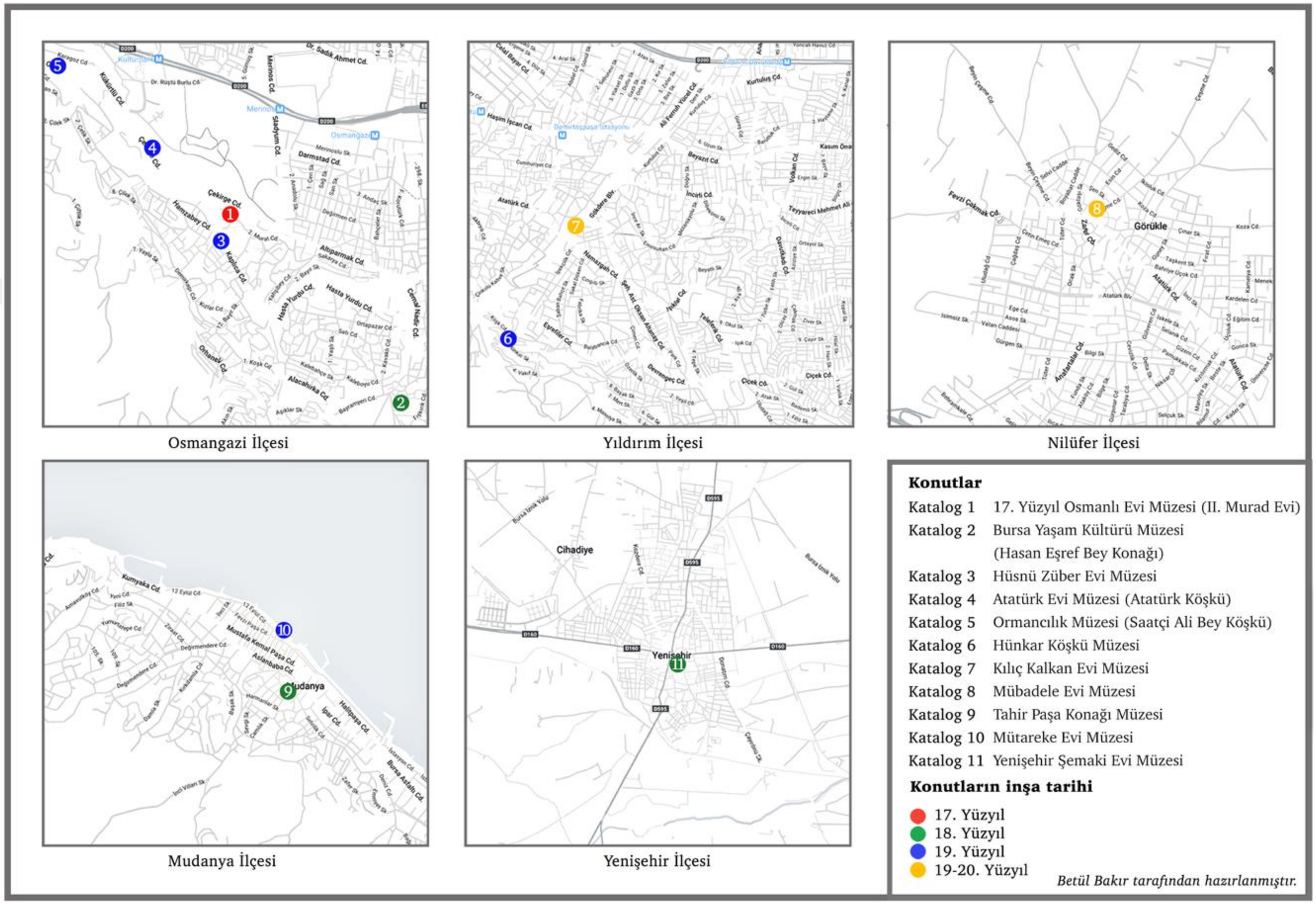

Tablo 4. 1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)

<table>
<tr><td colspan="5">17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)</td><td>Katalog 1.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>4770/7-8</td><td>İnşa Tarihi</td><td>17. Yüzyıl</td><td>Yapı Türü</td><td>Konut</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Muradiye, 6, Prof. Dr. Halil İnalcık Sk., 16050, Osmangazi</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Bursa İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü</td></tr>
<tr><td colspan="3">
Şekil 4. 1 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 2 Kuzeybatı cephesi (Ülgen, 1946)</td></tr>
<tr><td colspan="3">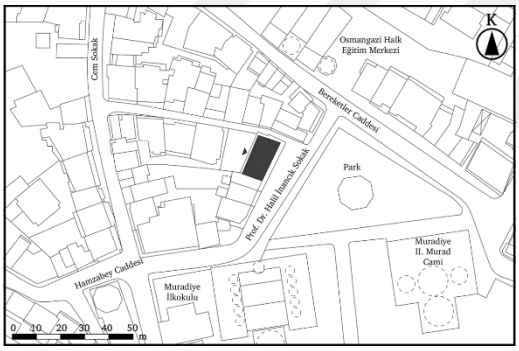
Harita 4. 3 Osmangazi İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 3 Kuzeybatı cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Muradiye Mahallesi Prof. Dr. Halil İnalcık Sokak, 4770 ada 7 ve 8 parselde bulunan 17. yy sivil mimarlık örneği konut, 281 m²'lik parselde, 143 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.1; Harita 4.3). Bursa'nın ayakta kalan en eski konutların biri olan yapının sahibi bilinmemektedir. II. Murad Evi olarak da isimlendirilen yapı, 1946, 1958, 1973 yıllarında restore edilmiş, 1986 yılında tescillenmiştir (KTB, 2022). Yapı, Etnografya Müzesi olarak da kullanılmıştır (Gabriel, 1958). 1992 yılında ziyarete kapatılmış, 2005 yılında onarım görerek 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi adıyla tekrar açılmıştır (KTB, 2022).</td></tr>
</table>

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.2**

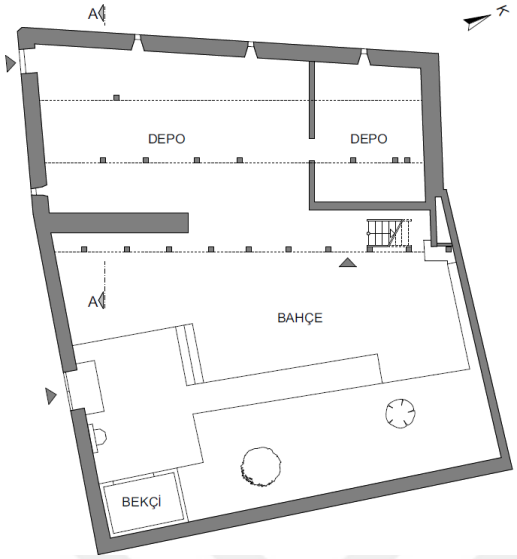

Şekil 4. 4 Zemin Kat Planı (BKVKK Arşivi, 2021b)

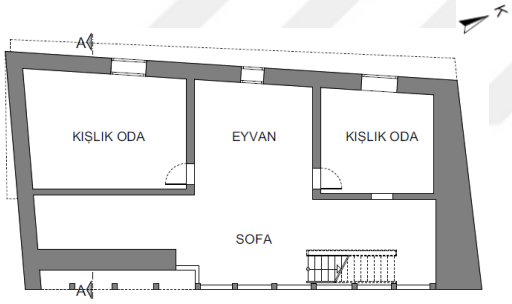

Şekil 4. 5 Ara kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021b)

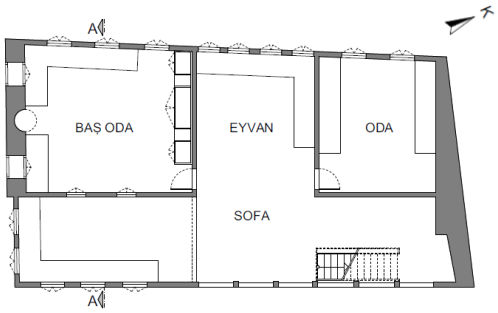

Şekil 4. 6 Birinci kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021b)

Planların Çizim Ölçeği 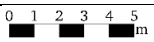

Müzenin teması: Geleneksel Osmanlı Ailesi'nin yaşamı canlandırılmıştır.

Plan özellikleri

Yapı, zemin kat, ara kat ve birinci kat olmak üzere toplam iki buçuk kattan oluşmaktadır (Şekil 4.4, 4.5, 4.6).

Zemin katta; taşlık ara katta; kışlık odalar, sofa ve eyvan birinci katta; başoda, oda, sofa ve eyvan bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.4, 4.5, 4.6).

Yapı, dış sofalı, eyvanlı plan tipindedir (bkz. Şekil 4.5, 4.6).

Yapıya, güney cephesindeki çift kanatlı ahşap kapı ile bahçeden girilmektedir (Şekil 4.11). Konut, taş bahçe duvarı ile çevrili bahçenin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır (bkz. Şekil 4.4, 4.15). Bahçenin güneydoğu yönüne sonradan çeşme eklenmiştir.

Zemin katta, ahşap dikmeler arasından girilen, taşlık bölümünde sekiz adet ahşap dikme bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.4, 4.18). Alan, depo olarak kullanılmaktadır.

Bahçenin köşesinde konuta bitişik hela bulunmaktadır (Şekil 4.12, bkz. Şekil 4.15).

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.3**

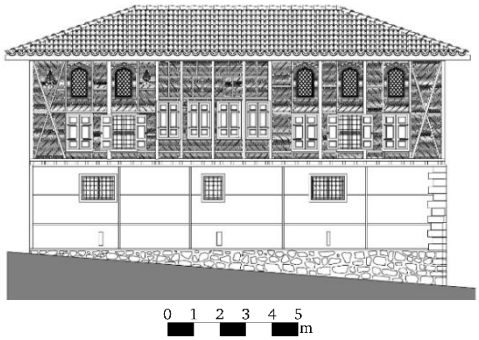

Şekil 4. 7 Kuzeybatı cephesi (*BKVKK Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 8 Kuzeybatı cephesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 9 Çatı saçağı

Şekil 4. 10 Güneybatı cephesi

Konuttaki ahşap tek kollu merdivenler sofanın dış kenarına yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.12, 4.20). Taşlıktan ara kata yedi, ara kattan birinci kata on üç basamak ile ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.4, 4.12, 4.19).

Ara kat: Kışlık kat olarak adlandırılan ara kat, birinci kata göre oldukça basıktır (bkz. Şekil 4.12, 4.17). Kuzeybatı yönündeki eyvanda bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.21). Eyvandan, tek kanatlı kapılar ile odalara giriş yapılmaktadır (bkz. Şekil 4.21). Kuzey yönündeki kışlık odadan sofaya pencere açılmıştır (Şekil 4.22). Sofanın güneybatı yönünde sekilik bulunmaktadır (Şekil 4.23). Odalarda sokağı gören birer adet demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır (Şekil 4.24, 4.25).

Birinci kat sofa: Güneydoğu yönündeki altı adet kemerli pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4.26).

Sofa, kuzeybatı yönündeki eyvan ile birleşmektedir (Şekil 4.27). Dört adet pencere ile aydınlatılan eyvan, Bursa kemerleri ve tavan döşemesi ile sofadan ayrılmıştır (bkz. Şekil 4.27, 4.28, 4.44). Güneybatı yönündeki sekilik, bir basamak ile yükseltilmiş, korkuluklar ile ayrılmıştır (Şekil 4.29).

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.4**

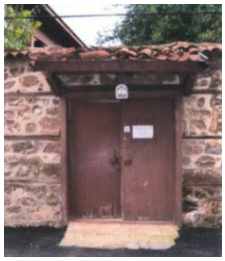

Şekil 4. 11 Parsele giriş kapısı ve kapı yanındaki çeşme

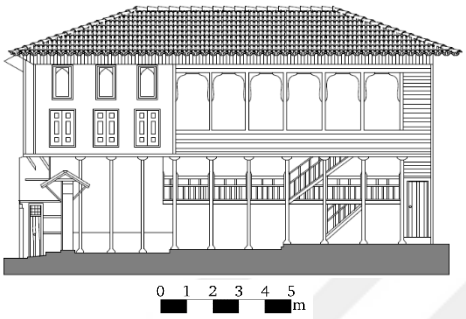

Şekil 4. 12 Güneydoğu cephesi (*BKVKK Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 13 Güneydoğu cephesi (*Ali Saim Ülgen Arşivi*, 1946a)

Şekil 4. 14 Güneydoğu cephesi

Beş adet pencere ve tepe penceresi ile aydınlatılan alandan başodaya iki adet pencere açılmıştır (bkz. Şekil 4.29, 4.30).

Başoda: Odaya giriş, 6 kapaklı, selvili dolabın devamı olan separatör ile aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir (Şekil 4.33, 4.34). Dolap karşısında yer alan külahlı ocak, pencere-tepe penceresi dizisi ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.33, 3.38).

Oda: Odada iki adet pencere-tepe penceresi dizisi bulunmakta, dolap bulunmamaktadır (Şekil 4.41).

Cephe özellikleri

Yapının zemin katı kargir, üst katı ahşap karkas ve tuğla dolgu olarak inşa edilmiştir (Şekil 4.2, 4.3, 4.8). Yapı, alaturka kiremit ile kaplanmış kırma çatıya sahiptir (Şekil 4.7). Çatı saçakları ortalama 100 cm olup, ahşap pasalı kaplama kullanılmıştır (Şekil 4.9) (*Rölöve Raporu*, 2015).

Kuzeybatı Cephesi: Yapının Muradiye Külliyesi'ne bakan, zemin kat cephesinin sağır olarak tasarlandığı sonradan pencere açıldığı düşünülmektedir (bkz. Şekil 4.7) (Dostoğlu, 2011). Pencereler ahşap kapaklar ile örtülmüştür (bkz. Şekil 4.8). Birinci katta ahşap kapaklı 9 pencere ile 5 adet tepe penceresi bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.2, 4.7).

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.5**

Şekil 4. 15 Bahçe

Şekil 4. 16 Güneydoğu cephesi

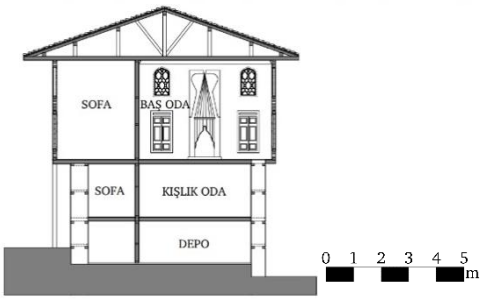

Şekil 4. 17 A-A Kesiti (*BKVKK Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 18 Depo (*Rölöve Raporu*,

Eldem'e göre kuzeybatı cephesinde, birinci kat seviyesindeki eyvana ait çıkma şeklindeki sekilik, daha sonra kesilerek cephe ile aynı düzleme getirilmiştir (bkz. Şekil 4.7) (Eldem, 1984a). Birinci kat, cephe boyunca çıkma yapmaktadır (bkz. Şekil 4.2, 4.10). Çıkmanın altındaki ahşap kirişler açıkta bırakılmıştır (bkz. Şekil 4.9, 4.10).

Aynı cephede, zemin kat seviyesinde göz hizasına kadar taş kaplama kullanılmış, üst bölümde ise sıva üzerine ahşap çıtalar yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.10). Birinci kat boyunca zikzaklı tuğla örgüsü görülmektedir (bkz. Şekil 4.2, 4.3, 4.8, 4.9).

Güneybatı Cephesi: Kuzeybatı ve güneybatı cephesine ait köşe duvarında örme taş kaplama bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.10). Cephedeki kapıdan taşlığa ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.10). Birinci kat seviyesinde yer alan gönye çıkmalar başoda ve sofaya aittir (bkz. Şekil 4.9).

Güneydoğu Cephesi: Zemin kat boyunca devam eden ahşap direklikler, ara kat seviyesinde ahşap korkuluklar ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.12, 4.13, 4.14).

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.6**

Şekil 4. 19 Taşlıktaki merdiven

Şekil 4. 20 Ara kat sofa (*Nejat Eldem Arşivi*, 1970)

Şekil 4. 21 Ara kat eyvan

Şekil 4. 22 Sofaya açılan pencere

Şekil 4. 23 Sofadaki sekilik

Şekil 4. 24 Ara kat oda (*Müze Kataloğu*, 2020)

Şekil 4. 25 Ara kat oda (*Müze Kataloğu*, 2020)

Şekil 4. 26 Birinci kat sofa

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.7**
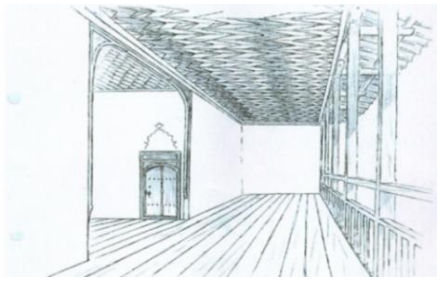 **Şekil 4. 27** Birinci kat sofa restitüsyonu (Eldem, 1996) **Şekil 4. 28** Birinci kat eyvan **Şekil 4. 29** Birinci kat (Bektas, 1992) **Şekil 4. 30** Birinci kat sofa seki	Onarımlar sonrası birinci katta bulunan 6 adet şişkin kemer, yatay pivot pencere ile ara kattaki korkuluklar cam ile kapatılmıştır (bkz. Şekil 4.14). Cephenin sol bölümü, sıva ile kaplanmış olup, sofaya ait üçlü pencere sırası bulunmaktadır (Şekil 4.16). **Süsleme özellikleri** Kışlık odalar, sofa, eyvan ve tavan döşemeleri bezemesiz olarak düzenlenmiştir (bkz. Şekil 4.20, 4.21, 4.24, 4.25). Birinci kattaki oda kapıları, kemerli tasarlanmış kapı pervazlarında çiçek motiflerinin onarımlar sırasında eklendiği düşünülmektedir (Şekil 4.31, 4.32) (Eldem, 1984a). Sofada, eşkenar dörtgen birimleriyle oluşturulmuş tavan döşemesi, sarı-kırmızı-yeşil renk ile boyanmış, çevresine çiçekli dal motifleri ile bordür işlenmiştir (Şekil 4.42, 4.43). Eyvanın tavan döşemesinde, kırmızı renkli altıgen motifler, sarı üçgenler ile çevrelenmiştir (bkz. Şekil 4.44). Altıgen göbek içerisinde altı köşeli iç içe geçmiş iki adet yıldız motifi bulunmaktadır (Şekil 4.45). **Başoda:** Başodadaki, dolap kapaklarının üzerinde, içi kırmızı çiçek dolu natüralist üslupta vazo motifli kalemişleri bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.34).

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.8**

Şekil 4. 31 Oda kapısı (Ali Saim Ülgen Arşivi, 1946b)

Şekil 4. 32 Kapı pervazları

Şekil 4. 33 Başoda (*Kültür Portalı*, 2013)

Şekil 4. 34 Başodaya giriş

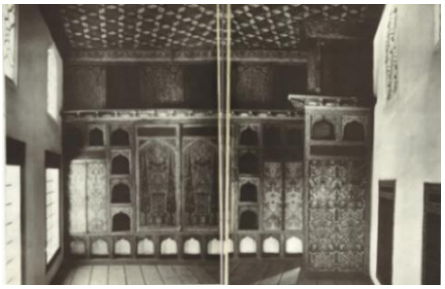

Şekil 4. 35 Selvili dolap (Eldem, 1984a)

Şekil 4. 36 Dolap (*Ülgen Arşivi*, 2013)

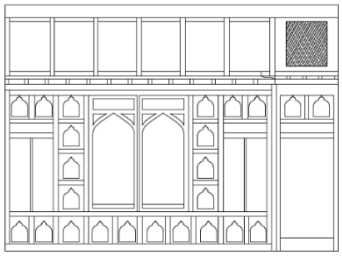

Şekil 4. 37 Dolap görünüşü (*BBB Arşivi*, 2021b)

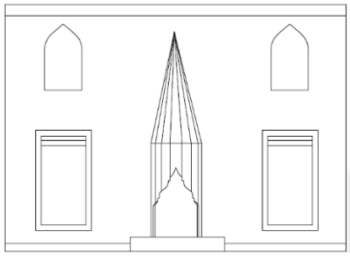

Şekil 4. 38 Ocak görünüşü (*BBB Arşivi*, 2021b)

Çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.9**
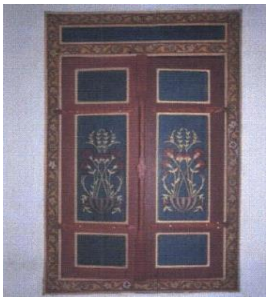 **Şekil 4. 39** Pencere kapakları (*Rölöve Raporu*, 2015) **Şekil 4. 40** Tepe penceresi **Şekil 4. 41** Birinci kat oda (*Kültür Portalı*, 2013) **Şekil 4. 42** Sofa tavan döşemesi	Kapaklar, kaşkemer şeklinde gözlerle çevrelenmiştir (Şekil 4.35, 4.36, 4.37). Dolabın göz seviyesinden yukarıda kalan kısmında bitkisel motifli ve kafesli panolar bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.36, 4.37). Pencere kapaklarında kırmızı zemin üzerinde, mavi, sarı ve kırmızı renkli dolap kapağındakine benzer vazolu motif bulunmaktadır (Şekil 4.39). Alçıdan yapılmış tepe pencerelerinde renksiz cam kullanılmıştır (Şekil 4.40). Ocak külahı sıva ile kaplanmış, altın yaldız ile üzerine bezemeler yapılmıştır (bkz. Şekil 4.33). Tavan döşemesinde, merkezdeki 12 köşeli yıldız motifi, kenarlara doğru uzayarak altıgen şeklini oluşturmuştur. Çift sıra çiçek motifleri ile çerçevelenmiştir. Altıgenleri çevreleyen sarı ve kırmızı renkteki üçgenler ile oluşan tavan döşemesi seki altı bölümünde de devam ettirilmiştir (bkz. Şekil 4.33, 4.35, 4.46, 4.47). **Birinci kat oda:** Tavan döşemesinde ahşap çıtalar ile karesel motifler oluşturulmuştur. Merkez noktasında iç içe geçen sekizgen motifler karesel çerçeve ile tamamlanmıştır (Şekil 4.48, 4.49).

Tablo 4.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi) (devamı)

17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)	**Katalog 1.10**

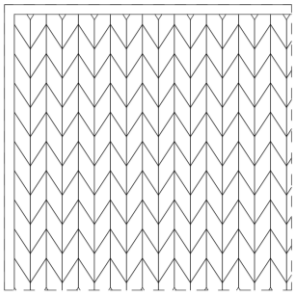

Şekil 4. 43 Sofa tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 44 Eyvan tavan döşemesi (*Rölöve Raporu*, 2015)

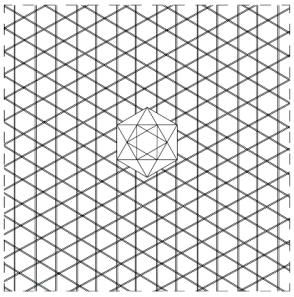

Şekil 4. 45 Eyvan tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 46 Başoda tavan göbeği

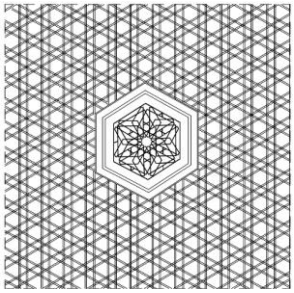

Şekil 4. 47 Başoda tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 48 Oda tavan döşemesi

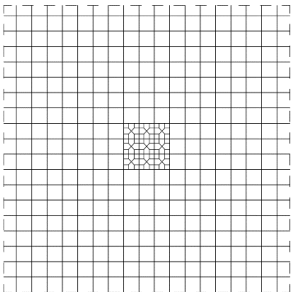

Şekil 4. 49 Oda tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Tavan döşemeleri çizim ölçeği

Tablo 4. 2 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)

<table>
<tr><td colspan="5">Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)</td><td>Katalog 2.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>5384/16</td><td>İnşa Tarihi</td><td>1790</td><td>Yapı Türü</td><td>Konak</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Alipaşa Mahallesi, Başar Sok. No:9 16040, Osmangazi</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Bursa Müzeler Şube Müdürlüğü</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Şekil 4. 50 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 51 Kuzey cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Harita 4. 4 Osmangazi İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 52 Güney cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Alipaşa Mahallesi, 3. Başar Sokak 5384 ada 16 parselde yer alan, kuzey cephesindeki inşa tarihine göre 1790 yılına tarihlenen sivil mimarlık örneği konak, 546 m^{2}'lik parsel içerisinde 164 m^{2}'lik alan kaplamaktadır (Şekil 4.50; Harita 4.4). Pınarbaşı suyundan faydalanan eski tabakhanelerin bulunduğu bölgede, Tabakhaneci Hasan Eşref Bey'e ait olan konak, 1986 yılına kadar Hasan Eşref Bey'in kızı tarafından kullanılmış, sonrasında konağın odaları kiraya verilmiştir (Bursa Müze, 2022a). Yıllarca başka aileler tarafından izinsiz kullanılan konut tahrip olmuştur (A. Gülensoy, kişisel iletişim, 2021).</td></tr>
</table>

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.2**

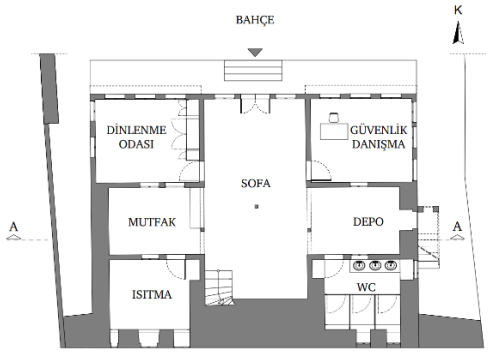

Şekil 4. 53 Bodrum kat planı (*BBB Arşivi*, 2021f)

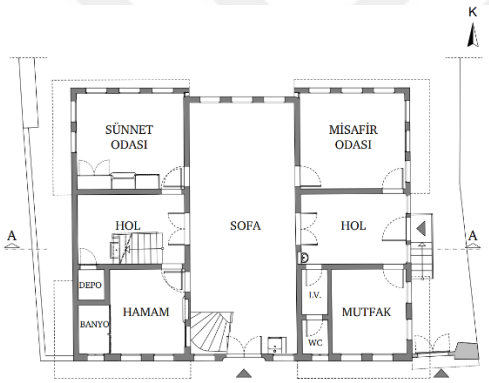

Şekil 4. 54 Zemin kat planı (*BBB Arşivi*, 2021f)

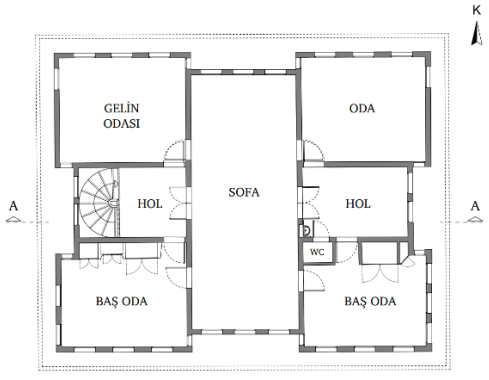

Şekil 4. 55 Birinci kat planı (*BBB Arşivi*, 2021f)

Planların çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne devredilen konak 2018 yılında restore edilmiştir (*Bursa Müze*, 2022a). Hasan Eşref Bey Konağı olarak da bilinen yapının, belediye tarafından kütüphane olması kararlaştırılmış ancak sonra müze olarak açılmasına karar verilmiştir (A. Gülensoy, kişisel iletişim, 2021).

Müze teması: Mahalle sakinleri tarafından bağışlanan antika eşyalar ile konağın dekorasyonu tamamlanmış, geleneksel Türk ailesinin yaşamı kurgulanmıştır. Müze'nin içinde konak sahiplerine ait herhangi bir eşya bulunmamaktadır.

Plan özellikleri

Bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere toplam iki buçuk kattan oluşmaktadır (Şekil 4.53, 4.54, 4.55).

Karnıyarık plan tipi ile uyum sağlayan konak, her katta tekrar eden kuzey-güney doğrultusundaki sofa, doğu ve batı yönündeki odalar ve holler ile simetrik bir plana sahiptir (bkz. Şekil 4.54, 4.55).

Zemin katta, hamam, mutfak ve odalar; birinci katta, iki oda ve iki başoda bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.54, 4.55).

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.3**
 Şekil 4. 56 Giriş kapısı **Şekil 4. 57** Bahçedeki çeşme **Şekil 4. 58** Bahçedeki süs havuzu **Şekil 4. 59** Saçak altı	Yapının esas girişi güney cephesinde zemin kat seviyesindeki çift kanatlı ahşap kapıdandır (Şekil 4.52, 4.56). Müzeye ise güney cephesindeki bahçeden ulaşılmasına karar verilmiştir (Şekil 4.51, bkz. Şekil 4.53). Bahçe kotu yeniden düzenlenerek yükseltilmiştir (A. Gülensoy, kişisel iletişim, 2021). Parselin güney kenarına yerleştirilen konağın kuzey yönündeki bahçesinde mermer çeşme ve süs havuzu bulunmaktadır (Şekil 4.57, 4.58). Tüm odalara holden ve sofadan ulaşım sağlanabilmektedir (bkz. Şekil 4.54, 4.55). Çift kollu ahşap döner merdiven, sofa bölümünün solunda, hol içerisinde konumlandırılmıştır (bkz. Şekil 4.55, 4.72). **Bodrum kat:** Konağın esas kurgusunda taşlık olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Güney yönünde zemin kata çıkan tek kollu döner ahşap merdiven bulunmaktadır (Şekil 4.69). Müze fonksiyonunda kuzeybatı yönündeki oda dinlenme odası, kuzeydoğu yönündeki oda güvenlik odası olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.70).

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.4**

Şekil 4. 60 Bahçe kapısı

Şekil 4. 61 Ahşap payanda

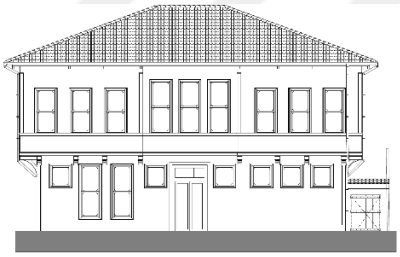

Şekil 4. 62 Güney cephesi

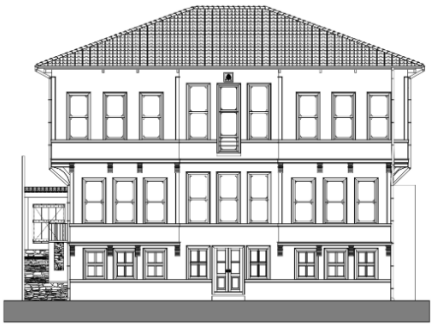

Şekil 4. 63 Kuzey cephesi görünüşü (*BBB Arşivi*, 2021f)

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Zemin kat sofa: Güney cephesindeki kapının sol kısmına mermer çeşme yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.71).

Bu bölümün zemin döşemesi mermer ile kaplanmıştır (Şekil 4.71).

Sofanın batı yönünde birinci kata çıkan tek kollu ahşap merdivenin bulunduğu, merdiven holü çift kanatlı ahşap kapı ile özelleştirilmiş olup pencere ile alanın ışık alması sağlanmıştır (Şekil 4.68, 4.72, 4.73).

Kuzey yönündeki pencere önünde U şeklinde sedir bulunmaktadır (Şekil 4.74).

Batı yönündeki holden, mutfağa ve misafir odasına tek kanatlı ahşap kapılar ile geçiş yapılmaktadır (Şekil 4.75).

Mutfak: Pencereler göz hizasından yukarıda düzenlenmiştir, mahalde tuğla kaplı ocak bulunmaktadır (Şekil 4.76, 4.77).

Oda (Misafir odası): U biçiminde sedir düzenlenmiştir, odada dolap bulunmamaktadır (Şekil 4.78).

Oda (Sünnet odası): Altı kapaklı ahşap oymalı dolap, kapı ile bütünleşmektedir (Şekil 4.79).

Hamamlı oda: Dolap içerisinde hamam düzenlenmiştir (Şekil 4.80).

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.5**

Şekil 4. 64 Kuzey cephesi

Şekil 4. 65 Cephedeki levha

Şekil 4. 66 Doğu cephesi

Şekil 4. 67 Güney cephesi

Birinci kat sofa: Kuzey ve güney yönünde sedir alanı bulunmaktadır (Şekil 4.81, 4.82). Doğu yönündeki hol, dinlenme alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.83).

Oda: İki kapaklı ahşap dolap bulunmaktadır (Şekil 4.84, 4.85)

Oda (gelin): Altı kapaklı ahşap dolap bulunmaktadır (Şekil 4.86, 4.87).

Başoda (mavi): Üç duvarı sedirle çevrili olup dolap ve ocak bulunmamaktadır (Şekil 4.88, 4.89).

Başoda (kırmızı): Dolap ve ocak bulunmamaktadır (Şekil 4.90).

Cephe özellikleri

Yapı, ahşap karkas-dolgu sistemi kullanılarak inşa edilmiştir (bkz. Şekil 4.68). Konağın çatısı kırma biçimde tasarlanmış kiremit ile kaplanmıştır (Şekil 4.63). Çatı saçağında ahşap kirişler kullanılmıştır (Şekil 4.59).

Güney cephesi: Cephenin orta kısmında ahşap çift kanatlı giriş kapısı, üst bölümünde üç kayıtlı cam panel ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.56). Cephenin sağ köşesinde bahçeye giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 4.60). Zemin kat seviyesinde, giriş kapısının iki tarafında göz hizasından yukarıda kare biçimli sabit pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.52, 4.62).

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.6**

Şekil 4. 68 A-A kesiti (*BBB Arşivi*, 2021f)

Şekil 4. 69 Bodrum kat

Şekil 4. 70 Bodrum kat oda

Şekil 4. 71 Zemin kat giriş

Aynı pencere tipi mutfağa ait bölümde ve hamam bölümünde tekrar edilmiştir (bkz. Şekil 4.62, 4.67). Cephedeki diğer bölümlerinde ½ oranında, giyotin pencere kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.62).

Cephenin iki yanında bulunan odalara ait çıkmalar, ahşap eliböğründeler ile desteklenmektedir (Şekil 4.61). Çıkmaların yan yüzeylerinde pencereler tekrar edilmiştir (Şekil 4.66). Cephede ahşap kat silmesi ve pencere altlarından geçen ahşap silme kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.52).

Kuzey cephesi: Bodrum kata üç basamak ile ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.51). Bodrum kat seviyesinde orta bölümde, çift kanatlı cam bölmeli ahşap kapı, iki tarafında birer, çift kanatlı pencere ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.51, 4.63). Zemin katta bulunan odalar, bodrum kata; birinci katta bulunan odalar zemin kata çıkma yapmaktadır (Şekil 4.64). Çıkmalar üzerinde ve orta kısımda bulunan üçlü, giyotin pencere dizisi, tüm katlarda tekrar ederek simetrik bir görünüm sunmaktadır (bkz. Şekil 4.63, 4.64). Birinci kat çıkmalarının yan yüzeylerinde de pencere bulunmaktadır, orta bölümde bulunan pencere yer döşemesine kadar uzatılmıştır (bkz. Şekil 4.63).

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.7**

Şekil 4. 72 Merdiven holü

Şekil 4. 73 Merdiven holü

Şekil 4. 74 Zemin kat sofa

Şekil 4. 75 Hol

Şekil 4. 76 Mutfak

Şekil 4. 77 Mutfaktaki ocak

Şekil 4. 78 Misafir odası

Şekil 4. 79 Sünnet odası

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.8**

Şekil 4. 80 Hamamlı oda

Şekil 4. 81 1. kat sofa (güney)

Şekil 4. 82 1. kat sofa (kuzey)

Şekil 4. 83 Birinci kat hol

Pencerenin üzerinde "Maşallah" yazısı ile yapının inşa tarihinin işlendiği bir plaka bulunmaktadır (Şekil 4.65).

Birinci kat seviyesinde ahşap kat silmesi bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.64).

Doğu ve batı cephesi: Zemin kat seviyesinde odaların arasındaki hole açılan tek kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.66). Mutfak cephesinde iki adet sabit, oda cephesinde üç adet giyotin pencere yer almaktadır. Birinci katta bulunan odalar zemin kata çıkma yapmaktadır, doğu yönündeki çıkmalarda başodaya ait üç adet giyotin pencere, odaya ait bir adet giyotin pencere bulunmaktadır. Çıkmaların yan yüzeylerinde de pencereler tekrar etmiştir (bkz. Şekil 4.66, 4.67). Batı cephesinde, zemin kat seviyesinde kuzey yönündeki odaya ait iki adet giyotin pencere bulunmaktadır. Birinci kat seviyesinde cephe düzeni doğu cephesi ile aynıdır.

Süsleme özellikleri

Mutfağın, ahşap tavan döşemesi üzerine altın yaldız kaplamalı kıvrımlı eşkenar dörtgen deseni uygulanmıştır (Şekil 4.91). Konağın geri kalan mekanlarında tavan döşemelerinde ahşap çıtalar çizgisel biçimde tekrar ederek uygulanmıştır.

Tablo 4.2 17 Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı) (devamı)

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)	**Katalog 2.9**

Şekil 4. 84 Oda

Şekil 4. 85 Odadaki dolap

Şekil 4. 86 Oda (gelin)

Şekil 4. 87 Odadaki (gelin) dolap

Şekil 4. 88 Başoda (mavi)

Şekil 4. 89 Başoda (mavi)

Şekil 4. 90 Başoda (kırmızı)

Şekil 4. 91 Mutfak tavan döşemesi

Tablo 4. 3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze

<table>
<tr><td colspan="5">Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze</td><td>Katalog 3.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>4843/15</td><td>İnşa Tarihi</td><td>1836</td><td>Yapı Türü</td><td>Konut</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Hamzabey, Uzunyol Sk. No:3, 16060 Osmangazi</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Bursa Büyükşehir Belediyesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Şekil 4. 92 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)

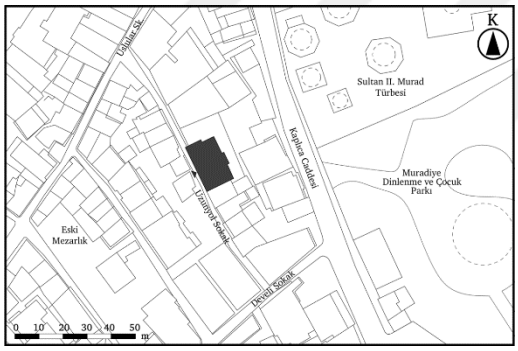

Harita 4. 5 Osmangazi İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 93 Kuzeybatı cephesi 1988 senesi (Urfalıoğlu, 1998)

Şekil 4. 94 Kuzeybatı cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Hamzabey Mahallesi, Uzunyol Sokak, 4843 ada 15 parselde yer alan 1836 yılında inşa edilen sivil mimarlık örneği konut, 14 parselde yer alan konut ile 317,13 m²'lik parsel içerisinde 135 m²'lik alan kaplamaktadır (Şekil 4.92; Harita 4.5). Yapı, Sedad Hakkı Eldem'in Türk Evi kitabında Aldulvahap Evi olarak geçmektedir (Eldem, 1984a). Yapının Rus Konsolosluğu ve Devlet Konuk Evi olarak kullanıldığı bilinmektedir. 1986 yılında konut tescillenmiş, 1988 yılında emekli yarbay ve harita mühendisi sanatçı Hüsnü Züber tarafından satın alınarak restorasyonu uygulaması yapılmıştır (Urfalıoğlu, 1998).</td></tr>
</table>

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.2**

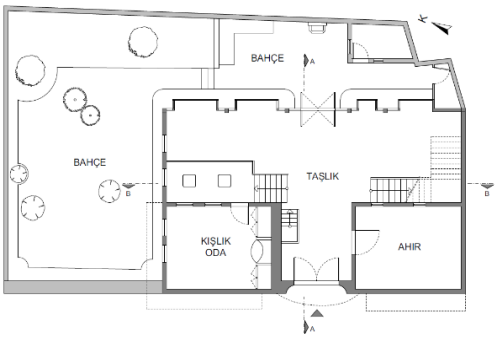

Şekil 4. 95 Zemin kat planı (*BBB Arşivi*, 2021b)

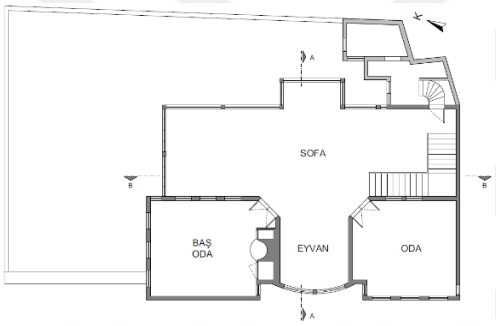

Şekil 4. 96 Birinci kat planı (*BBB Arşivi*, 2021b)

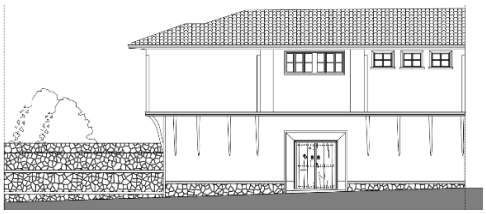

Şekil 4. 97 Güneybatı cephesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

1992 yılında tamamlanan restorasyon ile yapı "Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze" adı ile açılmıştır (Urfalıoğlu, 1998). 2015 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne müze ev işlevini koruması koşulu ile bağışlanan yapı tekrar yenileme sürecine girmiş, 2022 yılında "Hüsnü Züber Evi Muradiye Gençlik Merkezi" adıyla tekrar açılmıştır (*Tapu Kaydı*, 2015).

Müze Teması: Zemin katta Hüsnü Züber'in Türk köylüsünün kullandığı ahşap eşyalar ve kaşıklar üzerine pyrogravure tekniğinde işlediği Türk motifleri ile bezenmiş eşyalardan oluşan koleksiyon sergilenmektedir. Üst kat ise Züber tarafından geleneksel konutlara uygun şekilde antika eşyalar ile dekore edilmiş, sanatçının yaşadığı mekan olarak tasarlanmıştır.

Plan özellikleri

Yapı zemin kat, ara kat ve birinci kat olmak üzere toplam iki buçuk kattan oluşmaktadır (Şekil 4.95, 4.96).

Yapının zemin katında ahır ve taşlık, ara katında kışlık oda, birinci katında sofa, eyvan, oda ve başoda bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.95, 4.96).

Yapı, dış sofalı, eyvanlı plan tipi ile uyum sağlamaktadır (bkz. Şekil 4. 96).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.3**

Şekil 4. 98 Kuzeybatı cephesi görünüş (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 99 Güneybatı cephesi

Şekil 4. 100 Giriş kapısı (*Nur Urfalıoğlu Arşivi*, 2021)

Şekil 4. 101 Bahçe (Urfalıoğlu, 1998)

Yapıya, sokak (güneybatı) cephesindeki çift kanatlı ahşap kapıdan ulaşılmaktadır (Şekil 4.97, 4.100). Konut, parselin güneydoğu köşesine inşa edilmiştir (bkz. Şekil 4.95). Sokak cephesinde, bahçe duvarı taş kaplıdır ve üzeri kiremit ile örtülüdür (Şekil 4.93).

Doğu ve kuzey cephelerini kapsayan bahçeye taşlıktan çıkılmaktadır (bkz. Şekil 4.95). Bahçenin zemini doğal taşlar ile kaplanmıştır (Şekil 4.101). Bahçede mermer çeşme bulunmaktadır (Şekil 4.102, 4.103). Yapılan son düzenleme ile konuta Kaplıca Caddesi'nden de ulaşılabilmektedir (Şekil 4.104).

Çift kollu ahşap merdiven L şeklinde tasarlanmış olup üst kat sofasına ve odalara dik bir bitiş sağlamıştır (Şekil 4.111, 4.115).

Eldem'e göre konut, plan özellikleri ile 18. yüzyıl; süsleme unsurları ile 19. yüzyıl konutları ile uyum göstermektedir (Eldem, 1984a).

Zemin kat taşlık: Zemini doğal taşlarla kaplı olan alanda, girişin sağ bölümünde ahır bulunmaktadır (Şekil 4.113, 4.114). Ahşap merdivenin çıkış aksında, göz hizasında ahırı gören iki adet pencere yer almaktadır (Şekil 4.112).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.4**

Şekil 4. 102 Mermer çeşme

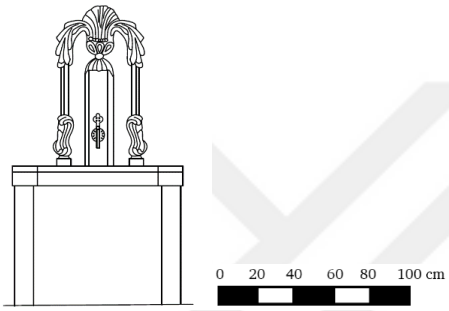

Şekil 4. 103 Çeşme görünüş (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 104 Kaplıca caddesinden ulaşım (*BBB Arşivi*, 2021c)

Şekil 4. 105 Kapı üzerindeki numara (17)

Taşlıkta bulunan altı basamak ile yükseltilmiş ahşap platform kışlık odaya geçişi sağlamaktadır (bkz. Şekil 4.112, 4.116).

Kışlık oda: Odada bulunan 6 kapaklı dolap, orta bölümde iç bükey niş ile tamamlanmıştır (Şekil 4.117, 4.118).

Sofa: Güney yönünde, eyvan ile birleşmektedir (Şekil 4.119, 4.120, 4.121). 1989 yılına ait fotoğraflara bakıldığında eyvan bölümünün sofaya bakan kısmına duvar örüldüğü, pencere ve kapı açıldığı görülmektedir. Sonraki restorasyonda bu bölüm esasına uygun şekilde yıkılmıştır (Şekil 4.124).

Sofanın Muradiye Külliyesini gören, kuzey cephesinde ahşap köşk ile manzara noktası oluşturulmuştur, restitüsyon çizimleri incelendiğinde bu bölüme basamak ile çıkıldığı görülmektedir (Şekil 4.125). Müze fonksiyonunda bu bölüme sedir yerleştirilmiştir (Şekil 4.126). Günümüzde bu bölüme kitaplık ve radyatör yerleştirilmiştir (Şekil 4.127).

Oda kapıları pahlı biçimde yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.124).

Başoda: Odanın kuzeybatı duvarında ve sofa duvarında üçer adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.128, 4.129).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.5**

Şekil 4. 106 Cephede eyvan

Şekil 4. 107 İbrik motifi 1998 ve 2021 yılı (Urfalıoğlu, 1998)

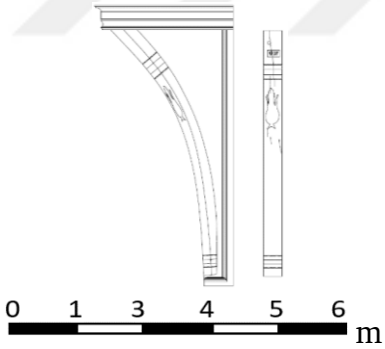

Şekil 4. 108 Eliböğründe detay çizimi (BBB Arşivi, 2022)

Şekil 4. 109 Kuzeydoğu cephesi

Dört kapaklı ahşap dolap, oda kapısı ile bütünleşmektedir (Şekil 4.130, 4.131).

Oda: Güneye bakan cephesinde göz hizasından yukarı da üç pencere ve sofaya bakan duvarında iki adet pencere yer almaktadır (Şekil 4.132, 4.133). Odada beş kapaklı dolap bulunmaktadır (Şekil 4.134, 4.135).

Cephe özellikleri

Yapının zemin katı yığma taş, birinci katı ahşap karkas ve tuğla dolgu olarak inşa edilmiş, sıva ile kaplanmıştır (bkz. Şekil 4.112). Yapı, kiremit ile kaplı kırma çatıya sahiptir (Şekil 4.98, 4.110). Çatı saçaklarının altı ahşap ile kaplanmıştır.

Güneybatı cephesi: Zemin kat boyunca pencere açılmamıştır (Şekil 4.97, 4.99). Çift kanatlı bezemesiz ahşap giriş kapısının üzerine yapının sokak numarası olan “17” işlenmiştir (Şekil 100, 4.105). Kapının üzerinde yer alan eyvana ait dış bükey çıkma üzerinde tek kayıtlı bant pencere bulunmaktadır (Şekil 4.106). Cephede yer alan çıkmalar ahşap eliböğründeler ile taşınmaktadır. Birinci katta odaya ait çıkmanın yan yüzünde bir adet pencere, ön yüzünde ise 3 adet göz hizasından yukarıda sabit pencere bulunmaktadır (bkz Şekil 4.97, 4.99).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.6**

Şekil 4. 110 Kuzeybatı cephesi görünüş (*BBB Arşivi*, 2021b)

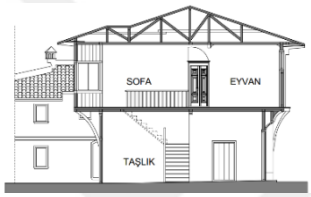

Şekil 4. 111 A-A kesiti (*BBB Arşivi*, 2021b)

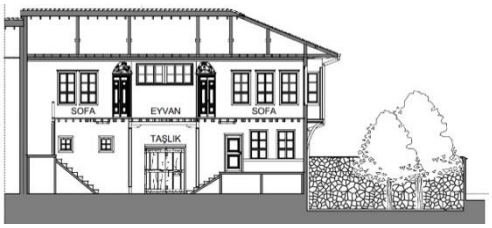

Şekil 4. 112 B-B Kesiti (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 113 Giriş Holü

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Şekil 4. 114 Giriş holü (Urfalıoğlu, 1998)

Şekil 4. 115 Taşlık (Urfalıoğlu, 1998)

Şekil 4. 116 Taşlık (Urfalıoğlu, 1998)

Şekil 4. 117 Kışlık oda

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.7**

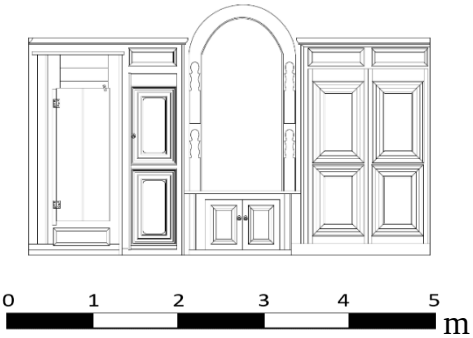

Şekil 4. 118 Kışlık oda dolap (*BBB Arşivi*, 2021b)

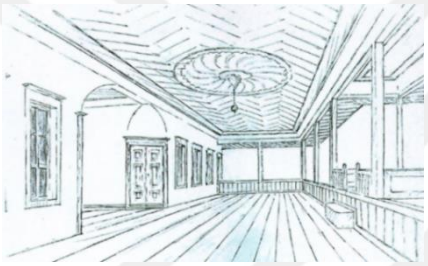

Şekil 4. 119 Sofa restitüsyonu (Eldem, 1996)

Şekil 4. 120 Sofa (*Foursquare*, 2017)

Şekil 4. 121 Eyvan

Başodaya ait çıkmanın ön yüzü sağırdır, çıkmanın yan yüzünde ise giriş kapısını gören çift kanatlı pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.99).

Kuzeybatı cephesi: Yapının en değerli noktası olan köşe noktasında, zemin katta kışlık odaya ait iki adet, çift kanatlı pencere ile taşlığa ait göz hizasından yukarıda iki adet, sabit pencere bulunmaktadır (Şekil 4.94, 4.98). Birinci katta yer alan başoda kuzey yönünde de çıkmaya sahiptir ve 3 adet, çift kanatlı pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.94).

Kuzeydoğu cephesi: Zemin katta taşlığın sınırını belirleyen altı adet ahşap dikme bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.109, 4.110). Müze fonksiyonu ile her iki kattaki ahşap direklerin arası camla kapatılmıştır (bkz. Şekil 4.109).

Birinci katta yer alan dış sofa, iç mekandaki köşkün bulunduğu alanda çıkmaya sahiptir (bkz. Şekil 4.109). Çıkma, iki adet eliböğründe ile desteklenmiştir.

Süsleme özellikleri

Başodayı taşıyan ahşap köşe eliböğründesi üzerinde ibrik motifi ile yapının inşa tarihi bulunmaktadır (Şekil 4.107, 4.108).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.8**
 Şekil 4. 122 Başoda kapı alınlığı **Şekil 4. 123** Oda kapı alınlığı **Şekil 4. 124** Sofa (*BBB Arşivi*, 1989) 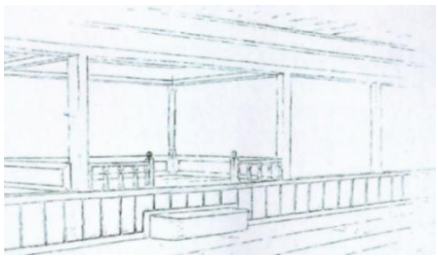 **Şekil 4. 125** Köşk restitüsyonu (Eldem, 1996)	2021 yılındaki yenileme sürecinde yapının inşa tarihinin bulunduğu alana çivi çakılmıştır (bkz. Şekil 4.107). Taşlıkta ahşap ters tavan uygulaması bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.112, 4.115). **Kışlık oda:** Dolabın ortasındaki niş içerisinde, merkezde içi çiçek dolu vazo ile çevresini saran kurdele ve inci motifleri görülmektedir. Nişi çevreleyen 4 adet göz bulunmaktadır. Bu gözlerin arasına çiçekli dal motifleri işlenmiş olup, yapraklı dal motifi ile çerçevelenmiştir (Şekil 4.117, 4.118). Tavan döşemesinde ahşap çıtalar kullanılarak baklava deseni oluşturulmuştur (Şekil 4.136, 4.137). Birinci kat, başoda kapısının üçgen alınlığında “Maşallah” ve evin inşa tarihi hicri takvime göre 1252 işlenmiş; oda kapısının üçgen alınlığında ise “Barekallah” yazısı bulunmaktadır. Alınlıklara girland ve kurdele motifleri işlenmiştir (Şekil 4.122, 4.123). Sofa tavan döşemesinde, merkezde 12 köşeli güneş motifi bulunmaktadır (Şekil 4.138, 4.139). Çevresinde zikzak motifli çıtalama yapılmıştır (bkz. Şekil 4.139).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.9**

Şekil 4. 126 Sedir düzeni (Urfalıoğlu, 1998)

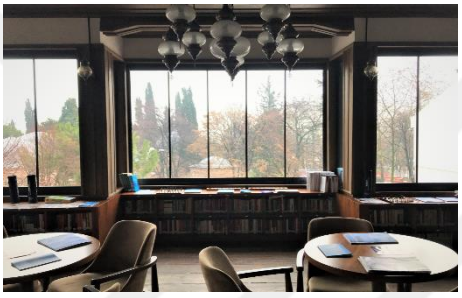

Şekil 4. 127 Günümüzde sofa

Şekil 4. 128 Başoda (Urfalıoğlu, 1998)

Şekil 4. 129 Başoda

Şekil 4. 130 Dolap nişi

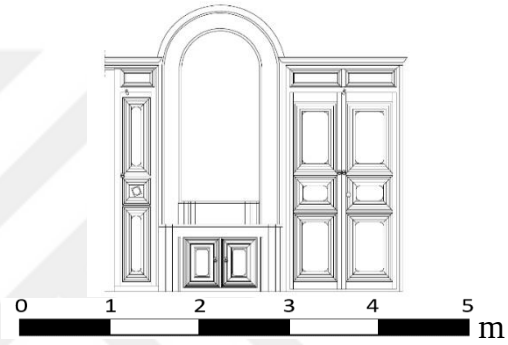

Şekil 4. 131 Dolap görünüşü (*BBB Arşivi*, 2021b)

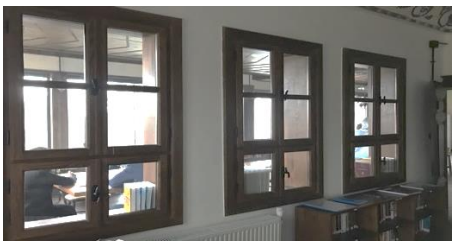

Şekil 4. 132 Başoda pencereleri

Şekil 4. 133 Oda (*Bursa Belediyesi*, 2021a)

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.10**

Şekil 4. 134 Dolap

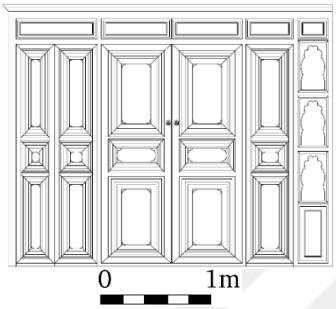

Şekil 4. 135 Dolap görünüş (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 136 Kışlık oda tavan döşemesi

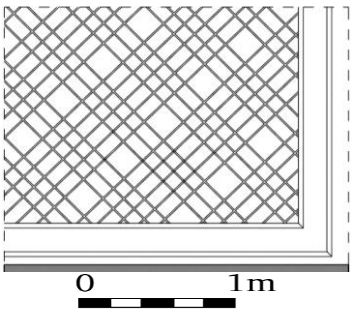

Şekil 4. 137 Kışlık oda tavan döşemesi (*BBB Arşivi*,

Eyvanın tavan döşemesinde, merkezden kenarlara doğru tekrarlanan eşkenar dörtgen çıtalama köşelerde üçgen şekline dönüşmüştür (Şekil 4.140, 4.141). Kurdele motifi kullanılarak çevrelenmiştir.

Başodada bulunan dolabın orta kısımda yer alan niş üzerinde içi çiçek dolu vazo figürü, çevresinde kıvrık dal motifleri ile işlenmiştir (bkz. Şekil 4.130). Dört adet gözü bulunan niş, üst kısımda girland motifi ile tamamlanmıştır. Seki üstünü tarifleyen tavan döşemesi kurdele ve yaprak motifleri ile çerçevelenmiştir ve farklı ahşap çıtalama tekniğiyle diğer mekanlardan ayrılmaktadır (Şekil 4.142, 4.143). Seki altı bölümünün tavan döşemesi odanın merkezine göre alçak seviyede tutulmuş olup eşkenar dörtgen birimleri tekrar edilerek çıtalama işlemi yapılmıştır (bkz. Şekil 4.142, 4.143). Odanın tümünü kapsayan duvar bordürlerinde vazo, çiçekli dal ve yaprak motifleri görülmektedir (bkz. Şekil 4.143).

Oda: Dolap üzerinde, kaşkemer biçiminde gözler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.135). Tavan döşemesinde ahşap çıtalar ile oluşturulan eş-kenar dörtgen birimler tekrarlanmıştır (Şekil 4.144, 4.145). Döşemeyi çevreleyen duvar bordürlerinde kıvrık dal motifi ile çiçek motifleri görülmektedir (bkz. Şekil 4.145).

Tablo 4.3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze (devamı)

Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze	**Katalog 3.11**

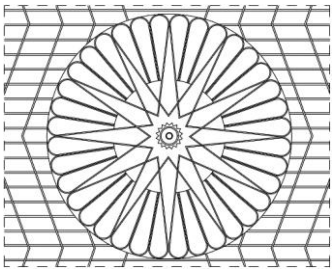

Şekil 4. 138 Sofa tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

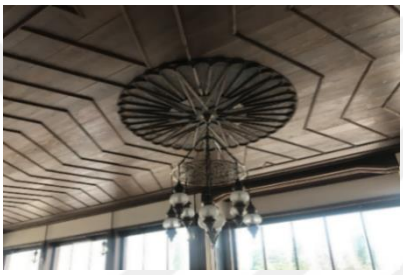

Şekil 4. 139 Sofa tavan döşemesi

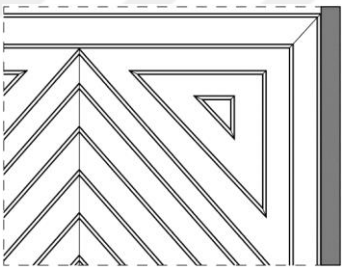

Şekil 4. 140 Eyvan tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 141 Eyvan tavan döşemesi

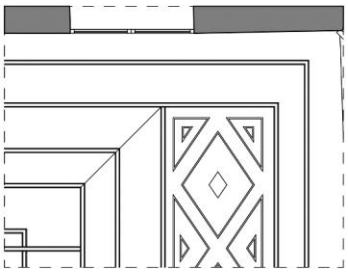

Şekil 4. 142 Başoda tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 143 Başoda tavan döşemesi

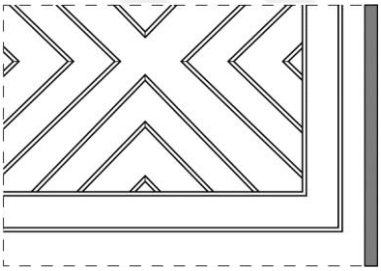

Şekil 4. 144 Oda tavan döşemesi (*BBB Arşivi*, 2021b)

Şekil 4. 145 Oda tavan döşemesi

Tavan döşemeleri çizim ölçeği 0 1m

Tablo 4. 4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)

<table>
<tr><td colspan="5">Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)</td><td>Katalog 4.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>4167/3</td><td>İnşa Tarihi</td><td>19. Yy</td><td>Yapı Türü</td><td>Köşk</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Çekirge, 16070, Osmangazi</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Şekil 4. 146 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">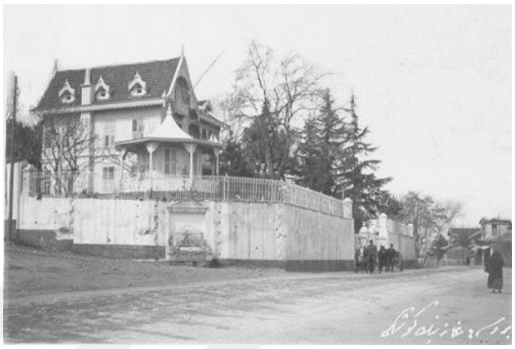
Şekil 4. 147 Atatürk Evi Müzesi (Bursa Kütüphanesi, 1931)</td></tr>
<tr><td colspan="3">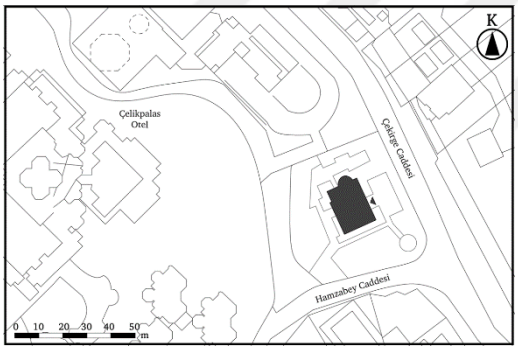

Harita 4. 6 Osmangazi İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 148 Kuzeydoğu cephesi (Bursa Şehri, 2018)</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Çekirge Caddesi 4167 ada 3 parselde yer alan 19. yy.'a ait köşk yapısı 2523 m²'lik parselde 228 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.146; Harita 4.6). Yapı inşa edildiğinde, Guilio Mongeri ve Hüsnü Tümer tarafından tasarlanan Çelik Palas ile aynı bahçe içinde bulunduğu bilinmektedir (Özdemir, 2007). Köşk, 1919 yılında Bursa Belediyesi tarafından yapının bilinen ilk sahibi Miralay Mehmed Bey'den satın alınarak Atatürk'e hediye edilmiştir. Yapı, 1923 ve 1925 yılında köşkte konaklayan Atatürk tarafından belediyeye geri bağışlanmış, sonra Kültür Bakanlığı devredilmiştir (Müze Kataloğu, 2022a).</td></tr>
</table>

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)	**Katalog 4.2**

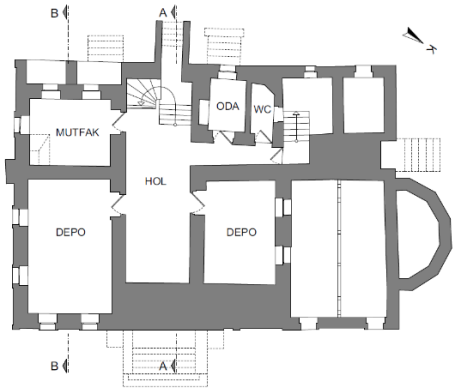

Şekil 4. 149 Bodrum kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2018)

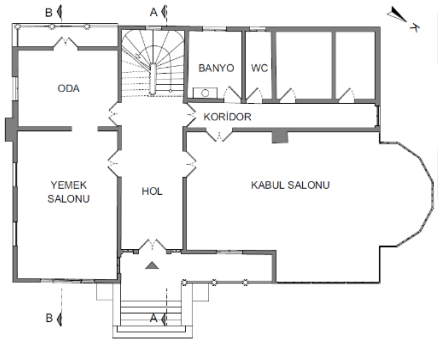

Şekil 4. 150 Zemin kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2018)

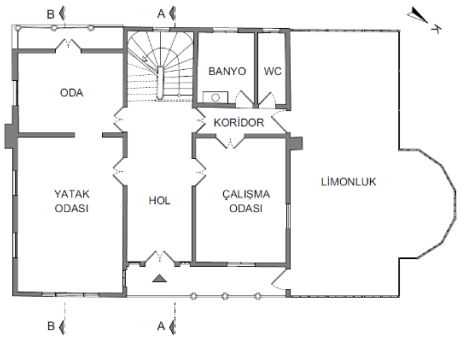

Şekil 4. 151 Birinci kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2018)

Planların Çizim Ölçeği

0 1 2 3 4 5 m

1965 yılında müzeleştirme kararı alınan köşk, 1973'da açılmıştır (*Müze Kataloğu*, 2022a). 1986 yılında tescillenen yapı, 1965-1973, 2003-2005 ve 2022 yılında yenileme süreçlerine girmiştir (Özdemir, 2007).

Müze teması: Atatürk'ün eşyaları ve tarihi belgeler sergilenmektedir.

Plan özellikleri

Köşk, bodrum, zemin, birinci kat ve çatı katı olmak üzere toplam üç kattan oluşmaktadır (Şekil 4.149, 4.150, 4.151, 4.152).

Yedi odalı yapı, iç sofalı plan tipi ile uyum göstermektedir (bkz. Şekil 4.150, 4.151).

Çekirge Caddesi'nden ulaşılan köşk, cadde boyunca yüksek bahçe duvarları ile çevrelenmiştir (Şekil 4.147). Bahçe duvarının güney dış köşesine sonradan çeşme eklenmiştir (bkz. Şekil 4.147). Parselin, güneybatı yönünde iki adet bahçe kapısı bulunmaktadır. Bahçenin ortasına yerleştirilen köşke, kuzeydoğu cephesindeki sundurmanın altından, yedi basamak ile giriş yapılmaktadır (Şekil 4.148, 4.151, 4.155).

Köşkün, kuzeybatı cephesinde, birinci kat seviyesinde limonluk bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.151, 4.159).

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)	**Katalog 4.3**

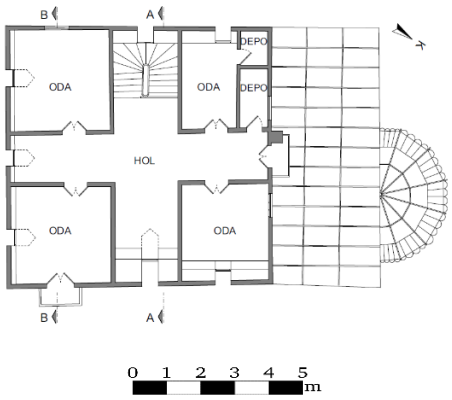

Şekil 4. 152 Birinci kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2018)

Şekil 4. 153 Bahçedeki köşk

Şekil 4. 154 Köşkün tavan döşemesi

Şekil 4. 155 Kuzeydoğu cephesi

Çift kollu döner ahşap merdiven sofanın güneybatı kenarına yerleştirilerek merdiven evini oluşturmuştur (bkz. Şekil 4.150, 4.164, 4.167, 4.168). Bahçede sekiz köşeli, ahşap karkas sistem ile inşa edilmiş kameriya (köşk), güney yönünde ise havuz bulunmaktadır (Şekil 4.153).

Bodrum kat: Mutfak ve üç oda bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.149).

Zemin kat sofa: Güneydoğu yönünde yemek salonu, kuzeybatı yönünde kabul salonu düzenlenmiştir (Şekil 4.169, 4.170). Odalara, çift kanatlı ahşap oymalı kapı ile girilmektedir (Şekil 4.164).

Kabul salonu: Sofadan ve koridordan ulaşılabilmektedir (bkz. Şekil 4.150). Mekan, kuzey yönündeki iç bükey tasarımlı cephede ve kuzeydoğu yönündeki çıkmada bulunan pencereler ile aydınlatılmıştır (bkz. Şekil 4.169).

Yemek odası: Güney ve batı yönündeki pencereler ile aydınlatılmıştır (Şekil 4.170). Kuzey yönündeki odaya geçiş yapılabilmektedir (Şekil 4.165).

Birinci kat sofa: Kuzeydoğu cephesindeki balkona ait cam panelli dört kanatlı ahşap kapı mekanın ışık almasını sağlamakta ve manzara noktası oluşturmaktadır (Şekil 4.172).

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)	**Katalog 4.4**

Şekil 4. 156 Sütunlar

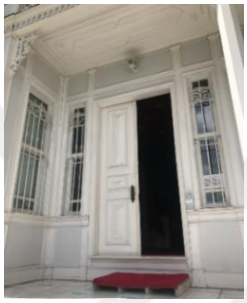

Şekil 4. 157 Giriş verandası

Şekil 4. 158 Kuzeydoğu Cephesi

Şekil 4. 159 Limonluk

Atatürk'ün odası: Güney ve batı yönünde pencereler bulunmaktadır (Şekil 4.173). Odadan yaver odasına geçiş yapılabilmektedir (bkz. Şekil 4.165).

Yaver odası: Batı yönünde bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.175). Çift kanatlı ahşap kapı ile balkona ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.175).

Çalışma odası: Giriş cephesine ve limonluk bölümüne pencere açılmıştır (Şekil 4.177).

Cephe özellikleri

Köşk, ahşap karkas ve tuğla dolgu tekniği ile Fransız ampir üslupta inşa edilmiştir (bkz. Şekil 4.147, 4.148). Köşkün kırma çatısı, kiremit ile kaplanmıştır (bkz. Şekil 4.147, 4.162). Köşkte çok sayıda çatı penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerin üzeri küçük kırma çatılar ile örtülmüştür (bkz. Şekil 4.147, 4.160).

Kuzeydoğu cephesi: Birinci kat balkonunun olduğu çıkma, giriş revağını oluşturmuştur (bkz. Şekil 4.155). İki kat boyunca devam eden ahşap dikmeler ampir üsluptaki sütun başlıkları ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.156). Beyaza boyanmış, çift kanatlı, tablalı, giriş kapısının iki tarafında bulunan giyotin pencereler holü aydınlatmaktadır (bkz. Şekil 4.157, 4.166).

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)	**Katalog 4.5**

Şekil 4. 160 Güneydoğu cephesi

Şekil 4. 161 Güneybatı cephesi (*Bursa Atatürk Evi Müzesi*, 2022)

Şekil 4. 162 Kuzeybatı cephesi (*BKVKK Arşivi*, 2018)

Birinci kat balkon kapısı, çift kanatlı cam panelli olup, iki tarafına giyotin pencere açılmıştır (bkz. Şekil 4.158).

Bodrum kata ait sabit kanatlı pencerelerde demir parmaklık bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.155). Zemin ve birinci katta, çift kayıtlı giyotin pencere kullanılmış, sol bölümdeki çıkma üzerinde üç kayıtlı giyotin pencereler tekrar etmiştir (bkz. Şekil 4.155, 4.158).

Güneydoğu cephesi: Odalara ait ampir tarzda, çift kayıtlı giyotin pencereler zemin ve birinci kat seviyesinde tekrar etmektedir (Şekil 4.160). Cephede şömineye ait baca çıkıntı şeklinde çatıya kadar devam etmektedir (bkz. Şekil 4.160)

Güneybatı cephesi: Zemin kat ve birinci kat seviyesinde odalara ait balkon bulunmaktadır (Şekil 4.161). Cephe boyunca orta kısımda merdiven evine açılan birer adet giyotin pencere yer almaktadır. Giriş cephesine benzer biçimde çatı katına ait saçak kemer formundadır (bkz. Şekil 4.161).

Kuzeybatı cephesi: Zemin kat seviyesinde koridora tek kanatlı ahşap kapı ile girilmektedir (Şekil 4.162).

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)	**Katalog 4.6**

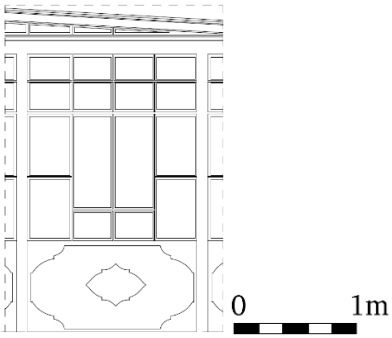

Şekil 4. 163 Limonluk detayı (*BKVKK Arşivi*, 2018)

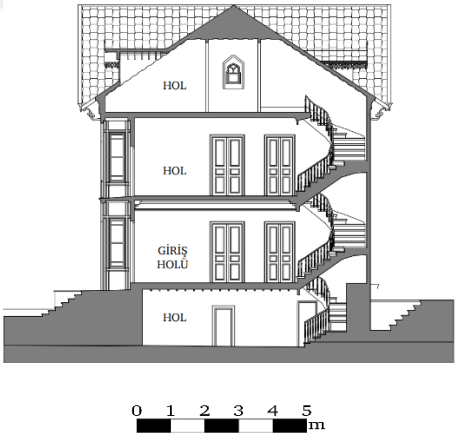

Şekil 4. 164 A-A Kesiti (*BKVKK Arşivi*, 2018)

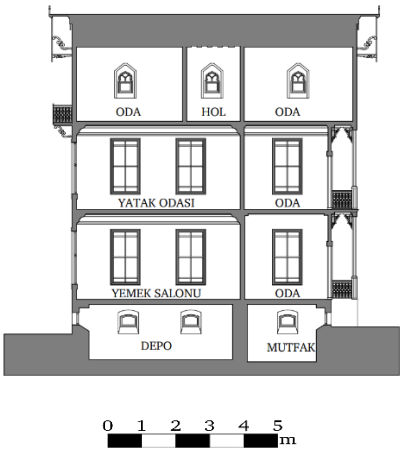

Şekil 4. 165 B-B kesiti (*BKVKK Arşivi*, 2018)

Şekil 4. 166 Giriş holü

Şekil 4. 167 Zemin kat sofa

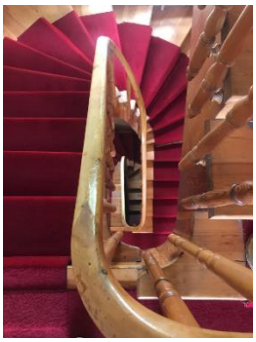

Şekil 4. 168 Merdiven

Şekil 4. 169 Kabul salonu

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)	**Katalog 4.7**

Şekil 4. 170 Yemek odası

Şekil 4. 171 Yemek odası tavan döşemesi

Şekil 4. 172 Birinci kat sofa

Şekil 4. 173 Atatürk'ün odası

Birinci katta bulunan limonluk bölümünün içbükey tasarımı çatı hizasında dışa bükülmüş ahşap çerçeveli camlar ile tamamlanmıştır (Şekil 4.159, 4.162). Pencerelerin altındaki ahşap plakalar üzerine ampir tarzda ahşap çıtalama yapılmıştır (Şekil 4.163).

Çatı katında, orta bölümde yer alan ahşap korkuluklu balkonun iki tarafında sekizgen biçimli çerçeveye sahip, sabit pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.162).

Süsleme özellikleri

Çatı saçaklarında ampir üslupta süslemeler kullanılmıştır, cephenin sol bölümünde çatı katına ait balkonun üzerindeki saçak süslemeleri kemer formuna dönüşmüştür (bkz. Şekil 4.158).

Köşkün tüm cephelerinde ahşap çıtalama görülmektedir (bkz. Şekil 4.158).

Bahçedeki kameriyenin sarı renkli tavan döşemesi, merkez noktasındaki göbek ve çevresinde sekiz dilime ayrılmış ampir tarzda motifler ile tamamlanmıştır (Şekil 4.154).

Zemin kat sofasının tavan döşemesinde ahşap çıtalar geometrik biçimde yerleştirilmiş, döşeme ahşap silmeler ile çerçevelendirilmiştir (bkz. Şekil 4.166, 4.167). Kabul salonunda mavi renkli duvar boyasının üzerine barok üslupta ahşap silmeler yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.169).

Tablo 4.4 Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü) (devamı)

<table>
<tr><td colspan="2">Atatürk Evi Müzesi (Atatürk Köşkü)</td><td>Katalog 4.8</td></tr>
<tr><td colspan="2">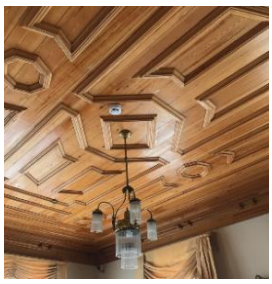
Şekil 4. 174 Atatürk’ün odası tavan döşemesi

Şekil 4. 175 Yaver odası

Şekil 4. 176 Yaver odası tavan döşemesi

Şekil 4. 177 Çalışma odası</td><td>
Şekil 4. 178 Çalışma odası tavan döşemesi

Tavan döşemesi kaset biçiminde yerleştirilmiş ahşap çıtalar ile oluşturulmuştur (bkz. Şekil 4.169). Salonun ortasında yer alan ahşap kiriş, tavan döşemesini ikiye bölmektedir Döşeme, ahşap silme ve furuşlar ile çerçevelenmiştir (bkz. Şekil 4.169).
Yemek odasında, mavi renkli duvar boyasının üzerinde barok tarzda ahşap silmeler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.170). Alanın tavan döşemesi, merkezdeki amorf formun devamı ile oluşturulmuş ahşap çıtalama ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.171). Döşeme, beyaz renge boyanmış ahşap furuşlar ile çerçevelenmiştir.
Birinci kat sofasında tavan döşemesi, zemin kattaki sofaya göre sade düzenlenmiş, bezeme kullanılmamıştır (bkz. Şekil 4.172). Birinci kat odalarında duvarlar bezemesiz olup, tavan döşemelerinden birbirinden farklı amorf biçimde yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.174, 4.176, 4.178).</td></tr>
</table>

Tablo 4. 5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)

<table>
<tr><td colspan="5">Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)</td><td>Katalog 5.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>4162/1</td><td>İnşa Tarihi</td><td>19. Yy</td><td>Yapı Türü</td><td>Köşk</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Çekirge Cad, Saatçi Ali Bey Köşkü No:119, 16070, Osmangazi</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">T.C. Orman Genel Müdürlüğü</td></tr>
<tr><td colspan="3">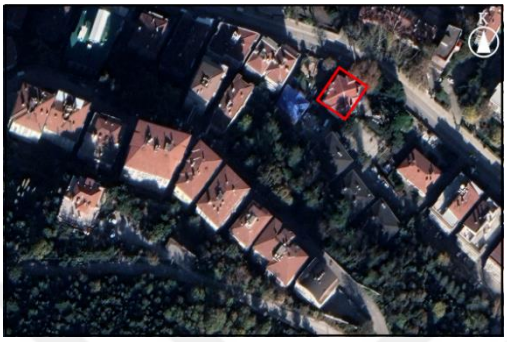
Şekil 4. 179 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 180 Kuzey cephesi (Ormancılık Müzesi, 2022)</td></tr>
<tr><td colspan="3">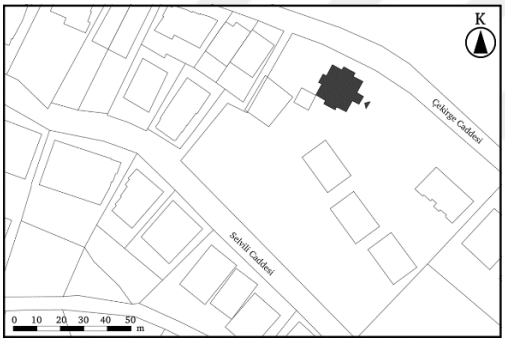

Harita 4. 7 Osmangazi İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 181 Güneydoğu cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Çekirge Caddesi 4162 ada 1 parselde yer alan 19. Yy sivil mimarlık örneği köşk 8800 m²'lik parselde 228 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.179; Harita 4.7). Köşk, Saatçi Ali Bey tarafından yaptırılmıştır (Ormancılık Müzesi, 2022). Yapı, 1936-1946 yıllarında Bursa Orman Orta Okulu olarak faaliyet göstermiş sonraki yıllarda Bursa Orman Bölge Müdürlüğü tarafından kullanılmıştır (Prusa Sanat, 2017). Köşk, 1986 yılında 1. grup tescilli yapı kategorisinde tescillenmiş, 1989 yılında müze olarak açılmıştır (Prusa Sanat, 2017).</td></tr>
</table>

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.2**

Şekil 4. 182 Müştemilat çatısında çıkan yangın (“Cumhuriyet”, 2021)

Şekil 4. 183 Bodrum kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021a)

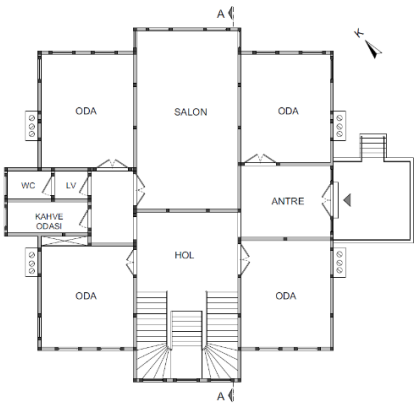

Şekil 4. 184 Zemin kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021a)

Planlar Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

2021 yılında, müzenin bulunduğu parsel içinde lojman olarak kullanılan müştemilat binasının çatısında çıkan yangın sonucu köşk restore edilmiştir (Şekil 4.182).

Müze teması: Ormancılık ile ilgili bilgiler, fosiller, tarihi belgeler ve ormancılıkta kullanılan araçlar sergilenmektedir.

Plan özellikleri

Bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere toplam iki buçuk kattan oluşmaktadır (Şekil 4.183, 4.184, 4.185).

Dokuz oda iki salona sahip olan köşkün odaları, merdiven holü çevresinde sıralanmıştır (Şekil 4.184). Yapı, iç sofalı plan tipi ile uyum sağlamaktır (Şekil 4.184).

Köşk, bahçenin ortasına inşa edilmiştir (bkz. Harita 4.7). Köşke, güneydoğu cephesindeki çift kanatlı ahşap oymalı kapıdan, dokuz basamak ile ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.184).

Sofada bulunan üç kollu ahşap merdiven ile birinci kat sofaya çıkılmaktadır (bkz. Şekil 4.184, 4.196, 4.201).

Bahçesinde aslan başı ağızlı süs havuzu ve sekizgen bahçe köşkü bulunmaktadır (Şekil 4.186, 4.187).

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.3**

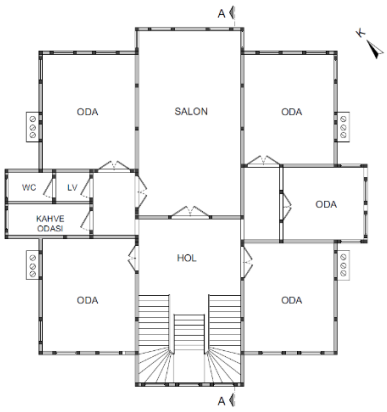

Şekil 4. 185 Birinci kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021a)

Şekil 4. 186 Bahçedeki havuz

Şekil 4. 187 Aslan figürü

Şekil 4. 188 Güneydoğu cephesi

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Bodrum kat: Tüm mahaller depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.196).

Zemin kat: Giriş holünden sofa, salon ve odalara, çift kanatlı ahşap tablalı kapılar ile ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.184, 4.196). Müze fonksiyonunda girişin sağ ve sol bölümündeki odalar, kütüphane ve toplantı odası olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.198, 4.199). Sofa bölümü, sahip olduğu çıkmada yer alan giyotin pencereler ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4.200).

Birinci kat: Merdiven holü özelleştirilmiş, cepheye açılan 3 adet uzun, 3 kayıtlı giyotin pencere ile aydınlatılmıştır (Şekil 4.205). Merdivene ait çıkmanın yan yüzeylerinde de pencereler tekrar etmiştir. Birinci katta bulunan dört oda, iki cepheden ışık alacak şekilde benzer biçimde düzenlenmiş, tavan döşemeleri ile farklılaşmıştır (Şekil 208, 209).

Cephe özellikleri

Köşk, ahşap iskelet sistemi kullanılarak, barok tarzda inşa edilmiştir (Şekil 4.181, 4.188). Köşkün ahşap kırma çatısı, kiremit ile kaplanmıştır (bkz. Şekil 4.188).

Bodrum kat seviyesinde her cephede daire biçimli, demir parmaklıklı sabit pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.181).

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.4**

Şekil 4. 189 Giriş verandası

Şekil 4. 190 Giriş kapısı

Şekil 4. 191 Güneybatı cephesi (*BKVKK Arşivi*, 1990)

Şekil 4. 192 Güneybatı cephesi

Güneydoğu cephesi: Birinci kat çıkması, çıkmayı taşıyan ahşap direkler ile giriş verandasını oluşturmaktadır (bkz. Şekil 4.181, 4.189).

Cephenin orta bölümünde çift kanatlı, tablalı, ahşap kapı bulunmaktadır (Şekil 4.188, 4.189). Kapının iki tarafında demir parmaklıklı giyotin pencere bulunmaktadır (Şekil 4.190). Tüm cephelerde zemin kat seviyesinde demir parmaklıklı, giyotin pencereler tekrar etmiştir (bkz.Şekil 4.188). Birinci kat seviyesindeki pencereler, giyotin biçiminde olup, beyaz renkli ahşap panjurlar ile örtülmüştür (bkz. Şekil 4.181, 4.189).

Şekil 4. 193 Cephedeki dolap

Şekil 4. 194 Kuzeybatı cephesi

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.5**

Şekil 4. 195 Kuzeydoğu cephesi görünüş (*BKVKK Arşivi*, 2021a)

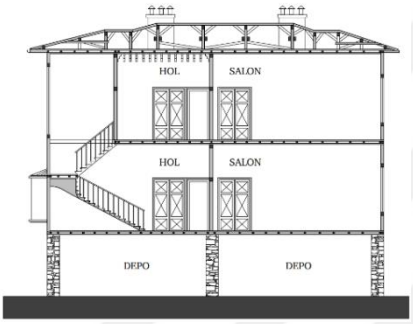

Şekil 4. 196 A-A kesiti (*BKVKK Arşivi*, 2021a)

Şekil 4. 197 Giriş holü

Şekil 4. 198 Kütüphane

Çizimlerin Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Çıkmanın her iki tarafında da bacalar çıkma olarak görülmektedir (bkz. Şekil 4.181, 4.188).

Güneybatı cephesi: Merdiven evinin bulunduğu alan çıkma ve üç adet dikey giyotin pencere ile öne çıkarılmıştır (Şekil 4.191). Cephenin diğer bölümlerinde odalara ait ikişer adet giyotin pencere bulunmaktadır (Şekil 4.192).

Kuzeybatı cephesi: Cephe boyunca odalara ait ikişer pencere düzeni tekrar edilmiştir (Şekil 4.194). Odalara ait bacalar çıkma biçiminde görülmektedir (Şekil 4.194).

Kuzeydoğu cephesi: Çekirge Caddesi'ne bakan cephe boyunca salonlara ait olan üçer adet pencere, diğer mahallelere ait ikili pencere düzeni ile simetrik bir görünüm sunmaktadır (Şekil 4.180, 4.195).

Süsleme özellikleri

Cepheler ahşap barok üslupta kat silmeleri ile hareketlendirilmiştir (Şekil 4.188). Çıkmalara ait saçak uçlarında S-C motifleri görülmektedir (Şekil4.189). Köşe noktalarında barok üslupta düşey ahşap süslemeleri bulunmaktadır (Şekil 4.193). Giriş kapısı kanatlarının üzerine, sütun ve alınlık motifleri işlenmiştir (Şekil 4.190).

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.6**
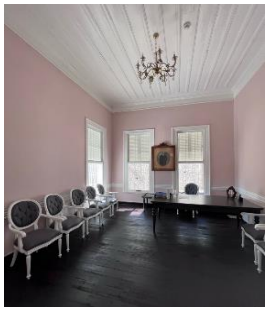 **Şekil 4. 199** Toplantı odası **Şekil 4. 200** Salon 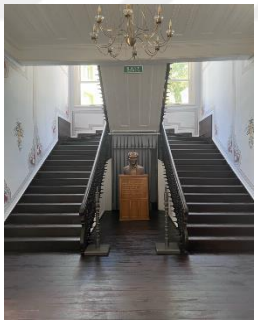 **Şekil 4. 201** Merdiven 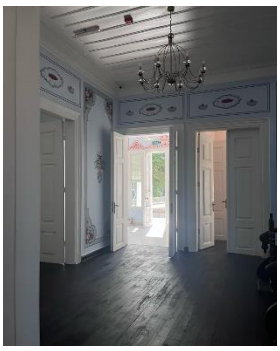 **Şekil 4. 202** Sofa	Verandada bulunan sütunlar, klasik üslupta sütun başlıkları ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.189). Veranda tavan döşemesinde, dörtgensel biçimde çıtalama yapılmıştır (bkz. Şekil 4.189). Güneybatı cephesinde bodrum kat seviyesinde kaşkemer nişli, ahşap döner dolap bulunmaktadır (Şekil 4.193). Sütun biçimli ahşap söve ile çerçevelenen pencerelerin üst bölümünde barok üslupta alınlık kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.189). **Zemin kat:** Köşkün giriş holündeki duvarlarında, köşelerde kırmızı, gri renk tonlarında çiçek ve kıvrık dal motifi bulunmaktadır (Şekil 4.197). Oluşan çerçevelerin orta bölümünde içi pembe çiçek dolu altın vazo figürü yer almaktadır. Aynı bölümde odalara giriş kapılarının üst bölümleri, stilize edilmiş girland motifleri yoğunlaştırılmıştır (bkz. Şekil 4.197). **Sofa:** Kapıların üst bölümlerine istiridye motifleri işlenmiştir (Şekil 4.202). Merdivenin çıkış akslarında yer alan duvarlar üzerine, köşelerde girland ve çiçek motifiyle oluşturulmuş duvarın tümünü kaplayan dörtgen motif, orta bölümde içi çiçek dolu vazo motifi ile tamamlanmıştır (Şekil 4.203).

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.7**

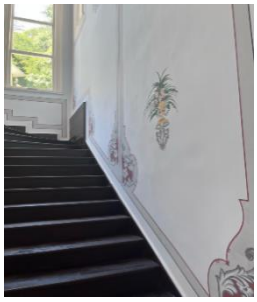

Şekil 4. 203 Duvar motifleri

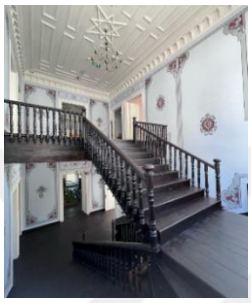

Şekil 4. 204 Merdiven holü

Şekil 4. 205 Merdiven holü (*BKVKK Arşivi*, 1990)

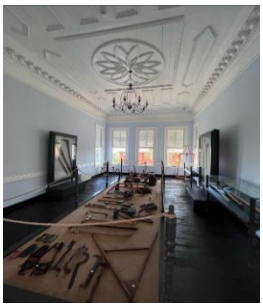

Şekil 4. 206 Birinci kat salon

Zemin katın tümünde beyaza boyanmış ahşap döşeme kullanılmıştır (Şekil 4.200). Üst kat sofasında, zemin kattaki duvar süslemeleri tekrar edilmiştir.

Tavan döşemesi, göbekte altı köşeli yıldız motifi, çevresindeki dörtgen çıtalamalar ile oluşmuştur (Şekil 4.204). Döşeme duvar bordürü ve furuşlar ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.204).

Salon: Merkez noktasında yer alan kıvrımlı yıldız motifi, geometrik çıtalama ile tamamlanmış, ahşap silme ve furuşlar ile çevrelenmiştir (Şekil 4.206).

Kuzey yönündeki oda: Tavan göbeğinde sekiz köşeli yaldızlı yıldız motifi, iç bölümde tekrar eden mavi zeminli yıldız motifi ile tamamlanmıştır. Göbeğin çevresi yeşil renge boyanmış olup, iki uca, gri renkli kıvrık dal ve yaprak motifleri içinde, iki farklı tavuskuşu resmi yapılmıştır. Altın yaldıza boyanmış çıtalar ile çerçevelenen bu kısım, köşe kısımlarda bulunan tekli çiçek motifleri ile tamamlanmıştır. Tavan döşemesinin dış çeperinde, dört yönde farklılaşan doğa tasvirleri bulunmaktadır (Şekil 4.207, 4.208).

Tablo 4.5 Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü) (devamı)

Ormancılık Müzesi (Saatçi Ali Bey Köşkü)	**Katalog 5.8**
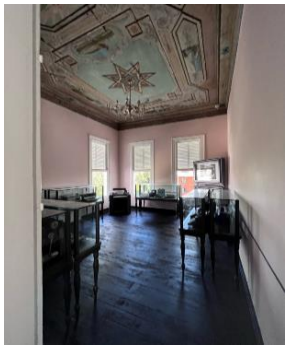 **Şekil 4. 207** Kuzey yönündeki oda **Şekil 4. 208** Oda tavan döşemesi **Şekil 4. 209** Doğu yönündeki oda tavan döşemesi	Geometrik çıtalama yapılan tavan döşemesinde köşelerde çiçek motifleri bulunmaktadır tekrar edilmiş, kıvrık dal motifleri ile bezeli iç bükey silme ile döşeme bitirilmiştir. **Doğu yönündeki oda:** Tavan döşemesinde, yeşil renkli zemin üzerine, kıvrık dal motifleri ile bezenmiş, çift cidarlı amorf formlu, ahşap çıtalı göbek bulunmaktadır (Şekil 4.209). Göbek etrafında tekrar eden çıta tasarımı, beyaz, krem ve pembe renkli tekli gül çizimleri ile donatılmıştır (bkz. Şekil 4.209). Kattaki diğer iki odada ise süsleme öğesi bulunmamaktadır.

Tablo 4. 6 Hünkar Köşkü Müzesi

<table>
<tr><td colspan="5">Hünkar Köşkü Müzesi</td><td>Katalog 6.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>558/2</td><td>İnşa Tarihi</td><td>1844</td><td>Yapı Türü</td><td>Av Köşkü</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Mollarap Mah. Köşk Cad. No/2 Yıldırım</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Bursa Müzeler Şube Müdürlüğü</td></tr>
<tr><td colspan="3">
Şekil 4. 210 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 211 Hünkar Köşkü (Sébah&Joaillier Arşivi, 1894)</td></tr>
<tr><td colspan="3">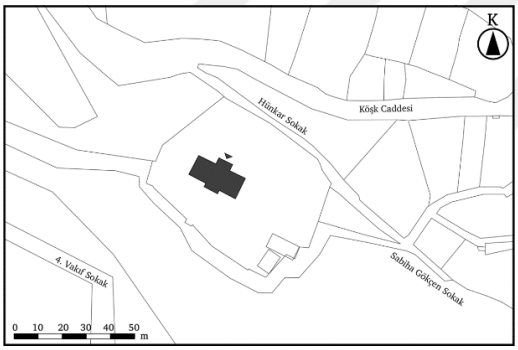
Harita 4. 8 Yıldırım İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 212 Kuzey cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Mollaarap Mahallesi, 4. Vakıf Sokak 558 ada 2 parselde yer alan 19. yüzyıla tarihlenen köşk 3369 m²'lik parselde 177 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.210; Harita 4.8). Konut, 1844 yılında Sultan Abdülmecid Han için av köşkü olarak tasarlanmıştır. Köşk, Kasr-ı Hümayun, Kasr-ı Milli, Cumhuriyet Köşkü, Atatürk Köşkü adlarını almıştır (Yıldız, 2003). 1947 yılından Belediye'ye devredilen yapı, 1986 yılında tescillenmiştir. Yapı, 1995 yılında Milli Saray Komitesi tarafından restore edilmiş, 2003 yılında müze olarak açılmıştır (Bursa Müze, 2022b).</td></tr>
</table>

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.2**

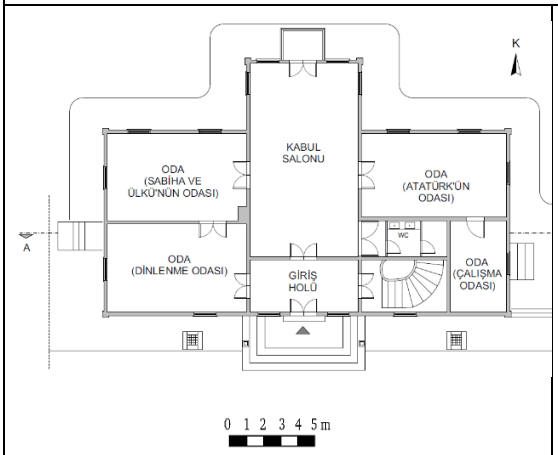

Şekil 4. 213 Zemin kat planı (*BBB Arşivi*, 2021a)

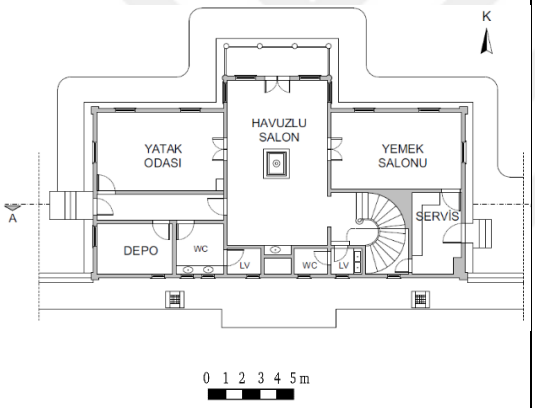

Şekil 4. 214 Bodrum kat planı (*BBB Arşivi*, 2021a)

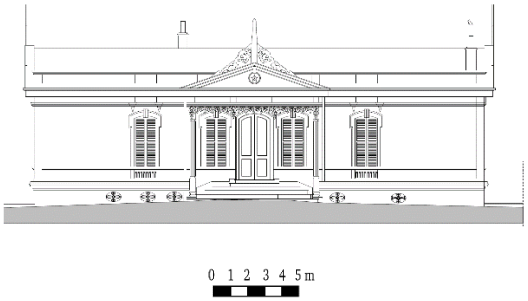

Şekil 4. 215 Kuzey cephesi görünüş (*BBB Arşivi*, 2021a)

Müze teması: Atatürk'e ait eşyalar ve balmumu heykeller sergilenmektedir.

Plan özellikleri

Bodrum ve zemin kat olmak üzere toplam bir buçuk kattan oluşmaktadır (Şekil 4.213, 4.214).

İki adet salon ve altı odaya sahip köşk, iç sofalı plan tipi ile uyum sağlamaktadır (bkz. Şekil 4.213).

Zemin katta, kabul salonu ile odalar bodrum katta; havuzlu salon, yemek salonu ve yatak odası bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.213, 4.225).

Köşk, bahçenin ortasına yerleştirilmiştir (bkz. Harita 4.9; Şekil 4.211). Yapıya kuzey cephesindeki dört basamak ile çıkılan verandadan ulaşılmaktadır (Şekil 4.212, 4.215, 4.218, 4.219).

Giriş holünün, sağ tarafındaki çift kanatlı kapıdan ulaşılan merdiven holünde, bodrum kata inen ahşap döner merdiven bulunmaktadır (Şekil 4.224).

Bahçe girişinin yanında bekçi odası ve danışma karşısında mutfak bulunmaktadır. Kuzey yönünde süs havuzu bulunmaktadır. Bahçe zemininde yer alan mozaikler 1844 yılında çakıl taşlarından yapılmıştır (Şekil 4.216) ("Prusa Sanat", 2016a).

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.3**

Şekil 4. 216 Podima döşeme

Şekil 4. 217 Bahçedeki çinili çeşme

Şekil 4. 218 Giriş detayı (*BBB Arşivi*, 2021a)

Şekil 4. 219 Kuzey cephesi giriş

Bahçede bulunan 3,5 metre yüksekliğindeki mermer çeşme, Kütahya çinileri ile kaplanmıştır (Şekil 4.217). Çeşmenin önünde hayvanlar için yalak bulunmakta, Bursa'nın en iyi sularından olan Gümüşsuyu akmaktadır (Kaplanoğlu & Günaydın, 2000). Çeşmenin üzeri saçaklı çatı ile tamamlanmıştır.

Salon (Kabul salonu): Kuzey yönünde balkona açılan çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.225). Salondan odalara geçiş yapılabilmektedir.

Oda (Atatürk'ün odası): Kuzey cephesinde iki adet düşey sürmeli penceresi bulunan odadan, güney köşede yer alan Atatürk'ün çalışma odasına geçiş yapılmaktadır (Şekil 4.229).

Oda (Atatürk'ün çalışma odası): Doğu yönünde bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.231).

Oda (Sabiha ve Ülkü'nün odası): Kuzey ve batı cephelerinde pencere bulunmaktadır, odadan güney yönündeki odaya geçiş yapılabilmektedir (Şekil 4.233, 4.237).

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.4**

Şekil 4. 220 Veranda tavan

Şekil 4. 221 Doğu cephesi

Şekil 4. 222 Alınlık (“Prusa Sanat”, 2016a)

Şekil 4. 223 Kuzey cephesi

Bodrum katta, merdiven holüne ait yuvarlak kemerin altından salona giriş yapılmaktadır (Şekil 4.238).

Bodrum kat: Havuzlu salonun ortasında süs havuzu bulunmaktadır (Şekil 4.239). Kuzey yönünden çift kanatlı ahşap kapı ile balkona çıkılmaktadır (bkz. Şekil 4.239). Yemek odası ve yatak odası üst kat odalarına benzer biçimde düzenlenmiştir (Şekil 4.241, 4.243).

Cephe özellikleri

Yapı ahşap karkas tuğla dolgulu olarak inşa edilmiş, sıva ile kaplanmıştır (bkz. Şekil 4.224).

Köşkün çatısı kırma olup kiremit ile kaplanmıştır (bkz. Şekil 4.212). Çatı saçağı kullanılmamıştır.

Ön cephede tek katlı görünen yapı, diğer cephelerde bodrum kat ile birlikte iki kat olarak görünmektedir (Şekil 4.223). Köşk, kuzey yönündeki eğim farkından dolayı Bursa manzarasına sahiptir.

Güney cephesi: Giriş verandası çıkma şeklinde tasarlanmıştır (bkz. Şekil 4.218). Çift kanatlı giriş kapısının iki tarafında ahşap söveli giyotin pencereler yer almaktadır (bkz. Şekil 4.219).

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.5**

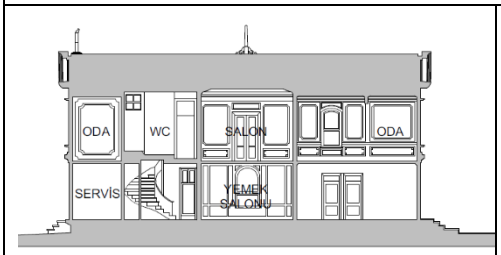

Şekil 4. 224 A-A kesiti (*BBB Arşivi*, 2021a)

Şekil 4. 225 Kabul salonu

Şekil 4. 226 Salonun tavan döşemesi

Şekil 4. 227 Av sahneleri

Çıkmanın iki yanında benzer pencere düzeni tekrar edilmiştir (bkz. Şekil 4.212). Bodrum kata ait, elips biçimli sabit camlar, ferforje korkuluklar ile korunmuştur (bkz. Şekil 4.212).

Doğu ve batı cephesi: Zemin kat odalarına ait ikişer giyotin pencere bulunmaktadır (Şekil 4.221).

Kuzey cephesi: Bodrum kat seviyesinde, cephenin orta bölümünde yer alan balkona, çift kanatlı ahşap kapı ile çıkılmaktadır (bkz. Şekil 4.223). Cephenin orta bölümündeki zemin kat çıkması, bodrum kattaki balkonda bulunan 6 adet sütun ile taşınmaktadır (bkz. Şekil 4.223). Sütun başlıkların aralarında basık kemerler bulunmaktadır. Simetrik düzene sahip cephede, çıkmanın iki tarafında ikişerli pencere düzenleri tekrar edilmiştir.

Süsleme özellikleri

Giriş cephesindeki çift kanatlı ahşap kapı, üst kısımda kemer formunu yakalayan ahşap söve ile çerçevelenmiş, kemerin orta bölümüne güneş figürü yerleştirilmiştir (Şekil 4.220). Kapının iki tarafında yer alan pencereler de kapıya benzer şekilde kemerli tasarlanmıştır, ahşap panjurlar ile korunmuştur (bkz. Şekil 4.218).

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.6**
 Şekil 4. 228 Duvar bordürleri **Şekil 4. 229** Atatürk'ün odası 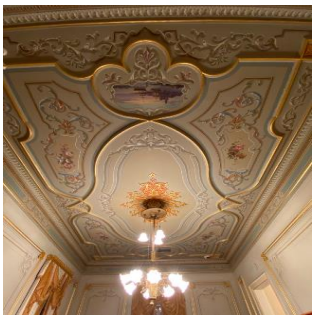 **Şekil 4. 230** Tavan döşemesi **Şekil 4. 231** Çalışma odası	Giriş verandasının tavan döşemesi barok motifler ile bezenmiştir (bkz. Şekil 4.220). Saçak kenarları ampir ahşap motifler ile çevrelenmiştir (bkz. Şekil 4.219). Cephe köşelerinde saçak ile birleşen ahşap kaplama sütun görünümü sunmaktadır (bkz. Şekil 4.221). Tüm cephelerde, üçgen alınlık içinde beş köşeli yıldız motifi tekrarlanmıştır (Şekil 4.222) Kuzey cephesinde yer alan balkonların korkulukları ampir üslupta tasarlanmıştır (bkz. Şekil 4.223). Zemin kat balkonu, ferforje görünümlü payandalar ile desteklenmiştir (bkz. Şekil 4.223). **Salon (Kabul salonu):** Tavan döşemesinin göbeğinde mavi zemin üzerine altın yaldızlı ay-yıldız motifi çevresindeki sekiz köşeli amorf süslemeler ile tamamlamıştır (Şekil 4.226). Göbeğin her iki tarafında da yer alan av sahneleri kalemişi tekniği ile işlenmiş, girland motifleri ile çerçevelenmiştir (Şekil 4.227). Köşelerde ise üçlü çiçek işlemesi görülmektedir (bkz. Şekil 4.227). Duvarlar üzerinde oturma hizasında ahşap silme bulunmakta, üst kısımlar ise ampir üslupta oluşturulmuş dörtgensel motif bulunmaktadır (Şekil 4.228).

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.7**
 Şekil 4. 232 Çalışma odası tavan döşemesi **Şekil 4. 233** Sabiha ve Ülkü'nün odası **Şekil 4. 234** Tavan göbeği **Şekil 4. 235** Gündüz tasvirleri	**Oda (Atatürk'ün odası):** Odanın tavan döşemesi merkezde yer alan altın varaklı çiçek motifi çevresindeki amorf biçimde yerleştirilmiş altın varağa boyanmış çıtalar, çıtaların aralarında ise gerçekçi üslupta güvercin ve gül motifleri bulunmaktadır (Şekil 4.230). Döşemenin kenarlarında deniz ve gemi temasının işlendiği kalemişleri manzaralar bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.230). Duvarlarda girland motifleri ile oluşturmuş çerçeveler altın varakla tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.229). **Oda (Atatürk'ün çalışma odası):** Tavan döşemesinde pembe zemin üzerinde, altın varaklı bezemeli tavan göbeği, çevresinde altın varaklı amorf çıtalama ile tamamlanmıştır (Şekil 4.232). **Oda (Sabiha ve Ülkü'nün odası):** İki bölüme ayrılan tavan döşemesinde, altın varaklı altı köşeli yıldız motifi göbeği oluşturmaktadır (Şekil 4.234). Çevresine kalemişleri ile kıvrık dal motifleri işlenmiştir (bkz. Şekil 4.234). Dört köşede gündüz ve gün batımı vakitlerini anlatan doğa tasvirleri bulunmaktadır (Şekil 4.235, 4.236).

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.8**

Şekil 4. 236 Gece tasvirleri

Şekil 4. 237 Dinlenme odası

Şekil 4. 238 Merdiven holü (*Sanal tur*, 2021)

Şekil 4. 239 Havuzlu salon (*Sanal tur*, 2021)

Döşemenin diğer yarısında tekrarlanan göbek, üç köşesinde gün batımı ve gece vakitlerini tasvir eden doğa manzaraları ile tamamlanmıştır.

Oda (Dinlenme ve Yaver odası): Tavan döşemesinin merkezinde gri fon üzerine işlenmiş yaprak motifleri göbeği oluşturmuş, çevresinde iç içe geçmiş uzun altıgen formunda işlemeler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.237).

Bodruma inen döner merdivenin korkuluğunda ajur işçiliği yapılmıştır.

Salon (Havuzlu salon): Tavan döşemesinde orta bölümde sekiz köşeli yıldız motifi bulunmaktadır, köşe bölümlerde gül demeti motifleri, kenarlarda ise cennet tasvirleri resmedilmiştir (Şekil 4.240). Salonda bulunan kapılar, sarı renkli şerit biçimindeki bordür ile çevrelenmiştir (bkz. Şekil 4.239). Duvar yüzeyinde, yer seviyesinin yaklaşık 40 cm üzerinde, tüm alanı dolaşan mavi renkli bordür bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.238). Alanın ortasındaki mermer havuzun çevresi, stilize edilmiş yaprak figürlü seramikler ile kaplıdır (bkz. Şekil 4.239). Salonun güney yönünde, kemerli niş içinde çift musluklu mermer çeşme yer almaktadır.

Tablo 4.6 Hünkar Köşkü Müzesi (devamı)

Hünkar Köşkü Müzesi	**Katalog 6.9**
 Şekil 4. 240 Salonun tavan döşemesi (*Sanal tur*, 2021) **Şekil 4. 241** Yemek odası (Sanal tur, 2021) **Şekil 4. 242** Yemek odası tavan döşemesi (Sanal tur, 2021) **Şekil 4. 243** Yatak odası (Sanal tur, 2021)	**Yemek odası:** Tavan döşemesinin merkez noktasında altın varak çember çerçeve içinde aslan figürü, dört köşesinde meyve ve yiyecek resimleri kalemişi ile işlenmiştir (Şekil 4.241, 4.242). Her iki tarafta şehir manzaraları bulunmaktadır. Duvar yüzeylerinde, salondaki uygulamanın devamı görülmektedir (bkz. Şekil 4.241). **Oda (Yatak odası):** Tavan döşemesinde dörtgensel çıtalama yapılmış, çıtaların aralarına cennet tasvirleri resmedilmiştir (Şekil 4.243).

Tablo 4. 7 Kılıç Kalkan Evi Müzesi

<table>
<tr><td colspan="5">Kılıç Kalkan Evi Müzesi</td><td>Katalog 7.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>101/1</td><td>İnşa Tarihi</td><td>19.yy sonu?</td><td>Yapı Türü</td><td>Konut</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Kurtoğlu, Gökdere Blv. No:4, 16360 Yıldırım</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Bursa Büyükşehir Belediyesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Şekil 4. 244 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 245 Kılıç Kalkan Evi (Gabriel, 1930)</td></tr>
<tr><td colspan="3">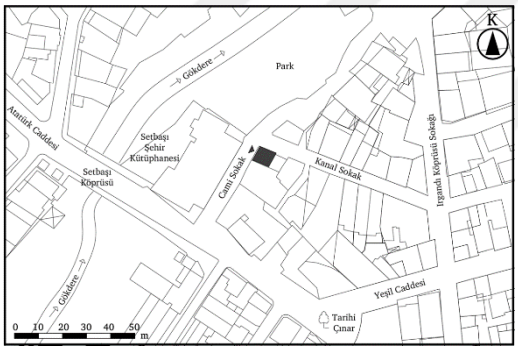

Harita 4. 9 Yıldırım İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 246 Güney cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Kurtoğlu Mahallesi, Gökdere bulvarı, 101 ada 1 parselde yer alan 19. yy sonlarında inşa edildiği düşünülen konut, Bursa Setbaşı Kütüphanesi ile birlikte 1380 m²'lik parselde 45 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.244, Harita 4.9). Tarihi Irgandı Köprüsü'ne 100 m uzaklıktaki yapı, 1990 yılında tescillenmiştir. 1998 yılında Halil Bedii Yönetken Müzik Kütüphanesi olarak açılmış, 2012 senesinde Kılıç Kalkan Evi Müzesi'ne dönüştürülmüştür (Işık, 2015).
Müzenin Teması: Kılıç Kalkan oyununun tarihi, Bursa Kılıç Kalkan Ekibi'nin başarıları, kıyafetleri ve ödülleri sergilenmektedir.</td></tr>
</table>

Tablo 4.7 Kılıç Kalkan Evi Müzesi (devamı)

Kılıç Kalkan Evi Müzesi	**Katalog 7.2**

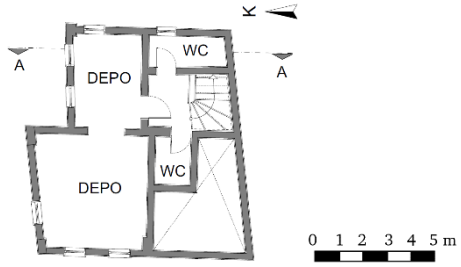

Şekil 4. 247 Zemin kat planı (*BBB Arşivi*, 2021d)

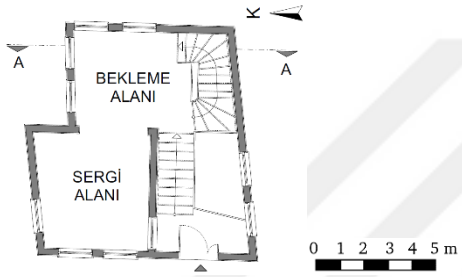

Şekil 4. 248 Ara kat planı (*BBB Arşivi*, 2021d)

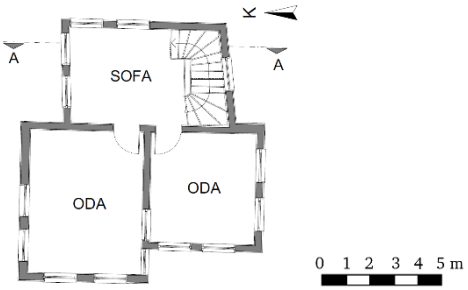

Şekil 4. 249 Birinci kat planı (*BBB Arşivi*, 2021d)

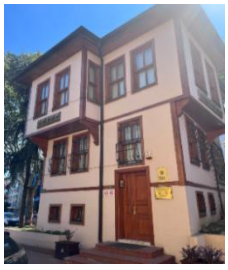

Şekil 4. 250 Batı cephesi

Plan özellikleri

Konut, zemin, ara kat ve birinci kat olmak üzere toplam iki buçuk katlıdır (Şekil 4.247, 4.248, 4.249).

1930 yılında çekilen fotoğraf incelendiğinde, yapının güney cephesinin sağır oluşu bitişik nizam olarak inşa edildiğini göstermektedir (Şekil 4.245) (Gabriel, 1930). Cephedeki çıkma ve pencerelerin ne zaman eklendiği bilinmemektedir.

Yapıya batı cephesindeki iki kanatlı ahşap kapıdan, üç basamak ile girilmektedir (Şekil 4.250, 4.252).

İç sofalı plan tipi ile uyum sağlayan konutta, sofaya bağlı iki adet oda bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.249).

Zemin katta, kuzey duvarına yaslanan ahşap tek kollu merdiven ile ara kata ulaşılmaktadır (Şekil 4.256, 4.257).

Ara katın köşesinde bulunan ahşap tek kollu döner merdiven ile birinci kata çıkılmaktadır (bkz. Şekil 4.256, 4.259).

Konutun, güney yönündeki bahçesine, müze işlevi ile kılıç kalkan heykeli eklenmiştir (Şekil 4.246, 4.254).

Tablo 4.7 Kılıç Kalkan Evi Müzesi (devamı)

Kılıç Kalkan Evi Müzesi	**Katalog 7.3**

Şekil 4. 251 Batı ve kuzey cephesi

Şekil 4. 252 Giriş kapısı

Şekil 4. 253 Kuzey cephesi görünüş (*BBB Arşivi*, 2021d)

Şekil 4. 254 Güney cephesi

Giriş katında bulunan alan güvenlik odası olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.258). Ara katta merdiven bitiminde ahşap dikme bulunmaktadır, bu alan sergi alanı olarak düzenlenmiştir (bkz. Şekil 4.259). Üst katta iki adet oda bulunmaktadır (Şekil 4.260).

Cephe özellikleri

Konut, ahşap karkas dolgulu biçimde inşa edilmiş, sıva ile kaplanmıştır (Şekil 4.251). Ahşap kırma çatı, kiremit ile örtülmüştür (Şekil 4.253). 75 cm çıkma yapan çatı saçaklarının altı ahşap ile kaplanmıştır. Batı, güney ve kuzey cephesinde bodrum kata ait, demir parmaklıklı, ahşap söveli, kare biçimli açılır pencereler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.251, 4.253). Ara katta yer alan pencereler, demir ferforjeler ile korunmuştur. Konutun ara kat ve birinci katta, ahşap söveli, çift kayıtlı, giyotin pencere tercih edilmiştir (Şekil 4.255).

Ara kat hizasında ahşap kat silmesi bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.251).

Odaya ait çıkma, kuzey cephesinde gönye çıkma şeklinde görülmektedir (bkz. Şekil 4.246). Odalara ait çıkmalar, iki adet ahşap eliböğründe ile desteklenmektedir (bkz. Şekil 4.251).

Tablo 4.7 Kılıç Kalkan Evi Müzesi (devamı)

Kılıç Kalkan Evi Müzesi	**Katalog 7.4**

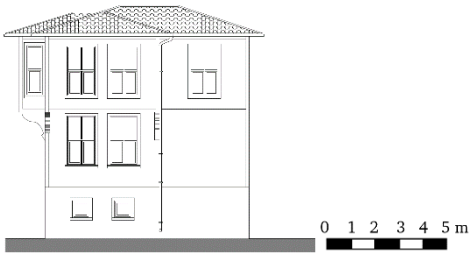

Şekil 4. 255 Güney cephesi görünüşü (*BBB Arşivi*, 2021d)

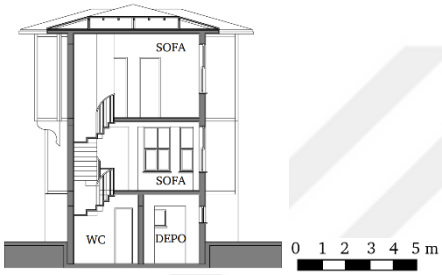

Şekil 4. 256 A-A Kesiti (*BBB Arşivi*, 2021d)

Şekil 4. 257 Zemin kat

Şekil 4. 258 Güvenlik odası

Şekil 4. 259 Ara kat (*Adaviworks*, t.y.)

Şekil 4. 260 Birinci kat

Şekil 4. 261 Tavan döşemesi

Süsleme özellikleri

Yapının tümünde ahşap tavan döşemesi üzerine çıtalama işlemi yapılmıştır (Şekil 4.261).

Tablo 4. 8 Mübadele Evi Müzesi

<table>
<tr><td colspan="5">Mübadele Evi Müzesi</td><td>Katalog 8.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>5243/6</td><td>İnşa Tarihi</td><td>20. yy</td><td>Yapı Türü</td><td>Konut</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Görükle Sakarya, Çeşme Cd. No:2, 16285 Nilüfer</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Nilüfer Belediyesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">
Şekil 4. 262 Uydu fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 263 Müze duvarında yer alan bir fotoğrafta Mübadele Evi</td></tr>
<tr><td colspan="3">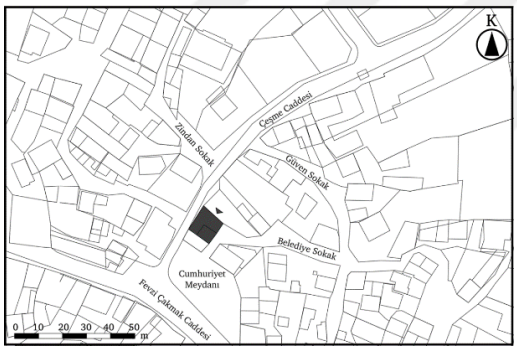
Harita 4. 10 Nilüfer İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 264 Kuzeydoğu cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Görükle Mahallesi, Çeşme Caddesi 5243 ada 6 parselde yer alan 20. yüzyıla tarihlenen konut 166,44 m²'lik parselde 80,1 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.262; Harita 4.10). Konut, 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Mübadele Antlaşması ile yoğunlukla Görükle bölgesine yerleşen birinci kuşak mübadillerden, Hasan Gültekin'e aittir (Şekil 4.263) (Müze Sergisi, 2022). 2012 yılında tescillenen konutun, 2013 yılındaki rölöve raporuna göre alt katları dükkan olarak kullanılmış, özgün plan değiştirilmiştir (Şekil 4.265).</td></tr>
</table>

Tablo 4.8 Mübadele Evi Müzesi (devamı)

Mübadele Evi Müzesi	**Katalog 8.2**

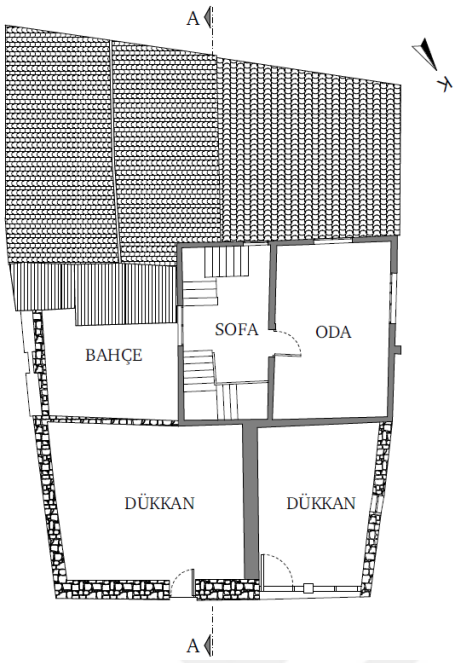

Şekil 4. 265 Zemin kat planı (*Rölöve Raporu*, 2013)

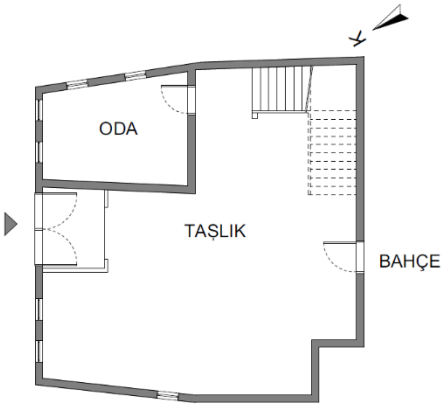

Şekil 4. 266 Zemin kat planı (*Fotogrametrik Model*, 2021)

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

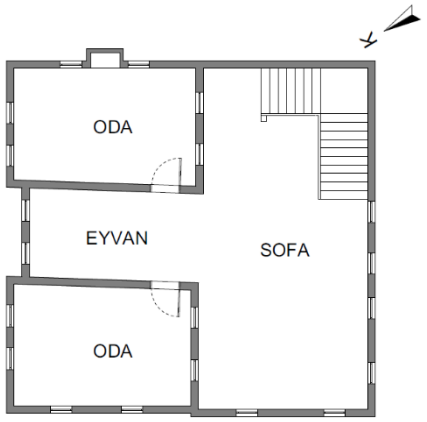

Şekil 4. 267 Birinci kat planı (*Fotogrametrik Model*, 2021)

Şekil 4. 268 Kuzeydoğu cephesi görünüş (*Rölöve Raporu*, 2013)

2016 yılında Nilüfer Belediyesi'nin desteğiyle restore edilerek müze olarak açılmıştır (Şekil 4.264) (*Rölöve Raporu*, 2013; Prusa Sanat, 2016b).

Müze teması: Konutun tümünde mübadillere ait eşyalar sergilenerek mübadele süreci aktarılmaktadır.

Plan özellikleri

Konut bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere toplam iki buçuk kattan oluşmaktadır (Şekil 4.266, 4.267).

Tablo 4.8 Mübadele Evi Müzesi (devamı)

Mübadele Evi Müzesi	**Katalog 8.3**

Şekil 4. 269 Giriş kapısı

Şekil 4. 270 Kuzeybatı cephesi

Şekil 4. 271 Güneybatı cephesi

Şekil 4. 272 Bahçe

Konut dış sofalı eyvanlı plan tipi ile uyum göstermektedir (bkz. Şekil 4.267).

Zemin katta, taşlık ve bir oda ile birinci katta, iki oda, sofa ve eyvan bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.266, 4.267).

Konutun güney köşesinde yer alan L biçimindeki ahşap merdiven ile üst kata çıkılmaktadır (bkz. Şekil 4.267, 4.277).

Kuzeydoğu cephesindeki çift kanatlı ahşap kapı ile taşlık bölümüne giriş yapılmaktadır (Şekil 4.268, 4.269).

Parselin batı yönünde yer alan zemini taş ile kaplı, taş duvarlarla çevrelenen bahçeye, kuzeybatı cephesinden ulaşılabilmektedir (Şekil 4.270, 4.273).

Taşlık: Güneybatı yönünden bahçeye ulaşılmaktadır (Şekil 4.275). Alanın tavan döşemesindeki ahşap kirişler örtülmemiştir (Şekil 4.275, 4.276).

Zemin kat oda: Güneydoğu ve kuzeydoğu yönünde giyotin pencereler bulunmaktadır (Şekil 4.278).

Sofa ve eyvan: Sofa güneybatı yönündeki eyvan ile birleşmektedir (Şekil 4.280). Eyvandan odalara tek kanatlı kapı ile giriş yapılmaktadır (Şekil 4.267, 4.281). Odalardan sofaya ikişer adet giyotin pencere açılmıştır (Şekil 4.279).

Tablo 4.8 Mübadele Evi Müzesi (devamı)

Mübadele Evi Müzesi	**Katalog 8.4**

Şekil 4. 273 Güneydoğu cephesi

Şekil 4. 274 Güneydoğu cephesi

Şekil 4. 275 Zemin kat taşlık

Şekil 4. 276 Giriş bölümü

Birinci kat odalar: Birbirine benzer şekilde düzenlenen odalarda çıkma yapan cephelerinde ikişer giyotin pencere bulunmaktadır (Şekil 4.281). Doğu köşesindeki odada ocak bulunmaktadır (Şekil 4.282).

Cephe özellikleri

Konut, ahşap karkas ve tuğla dolgu sistemi ile inşa edilmiş, sıva ile kaplanmıştır. Konut, Marsilya kiremiti ile kaplı çift yönde kırma çatıya sahiptir (Şekil 4.264, 4.268).

Kuzeydoğu cephesi: Zemin kat seviyesinde orta kısımda taşlığa açılan çift kanatlı geniş ahşap kapı, yan kısımlarda taşlığa ve odaya ait ikişer pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.264, 4.268, 4.269). Birinci kat seviyesinde odalara ait çıkmalar üzerinde iki adet pencere bulunmaktadır. Cephedeki çıkmalar ahşap eliböğründeler ile desteklenmektedir (bkz. Şekil 4.269). Kat seviyesinde ahşap kat silmesi kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.264).

Kuzeybatı cephesi: Zemin kat seviyesinde taşlığa açılan iki pencere ile birinci katta sofaya ait dört pencereye bulunmaktadır. Birinci kat gönye çıkma biçiminde düzenlenmiştir (bkz. Şekil 4.270).

Tablo 4.8 Mübadele Evi Müzesi (devamı)

Mübadele Evi Müzesi	**Katalog 8.5**

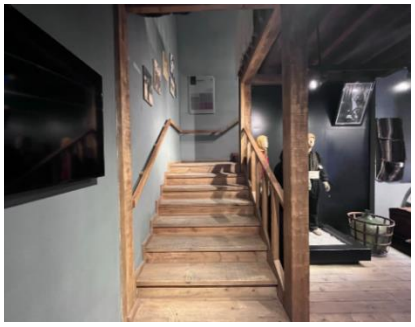

Şekil 4. 277 Merdiven

Şekil 4. 278 Zemin kat oda

Şekil 4. 279 Birinci kat sofa

Şekil 4. 280 Eyvan

Güneybatı cephesi: Zemin katta, bahçeye açılan tek kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır (Şekil 4.272). Birinci kat seviyesinde sofadan açılan dört adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.271, 4.272).

Güneydoğu cephesi: Zemin kat seviyesinde odaya ait iki adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.273). Birinci kat gönye çıkma şeklinde yerleştirilmiştir. Birinci kattaki odaya ait ocak cephede çıkma şeklinde görülmektedir (bkz. Şekil 4.274).

Süsleme özellikleri

Zemin kat tavan döşemesi ahşap plakalar ile kaplanmıştır (Şekil 4.281, 4.282). Üst kat tavan döşemesindeki kirişlerin altı kapanmamıştır (Şekil 4.279).

Şekil 4. 281 Oda

Şekil 4. 282 Oda

Tablo 4. 9 Tahir Paşa Konağı Müzesi

<table>
<tr><td colspan="5">Tahir Paşa Konağı Müzesi</td><td>Katalog 9.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>1081/96</td><td>İnşa Tarihi</td><td>1724</td><td>Yapı Türü</td><td>Konak</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Şükrüçavuş, Köşk Sk. 7 A, 16940, Mudanya</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">Mudanya Belediyesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">

Şekil 4. 283 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 284 Kuzey cephesi (Eldem, 1984b)</td></tr>
<tr><td colspan="3">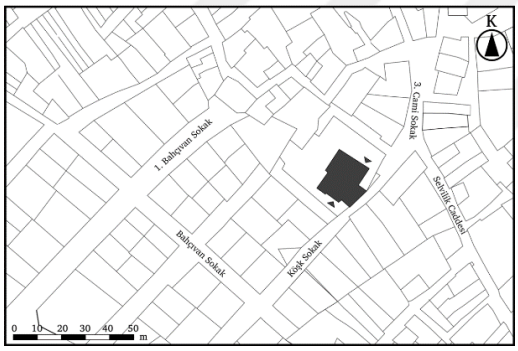

Harita 4. 11 Mudanya İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 285 Kuzey cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Şükrüçavuş Mahallesi, Köşk Sokak 1081 ada 96 parselde yer alan 18. yy sivil mimarlık örneği konak, 905 m^{2}'lik parselde 325 m^{2}'lik alan kaplamaktadır (Şekil 283; Harita 4.11). Osmanlı bürokrasisi ile yakın ilişkileri bulunan Mudanya Voyvodası Tahir Paşa'ya ait olan konak Tahir Paşa ve onu takip eden kuşaklar tarafından kullanılmıştır. Başoda kapısının üzerinde yer alan kitabeler yapının inşa tarihinin 1724 olduğunu göstermektedir (Müderrisoğlu, 2018) (Şekil 4.339). 1869 yılında vefat eden Tahir Paşa yapının ilk sahibi değildir (Süreyya, 1996). Konakta, Sultan Abdulaziz'in ağırlandığı bilinmektedir.</td></tr>
</table>

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.2**

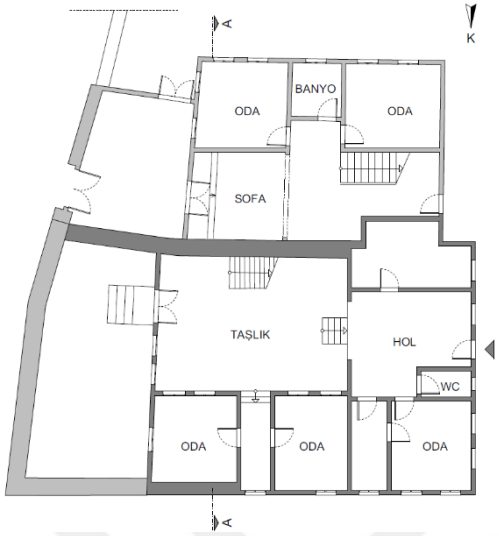

Şekil 4. 286 Zemin kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021c)

Şekil 4. 287 Birinci kat planı (*BKVKK Arşivi*, 2021c)

Çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5m

Yapı, 1977 yılında tescillenmiş, 1985 yılında, Tahir Paşa'nın 3. kuşak torunu Agah Bursalı'nın desteği ile, Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılmış, İlçe Halk Kütüphanesi olarak kullanılmıştır (Atak, 2018). 2012 yılında Agâh Bursalı tarafından belediyeye bağışlanan yapı, restorasyon sürecinden sonra müze-ev olarak kullanıma sunulmuştur ancak 2022 senesinde müze statüsünden çıkarılarak "Tahir Paşa Konağı Kültür Evi" adını almıştır.

Müze teması: Zemin katta Eski Mudanya fotoğrafları ile Giritli Mahallesi sakinlerine ait eşyalar; birinci katta, Tahir Paşa ve torunu Agah Bursalı'ya ait eşyalar sergilenmektedir.

Plan özellikleri

Konak, zemin kat ve birinci kat olmak üzere toplam iki kattan oluşmaktadır (Şekil 4.286, 4.287).

Yapı, dış sofalı eyvanlı plan tipi ile uyum sağlamaktadır (Eldem, 1984b) (bkz. Şekil 4.287). Konuta eklemeler yapılarak güneybatı yönünde büyütülmüş, haremlik ve selamlık bölümleri oluşturulmuştur (Şekil 4.284).

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.3**

Şekil 4. 288 Kuzey cephesi görünüş (*BKVKK Arşivi*, 2021c)

Şekil 4. 289 Batı cephesi görünüş (*BKVKK Arşivi*, 2021c)

Şekil 4. 290 Batı cephesi

Şekil 4. 291 Doğu cephesi görünüş (*BKVKK Arşivi*, 2021c)

Çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Konağa kuzey, batı (selamlık) ve doğu (haremlik) cephesinden giriş yapılabilmektedir (Şekil 4.288, 4.289, 4.291). Müze'ye kuzey cephesindeki ahşap çift kanatlı, üzeri kiremit ile kaplı, saçaklı, bahçe kapısı ile avludan ulaşılmaktadır (Şekil 4.290, 4.293). Avlu, kat hizasında biten taş bahçe duvarı ile çevrelenmiştir (bkz. Şekil 4.291).

Selamlık: Zemin kat selamlık bölümünde, taşlık ve odalar bulunmakta, tek kollu ahşap merdiven ile üst kata çıkılmaktadır (Şekil 4.296, 4.297, 4.298). Merdiven, taşlığı bölen ahşap direklerin arasına yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.298). Birinci katta, bir iç sofa ve çevresinde üç adet oda ile başoda bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.287).

Batı cephesindeki ahşap tek kanatlı kapıdan selamlık bölümüne giriş yapılmaktadır (Şekil 4.290). Hol, ahşap dikme ile ikiye bölünmektedir (Şekil 4.295). Holün kuzey yönünde tuvalet ve oda bulunmaktadır. Holden dört basamak inilerek taşlığa ulaşılmaktadır (bkz. Şekil 4.296). Doğu cephesinden taşlığa çift kanatlı ahşap kapı açılmaktadır (bkz. Şekil 4.297).

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.4**

Şekil 4. 292 Doğu cephesi

Şekil 4. 293 Bahçe girişi

Şekil 4. 294 Tepe pencereleri

Şekil 4. 295 Hol

1. kat sofa: Kuzey yönüne doğru üç adet pencere-tepe penceresi dizisi bulunmaktadır (Şekil 4.308). Doğu yönünden başodaya ve batı yönünden odaya giriş yapılmaktadır (Şekil 4.309). Haremlik bölümüne geçiş, sofanın doğusundan geniş çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 4.310).

Başoda: Altı kapaklı ahşap yüklük ile birleşen giriş bölümü L şeklinde tasarlanmıştır (Şekil 4.312). Kuzey ve doğu yönündeki çıkmalarda altışar pencere-tepe penceresi dizisi bulunmaktadır (Şekil 4.313, 4.314). Seki altı ile oda ahşap bursa kemeri kullanılarak ayrılmıştır (bkz. Şekil 4.312).

Selamlık Oda: Üç adet pencere-tepe penceresi dizisi bulunmaktadır (Şekil 4.319).

Haremlik bölümü: Güney ve doğu yönünde gelişen haremlik bölümünde, sofa ve odalar bulunmakta, çift kollu sahanlıklı ahşap merdiven ile üst kata çıkılmaktadır (Şekil 4.299, 4.300). 19. yüzyılda eklenen merdiven evini, iki adet pencere aydınlatmaktadır.

Haremlik bölümüne doğu cephesindeki çift kanatlı ahşap kapıdan veya taşlıktan ulaşılabilmektedir (Şekil 4.303, 4.304, bkz. Şekil 4.298).

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.5**
 Şekil 4. 296 Taşlık **Şekil 4. 297** Taşlık **Şekil 4. 298** Taşlık **Şekil 4. 299** Sofa (Haremlik)	Doğu cephesinden girilen holde çeşme yer almaktadır (Şekil 4.305). Bu bölümde kapı üzerinde yer alan cam bölme dışında pencere bulunmamaktadır (Şekil 4.330). Sofaya açılan çift kanatlı ahşap kapı kanadında cam bölme bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.303). Sofa bölümü, ahşap Bursa kemerleri ile bölünmüştür (bkz. Şekil 4.300, 4.301). Sofa ile taşlık arasında ahşap döner dolap bulunmaktadır (Şekil 4.302). Merdivenin önündeki holden, iki odaya giriş yapılmaktadır (Şekil 4.306). Oda pencereleri tek sıra düzeninde yerleştirilmiştir (Şekil 4.307). Birinci katta, iki adet sofa ve üç adet oda bulunmaktadır. Merdiven evi üst katta kapı ile kapatılmıştır. **Üst kat sofa:** Kuzey-güney doğrultusunda gelişen sofa, güney yönünde bulunan üç adet pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4.320). Müze fonksiyonunda sofa, yemek odası olarak tanzim edilmiştir (bkz. Şekil 4.320, 4.321). Sofanın doğusunda bir oda, batısında oda ve 18. yüzyıla ait olan hela bulunmaktadır.

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.6**

Şekil 4. 300 A-A Kesiti (*BKVKK Arşivi*, 2021c)

Şekil 4. 301 Ahşap payanda

Şekil 4. 302 Sofada dönme dolap

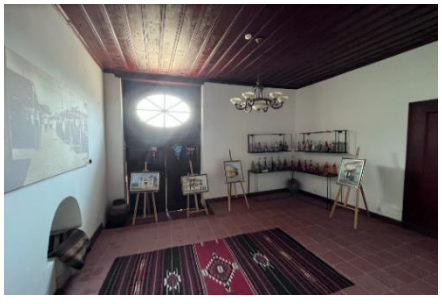

Şekil 4. 303 Haremlik

Sofanın batısındaki oda: Güney yönünde çıkmaya sahip olan oda, üç yönden pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4.323). Odada sonradan eklenen ahşap dolap bulunmakta, süsleme öğesi bulunmamaktadır (bkz. Şekil 4.323). Odanın yanında kapısız, tek pencere ile aydınlatılan bir alan bulunmaktadır, bu alanın dinlenme alanı olduğu düşünülmektedir (Şekil 4.324).

Sofanın doğusundaki oda: Doğu yönünde çıkmaya sahip olan oda, dört adet pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4.325).

Oda: Dört kapaklı ahşap dolap orta bölümde kapı ile bütünleşmektedir (Şekil 4.326).

Cephe özellikleri

Konak, zemin kat kargir üst kat ahşap-tuğla dolgu olarak inşa edilmiştir (Şekil 4.285).

Batı cephesinin tamamı sıva ile kaplanmıştır, doğu ve kuzey cephelerinde zemin kat boyunca taş kaplama bulunmaktadır (Şekil 4.292).

Konağın kırma çatısı, kiremit ile kaplanmıştır (bkz. Şekil 4.300).

Kuzey cephesi: Zemin kat seviyesinde odalara ait, çift kanatlı demir parmaklıklı pencereler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.285, 4.288)

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.7**

Şekil 4. 304 Sofaya açılan kapı

Şekil 4. 305 Çeşme

Şekil 4. 306 Hol

Şekil 4. 307 Oda

Şekil 4. 308 Selamlık sofa

Şekil 4. 309 Selamlıktan sofaya geçiş

Şekil 4. 310 Selamlıktan haremlik sofasına geçiş

Şekil 4. 311 Başoda kitabesi

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.8**

Şekil 4. 312 Başodadaki yüklük (Aksoy, 2011)

Şekil 4. 313 Başoda (*Bursa'nın Değerleri*, 2020)

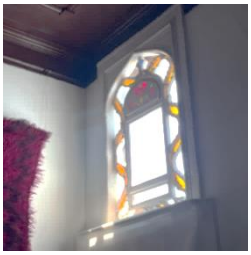

Şekil 4. 314 Tepe penceresi

Şekil 4. 315 Duvar panoları (Atak, 2018)

Birinci kat seviyesinde pencere-sivri kemerli tepe penceresi dizisi birleşik kullanılmıştır (Şekil 4.294). Çift kanatlı açılır, pencereler ahşap kapaklar ile örtülmüştür.

Doğu yönünde başoda, batı yönünde oda çıkması bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.285). Çıkmaların ön ve yan yüzeylerinde pencere düzeni tekrar edilmiştir. Çıkmalar ahşap payandalar ile desteklenmiştir (bkz. Şekil 4.285).

Cephede ahşap kat silmeleri bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.285).

Batı Cephesi: Zemin kat seviyesinde odalara ait demir parmaklıklı pencereler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.289, 4.290). Cephede çıkma yer almamaktadır, birinci kat seviyesinde pencere-tepe penceresi dizisi tekrar etmiştir.

Doğu Cephesi: Zemin katta çift kanatlı ahşap kapı üzerinde bulunan sekiz bölmeli cam ile hol aydınlatılmıştır (bkz. Şekil 4.291, 4.292). Birinci katta, oda çıkmaları üzerinde tek kanatlı giyotin pencereler bulunmaktadır.

Süsleme özellikleri

Zemin katta yer alan odalarda bezeme bulunmamaktadır. Dayıgil ve Orgun'a göre üst kattaki odalarda bulunan bezemeler boya ile kapatıldığından görülmemektedir (Dayıgil & Orgun, 1939).

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.9**

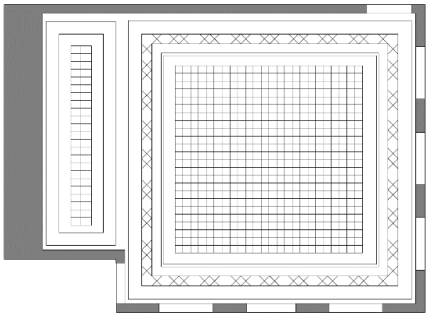

Şekil 4. 316 Tavan döşemesi (Eldem, 1984c, s. 3)

Şekil 4. 317 Seki altı tavan döşemesi (Atak, 2018)

Şekil 4. 318 Baş oda tavan döşemesi (Atak, 2018)

Baş Oda: Birinci kat selamlık bölümünde, başoda kapısının üzerinde yer alan kitabede yapının inşa tarihi belirtilmiştir (Şekil 4.311).

Kitabe üzerinde, "Bu kapıya …… et, gel cana sefa kazan……. gümüş ve altın eyle……. her güzele …Allahım! Lütfunun bereketiyle cömertlik kapısını açık tut. Bu ev sahibinin ömrünü daima uzun et." yazmaktadır (Öcalan, 2014).

Tüm duvarlar Lale Devri'ni simgeleyen vazo, bitkisel motifler ile bezelidir. Başoda bu yönüyle, Topkapı Sarayındaki yemiş odasındaki bezemeler ile benzerlik göstermektedir (Şekil 4.315) (Küçükerman, 1995).

Alçı tepe pencerelerinin aralarına panolar yerleştirilmiş, üzerlerine çiçekli vazo motifleri işlenmiştir (bkz. Şekil 4.313).

Tavan döşemesinde, ahşap çıtalar ile karesel birimlere bölünmüş, içlerine çiçek motifi kalem işi ile işlenmiştir (Şekil 4.316, 4.317, 4.318). Seki bölümü yükseltilerek renkli bordürlerle özelleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.317). Konağın diğer mekanlarında geometrik desenli ahşap tavan döşemesi kullanılmıştır.

Tablo 4.9 Tahir Paşa Konağı Müzesi (devamı)

Tahir Paşa Konağı Müzesi	**Katalog 9.10**

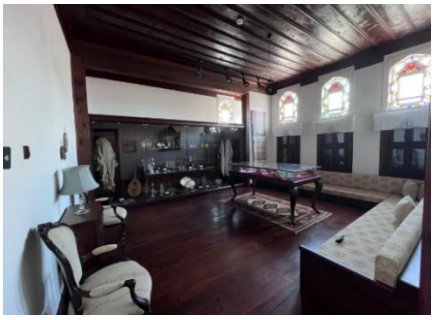

Şekil 4. 319 Selamlık oda

Şekil 4. 320 Haremlik sofa

Şekil 4. 321 Haremlik sofa

Şekil 4. 322 Haremlik oda

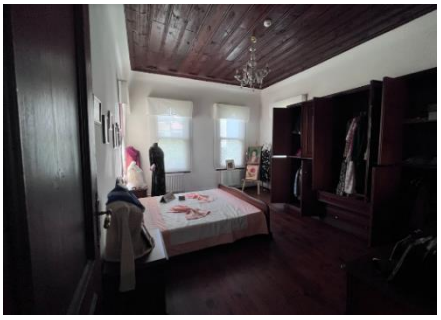

Şekil 4. 323 Oda

Şekil 4. 324 Haremlik oda

Şekil 4. 325 Oda

Şekil 4. 326 Odadaki dolap

Tablo 4. 10 Mütareke Evi Müzesi

<table>
<tr><td colspan="5">Mütareke Evi Müzesi</td><td>Katalog 10.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>1063/1</td><td>İnşa Tarihi</td><td>19. yy</td><td>Yapı Türü</td><td>Yalı</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Mütareke Mahallesi, 12 Eylül Caddesi, No: 8, Mudanya</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı</td></tr>
<tr><td colspan="3">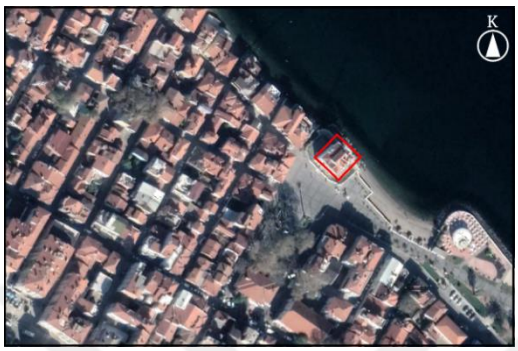

Şekil 4. 327 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 328 Denizden görünüm (BKVKK Arşivi, 2011)</td></tr>
<tr><td colspan="3">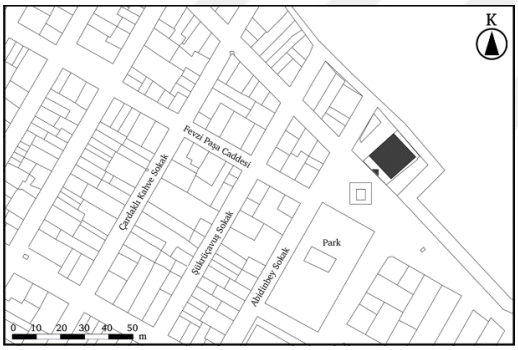

Harita 4. 12 Mudanya İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 329 Güneybatı cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Mütareke mahallesi, 12 Eylül caddesi 1063 ada 1 parselde yer alan 19. yy sivil mimarlık örneği konut 266,94 m²'lik parselde 227,60 m²'lik alanı kaplamaktır (Şekil 4.327; Harita 4.12). Alexander Ganyanof'a ait olan yapıda 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi imzalanmıştır (BBB, 2014). Yapı, Hayri İpar tarafından satın alınmış, 1937 yılında müze olarak açılmıştır (KTB, 2023). 1959 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne devredilen müze, 1977 yılında tescillenmiştir. Müze, 2013 ve 2022 yılında restorasyon süreçlerine girmiştir.</td></tr>
</table>

Tablo 4.10 Mütareke Evi Müzesi (devamı)

Mütareke Evi Müzesi	**Katalog 10.2**

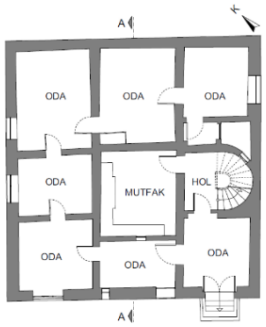

Şekil 4. 330 Bodrum kat planı (*BBB Arşivi*, 2021e)

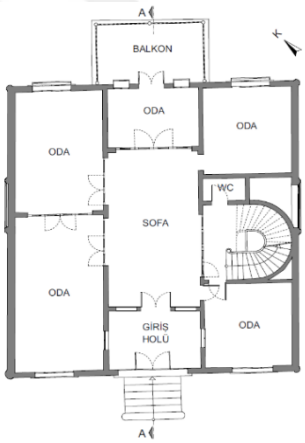

Şekil 4. 331 Zemin kat planı (*BBB Arşivi*, 2021e)

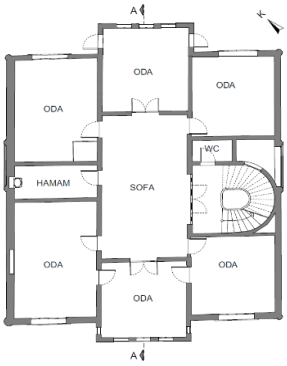

Şekil 4. 332 Birinci kat planı (*BBB Arşivi*, 2021e)

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Müze teması: Döneme ait eşyalar, belgeler, fotoğraflar sergilenmektedir.

Plan özellikleri

Yapı, bodrum, zemin, birinci kat ve çatı katı olmak üzere toplam üç kattan oluşmaktadır (Şekil 4.330, 4.331, 4.332, 4.333).

Yapıya yedi basamak ile güneybatı cephesinden giriş yapılmaktadır (Şekil 4.329, 4.334).

Orta sofalı plan tipi ile uyum sağlayan yalı simetrik düzene sahiptir (bkz. Şekil 4.331).

Sofanın sağ kısmında yer alan ahşap tek kollu döner merdiven katlarda tekrar etmektedir (Şekil 4.332). Kapı kullanılarak merdiven holü kapatılmıştır (bkz. Şekil 4.331).

Çatı katında, denize ve caddeye bakan iki adet balkon bulunmaktadır, merdiven holünün iç bükey yapısı cepheye yansıtılmıştır (bkz. Şekil 4.333, 4.337)

Bodrum kat: Yedi oda ile mutfak bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.330). Müzede bu bölüm kapalı tutulmaktadır.

Giriş holü: Giriş holünden sofaya çift kanatlı cam panelli ahşap kapıdan ulaşılmaktadır (Şekil 4.340).

Sofa: Güneydoğu yönünde dört kanatlı kapıya sahip merdiven holü bulunmaktadır (Şekil 4.333, 4.334).

Tablo 4.10 Mütareke Evi Müzesi (devamı)

Mütareke Evi Müzesi	**Katalog 10.3**

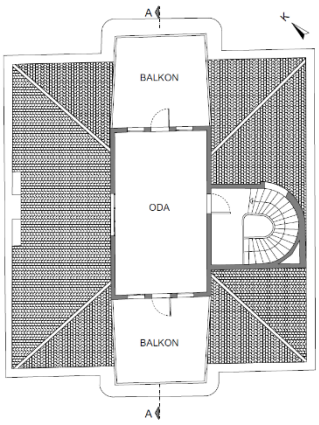

Şekil 4. 333 Çatı katı planı (*BBB Arşivi*, 2021e)

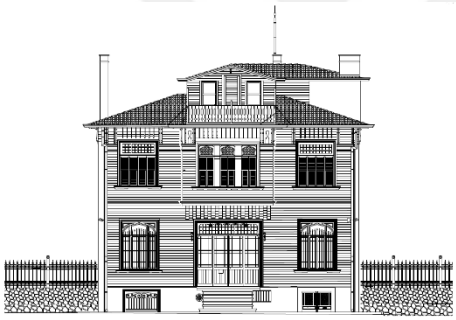

Şekil 4. 334 Güneybatı cephesi görünüş (*BBB Arşivi*, 2021e)

Şekil 4. 335 Giriş kapısı

Çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Merdiven holünün iki tarafında yer alan odalara tek kanatlı kapı ile girilmektedir (bkz. Şekil 4.343). Kuzeybatı yönündeki dinlenme odası ve antlaşmasının imzalandığı odaya üç kanatlı kapı ile girilmektedir (Şekil 4.345).

Kuzeydoğu yönündeki dört kanatlı kapı ile ulaşılan odadan balkona çıkılmaktadır (Şekil 4.298)

Balkonlu oda: Balkon kapısı çift kanatlı olup cam panellere sahiptir (Şekil 4.347). Kapının üst bölümü, giriş kapısına benzer şekilde renkli vitraylar ile bezenmiştir.

Dinlenme odası: Giriş holüne ve ana cepheye açılan iki adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.349).

Mütarekenin imzalandığı oda: Odaya hem sofadan hem dinlenme odasından girilebilmektedir (Şekil 4.350).

İsmet İnönü'nün çalışma odası: Kuzeydoğu cephesinde bir adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4.351).

Birinci kat: Altı oda ve bir hamam bulunmaktadır (Şekil 4.288). Köşelerde yer alan odalara tek kanatlı ahşap kapı ile diğer odalara ise çift kanatlı kapı ile girilmektedir. Restorasyon çalışmalarından dolayı birinci kat kapalı tutulmaktadır.

Tablo 4.10 Mütareke Evi Müzesi (devamı)

Mütareke Evi Müzesi	**Katalog 10.4**

Şekil 4. 336 Cephedeki çıkma

Şekil 4. 337 Güneydoğu cephesi

Şekil 4. 338 Kuzeybatı cephesi

Şekil 4. 339 A-A Kesiti

Çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

Cephe özellikleri

Yapı, ahşap karkas sistemli tuğla dolgulu olarak inşa edilmiştir. Yalının tüm cephelerinde ahşap kaplama ve ahşap kat silmeleri kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.328, 4.329, 4.337, 4.338). Kiremit kaplı kırma çatı, yaklaşık 60 cm saçağa sahiptir. Çıkmanın olduğu bölümde saçak köşeleri yuvarlatılmıştır (bkz. Şekil 4.333, 4.336).

Güneybatı cephesi: Cephenin orta bölümünde, cam panelli dört kanata sahip beyaza boyanmış ahşap ana giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 4.335). Kapının üst bölümünde yer alan panel, kapı kanadındakine benzer şekilde renkli vitraylarla süslenmiştir (Şekil 4.341).

Birinci katın orta bölümünde yer alan odaya ait çıkma on iki adet ahşap payanda ile desteklenmiştir (bkz. Şekil 4.336). Çıkmanın ön yüzünde 3 adet ve yan yüzeylerinde birer adet giyotin pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.334, 336).

Çatı katı seviyesinde bulunan balkona açılan bir kapı ile iki pencere bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.334).

Güneydoğu cephesi: Merdiven holünün bulunduğu alan cephe boyunca devam eden 45 cam panelden oluşan pencere ile cepheye yansıtılmıştır (bkz. Şekil 4.337).

Tablo 4.10 Mütareke Evi Müzesi (devamı)

Mütareke Evi Müzesi	**Katalog 10.5**

Şekil 4. 340 Giriş holü

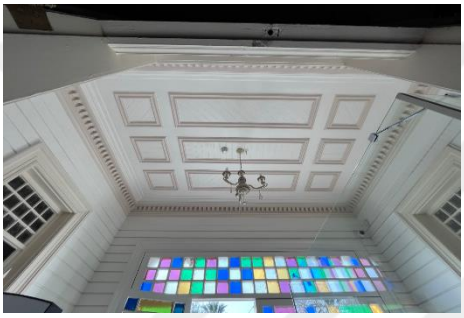

Şekil 4. 341 Sofadan giriş holü

Şekil 4. 342 Sofa

Şekil 4. 343 Merdiven holü

Bodrum kat seviyesinde bir adet demir parmaklıklı sabit pencere bulunmaktadır.

Kuzeydoğu cephesi: Yalının denize bakan cephesinde, zemin kat seviyesinde sofanın kuzeydoğu yönündeki odasından çıkılan balkon bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.328). Çift kanatlı cam panelli ahşap balkon kapısı, üst panelde vitraylar ile tamamlanmıştır. Kapının iki tarafında birer giyotin pencere bulunmaktadır. Cephenin diğer bölümleri giriş cephesi ile aynı düzene sahiptir.

Süsleme özellikleri

Giriş cephesinde, zemin kat seviyesinde, Bursa Kemeri şeklinde düzenlenmiş ahşap iskeletle oluşturulan pencereler ahşap söve ile çerçevelenmiştir (bkz. Şekil 4.329). Pencereler, üst noktada sivrileşen ve kemer formu ile uyum gösteren demir parmaklıklar ile korunmuştur (bkz. Şekil 4.329).

Bodrum kat seviyesindeki, pencerelerden sol kısımdaki S-C motifli ferforje korkuluklar ile korunmuş, sağ kısımdaki pencere ise kafesli kapaklar ile örtülmüştür (bkz. Şekil 4.334).

Tablo 4.10 Mütareke Evi Müzesi (devamı)

Mütareke Evi Müzesi	**Katalog 10.6**
 Şekil 4. 344 Merdiven holü **Şekil 4. 345** Sofadan oda görünümü **Şekil 4. 346** Sofanın tavan döşemesi **Şekil 4. 347** Balkonlu oda	Aynı cephede, birinci kat seviyesinde çıkma üzerinde odaya ait üç adet pencere ahşap panjurlara sahiptir (bkz. Şekil 4.329). Pencere üzerlerinde amorf yapıda, kafesli başlıklar kullanılmıştır. Çatı katı seviyesinde, balkona ait ampir tarzda beyaz korkuluklar köşe noktalarda yükseltilmiştir. Deniz cephesinde de aynı düzenler tekrarlanmıştır. İç mekanda, giriş holü tavan döşemesinde, orta bölümde dikdörtgen, yanlarda kare olacak şekilde dokuz adet ahşap çıtalama yapılmıştır (bkz. Şekil 4.341). Alanın duvarları dış cephe ile aynı biçimde tasarlanmıştır. Sofanın tavan döşemesi güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzayan sekizgen ahşap çıtalama çevresindeki geometrik çıtalamalar ile tamamlanmıştır (Şekil 4.346). Tavanı çerçeveleyen ahşap duvar bordürlerinde dekoratif payandalar bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.346). Balkonlu alanın tavan döşemesinde uzatılmış iki adet altıgen biçimindeki ahşap çıtalar, iç içe geçmiş, çarpı formunu oluşturmuştur (Şekil 4.348).

Tablo 4.10 Mütareke Evi Müzesi (devamı)

<table>
<tr><th colspan="2">Mütareke Evi Müzesi</th><th>Katalog 10.7</th></tr>
<tr><td colspan="2">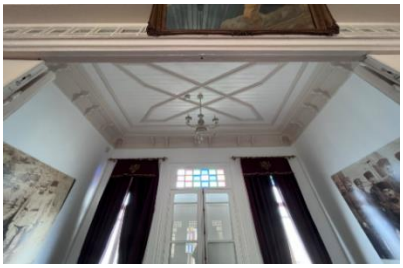
Şekil 4. 348 Balkonlu oda tavan döşemesi

Şekil 4. 349 Dinlenme odası

Şekil 4. 350 Mütarekenin imzalandığı oda

Şekil 4. 351 İsmet İnönü’nün çalışma odası</td><td>
Şekil 4. 352 Birinci kat dinlenme odası (Müze Kataloğu, 2022b)

Şekil 4. 353 Birinci kat yatak odası (Türkiye Kültür Portalı, 2013)

Dinlenme odasının tavan döşemesinde 21 adet karesel ahşap çıtalama bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.349).
Mütarekenin imzalandığı odanın tavan döşemesinde amorf biçimde ahşap çıtalama yapılmıştır (bkz. Şekil 4.350).
İsmet İnönü’nün çalışma odasının tavan döşemesinde çıtalama yapılmamış, duvar bordürü kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.351).
Üst kat odalarında, tavan döşemelerinde geometrik biçimde çıtalama yapılmış, dinlenme odası duvarlarında ahşap bordür kullanılmıştır (Şekil 4.352, 4.353).</td></tr>
</table>

Tablo 4. 11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi

<table>
<tr><td colspan="5">Yenişehir Şemaki Evi Müzesi</td><td>Katalog 11.1</td></tr>
<tr><td>Ada / Parsel</td><td>209/63</td><td>İnşa Tarihi</td><td>18.yy</td><td>Yapı Türü</td><td>Konut</td></tr>
<tr><td>Adres</td><td colspan="5">Ulucami, Karabatak Sk. No:1, 16900 Yenişehir</td></tr>
<tr><td>Bağlı Olduğu Kurum</td><td colspan="5">T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı</td></tr>
<tr><td colspan="3">
Şekil 4. 354 Hava fotoğrafı (Google Earth, 2022)</td><td colspan="3">
Şekil 4. 355 Güney cephesi (Ali Saim Ülgen Arşivi, 1939)</td></tr>
<tr><td colspan="3">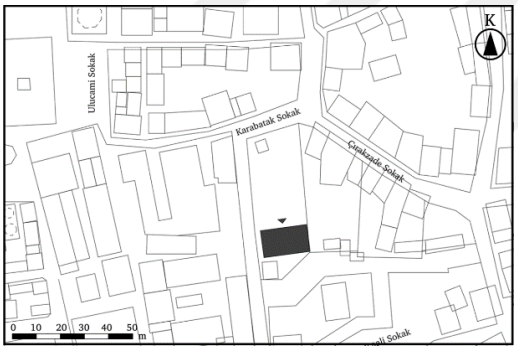
Harita 4. 13 Yenişehir İlçesi halihazır haritası</td><td colspan="3">
Şekil 4. 356 Kuzey cephesi</td></tr>
<tr><td colspan="6">Açıklamalar</td></tr>
<tr><td colspan="6">Ulucami Mahallesi, Karabacak Sokak 209 ada 63 parselde yer alan 18. yy sivil mimarlık örneği konut, 1143 m²'lik parselde 158 m²'lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.354; Harita 4.13). Türkmenistan'ın Şemaki kasabasından göç eden Şemakizade Ailesi tarafından inşa ettirilen konut, 1945 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kamulaştırılmış, 1958 yılında müze olarak açılmıştır (Şarman, 2001). 1986 yılında tescillenen yapı, 1969, 1979-1985, 2000, 2016 yıllarında onarım süreçlerine girmiştir (Yapı Raporu, 1986).</td></tr>
</table>

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.2**

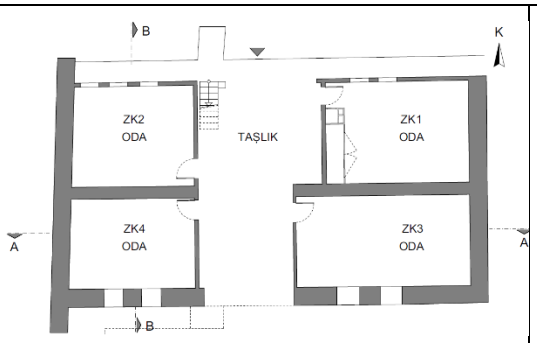

Şekil 4. 357 Zemin kat planı (*Restorasyon Raporu*, 2016)

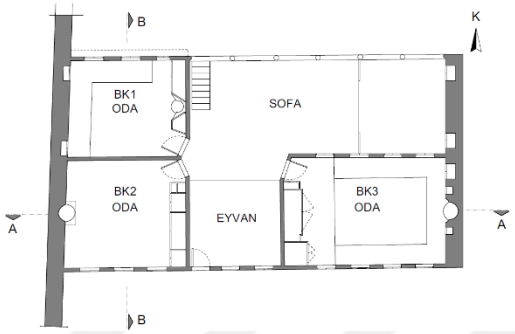

Şekil 4. 358 Birinci kat planı (*Restorasyon Raporu*, 2016)

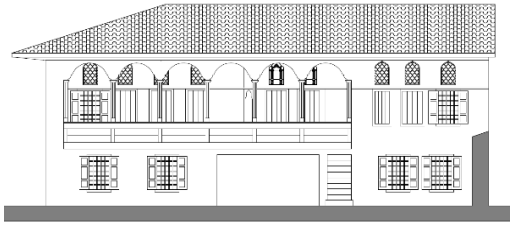

Şekil 4. 359 Kuzey cephesi görünüş (*Restorasyon Raporu*, 2016)

Çizim ölçeği 0 1 2 3 4 5 m

2021 yılında başlayan yenileme süreci devam ettiği için yapı geçici süreliğine kapalıdır.

Müze teması: Geleneksel Osmanlı Ailesinin yaşamı canlandırılmıştır. Zemin katta arkeolojik eserler bulunmaktadır.

Plan özellikleri

Yapı, zemin kat ve birinci kat olmak üzere toplam iki kattan oluşmaktadır (Şekil 4.357, 4.358).

Zemin katta taşlık ve dört oda; birinci katta sofa, eyvan ve üç oda bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.357, 4.358). Batı yönündeki odanın duvarına dayanan tek kollu ahşap merdiven ile birinci kat sofasına ulaşılmaktadır (Şekil 4.359, 4.364).

Konut, dış sofalı eyvanlı plan tipi ile uyum sağlamaktadır (bkz. Şekil 4.358). Yapı, dikdörtgen şeklindeki bahçenin kısa kenarına yerleştirilmiş, arka bahçe oluşturulmuştur (bkz. Harita 4.13; Şekil 4.360). Bahçe duvarları, sıva ile kaplanmış, üst kısımlarına kiremit döşenmiştir (bkz. Şekil 4.360). Bahçeye üzeri kiremit ile kaplı, çift kanatlı ahşap kapı ile girilmektedir (Şekil 4.361).

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.3**

Şekil 4. 360 Bahçe düzenlemesi (*Sanal tur*, 2019)

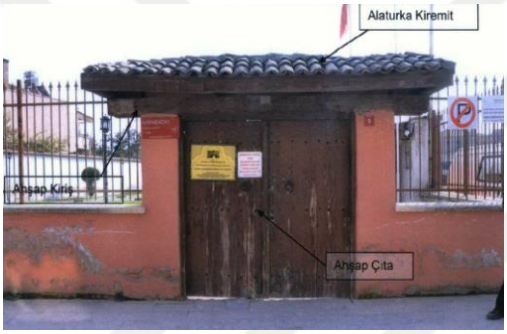

Şekil 4. 361 Bahçe giriş kapısı (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 362 Saçak ve kalemişi süslemeler (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Sedad Hakkı Eldem'e göre, plan özellikleri ile birinci dönem evi, süsleme ve dekorasyon özellikleri ile ikinci döneme aittir (Eldem, 1984a).

Yapının esas kurgusunda bahçede hela ve mutfak olduğu düşünülmektedir.

Zemin kat: Orta bölümünde kuzey-güney yönünde açıklığı bulunan taşlık yer almaktadır (Şekil 4.367). Taşlığın etrafında dört adet oda bulunmaktadır. Zemin kat oda kapıları ahşap tek kanatlı ve bezemesizdir (Şekil 4.368). Zemin kat döşemesi topraktır.

ZK1 Oda: Girişin karşısında üç adet duvar nişi, girişin yanında ise dört kapaklı ahşap dolap bulunmaktadır (Şekil 4.369, 4.370).

ZK2 Oda: Kuzey yönünde iki adet pencere bulunmaktadır. Doğu yönünde tek nişli dolap, batı yönünde ise kemerli alçı ocak yer almaktadır.

ZK3 Oda: Güney yönünde iki adet pencere bulunmaktadır. Kuzey yönünde iki adet niş bulunmaktadır (Şekil 4.371).

ZK4 Oda: Güney yönünde iki adet penceresi bulunmaktadır. Batı yönünde iki adet niş bulunmaktadır (Şekil 4.372).

Birinci Kat: Oda kapıları pahlı yerleştirilmiştir (Şekil 4.373).

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.4**

Şekil 4. 363 Kuzey cephesi sağ bölüm (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 364 Merdiven (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

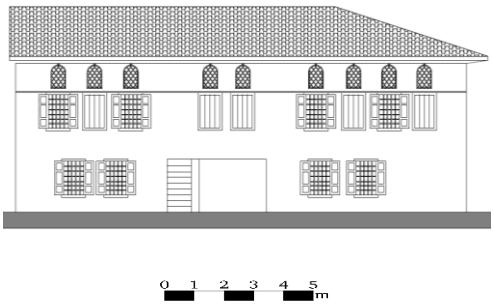

Şekil 4. 365 Güney cephesi görünüş (*Restorasyon Raporu*, 2016)

Şekil 4. 366 Güney cephesi

Kemerli formda, ahşap işçilikli olan kapının pervazlarında ve alınlıklarında kalemişi süslemeler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.373).

Sofa ve divanhane: L biçimindeki sofa, güney yönünde eyvan ile birleşmektedir (Şekil 4.374). Odalara ait ahşap kapaklı pencere-tepe penceresi dizisi bulunmaktadır (Şekil 4.375).

BK1 Oda: Sofanın batı yönünde yer alan odada kuzey yönünde üç adet pencere dizisi bulunmaktadır (Şekil 4.377).

BK3 Oda: Konutun en bezemeli odasına batı yönündeki süslemeli kemerli kapı ile giriş yapılmaktadır (Şekil 4.381, 4.383). Doğu duvarında ise orta bölümde yer alan bezemeli ocak, yanlarında yer alan nişler ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.381, 4.382).

Cephe özellikleri

Konut, ahşap iskelet sistemi ile inşa edilmiştir (Şekil 4.367, 4.368). Kerpiç doğu cephesi, ahşap hatıllar ile iskelete bağlanmıştır. Zemin katta kerpiç, birinci katta tuğla dolgu kullanılmıştır (Şekil 4.355). Konutun kırma çatısı, alaturka kiremit ile örtülüdür (Şekil 4.359).

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.5**

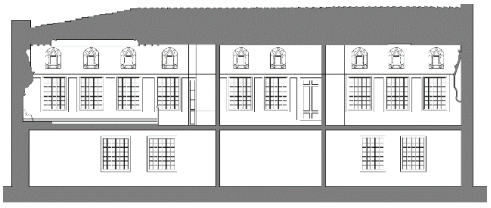

Şekil 4. 367 A-A kesiti (*Restorasyon Raporu*, 2016)

Şekil 4. 368 B-B kesiti (*Restorasyon Raporu*, 2016)

Şekil 4. 369 ZK1 Oda (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

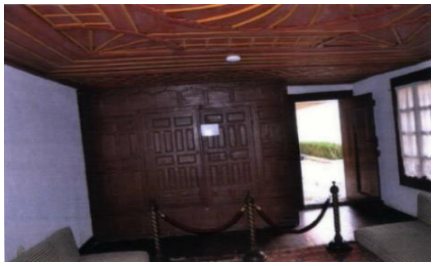

Şekil 4. 370 ZK1 Oda (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Çizim Ölçeği 0 1 2 3 4 5m

Geniş çatı saçakları eğimli şekilde yerleştirilmiş, saçak altı ahşap çıtalar ile geometrik düzende kaplanmıştır (Şekil 4.362).

Kuzey Cephesi: Zemin kat seviyesinde dört adet, demir parmaklıklı çift kanatlı ahşap kapaklı pencere bulunmaktadır (Şekil 4.356, bkz. Şekil 4.359). Birinci kat seviyesinde yedi adet ahşap dikme ile oluşturulmuş altı adet kemer yer almaktadır (bkz. Şekil 4.359). Onarımlar sonrası kemerlerin arası cam ile kapatılmıştır. Kemerlerin altındaki dikdörtgen panolarda kalemişi süslemeler bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.356).

Kemerlerin aralarında oluşan sıvalı üçgen yüzeylerin üzerinde bulunan kalemişi bitkisel motiflerin 19. yüzyılda eklendiği düşünülmektedir (bkz. Şekil 4.362). Cephenin sağ bölümünde odaya ait, çift kanatlı ahşap kapaklı pencere-sivri tepe penceresi dizisi bulunmaktadır (Şekil 4.363).

Doğu Cephesi: Bitişik nizam olduğu görülen cephe sağır olarak tasarlanmıştır.

Batı Cephesi: Başodaya ait iki adet, çift kanatlı ahşap kapaklı pencere bulunmaktadır.

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.6**

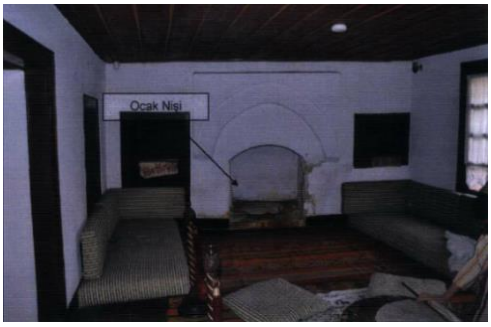

Şekil 4. 371 ZK3 Oda (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

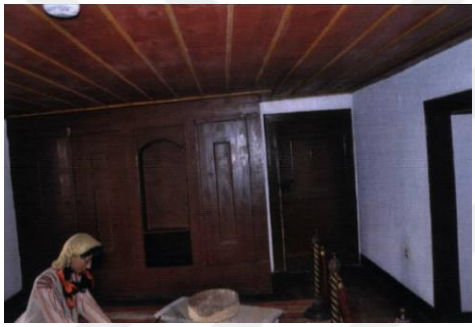

Şekil 4. 372 ZK4 Oda (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 373 Kapı (*Ali Saim Ülgen Arşivi*, 1939)

Güney Cephesi: Odalara ait pencere-tepe penceresi dizi tekrar etmektedir (Şekil 4.355, 4.365). Birinci kat seviyesinde bulunan ahşap tek kanatlı kapı, Ali Saim Ülgen'e göre, esas kullanımda balkonun varlığına işaret etmekte olup yapıdan ayrı bir helaya geçit için yapılmıştır (Ülgen, 1939) (Şekil 4.366).

Süsleme özellikleri

ZK1 Oda: Tavan döşemesinde, seki bölümünde baklava desenli ahşap çıtalama yapılmıştır (Şekil 4.386). Merkezde bulunan ahşap çıtalar ile oluşturulmuş şems motifi, çevresindeki geometrik çıtalamalar ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.386, 4.389). Tavan döşemesinin köşelerine yelpaze biçiminde çıtalama yapılmıştır (bkz. Şekil 4.389).

Zemin kattaki diğer tavan döşemeleri ahşap kaplanmış, bezeme yapılmamıştır (bkz. Şekil 4.372).

Sofa ve divanhane: Doğu yönünde iki adet niş, kalemişi süslemeler ile çevrelenmiştir (bkz. Şekil 4.375). Kemerlere ait sütunlardan yalnızca ortadaki sütuna ait üçgen alınlıkta Osmanlıca yazı bulunmaktadır (Şekil 4.376).

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.7**

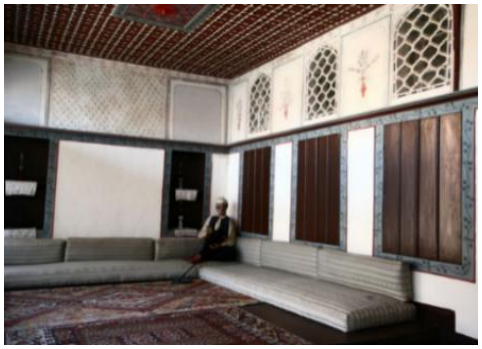

Şekil 4. 374 Sofa (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 375 Sofa (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 376 Kemer alınlığında kalemişi (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Sofada bulunan divanhane bölümü kemerler ile ayrılmış, tavan döşemesinde de bu bölümün merkezinde kare şeklinde göbek kullanılmış, çevresine çiçek motifleri işlenmiştir (Şekil 4.390). Kırmızı renge boyanmış döşemesinin üzerinde geometrik biçimde, asimetrik aralıklarla ahşap çıtalama yapılmıştır (bkz. Şekil 4.375).

Eyvan kısmında benzer şekilde karesel göbek, motiflerle çevrelenmiş, çevresindeki ahşap çıtalar çapraz düzende yerleştirilmiştir (Şekil 4.391).

BK1 Oda: Batı duvarında iki köşede bezemeli ahşap kapaklı nişler yer almaktadır, üst taraftaki duvar panellerine çiçek motifleri işlenmiştir (bkz. Şekil 4.377). Bezemesiz ahşap döşeme görülmektedir.

BK2 Oda: Batı duvarında işlemeli alçı ocak iki tarafında nişler ve bezemeli kapaklar ile tamamlanmıştır (Şekil 4.378). Giriş kapısı ile birleşen ahşap altı kapaklı dolaba ait kapaklar panolar ile bölünmüş üzerine çiçek motifleri işlenmiştir (Şekil 4.379, 4.380). Kapakların çevresinde nişler bulunmaktadır. Dolabın üzerine sivri kemer biçiminde çerçevelenmiş paneller, kırmızı zemin üzerinde natüralist süslemeler bulunmaktadır.

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.8**

Şekil 4. 377 BK1 oda (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 380 BK2 Oda (*Sanal tur*, 2019)

Şekil 4. 378 BK2 oda (*Sanal tur*, 2019)

Şekil 4. 381 BK3 Başoda (*Sanal tur,* 2019)

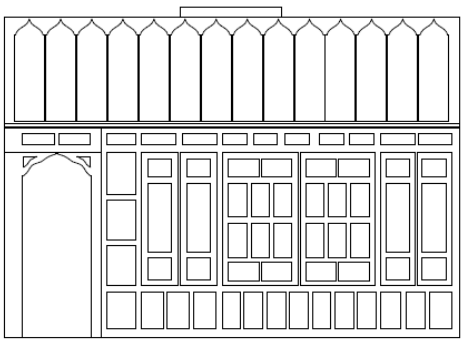

Şekil 4. 379 BK2 Dolap Görünüşü (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

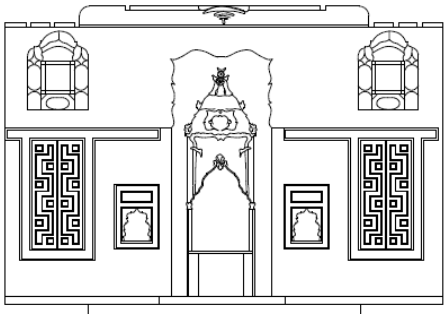

Şekil 4. 382 Ocak görünüşü (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Çizim ölçeği 0 1m

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.9**
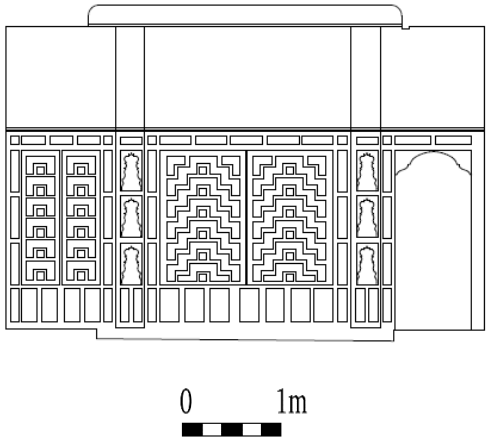 **Şekil 4. 383** Dolap görünüş (*Fotoğraf Albümü*, 2016) **Şekil 4. 384** Dolap (*Sanal tur*, 2019) **Şekil 4. 385** Kalemişi süslemeler (*Fotoğraf Albümü*, 2016)	Tavan göbeği kare biçimde yerleştirilmiş, çevresine çiçek motifleri işlenmiştir, sofa ile benzer düzene sahip döşemede aynı ahşap çıtalama kullanılmıştır (Şekil 4.387). **BK3 Oda:** Giriş duvarında bulunan 6 kapaklı 6 kaşkemer biçimindeki nişli dolap, kapıya ait kemer ile birleşmektedir (Şekil 4.383, 4.384). Kırmızı- yeşil renklerinin hakim olduğu dolap kapaklarında zikzak deseni oluşturulmuştur. Dolabın üzerindeki panoda İstanbul panoraması yer almaktadır (bkz. Şekil 4.384). Odanın duvarı barok motiflerle süslenmiş olup, alçı tepe pencerelerinin arasına çiçekli vazo motifleri işlenmiştir (Şekil 4.385). Seki altı bölümünün tavan döşemesinde ahşap çıtalar ile karesel birimler oluşturularak yeşil renge boyanmıştır (Şekil 4.388, 4.392). Kalemişleri ile süslenmiş bordürler ile odanın merkezine doğru tavan döşemesi yükseltilmiş, yelpaze biçimindeki göbek ile odanın merkezi vurgulanmıştır (bkz. Şekil 4.388).

Tablo 4.11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi (devamı)

Yenişehir Şemaki Evi Müzesi	**Katalog 11.10**

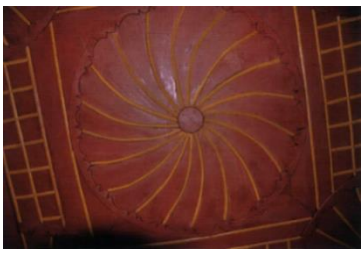

Şekil 4. 386 ZK1 tavan döşemesi (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Şekil 4. 387 BK2 tavan döşemesi (*Sanal tur*, 2019)

Şekil 4. 388 BK3 tavan döşemesi (*Sanal tur*, 2019)

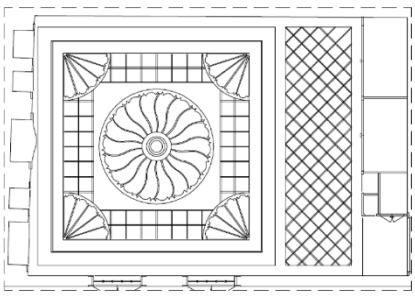

Şekil 4. 389 ZK1 Tavan döşemesi

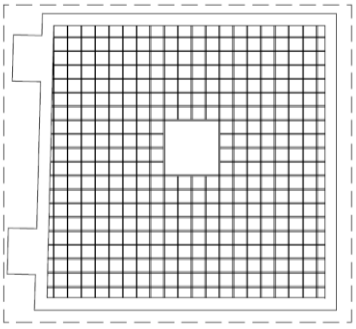

Şekil 4. 390 Sofa ve BK2 tavan döşemesi (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

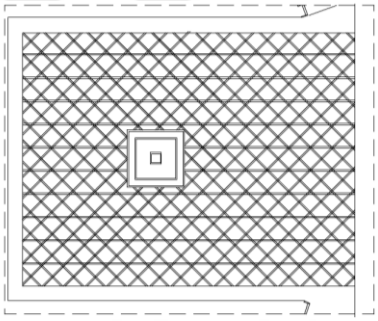

Şekil 4. 391 Eyvan tavan döşemesi (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

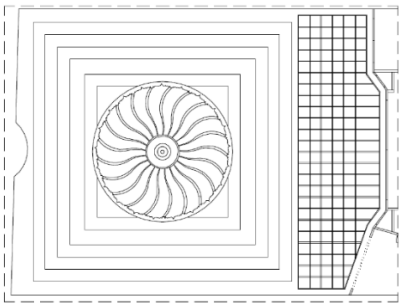

Şekil 4. 392 BK3 tavan döşemesi (*Fotoğraf Albümü*, 2016)

Çizim Ölçeği 0 1m

5
DEĞERLENDİRME

5.1 Plan Özellikleri

Araştırma kapsamında incelenen müze olarak kullanılan veya kullanılmış, 11 adet sivil mimarlık örneği geleneksel konutun plan özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- İncelenen 11 adet konut örneğinden, 4 tanesi dış sofalı eyvanlı plan tipine (Katalog No: 1.2, 3.2, 8.2, 9.2, 11.2); 5 tanesi iç sofalı plan tipine (Katalog No: 2.2, 4.2, 5.2, 6.2, 7.2), 1 tanesi orta sofalı plan tipine (Katalog No: 10.2) sahiptir. Konutlardan 1 tanesi dış sofalı, eyvansız plan tipine sahip olup zaman içinde yapılan eklemeler ile değişikliğe uğramıştır (Katalog No: 9.2) (Tablo 5.1).
- Konutların bulundukları parsel ile ilişkileri incelendiğinde, 17. ve 18. yüzyıl başında inşa edilen konutlarda bahçeden taşlık bölümüne ulaşıldığı (Katalog No: 1.1-2, 11.4, 9.1-3, 11.1-2, 11.4); daha sonra bazı örneklerde sokak cephesinden de kapı açıldığı görülmüştür (bkz. Şekil 4.10, Şekil 4.292). 18. yüzyıldan sonra inşa edilmiş bazı konutlarda, sokak cephesinden taşlık bölümüne, taşlıktan bahçeye geçiş yapılmıştır (Katalog No: 3.1-2, 3.5, 8.1-2). İncelenen konakların birinde, sokak cephesinden ana giriş kapısı ile sofaya, bahçe kapısı ile bahçeye ulaşılmaktadır (Katalog No: 2.1-4). Kent merkezinde yoğun konutlaşmanın olduğu alanda ve Mudanya'da bulunan yalıya sokaktan ulaşım sağlanmıştır (Katalog No: 7.1-2, 10.1-2). İncelenen köşk yapılarının tümünde, yapının bahçenin ortasına inşa edildiği ve bahçe cephesinden merdiven ile yapıya giriş yapıldığı görülmüştür (Katalog No: 4.1-2, 5.1-2, 6.1-2).
- Konutların 3 tanesi zemin kat, ara kat ve üst kat olmak üzere (Katalog No: 1, 3, 7); 2 tanesi bodrum, zemin kat ve üst kat olmak üzere (Katalog No: 2, 5) toplam 5 tanesi 2,5 katlıdır. İncelenen konutların bir tanesi bodrum ve zemin kat olmak üzere 1,5 katlı (Katalog No: 6); 3 tanesi zemin ve üst kat olmak

üzere 2 katlı (Katalog No: 8, 9, 11), 2 tanesi bodrum, zemin kat, üst kat ve çatı katı olmak üzere 3 katlıdır (Katalog No: 4, 10).

- Konutların çoğunlukla bulundukları parselin yarı alanına inşa edildiği ve bahçeye geniş alan bırakıldığı görülmüştür (Katalog No: 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 9.1, 11.1). Kent merkezinde yer alan konutta ve Mudanya'da bulunan yalıda bahçe düzenlenmemiştir (Katalog No: 7.1, 10.1).
- İncelenen bahçeli yapılarda, çoğunlukla bahçede çeşme bulunmaktadır (Katalog No: 1.4, 2.3, 3.4, 6.3). Katalog No: 2'deki örnekte hem çeşme hem süs havuzu bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.57, Şekil 4.58). Köşklerin bahçelerinde çoğunlukla kameriya bulunduğu (Katalog No: 4.3, 5.3); bahçelerinin tümünde süs havuzu bulunduğu (Katalog No: 4, 5, 6) görülmektedir.
- İncelenen konakların tümünde mutfak bölümünün iç mekanda yer aldığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.76, Şekil 4.303). Köşk yapılarında ise mutfak bodrum katta diğer hizmet alanları ile beraber düzenlenmiştir (Katalog No: 4.2, 5.2, 6.2, 10.2). Diğer konutlarda mutfak yapısına rastlanmaması mutfakların çoğunlukla bahçe içinde bulunduğunu göstermektedir (Katalog No: 1, 3, 8, 11).
- Dış sofalı plan tipine sahip konutlarda, tek kollu bezemesiz veya "L" tipi ahşap merdiven görülmektedir (Katalog No: 1.2, 3.2, 8.2, 9.2, 11.2). Konak ve köşk yapılarında çoğunlukla tek kollu döner ahşap merdiven kullanıldığı (Katalog No: 2.2, 4.2, 6.2, 10.2); bu örneklerin bazılarında merdiven evinin kapı ile kapatıldığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.72, Şekil 4.213, Şekil 4.343). Yalnızca Ormancılık Müzesi'nde (Saatçi Ali Bey Köşkü) üç kollu ahşap merdiven tasarlanmıştır (Katalog No: 5.2, 5.6).
- Konak örneklerinin birinde, zamanla yapılan eklemeler ile harem ve selamlık bölümü oluşturulmuş, iki kısım için ayrı merdiven düzenlenmiştir (Katalog No: 9.5). Katalog 9'daki örnekte, üst katta ortak sofa kullanılmış, alt katta iki bölümü ayıran duvarda döner dolap düzenlenmiştir (bkz. Şekil 4.302). İncelenen köşk yapıların bir tanesinde ise dış cepheye ait duvar üzerinde döner dolap bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.193).
- Konak örneklerinin yalnızca birinde ana kata bağlı hamam görülmektedir (bkz. Şekil 4.80); diğer konak örneğinde ikinci katta tuvalet bulunmaktadır (bkz.

Şekil 4.287). Köşklerde zemin kat veya bodrumda tuvalet ve banyo yer almaktadır (Katalog No: 4.2, 5.2, 6.2, 10.2).

- 17. ve 18. yüzyıl örneklerinden iki tanesinin oda kapılarının dik köşelerden açıldığı ve tek kanatlı biçimde tasarlandığı (Katalog No: 1.2, 9.2); birinde ise pahlı köşeden kapı açıldığı görülmektedir (Katalog No: 11.2). Bu örneklerden yalnızca Yaşam Kültürü Müzesi'nde (Hasan Eşref Bey Konağı) odalara hem sofadan hem de koridordan ulaşıldığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.74, Şekil 4.79). 19. yüzyılda inşa edilen yapılardan yalnızca Hüsnü Züber Evi'nde oda kapılarının pahlı köşelere konulduğu ve çift kanatlı ahşap kapıların tercih edildiği görülmektedir (Katalog No: 3.7-8). Köşk yapılarının üç tanesinde çift kanatlı beyaza boyanmış ahşap kapılar ile odalara girildiği (Katalog No: 4.6, 5.3, 6.8), Katalog No: 10'daki örnekte ise üç kanatlı kapı kullanıldığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.345).
- 17. yüzyıl ve erken 18. yüzyıl örneklerinde pencere-tepe penceresi sırası kullanıldığı görülmektedir (Katalog No: 1.7-8, 9.8, 11.7-8). Katalog No:1 ve Katalog No: 11'deki örneklerde, pencerelerin hem sofaya hem sokak cephesine açıldığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.33, Şekil 4.374, Şekil 4.381). Geç 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl konut örneklerinde ½ oranına sahip düşey açılır pencere kullanılmıştır (Katalog No: 2.7-9, 3.9, 7.4, 8.3-5). Köşk ve yalı örneklerinde pencerelerin tüm cephelerde, ampir tarzla uyum sağlayacak biçimde pencere tercih edilmiştir (Katalog No: 4.4-5, 5.1-4, 6.1-4, 10.1-4).
- Konutların 5 tanesinde başoda bulunmaktadır (Katalog No: 1.8, 2.9, 3.9, 9.8, 11.8). Geç dönemde inşa edilmiş konutlarda başoda kavramına rastlanmamıştır (Katalog No: 7, 8). Köşk ve yalı örneklerinde ise mahallelerin özelleştirildiği ve odaların fonksiyonlarına uygun mobilyalar ile döşendiği görülmüştür (Katalog No: 4.6-8, 5.5-7, 6.5-9, 10.7).
- Konutlarda bulunan başoda düzenleri şu şekildedir: 17. yüzyıl ve erken 18. yüzyıl örneklerinde oda girişleri, yüklük ile birlikte tasarlanmış, odalara direkt değil kademeli biçimde giriş yapılmıştır (Katalog No: 1.8, 9.8, 11.8-9). 19. yüzyıl örneklerinden yalnızca bir tanesinde başodada dolap orta bölümde içbükey niş ile birlikte düzenlenmiş ve odaya giriş kapısı ile bütünlük

sağlamıştır (Katalog No: 3.9). Diğer konut örneklerinde başoda hariç odalarda yüklüklere rastlanmıştır (Katalog No: 2.7-9).

- Başodaya sahip konut örneklerinin hiçbirinde seki altı ve seki üstü kavramı zemin seviyesinde gösterilmemiştir. Örneklerin üç tanesinde seki altı ve seki üstü bölümü tavan döşemesinde farklılaştırılarak sınırlandırılmıştır (Katalog No: 3.11, 9.9, 11.10). Örneklerin bir tanesinde tavan döşemesinde farklılık tercih edilmemiş, odaya girişi örten bir bölme kullanılarak seki altı ve seki üstü bölümü ayrılmıştır (Katalog No: 1.8). Bir örnekte ise başodada seki altı ve seki üstü kavramı bulunmamaktadır (Katalog No: 2.9).
- Konutların iki tanesinde oda içinde yaşmaklı ocak (Katalog No: 1.8, 11.8); bir tanesinde tuğla ocak bulunmaktadır (Katalog No: 8.4-5). Yaşmaklı ocak örneklerinde ocak duvarı yanında bulunan pencereler veya nişlerle tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.33, Şekil 4.382). Yaşam Kültürü Müzesi'nde mutfak içinde tuğla ocağa rastlanmış diğer mahallerde ocağa rastlanmamış bu yüzden konutta mangal kullanıldığı düşünülmektedir (Katalog No: 2.7). Konutların bir tanesinin cephesinde ocak çıkıntılarına rastlanmış, ancak iç mekanda ocak görülmemiştir (Katalog No: 5). 19. yüzyılda ortaya çıkan köşk yapılarında soba kullanıldığı düşünülmektedir (Katalog No: 4, 5, 6, 10).

Tablo 5. 1 Müze evlerin plan tipleri

<table>
<tr><th colspan="4">Müze evlerin plan tipleri</th></tr>
<tr><th colspan="2">Dış sofalı</th><th>İç sofalı</th><th>Orta sofalı</th></tr>
<tr><th>Eyvanlı</th><th>Eyvansız</th><th colspan="2">Eyvansız</th><th></th></tr>
<tr>
<td>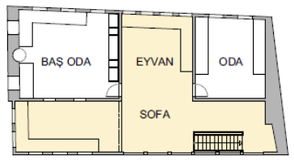

Katalog 1.1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi)
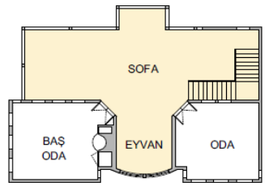

Katalog 3.1 Hüsnü Züber Evi
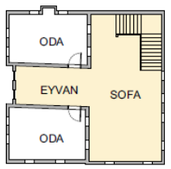

Katalog 8.1 Mübadele Evi Müzesi
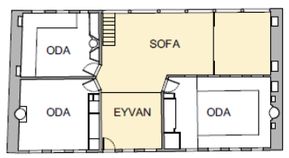

Katalog 11.1 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi</td>
<td>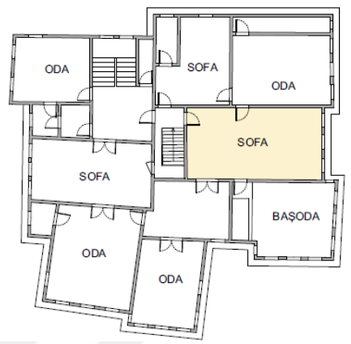

Katalog 9.1 Tahir Paşa Konağı Müzesi</td>
<td colspan="2">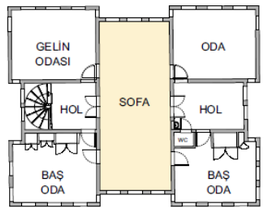

Katalog 2.1 Yaşam Kültürü Müzesi (Hasan Eşref Bey Konağı)
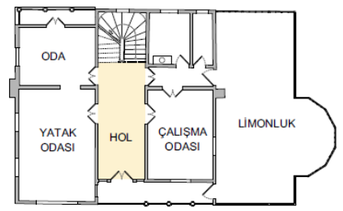

Katalog 4.1 Atatürk Evi Müzesi
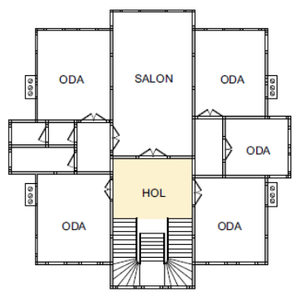

Katalog 5.1 Ormancılık Müzesi
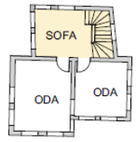

Katalog 7.1 Kılıç Kalkan Evi Müzesi
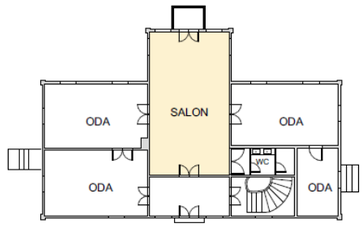

Katalog 6.1 Hünkar Köşkü Müzesi</td>
<td>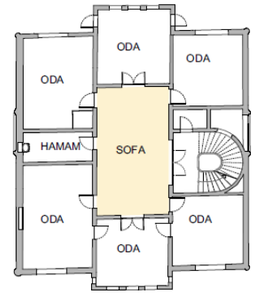

Katalog 10.1 Mudanya Mütareke Evi Müzesi</td>
</tr>
<tr><td colspan="3"></td><td>Çizim Ölçeği</td><td>0 1 2 3 4 5 m</td></tr>
</table>

5.2 Cephe Özellikleri

Araştırma kapsamında incelenen müze olarak kullanılan veya kullanılmış, 11 adet sivil mimarlık örneği geleneksel konutun cephe özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- İncelenen konutlarda yalnızca bir adet 17. yüzyılda inşa edilmiş örnek bulunmaktadır, bu konutun taş temel üzerine zemin katı kargir, üst katı ahşap karkas ve tuğla dolgulu biçimde inşa edildiği ve sıva kullanılmadığı görülmektedir (Katalog No:1.1). 18. yüzyıl ve 19. yüzyılda inşa edilen konutların 2 tanesinde zemin kat kargir, üst kat ahşap karkas ve tuğla dolgulu olup sıva ile kaplanmıştır (Katalog No: 3.1, 9.1). Konutlardan dört tanesi ahşap karkas sistem kullanılarak inşa edilmiş, sıva ile kaplanmıştır (Katalog No: 2.1, 7.1, 8.1, 11.1). Köşk yapılarının tümünde ahşap karkas sistem kullanılmış, cepheler ahşap plakalar ile kaplanmıştır (Katalog No: 4.1, 5.1, 6.1, 10.1).
- Konutlardan iki tanesinin bahçe cephesinde ahşap direklikler üzerinde yükseltildiği ve taşlık bölümünün açık tasarlandığı görülmüştür (Katalog No: 1.4, 3.5-6). Bahsedilen iki konutun da üst kat sofaları benzer biçimde direklikler ile tanımlanmış ve açık düzenlenmiş olup, müze fonksiyonlarının atanması ile bu kısımlar cam ve pencere ile kapatılmıştır (bkz. Şekil 4.13, Şekil 4.10).
- Konutların 6 tanesinde, bahçenin zemin kat seviyesi boyunca üzeri saçaklı taş bahçe duvarları ile çevrelendiği görülmektedir (Katalog No: 1.4-5, 2.4-5, 3.1-3, 8.3, 9.1-4, 11.3).
- Konutlardan 17. yüzyıl örneği olan yapının, sokak cephesinde bulunan çıkmasının yaklaşık 40 cm olduğu, bu yüzden çıkma altının kapatılmadığı ve döşeme kirişlerin göründüğü saptanmıştır (Katalog No: 1.3). 18. yüzyıl örnekleri ve sonraki dönemlerde çıkma kullanıldığı ve çıkmaların eğrisel payandalar ile desteklendiği görülmektedir (Katalog No: 2.3, 3.3-5, 7.3, 8.3-4, 9.3-4). İncelenen yapıların yalnızca birinde çıkma kullanılmamıştır (Katalog No: 11.1).

- İncelenen köşk yapılarının iki tanesinde çıkmaların sütunlar ile desteklendiği (Katalog No: 4.3-5, 5.1); bir tanesinde konsol çıkmaların altına furüş yerleştirildiği görülmüştür (Katalog No: 10.3)
- Konutların giriş cepheleri incelendiğinde 4 örnekte iki yanda çıkma (Katalog No: 2.1, 3.3, 4.1, 8.1), 1 örnekte tek tarafta çıkma (Katalog No: 9.3) bulunmaktadır (Tablo 5.2). Konutların 3 tanesinde ise giriş cephesinde çıkma kullanılmamıştır (Katalog No: 1.4, 11.1, 6.1-3). Köşk yapılarının ikisinde çıkma orta kısımda, giriş üzerinde yer almış böylece giriş verandasını oluşturmuştur (Katalog No: 5.4, 10.1). Katalog No: 4'te yer alan köşk örneğinde ise üst katta yer alan balkon giriş verandasını tanımlamıştır (Katalog No: 4.4). Katalog No: 6'da yer alan köşk örneğinde çıkma kullanılmamış, veranda bölümü sütunlar ile desteklenmiştir (Katalog No: 6.1-3)
- Konutların tümünde kırma çatı kullanılmış, kiremit ile kaplanmıştır (Katalog No: 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 7.1, 8.1, 9.1, 10.1, 11.1). Köşk yapılarının bir tanesinde çatı penceresi kullanılmış (Katalog No: 4.1); bir tanesinde çatı katında balkon düzenlenmiştir (Katalog No: 10.1).
- Konutların iki tanesinde, yapıya ana giriş kapısı bulunmamaktadır (Katalog No: 1.4, 11.1). Geri kalan konutlar içinde taşlıktan bahçeye geçilen örneklerde tek kanatlı (Katalog No: 9.3) ve çift kanatlı (Katalog No: 3.3, 8.3) tablasız biçimde giriş kapısı düzenlenmiştir. Giriş cephesinden sofaya ulaşılan örneklerden beş tanesinde ahşap çift kanatlı (Katalog No: 2.1-3, 4.4, 5.4, 6.3, 7.3), bir tanesinde ahşap dört kanatlı (Katalog No: 10.3) tablalı giriş kapıları tasarlanmıştır (Tablo 5.3). Bu konutların bazılarında (Katalog No: 2, 9, 10) sofanın ışık alması için kapının üzerine cam paneller yerleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.56, Şekil 4.292, Şekil 4.335; bkz. Tablo 5.3).
- İncelenen konutlar içinde, konaklardan bir tanesinde giriş kapısının iki tarafına pencere açılmıştır (Katalog No: 2.3); benzer biçimde köşk örneklerinin üçünde giriş kapısının iki yanına pencere açılmıştır (Katalog No: 4.4, 5.4, 6.3).
- 17. ve erken 18. yy örneklerinde cephelerde, tepe penceresi ve alt sıra penceresi görülmektedir (Katalog No: 1.3, 9.1-3, 11.1). Bu konutların

tümünde alt sıradaki pencere, ahşap kapaklar ile örtülmüştür. II. Murad Evi ve Yenişehir Şemaki Evi örneklerinde tepe penceresi ile alt sıra pencere arasında mesafe bırakılmış (bkz. Şekil 4.8, Şekil 4.363); Tahir Paşa Konağı'nda ise tepe penceresi ile alt sıradaki pencere birleştirilmiştir (bkz. Şekil 4.294) (Tablo 5.4).

- Daha sonraki dönemlerde inşa edilmiş konutlarda ve Katalog No: 9'daki örneğin sonradan eklenen harem bölümünde, ½ oranında ahşap düşey açılır pencereler kullanılmıştır (Katalog No: 2.1, 3.1, 7.1, 8.1, 9.1) (bkz. Tablo 5.4).
- Köşk yapılarının tümünde bodrum kat penceresi kullanılmıştır (Katalog No: 4.2-3, 5.4, 6.1-2, 10.1-3). Bu pencereler ferforje parmaklıklar ile korunmuştur (bkz. Tablo 5.4). Katalog No: 4'de zemin ve üst katta aynı tip olmak üzere orta kısmı düşey açılır, yan kısımları sabit camlı dört panelli pencere (bkz. Şekil 4.158); Katalog No: 5'de zemin ve üst katta tek kanatlı, ahşap panjurlu düşey açılır pencere (bkz. Şekil 4.180); Katalog No: 6'da çift kanatlı ahşap panjurlu, söveli pencere (bkz. Şekil 4.219); Katalog No: 10'de zemin katta demir parmaklıklı, çift kanatlı, kemerli pencere üst katta ise çift kanatlı panjurlu üst kısmı ışıklıklı pencereler kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.334, Şekil 4.335; bkz. Tablo 5.4).
- İncelenen konutların ikisinde odada bulunan ocağın cepheye çıkma yaptığı görülmektedir (Katalog No: 5.1, 8.4).

Tablo 5. 2 Giriş cephelerinin çıkmalara göre sınıflandırılması

<table>
<tr><th colspan="5">Giriş cephelerinin çıkmalara göre sınıflandırılması</th></tr>
<tr><td colspan="4">Çıkmalı</td><td>Çıkmasız</td></tr>
<tr><td colspan="2">İki yanda</td><td>Ortada</td><td>Tek tarafta</td><td rowspan="2">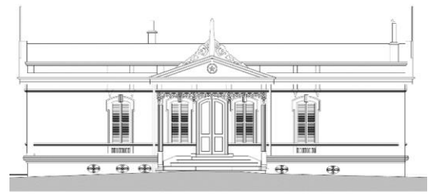
Katalog 6 Hünkar Köşkü Müzesi</td></tr>
<tr><td>1,5 KATLI</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2 KATLI</td><td colspan="2">
Katalog 8 Mübadele Evi Müzesi</td><td></td><td>
Katalog 9 Tahir Paşa Konağı Müzesi</td><td>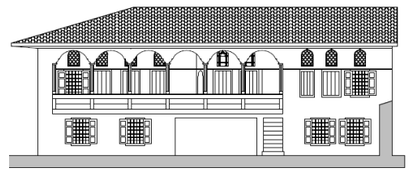
Katalog 11 Yenişehir Şemaki Evi Müzesi</td></tr>
<tr><td>2,5 KATLI</td><td>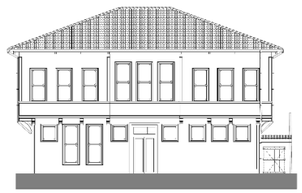
Katalog 2 Yaşam Kültürü Müzesi</td><td>
Katalog 3 Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze</td><td>
Katalog 5 Ormancılık Müzesi</td><td>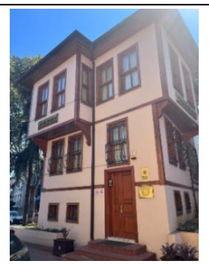
Katalog 7 Kılıç Kalkan Evi Müzesi</td><td>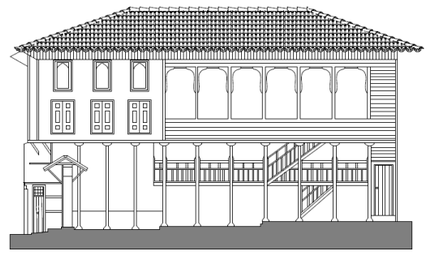
Katalog 1 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi</td></tr>
<tr><td>3 KATLI</td><td colspan="2">
Katalog 4 Atatürk Evi Müzesi</td><td>
Katalog 10 Mütareke Evi Müzesi</td><td></td><td></td></tr>
</table>

Tablo 5. 3 Giriş kapıları

Giriş Kapıları					
Tek kanatlı	Çift kanatlı				Dört kanatlı
Tablalı/ Penceresiz	Tablalı/ Penceresiz	Tablasız/Penceresiz	Tablalı/ Cam Panelli/ Üzeri pencereli	Tablalı/ Yan kısımları pencereli	Cam Panelli / Penceresiz
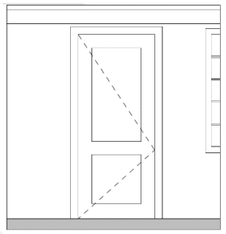 **Katalog 9** Tahir Paşa Konağı Müzesi Selamlık Girişi	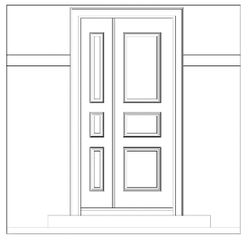 **Katalog 7** Kılıç Kalkan Evi Müzesi	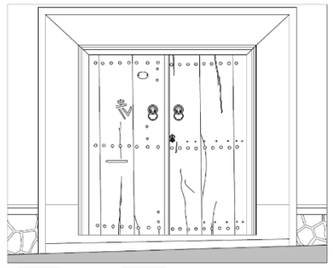 **Katalog 1** Hüsnü Züber Evi Müzesi 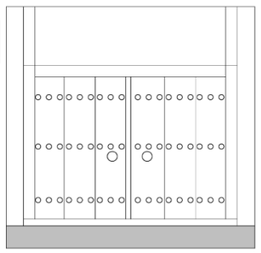 **Katalog 8** Mübadele Evi Müzesi	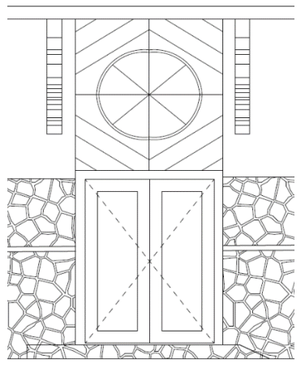 **Katalog 9** Tahir Paşa Konağı Müzesi Haremlik Girişi **Katalog 5** Ormancılık Müzesi	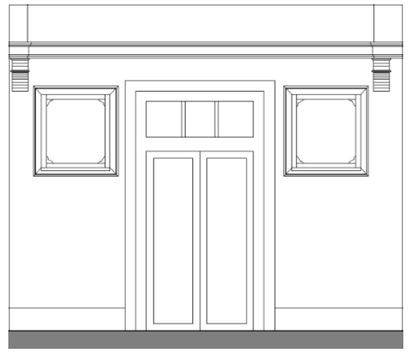 **Katalog 2** Yaşam Kültürü Müzesi **Katalog 4** Atatürk Evi Müzesi **Katalog 6** Hünkar Köşkü Müzesi	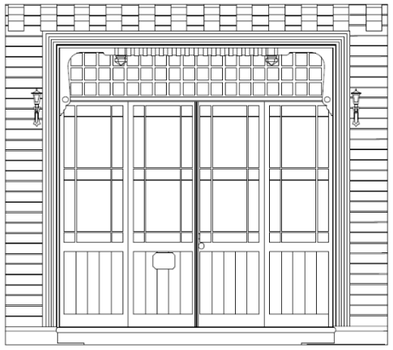 **Katalog 10** Mudanya Mütareke Evi Müzesi
				Çizim Ölçeği	0 1 2 3 4 5 m

Tablo 5. 4 Giriş cephelerindeki pencere tipolojileri

Giriş cephelerindeki pencerelerin krokileri

Bodrum Kat

Katalog No. 4
Yuvarlatılmış köşeli, demir parmaklıklı sabit pencere

Katalog No. 5
Daire biçiminde demir parmaklıklı pencere

Katalog No. 7
Kare biçiminde, sabit pencere

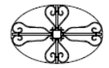

Katalog No. 6
Elips biçimli, demir ferforjeli sabit pencere

Katalog No. 10
Kare biçimli, S-C motifli demir ferforjeli sabit pencere

Zemin Kat

Katalog No. 2
Tek kanatlı, sabit pencere

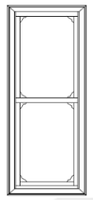

Katalog No. 2
½ oranında, giyotin pencere

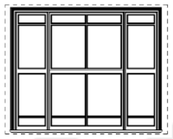

Katalog No. 4
orta kısım giyotin, yan kısımlar sabit camlı pencere

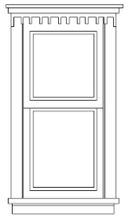

Katalog No. 5
Ahşap panjurlu, söveli, tepelikli giyotin pencere

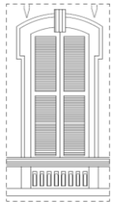

Katalog No. 6
çift kanatlı, panjurlu, söveli, tepelikli pencere

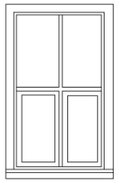

Katalog No. 7
Çift kanatlı, üstü sabit, alt kanatı açılır pencere

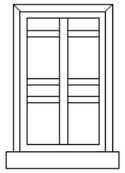

Katalog No. 8
giyotin pencere

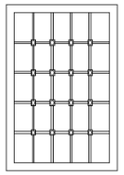

Katalog No. 9
Demir parmaklıklı sabit pencere

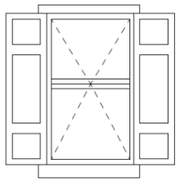

Katalog No. 9
Çift kanatlı, ahşap kapaklı pencere

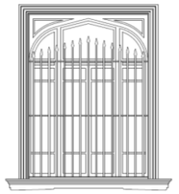

Katalog No. 10
Çift kanatlı, kemerli, demir parmaklıklı pencere

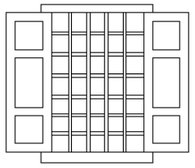

Katalog No. 11
Ahşap kapaklı sabit pencere

Birinci Kat

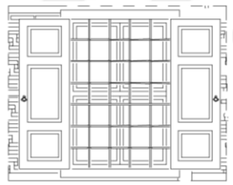

Katalog no. 1
Ahşap kapaklı, demir parkmaklıklı, giyotin pencere

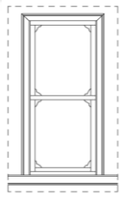

Katalog 3.1
Tek kanatlı giyotin pencere

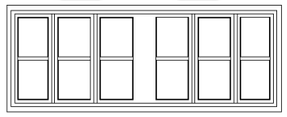

Katalog No. 3
Eyvan bölümündeki sabit pencere dizisi

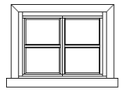

Katalog No. 3
Çift kanatlı açılır oda penceresi

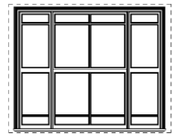

Katalog No. 4
giyotin pencere

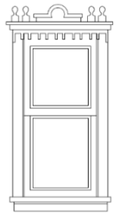

Katalog No. 5
Ahşap panjurlu, söveli, tepelikli giyotin pencere

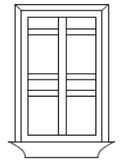

Katalog 8
giyotin pencere

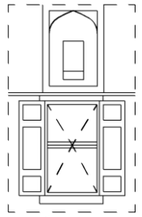

Katalog No. 9
Ahşap kapaklı, tepe pencereli

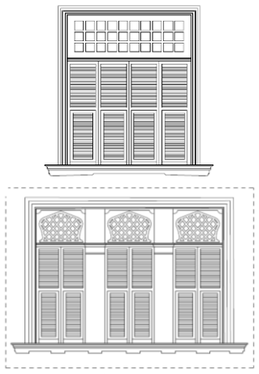

Katalog No.10
çift kanatlı panjurlu

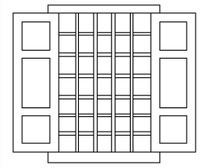

Katalog No. 11
Ahşap kapaklı pencere

Tepe Penceresi

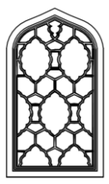

Katalog no. 1 alçı tepe penceresi (içlik)

Katalog no. 9 alçı tepe penceresi (içlik)

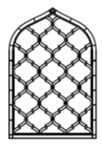

Katalog no. 11 alçı tepe penceresi (dışlık)

5.3 Süsleme Özellikleri

Araştırma kapsamında incelenen müze olarak kullanılan veya kullanılmış, 11 adet sivil mimarlık örneği geleneksel konutun süsleme özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- 17. yüzyılda inşa edilen konutta, tuğla dolgulu kısım sıvanmamış, tuğlalar zikzak şeklinde dizilerek cephe süslemesini oluşturmuştur (Katalog No: 1.3). Ahşap karkas sistem kullanılarak sıvayla kaplanmış konutların tümünde ahşap köşe dikmeler kullanılmıştır (Katalog No: 2.1, 3.1-3, 7.1, 8.1-3, 9.1-3). İncelenen köşk yapılarının üçünde ahşap kaplama kullanıldığı (Katalog No: 4.1, 5.1, 10.1); bir örneğin cephesinin sıva ile kaplandığı görülmüştür (Katalog No: 6.1). Köşk yapıları içinde, Ormancılık Müzesi'nde (Katalog No: 5) köşe dikmeleri üzerinde barok motifler (bkz. Şekil 4.193), Hünkar Köşkü Müzesi'nde (Katalog No: 6) ise cephe köşelerinde gömme sütunlar görülmektedir (bkz. Şekil 4.221).
- Sıva ile kaplanmış konutların beş tanesinde ahşap kat silmeleri kullanılmıştır (Katalog No: 2.1, 3.3, 7.1, 8.1, 9.1). Köşk yapılarının bir tanesinde (Katalog No: 4) kemer motifli ahşap kat silmesi (bkz. Şekil 4.158); bir tanesinde (Katalog No: 5) içi oyulmuş 1 yarım daire ve 1 yarım üçgenden oluşan dilimli ahşap silme (bkz. Şekil 4.189); iki tanesinde (Katalog No: 6, 10) beyaza boyanmış ahşap silme kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.223, Şekil 4.329).
- İncelenen konutların iki tanesinde cephede yapının inşa tarihi ile ilgili bilgi bulunmaktadır (Katalog No: 2.5, 3.5). Bu örneklerinden bir tanesinde bahçe cephesinde "Maşallah" yazılı levha ile inşa tarihi verilirken (bkz. Şekil 4.65); bir tanesinde ise köşe eliböğründesi üzerine ibrik motifi ile birlikte inşa tarihi işlenmiştir (bkz. Şekil 4.107). Köşk yapılarından yalnızca birinin cephesinde (Katalog No: 6), Padişah Abdulmecid'i simgelediği düşünülen güneş motifi ve beş köşeli yıldız motifi görülmüştür (bkz. Şekil 4.220, Şekil 4.222).
- 17. yüzyılda inşa edilen konutta (Katalog No: 1) çıkma altları kapatılmayarak döşeme kirişleri açıkta bırakılmıştır (bkz. Şekil 4.9). Konutların iki tanesinde çıkma altı düz ahşap plakalar ile (Katalog No: 8.4, 10.4) dört tanesinde paşalı ahşap ile kaplanmıştır (Katalog No: 2.4, 3.5, 7.3, 9.4). Köşk yapılarının bir

tanesinde (Katalog No: 4) çıkma altı düz ahşap ile kaplanarak amorf biçimli çıtakari uygulaması (bkz. Şekil 4.157), bir tanesinde (Katalog No: 5) dörtgensel çıtakari uygulaması yapılmış (bkz. Şekil 4.189), bir tanesinde (Katalog No: 6) alçı kaplama üzerine barok üslupta kıvrık dallar ve çiçekler işlenmiştir (bkz. Şekil 4.220).

- İncelenen geleneksel konutlarda, direkt sofaya geçiş yapılan girişlerde kapıların daha özenli olduğu görülmüştür. Bu tip konutlarda giriş kapıları paşalı biçimde düzenlenmiş (Katalog No: 2.3, 7.3), yalnızca birinde (Katalog No: 2) üst kısımda ahşap çerçeveli cam panel kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.56). Ek olarak, Mudanya'da bulunan konağın harem bölümüne giriş kapısının üst bölümünde sekize bölünmüş oval cam panel kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.292).
- Köşk yapılarının kapı düzenleri incelendiğinde, Çekirge Köşkleri'nin bir tanesinde (Katalog No: 4.4), kapı kanatları üzerine geometrik çıtalama yapılmış (bkz. Şekil 4.15); diğer örnekte (Katalog No: 5.4), kapı kanadı üzerine klasik düzende sütun ve alınlık çizimleri kabartma şeklinde işlenmiştir (bkz. Şekil 4.190). Yıldırım İlçesi'nde bulunan köşk yapısında (Katalog 6.3), kapı kanatları geometrik şekilde bölünmüş, kapının üst kısmında kemerli söve kullanılmış ve yarım güneş figürü ile tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.219). Mudanya'da bulunan ya yalının (Katalog No: 9.4), giriş kapısının kanatları üzerinde cam paneller kullanılmış, kapının üst kısmı da renkli cam panellerle tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.292). Kapı kanadı üzerinde cam bulunmayan örneklerde kapının yanlarında bulunan pencereler ile bütünlük sağlanmıştır (Katalog No: 4.4, 5.4, 6.3).
- İncelenen konutlarda tepe penceresi- alt pencere sırasına sahip üç adet örnek bulunmaktadır (Katalog No: 1.1, 9.1, 11.1). Bu konutlar incelendiğinde ahşap kapakların dış yüzeylerinin pasalı biçimde düzenlendiği görülmüştür. Kullanılan ahşap kapaklar iç mekanda süsleme alanına dönüşmüş, vazo içinden çıkan çiçek motifleri, kıvrık dallarla bezenmiş kırmızı, yeşil ve mavi tonlarında canlı renkler kullanılmıştır (Katalog No: 1.9, 9.8, 11.8); Katalog No:9'daki örnekte başoda harici alanlarda alt sıra penceresinde, cam panelli ahşap kapak kullanılmıştır (Katalog No: 9.10).

- İncelenen konutlardan 18. yüzyılda inşa edilen iki adet konutta tepe pencereleri arasına kalemişi süslemeler işlenmiştir (Katalog No: 9.8, 11.9). Örneklerden bir tanesinde (Katalog No: 9.8), Lale Devri üslubunu yansıtan içi meyve dolu kaseli motifler (bkz. Şekil 4.313); diğerinde (Katalog No: 11.9), içi çiçek ve yaprak dolu vazo motifi, kıvrık dallar ve SC motifleri bulunmaktadır (bkz. Şekil 4.385).
- Köşk yapılarının üçünde pencereler panjur ile örtülmüştür (Katalog No: 5.4, 6.1, 10.4). Bu örneklerin iki tanesinde (Katalog No: 6.4, 10.4) pencerelerin üzeri kemerli biçimde düzenlenmiştir (bkz. Şekil 4.220, Şekil 4.336).
- Konutların iç mekan süslemeleri incelendiğinde, 17. yy örneği olan konutun (Katalog No: 1.8), oda kapılarının pervazlarında canlı renklerde geometrik kalemişleri (bkz. Şekil 4.32); 18. yüzyılda inşa edilmiş bir konutta (Katalog No: 11.6), kapı kasasında ahşap işçilik görülmektedir (bkz. Şekil 4.373). Konutların üç tanesinde ana kat oda kapıları kemerli tasarlanmıştır (Katalog No: 1.8, 3.8, 11.6) (bkz. Şekil 4.31, Şekil 4.124, Şekil 4.373). Konutların bir tanesinde (Katalog No: 3.8), oda kapısının üstünde bulunan alınlıkta girland süslemeler, dini yazılar ve yapının inşa tarihi bulunurken (bkz. Şekil 4.122, Şekil 123); bir tanesinin (Katalog No: 937), başoda kapısının üzerinde kitabe ve inşa tarihi yer aldığı görülmektedir (bkz. Şekil 4.311).
- Başodasında dolap bulunan örnekler incelendiğinde, 17. yüzyıla ait olan yapının dolap kapaklarında canlı renkler ile yapılmış natüralist işlemeler bulunduğu ve göz hizasından yukarıda kalan kısmın kafesler ile örtüldüğü görülmektedir (Katalog No:1.8). 18. yüzyıla ait olan 2 örnekten bir tanesinde başodada bulunan dolap geometrik biçimde bölünmüş, üzerine natüralist tarzda işlemeler eklenmiştir. Bu dolabın üst kısmında Lale Devri özelliklerini yansıtan işlemeli plakalar yerleştirilmiştir (Katalog No: 9.8); diğer örnekte ise benzer biçimde dolap şekillenmiş, dolabın üst kısmına İstanbul Panoraması işlenmiştir (Katalog No: 11.9). Başodasında dolap bulunan diğer örneğin (Katalog No: 3.9) dolabında ise göz hizasından yukarıda kalan kısım boş bırakılmış, dolabın orta kısmında düzenlenen iç bükey nişin üzerine içi çiçek dolu vazo motifi ile yapraklar kalemişi ile işlenmiştir (bkz. Şekil 4.130).

- Başoda dışında, diğer odalarında dolap bulunan örneklerde, yüklükler kullanılmış, göz hizasından yukarıda kalan kısım boş bırakılmıştır (Katalog No: 2.9, 3.9). Yalnızca Yenişehir Şemaki Evi'nde başoda harici odada dolap geometrik biçimde bölünmüş, renklendirilmiş ve üzerine natüralist işlemeli plakalar yerleştirilmiştir (Katalog No: 11.8).
- Taşlık bölümü bulunan konutların iki tanesinde ters tavan uygulaması görülmektedir (Katalog No: 3.6, 8.4). İncelenen örneklerde zemin kat mahallerinde genellikle tavan süslemesi görülmemiş, yalnızca iki konutta odaların tavan döşemesinde çıtakari uygulamasına rastlanmıştır (Katalog No: 3.10, 11.5).
- Konutların ana kat tavan döşemeleri incelendiğinde dört adet geleneksel konutun düz tavan üzerine çıtakari uygulaması ile süslendiği görülmüştür (Katalog No: 1.10, 3.11, 9.9, 11.10). 17. yüzyılda inşa edilmiş örnek konutta (Katalog No: 1.10), sofa bölümünün düz tavan üzerine kök boya ile geometrik biçimde, eyvan bölümünün altıgen ve üçgen çıtakari uygulaması yapılarak boyandığı görülmüştür (bkz. Şekil 4.43, Şekil 4.44, Şekil 4.45). 18. yüzyılda inşa edilen konutlardan birinde (Katalog No: 11.7-10) sofa ve eyvanın karesel çıtalarla bölünüp boyandığı ve kare tavan göbeği ile tamamlandığı (bkz. Şekil 4.375, Şekil 4.391); diğer örnekte ise bahsedilen mahallerde düz ahşap kaplama yapıldığı görülmüştür (Katalog No: 9.10). 19. yüzyıl konut örneğinde ise sofa bölümünde zikzak şeklinde çıtakari uygulaması ile şems biçiminde tavan göbeği görülmüş, eyvan bölümünde ise iç içe geçmiş karesel çıtalama görülmüştür (Katalog No: 3.11).
- Konutların üçünde bezemesiz düz ahşap tavan tercih edilmiş (Katalog No: 2.9, 7.4, 8.5); bu örneklerden bir tanesinde yalnızca mutfakta kıvrımlı eşkenar dörtgen desenli ahşap çıtalama görülmüştür (Katalog No: 2.9).
- Başodası bulunan konutların dört tanesinde tavan süslemesi görülmüştür (Katalog No: 1.10, 3.11, 9.9, 11.10). Başodalardan iki tanesinde (Katalog No: 1.10, 11.10) tavan göbeği kullanılmıştır (bkz. Şekil 4.46, Şekil 4.388, Şekil 4.392). 17. yüzyılda inşa edilmiş örnekte, tavan döşemesi silme kullanılarak çerçevelenmiştir. Döşeme üstünde altıgen ve üçgen çıtalar kullanılarak içleri boyanmış orta kısımda iç içe geçmiş yıldız motifli göbek kullanılmıştır (bkz.

Şekil 4.46). 18. yüzyılda inşa edilmiş konutların birinde (Katalog No: 11.10) tekne tavan kullanılmış, katmanların arasına çiçek işlemeleri eklenmiştir. Orta kısımda yer alan çarkıfelek şeklindeki göbek köşelerde çeyrek daire biçimindeki ahşap işçilikle tamamlanmıştır (bkz. Şekil 4.388, Şekil 4.392). Bu dönemde inşa edilmiş diğer örnekte ise tavan döşemesi çıtalar ile karelere bölünmüş, her bir karenin içine çiçek motifi işlenmiştir (Katalog No: 9.9). 19. yüzyılda inşa edilmiş konutta ise tavan döşemesinde renk kullanılmamış, döşeme amorf biçimde yerleştirilen ahşap çıtalar ile kaplanmıştır. Döşemeyi çevreleyen silmelerin üzerinde barok tarzda kıvrık dal ve çiçek motifleri görülmüştür (Katalog No: 3.11).

- Köşk yapılarının üçünde düz tavan uygulaması üzerine amorf ve geometrik biçimli çıtakari uygulaması yapılmış (Katalog No: 4.8, 5.6-7, 10.5-6), bu örneklerden birinde (Katalog No: 5.8), üst kat odalarında alçı üzerine pastel tonlarda çiçek ve yıl motifleri ile manzaralar işlenmiştir (bkz. Şekil 4.208, Şekil 4.209). Köşklerden birinde ise konutun tümünde alçı kaplı tavan üzerine kent ve doğa panoramaları ile çiçek demetleri ve yıldızlar altın yaldız ve pastel tonlar ile resmedilmiştir (Katalog 6.5-9).
- Köşk yapılarının üçünde iç mekanda duvar resimleri kullanıldığı görülmüştür (Katalog No: 4.6-7, 5.6-7, 6.6). Bu yapıların birinde (Katalog No: 4.6-7), barok tarzda duvar çerçeveleri kullanılmış (bkz. Şekil 4.169, Şekil 4.170); iki tanesinde (Katalog No: 5.6-7, 6.6), barok üsluptaki çerçevelerin içinde natüralist tarzda resimler işlenmiştir (bkz. Şekil 4.202, Şekil 4.203, Şekil 4.228).
- İncelenen konakların bir tanesinde (Katalog No: 2.7) ve köşklerin bir tanesinde (Katalog No: 6.6) sandalyelik adı verilen duvarı mobilyalardan korumaya yönelik eklenen ahşap eleman görülmüştür (bkz. Şekil 4.73, Şekil 4.228).
- Yaşmaklı ocak örnekleri yalnızca iki konutta görülmüştür (Katalog No: 1.8, 11.8). Örneklerden birinde (Katalog No: 1.8), ocak altın yaldız ile kaplanmış, yaşmak bölümünün iki tarafında birer daire içinde iç içe geçmiş yıldız ve kıvrık dal motifi işlenmiştir (bkz. Şekil 4.33). Diğer örnekte (Katalog 11.8) ise alçı ile kaplanan ocağın yaşmak bölümünün üzerine mavi renkli çiçek ve kıvrık dal motifleri işlenmiştir (bkz. Şekil 4.382).

6
SONUÇ VE ÖNERİLER

Bursa, tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, Roma ve Bizans dönemlerine tanıklık etmiş bir şehirdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu ve gelişimi açısından da büyük önem taşıyan şehrin tarihi incelendiğinde kent genelinde farklı noktalara inşa edilmiş anıtsal eserlerin çevresinde gelişen mahallelerin kent dokusunu oluşturduğu görülmüştür. Bu bağlamda Bursa, geleneksel konut dokusunun gelişimi açısından önemli adımların atıldığı bir kent olarak farklı dönemlere ait birçok konut barındırmıştır. Ancak kentin tarihsel gelişiminde etkili olan siyasi olaylar, akın halinde yapılan göçler ve doğal afetler şehrin konut dokusunun yenilenmesine, değişmesine veya eksilmesine neden olmuştur (bkz. Şekil 2.4). 19. yüzyılı etkisi altına alan Modernleşme Dönemi'nde, özellikle kent merkezinde düzenlemeler ve yenilemeler yapılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Ulusal Mimarlık akımına uygun olarak tasarlanan yapılar şehir siluetinde yerini almıştır. 1941 ve 1960 yıllarında şehir için planlama önerileri tasarlanmıştır. 1965 yılında çıkan kat mülkiyeti yasası ve 1970'li yıllar itibari ile sanayi kenti olarak anılmaya başlanan Bursa'da bu gelişime bağlı olarak çok katlı apartman tipi yapılar geleneksel konut dokusunun yerini almaya başlamıştır. 1989 yılında Bursa Merkez Koruma Projesi ile yapıların tescillendirilmesi gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, kentin farklı noktalarında yer alan bulunduğu bölgenin ve inşa edildiği dönemin mimari özelliklerini yansıtan, önemli bir şahsa ait olma veya tarihi bir olaya şahitlik etme özellikleri nedeniyle seçilmiş konutlar müzeye dönüştürülerek hizmete açılmıştır. Araştırma kapsamında, tescil kararı alınıp müze fonksiyonu ile kente hizmet veren konutların çağdaşlarına oranla daha iyi korunduğu gözlemlenmiştir (bkz. Şekil 2.31). Başlıca kaynaklarda yer alan Bursa Evleri'nin güncel durumları incelendiğinde Unesco Dünya Mirası olan Cumalıkızık Köyü Evleri ile Tophane Mahallesi'nde bulunan Kale Sokak'ta geleneksel yapı gruplarının korunduğu görülmüştür. Bu bölgelerdeki konutların haricinde geciken tescil kararları ve özel

mülkiyet durumlarından dolayı çoğu örnek konutun ise yok olduğu veya değiştirildiği görülmüştür (bkz. Şekil 2.31).

Çalışmanın üçüncü bölümünde seçilen konutlar plan, cephe ve süsleme özellikleri başlıkları altında kataloglama yöntemi ile sıralanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde konutların özellikleri değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda 11 adet konutun özellikleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Bursa Evleri'nde kentin ılıman ikliminin etkisi ile çoğunlukla dış sofalı plan tipi görülmüştür (bkz. Katalog No: 1.2, 3.2, 8.2, 9.2, 11.2). İncelenen köşklerde çoğunlukla iç sofalı plan tipi görülmüştür (bkz. Katalog No: 4.2, 5.2, 6.2).
- Konutlar genellikle geniş bir bahçe içerisinde yer almıştır (bkz. Katalog No: 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 6.1, 8.1, 9.1, 11.1).
- Konutlar genellikle 2,5 katlıdır (bkz. Katalog No: 1.1, 2.1, 3.1, 5.1, 7.1).
- Konutların çoğunda başoda kurgusu görülmüştür (bkz. Katalog No: 1.8, 2.9, 3.9, 9.8, 11.8). Köşk yapılarının tümünde mekanlar özelleştirilmiştir (bkz. Katalog No: 4.6-7, 5.6-8, 6.5-8, 10.6-7).
- Yapılara ulaşım sirkülasyonu farklı biçimlerde gerçekleştirmiştir. Erken dönem örneklerinde bahçeden taşlığa (bkz. Katalog No: 1.1, 9.1, 11.1); bazı örneklerde taşlıktan bahçeye (Katalog No: 3.2, 8.2); bazı örneklerde sokaktan hole (bkz. Katalog No: 2.2, 7.2, 10.2); diğer örneklerde ise bahçeden hole (bkz. Katalog No: 4.2, 5.2, 6.2) ulaşılmaktadır.
- Konak ve köşklerde iç mekanda mutfak düzenlenmiştir.
- Konutlarda genellikle tek kollu bezemesiz merdiven veya L biçimli merdiven kullanılmıştır (bkz. Katalog No: 1.2, 3.2, 7.2, 8.2, 9.2, 11.2). Ancak köşk ve konak yapılarında merdivenlere özen gösterilmiş ve genellikle döner merdiven kullanılmıştır (bkz. Katalog No: 2.2, 4.2, 6.2, 9.2, 10.2).
- Bodrum katı bulunan örneklerde bu kat hizmet alanı olarak düzenlenmiştir.
- Konutların çoğunlukla ahşap karkas sistem ile inşa edildiği görülmüştür (bkz. Katalog No: 2.1, 4.1, 5.1, 6.1, 7.1, 8.1, 10.1, 11.1). Geriye kalan konutlar, zemin kat kargir üst kat ahşap karkas sistem ile inşa edilmiştir (bkz. Katalog No: 1.1, 3.1, 9.1).

- Konutlar çoğunlukla sıva ile kaplanmış olup, ahşap kat silmesi ve köşe dikmeleri kullanılmıştır (bkz. Katalog No: 2.1, 3.1, 6.1, 7.1, 8.1, 9.1). Köşk yapıları ise çoğunlukla ahşap ile kaplanmıştır (bkz. Katalog No: 4.1, 5.1, 10.1).
- Konutların giriş cephelerinde çoğunlukla çıkma kullanılmıştır (Katalog No: 2.1, 3.1, 4.1, 5.1, 7.1, 8.1, 9.3, 10.1). Köşk yapılarında çıkmalar veranda veya balkon görevi görmüştür (Katalog No: 4.4, 5.4, 10.3). Üç adet örnekte ise giriş cephesinde çıkma görülmemiştir (Katalog No: 1.1, 6.3, 11.1).
- Konutlarda genellikle ½ oranına sahip düşey açılır pencereler kullanılmıştır.
- Köşk yapılarının tümünde bodrum kat penceresi kullanılmış, bu pencereler demir parmaklıklar ile korunmuştur. Üst kat pencerelerinde panjur kullanılmıştır.
- Konutlarda kırma çatı kullanılmış, çatılar kiremit ile kaplanmıştır.
- Konutlardan yalnızca birinde dış cephedeki tuğla sıvanmamış, zikzak biçiminde dizilen tuğlalar cephe süslemesini oluşturmuştur (bkz. Katalog No: 1.1). Konutlar çoğunlukla sıva ile kaplanmıştır. Bir örnekte cephede inşa tarihi yazılı levha (bkz. Katalog No: 2.5); bir örnekte ahşap eli böğründe üzerinde inşa tarihi (bkz. Katalog No: 3.5); bir örnekte ise cephe üzerinde barok tarzda kalemişleri süslemesine (Katalog No: 11.1) rastlanmıştır. Köşk yapılarında ise çoğunlukla barok-ampir tarzda cephe süslemeleri kullanılmıştır (bkz. Katalog No: 4.1, 5.1, 10.1).
- Çatı saçaklarının alt kısımları pasalı ahşap ile kaplanmıştır. Köşk yapılarında barok-ampir tarzda saçak süslemeleri bulunmaktadır.
- Konutların iç mekan süslemeleri incelendiğinde dönemsel üslup farkları tespit edilmiştir. Erken dönem örneklerinde canlı renk paletlerinin ve geometrik desenlerin tercih edildiği (bkz. Katalog No: 1, 9, 11); sonraki dönemlerde renk paletinin pastelleştiği ve kıvrık dallı motiflerin kullanıldığı görülmüştür.

Sonuç olarak;

- Müze olarak kullanılan 11 adet geleneksel Bursa Evleri'nden 5 adetinin merkez ilçe olan Osmangazi İlçesi'nde, 2 adetinin Yıldırım İlçesi'nde, 2 adetinin

Mudanya İlçesi'nde, 1 adetinin Nilüfer İlçesi'nde ve 1 adetinin de Yenişehir İlçesi'nde yer aldığı görülmektedir (bkz. Harita 4.1 ve Harita 4.2).

- Araştırma kapsamında incelenen 11 adet müze olarak kullanılan geleneksel Bursa Evi'nin tescil, restorasyon, işlev değişikliği süreçleri ile konutlara zarar veren olayları gösteren bir tablo düzenlenmiştir (Tablo 6.1). Tablodaki verilere göre 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi ve Yenişehir Şemaki Evi Müzesi'nin sıksıkla restorasyon sürecine girdiği görülmüştür (bkz. Tablo 6.1).
- Araştırma kapsamında incelenen köşklerin her biri önemli kişilere ait olma veya önemli olayların yaşanmasına tanıklık etme özellikleri ile öne çıkarılmış ve zamanında alınan tescil kararları ile korunabilmiştir. Önceden müzik kütüphanesi olarak kullanılan konutun Kılıç Kalkan Evi Müzesi'ne çevrilmesi konut özellikleri ile müze temasının uyumsuzluğuna neden olmuş, konut tarihi ile ilgili bilgi edinilmesini zorlaştırmıştır (Tablo 6.2).
- II. Murad Evi olarak bilinen 17. yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi'nin 17. yüzyıl geleneksel konut tasarımını aktaran önemli bir yapı olduğu ve müzeleştirme kararı alınmayan çağdaşlarının korunamadığı tespit edilmiştir. Hasan Eşref Bey Konağı olarak bilinen Bursa Yaşam Kültürü Müzesi'nin ve Tahir Paşa Konağı Müzesi'nin kentteki konak yapılarının bölgelere göre farklılaşması hususunda önemli yapılar oldukları düşünülmektedir. Benzer biçimde, 18. yüzyılda inşa edilmiş Yenişehir Şemaki Evi Müzesi ve 19. yüzyılda inşa edilen Abdulvahap Evi olarak da anılan Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze'nin kendi dönemlerini yansıtan örnekler olduğu görülmektedir.
- Çalışma sürecinde, Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze'nin gençlik merkezine dönüştürülmesi, restorasyon çalışmalarında yapılan yanlış müdahaleler ve müze tanziminin tamamen değiştirilmesi, konutun kurgusunun okumamasına ve konut sahibinin bağışladığı koleksiyonun sergilenememesine neden olmuştur. Benzer biçimde Tahir Paşa Konağı müze statüsünden çıkarılarak halkevi adını almış ancak müze tanzimi korunmuştur. Yetkililer tarafından alınan bu kararların, geleneksel konut kültürünü temsil eden önemli yapıların nesilden nesile aktarılmasına zarar verdiği düşünülmektedir (bkz. Tablo 6.1).

- Araştırma sürecinde, Ormancılık Müzesi müştemilat binasında yangın çıkmış, Mudanya Mütareke Evi Müzesi'nde sele bağlı su baskını yaşanmıştır. Bu durum konutların müzeye çevrilmesi süreçlerinde yaşanabilecek olumsuz durumlara karşı önlemlerin alınması ve rölöve-restorasyon projelerinin güncel tutulması gerekliliğini hatırlatmıştır (bkz. Tablo 6.1).
- 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi, Bursa Yaşam Kültürü Müzesi, Atatürk Evi Müzesi, Hünkar Köşkü Müzesi, Mütareke Evi Müzesi ve Tahir Paşa Konağı'nda konut içindeki mahallerin ismi kapıların yanına eklenen plakalar ile belirtilmiştir.
- Bursa Yaşam Kültürü Müzesi, Hünkar Köşkü Müzesi ve Tahir Paşa Konağı'nda, çalışan görevlilerinin konutun bölümleri ile ilgili bilgi paylaşımı yaptığı görülmüştür. Ek olarak Bursa Yaşam Kültürü Müzesi'nde çocuklara yönelik, geleneksel kültürle ilgili atölyeler düzenlemesinin gelecek kuşaklara Türk Evi kavramının aktarılmasına önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.
- Günümüzde müzelerin tümü kamu kuruluşlarına bağlı olarak, ücretsiz hizmet vermektedir (bkz. Tablo 6.2). Buna bağlı olarak; sadece doğru restorasyonlar ve özenli kullanımın da yetmediği, bunun yanısıra, bu müze evlerin bilinçli ve bu konuda eğitim almış elemanlarca yönetilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Bursa'nın hem geleneksel konutları hem de bazı önemli gelenek ve olaylarının nesiller boyunca hatırlanması ve nesilden nesile aktarılması açısından, müze olarak kullanılan geleneksel Bursa evlerinin, konutların özelliklerine zarar vermeden doğru restorasyonlarla gelecek nesillere aktarılması önemlidir.

Tablo 6. 1 Müze olarak kullanılan geleneksel Bursa Evleri'nin süreç bilgileri

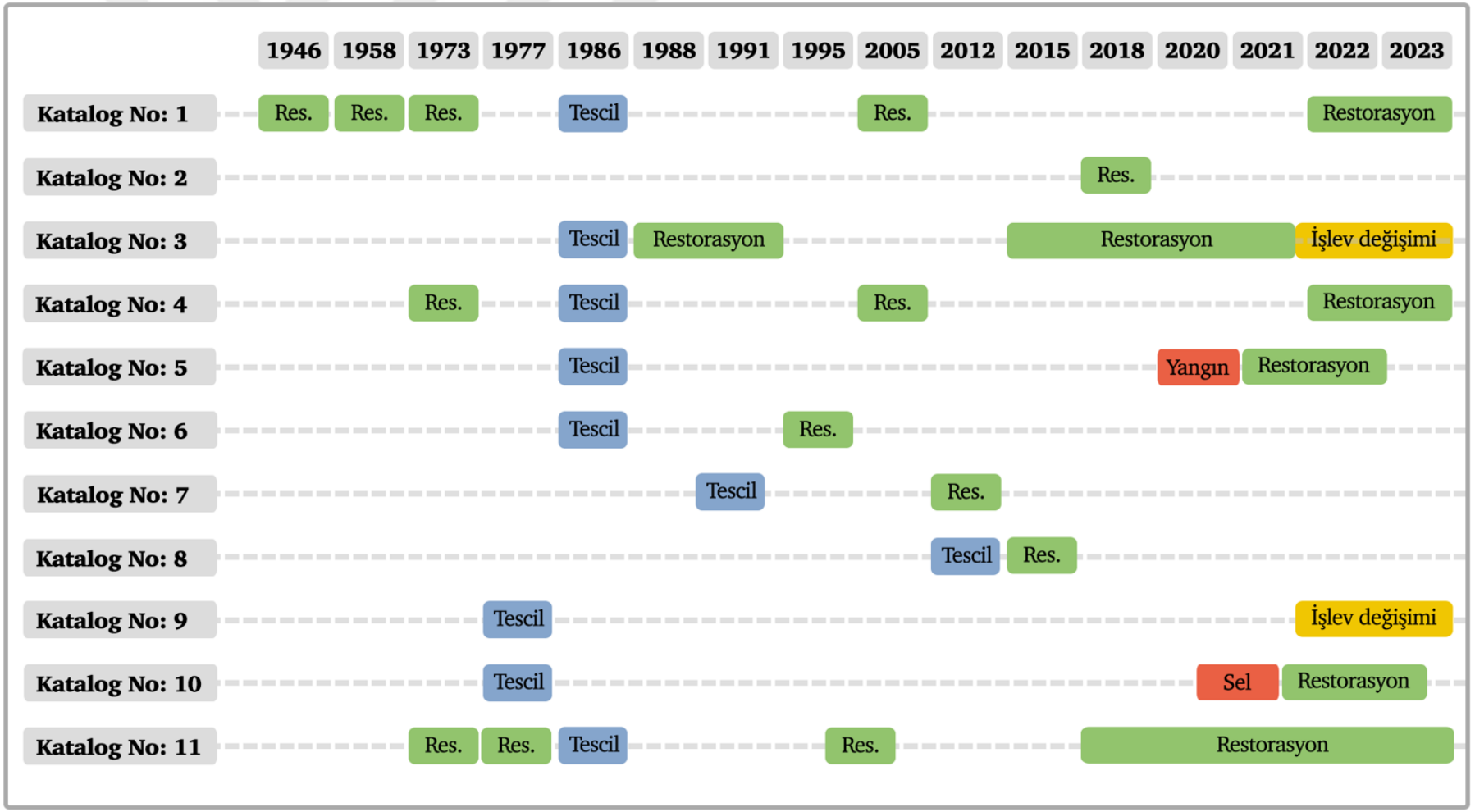

Tablo 6. 2 Müze olarak kullanılan geleneksel Bursa Evleri'nin bilgileri

Katalog No	Müze olma nedenleri				Kamu kuruluşuna bağlı olma durumu				Konut özelliği ile müze temasının uyumu		Restorasyon yaklaşımları	
	Bir şahsa ait olma	Tarihi olaya şahitlik etme	Sahip olduğu mimari özellik	Diğer	Bakanlık	BBB	İlgili Belediye	Sonradan kamulaştırılmış	Uyumlu	Uyumlu değil	Olumlu	Olumsuz
1			●		●				●		●	
2	●		●			●			●		●	
3	●		●			●		●	●		●	
4	●	●	●		●				●		●	
5	●		●		●				●		●	
6	●	●	●			●			●		●	
7				●		●		●		●		●
8	●	●					●		●			●
9	●	●	●				●		●		●	
10		●	●				●		●		●	
11	●		●		●				●		●	

KAYNAKÇA

2 Asırlık Bina Gençlik Merkezi Olarak Hizmette. (2021a). Bursa Büyükşehir Belediyesi. https://www.bursa.bel.tr/haber/2-asirlik-bina-genclik-merkezi-olarak-hizmette-30182. Erişim tarihi: 10.12.2022

172 Yıllık Sessiz Tanık. (2016a). *Prusa Sanat*, *7*, 44-50.

1863-Suphi Bey Haritası. (2022). Bursa Belediyesi. https://meps.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2023/01/1_1863_3000p-1-scaled.jpg. Erişim tarihi: 23.03.2023

2023-Çevre Düzeni Planı. (2023a). Bursa Belediyesi. https://meps.bursa.bel.tr/projeler/sehircilik-tarihi/. Erişim tarihi: 23.03.2023

Akkılıç, Y. (1999). *Atatürk ve Bursa* (2. baskı). Bursa Kültür Sanat Yayınları.

Akkılıç, Y. (2002). *Bursa Ansiklopedisi* (C. 1). BURDEF Yayınları.

Aksoy, F. (2011). *17. Ve 18. Yüzyıl Bursa Evleri Yapı Çözümlemesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Altıner, M. (1994). *Tarihi ve Kültürel Varlıkların Turizm Sektöründeki Önemi ve Eski Bursa Evleri* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Anabilim Dalı.

Anadolu Ev Mimarisi ve Türk Evleri Hakkında Genel Bilgi. (2021). wowturkey. http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=8215137. Erişim tarihi: 31.03.2023

Arseven, C. E. (1970). *Türk Sanatı*. Cem Yayınevi.

Arü, K. A. (1998). *Türk Kenti*. YEM Yayınları.

Atak, E. (2018). Kalem İşi Süslemeleriyle Bir Lale Devri Eseri: Mudanya Tahir Paşa Konağı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *11*(59), 413-447.

Atatürk Evi Müzesi. (2022a). Müze.gov. https://muze.gov.tr/s3/MysFileLibrary/Bursa%20Atatürk%20Evi%20Müzesi-5f5aa995-c8b0-45b3-9d3b-cd2c10450fbc.pdf. Erişim tarihi: 02.09.2022

Atatürk Evi Rölöve Çizimleri. (2018). Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Atatürk Köşkü Bursa. (2018). Bursa Şehri. https://bursasehri.blogspot.com/2018/10/ataturk-kosku-bursa-gezilecek.html. Erişim tarihi: 02.09.2022

Atatürk Köşkü Kartpostal. (1931). http://bursakutuphanesi.com/site/eskibursa_foto/803. Erişim tarihi: 21.12.2022

Atatürk'ün Bursa gezisi, Hünkâr Köşkü önünde 28 Eylül 1925. (1925). https://mustafakemalim.com/ataturk-hunkar-kosku-onunde-28-eylul-

1925/ataturkun-bursa-gezisi-hunkar-kosku-onunde-28-eylul-1925/. Erişim tarihi: 16.02.2023

Batkan, Ö. (1995). Bursa'nın Kentsel Gelişim ve Planlama Süreci. *Arkitekt*, *432*, 247-260. Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi.

Baykal, K. (1993). *Bursa ve Anıtları*. Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu.

BBB. (2014). Tarihin Yorgun Tanığı Eski İhtişamında. *Bursa'da Zaman Dergisi*, *12*, 94-97.

Bektas, C. (1992). *Cengiz Bektaş'ın Bursa gezisi sırasında çektiği fotoğraflar—Photographs taken by Cengiz Bektaş during Bursa trip*. Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/196680. Erişim tarihi: 07.04.2023

Bektaş, C. (2013). *Türk Evi* (10. Baskı). YEM Yayınları.

Bertram, C. (2012). *Türk Evini Hayal Etmek: Eve Dair Kolektif Düşler* (M. Ratip, Çev.). İletişim Yayınları.

Bithynia. (2022). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dd/Roman_Empire_125_political_map.svg. Erişim tarihi: 23.02.2023

Brousse. Pavillon Imperial. (1894). Sébah&Joaillier Arşivi. https://www.sebahjoaillier.com/bursa?pgid=jnyislgp-ff5b58b3-3186-451c-9320-1223d241cedf. Erişim tarihi: 02.01.2023

Bubik, Y. (2012). *Bir Avuç Bursa*. Gökçen Yayınları.

Bursa. (1970). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/210706. Erişim tarihi: 12.12.2022

Bursa , Turquie Rangée de maisons à plusieurs étages le long du fleuve Gökdere. (1913a). Le portail images. https://collections.albert-kahn.hauts-de-seine.fr/document/bursa-turquie-range-de-maisons-plusieurs-tages-le-long-du-fleuve-gkdere/617a7a3bcf8b8968b3343fc4?q=bursa&pos=51&pgn=3. Erişim tarihi: 23.03.2023

Bursa and Cumalıkızık: The Birth of the Ottoman Empire. (2014). UNESCO. https://whc.unesco.org/en/list/1452. Erişim tarihi: 07.04.2023

Bursa Atatürk Evi Müzesi. (2022). Dergi Bursa. https://www.dergibursa.com.tr/bursa-ataturk-evi-muzesi/. Erişim tarihi: 04.01.2023

Bursa Büyükşehir Belediyesi Fotoğraf Arşivi. (2023). http://fotograf.bursa.com.tr. Erişim tarihi: 10.04.2023

Bursa İli Osmangazi İlçesi 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi Rölöve Raporu (s. 87). (2015). BKVKK.

Bursa konut çizim ve fotoğrafları. (2018). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/75444. Erişim tarihi: 26.03.2023

Bursa Osmanlı Evi Müzesi. (2020). https://turkishmuseums.com/museum/detail/2014-bursa-osmanli-evi-muzesi/2014/1. Erişim tarihi: 14.12.2022

Bursa Osmanlı Evi Müzesi'nde Yer Alan Ahşap Dolaplardan Detaylar. (2013). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/68343. Erişim tarihi: 10.12.2022

Bursa Ulu Camii TOKİ'nin beton yığınları arasında kayboldu! (2015). https://t24.com.tr/haber/bursa-ulucami-tokinin-beton-yiginlari-arasinda-kayboldu,292594. Erişim tarihi: 10.04.2023

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi. (2022a). Bursa Müze. https://www.bursamuze.com/bursa-yasam-kulturu-muzesi-519/. Erişim tarihi: 23.12.2022

Bursa-2022 Türk Dünyası Kültür Başkenti. (2022). https://www.turksoy.org/haberler/2022-02-13-bursa-2022-turk-dunyasi-kultur-baskenti. Erişim tarihi: 10.04.2023

Bursa'da tarihi Ormancılık Müzesi'nin çatısında yangın. (2021, Eylül 23). *Cumhuriyet*. https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/bursada-tarihi-ormancilik-muzesinin-catisinda-yangin-1871254. Erişim tarihi: 10.03.2023

Bursa'daki Osmanlı Evi Müzesi. (1946a). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/73595. Erişim tarihi: 22.12.2022

Bursa'daki Osmanlı Evi Müzesi—Ottoman House Museum in Bursa. (1946b). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/91237. Erişim tarihi: 05.12.2022

Bursa'lılara Yardım Başladı. (1958, Ağustos 27). *Milliyet Gazetesi*, 1.

Cansever, T. (2002). Türk Evi'nin Mimarisi. İçinde *Türkler* (C. 12, ss. 200-203). Yeni Türkiye Yayınları.

Cengiz, İ. (2014). *Yaşayan Müze Bursa*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Cerasi, M. (1999). *Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. Ve 19. Yüzyıl Kent Uygarlığı ve Mimarisi* (1.). Yapı Kredi Yayınları.

Corsten, Th. (1993). *Die Inschriften von Prusa ad Olympum II. Die Geschichte der Stadt in der Antike Inschriften unbekannter Herkunft im Archäologischen Museum Bursa*.

Cumalıkızık Köyü—Bursa. (2021). https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/cumalikizik-koyu. Erişim tarihi: 09.04 2023

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bursa. (2018). enBursa. https://enbursa.com/cumhuriyet-in-ilk-yillarinda-bursa.html. Erişim tarihi: 31.03.2023

Çakıcı Alp, Ş. (2009, Haziran). 100 Yıllık Planlama Sürecinde Bursa Ticaret Merkezinin Değişimi ve Koru(n)ma Kararları: 1890-1990. *Dosya 14.2*, *Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar*, 20-29.

Çalıkoğlu, M. E. (t.y.). *Bursa'da tarihi evler*. Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/6735. Erişim tarihi: 25.03.2023

Çam, Y. (2019). Bursa'nın Kentsel Yapı Kültüründeki Dönüşüm. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *3*(2), 259-274.

Çetin, Y. (2006). Geleneksel Türk Evinde Cumba. *Sanat Tarihi Dergisi*, *15*(2), 18-27.

Çetintaş, S. (1946). *Türk Mimari Anıtları Osmanlı Devri Bursa'da İlk Eserler*. Milli Eğitim Basımevi.

Çiftçi, C. (2021). Geçmişten Günümüze Bursa Tarihi. İçinde *81 İlde Kültür ve Şehir: Bursa* (Deren Matbaacılık, ss. 110-135). Bursa Valiliği.

Çobancaoğlu, T. (1998). *Türkiye'de Ahşap Evin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem* [Doktora Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Dayıgil, F., & Orgun, Z. (1939). Mudanyada Tahir Paşa Köşkü ve Eski Evler. *Arkitekt*, *1939-05-06 (101-102)*, 113-121.

de Tournefort, J. P. (1717). *Bursa, Uludağdan Bursa* [Gravür]. http://wowturkey.com/t.php?p=/tr93/Okan_Akin_bursagravur29.jpg. Erişim tarihi: 02.02.2023

Doğancı, K. (2003). Bithynia Tarihi 1. *Bursa Defteri*, *3*, 74-85.

Dostoğlu, N. T. (2011). *Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Dostoğlu, N. T. (t.y.). Bursa'da Geçmişten Günümüze Kentsel ve Mimari Değişim. *Osmangazi Belediyesi Hisar Dergisi*, *Eskinin Bursa'sı Sayısı*, 20-31.

Dostoğlu, N. T., & Aksoy, F. (2011). Bursada Mahallelerin Gelişimi ve Sivil Mimarlık Örnekleri: Nalbantoğlu, Tahtakale, Alipaşa, İbrahimpaşa, Hocaalizade ve Maksem. İçinde A. Elbas (Ed.), *Bursa'nın Tarihi Mahalleleri-1* (ss. 56-68). Bursa Kültür A.Ş.

Durukal, H. S. (1955). Bursa için verilen raporlar. *Cumhuriyet*. SALT Research. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/82942. Erişim tarihi: 09.03.2023

Düzbakar, Ö. (2008). 17. Yüzyıl Bursa Şer'iyye Sicillerine Göre Konut ve Konut Terminolojisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(14), 87-96.

Eğilmez, M. Ş. (1980). *Milli Mücadele'de Bursa* (İ. Ilgar, Ed.). Tercüman Yayınları.

Eldem, S. H. (1984a). *Türk Evi Osmanlı Dönemi 1* (C. 1). Taç Vakfı.

Eldem, S. H. (1984b). *Türk Evi Osmanlı Dönemi 2* (C. 2). Taç Vakfı.

Eldem, S. H. (1984c). *Türk Evi Osmanlı Dönemi 3* (C. 3). Taç Vakfı.

Eldem, S. H. (1995). *Bursa Evleri*. 2.

Eldem, S. H. (1996). *Bursa'da Bazı Sofalar*.

Eruzun, C. (1989). Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi. *Mimarlık 236*, *27*(4), 68-71.

Eski Bursa. (t.y.). http://www.eskiturkiye.net/3213/eski-bursa. Erişim tarihi: 07.04.2023

Eugenides, P. (t.y.). *Souvenir de Brousse*. https://www.facebook.com/bursabuyuksehir/photos/a.774254545924517/774254575924514/?type=3. Erişim tarihi: 03.02.2023

Evliya Çelebi. (2022). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (1. basım, C. 1). Yeditepe Yayınevi.

Eyice, S. (2012). Bertrandon de la Broquiere ve Seyahatnamesi (1432-1433). *İslam Tetkikleri Dergisi*, *6*, 101-102.

Faroqhi, S. (2011). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla* (E. Kılıç, Çev.; 7.basım). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Femir, H., & Akozan, F. (1950). Mudanya İmar Planı. *Arkitekt, 1950-03-04 (219-220)*, 68-70.

Gabriel, A. (1930). http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=8587043. Erişim tarihi: 08.12.2022

Gabriel, A. (1932). *Albert Gabriel Fotoğraf Arşivi*. http://www.eskiturkiye.net/4358/bursa-dan-gorunum-albert-gabriel-fotografi. Erişim tarihi: 16.02.2023

Gabriel, A. (1958). *Bir Türk Başkenti Bursa* (C. 1). Paris E. De Boccard.

Google Earth. (2022). https://earth.google.com

Görükle Mübadele Evi Müzesi. (2021). Tarsicam. https://www.tarsicam.com/3d-model/mubadele-evi/fullscreen/. Erişim tarihi: 09.01.2023

Görükle Mübadele Evi S.M.Ö. Rölöve Hasar Tespit Paftaları (s. 50). (2013). BKVKK.

Gülensoy, A. (2021). *Hasan Eşref Bey Konağı Hakkında Görüşme* [Kişisel iletişim].

Gültekin Ailesi Fotoğrafı. (2022). Mübadele Evi Müzesi.

Günay, R. (1981). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Güngören, E. (t.y.). *Gezi fotoğrafları: İznik ve Yenişehir*. Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/205281. Erişim tarihi: 25.03.2023

HasanTaib Efendi. (2009). *Hatıra Ya Da Bursa'nın Aynası Hâtıra*. Bursa İl Özel İdaresi.

Hasol, D. (2022). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (Geliştirilmiş 20. baskı). Yem Yayın.

Hükümet Meydanı (Raif Kaplanoğlu arşivi). (1952, Ağustos 19). Dergi Bursa. https://www.dergibursa.com.tr/kurtulus-gununden-son-baloya-2/50-19-08-1952-hukumet-meydani-raif-kaplanoglu-arsivi/. Erişim tarihi: 23.03.2023

Hünkar Köşkü Müzesi. (2021). Bursa Müze. https://www.bursa.bel.tr/panorama/sanalmuze/hunkar-panorama/index.html. Erişim tarihi: 10.12.2022

Hünkar Köşkü Müzesi. (2022b). Bursa Müze. https://www.bursamuze.com/hunkar-kosku-muzesi-499/. Erişim tarihi: 06.01.2023

Hünkar Köşkü Restorasyon Projesi. (2021a). Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Hüsnü Züber Evi. (2017). https://tr.foursquare.com/v/hüsnü-züber-evi/52f4da38498e4ae9a314821f?openPhotoId=597cfd6681635b3c492603b1. Erişim tarihi: 22.12.2022

Hüsnü Züber Evi Fotoğraf Albümü (s. 15). (1989). BBB.

Hüsnü Züber Evi Müzesi Restorasyon Projesi. (2021b). Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Hüsnü Züber Evi Müzesi Restorasyon Sırasında Çekilen Fotoğraflar. (2021c). Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Hüsnü Züber Evi Tapu Kaydı. (2015).

Hüsnü Züber Evi "Yaşayan Müze". (2021). Nur Urfalıoğlu Arşivi.

Işık, H. H. (2015). *Nasıl Kılıç Kalkan Evi'ne Dönüştü?* andante. https://www.andante.com.tr/tr/6366/Nasil-Kilic-Kalkan-Evi-ne-Donustu. Erişim tarihi: 24.02.2023

İnalcık, H. (1992). *Bursa* (ss. 445-449). TDVIA.

İş Bankası Bursa Şubesi. (2022a, Ekim 23). Bursa'da Kültür. http://www.bursadakultur.org/is_bankasi_bursa.htm. Erişim tarihi: 27.03.2023

Kaplanoğlu, R. (2016). *Bursa'da Arabacılık*. Bursa. https://www.bursa.com/wiki/Bursada_Arabacilik-2894.html. Erişim tarihi: 21.02.2023

Kaplanoğlu, R., & Günaydın, N. (2000). *Seyahatnamelerde Bursa*. Bursa Ticaret Borsası Yayınları.

Kaplanoğlu, R., & Kaplanoğlu, O. (2013). *Bursa'nın Göç Tarihi*. Nilüfer Belediyesi.

Kaprol, T. (2002). Cumhuriyet sonrası 1930-1950 yılları arasında Bursa'da mimari gelişim. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 171-184.

Kılıç Kalkan Evi. (t.y.). Adadiworks. https://adaviworks.com. Erişim tarihi: 10.12.2022

Kılıç Kalkan Evi Restorasyon Projesi. (2021d). Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Kırayoğlu, M. (1997). Bursa ve Evleri. İçinde Ö. Eroğlu, *Mizandaki Bursa* (ss. 160-163). Özsan Matbaacılık.

KTB. (2022, Aralık 3). *17. Yy. Osmanlı Evi Müzesi*. Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94264/17-yy-osmanli-evi-muzesi.html. Erişim tarihi: 03.12.2022

KTB. (2023, Şubat 27). *Mudanya Mütareke Evi Müzesi*. Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94265/mudanya-mutareke-evi-muzesi.html. Erişim tarihi: 27.02.2023

Kuban, D. (1966). Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gözlemler. *Vakıflar Dergisi*, *7*, 53-73.

Kuban, D. (1995). *Türk Hayatlı Evi*. Ziraat Bankası Yayınları.

Kuban, D. (2018). *Türk Ahşap Konut Mimarisi 17. -19. Yüzyıllar* (3. Baskı). Türkiye İş Bankası.

Kurtuluş gününden son baloya… (2022). Dergi Bursa. https://www.dergibursa.com.tr/kurtulus-gununden-son-baloya-2/. Erişim tarihi: 23.03.2023

Kuter, M. (2011). *Tarihe Yön Veren Kent: Bursa / The City That Shapes History*. Bursa Kültür A.Ş.

Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

Küçükerman, Ö. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Küpeli, Ö. (2007). Atatürk'ün Bursa Gezileri ve Halkla İlişkileri. Içinde N. Ülker (Ed.), *Az Bilinen Yönleriyle Atatürk* (ss. 123-144). Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Laroche, J. (1955). *Bursa, eski mahallede bir sokak*. Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/7545. Erişim tarihi: 23.03.2023

Lowry, H. W. (2003). *Ottoman Bursa in Travel Accounts*. Indiana University Ottoman and Modern Turkish Studies Publications Bloomington.

Menteşe, E. (1970). Bursa Metropoliten Alan Tesbit Planlaması Ön Raporu. *Arkitekt*, *1970*(1970-03 (339)), 138-140.

Mermutlu, B. (2011). Mahallenin Toplumsal Kültürümüzdeki Yeri. İçinde N. T. Dostoğlu, Y. Oğuzoğlu, & A. Elbas (Ed.), *Bursa'nın Tarihi Mahalleleri 1* (ss. 4-12). Bursa Kültür A.Ş.

Metin, R. (2014). Şeriyye Sicillerine Göre XVIII.Yüzyılda Bursa Evleri ve Kullanılan Eşyalar. *Journal of Turkish Studies*, *9*(1), 357-366.

Mudanya Mütareke Evi Fotoğraf Arşivi (s. 5). (2011). BKVKK.

Mudanya Mütareke Evi Müzesi. (2013). Türkiye Kültür Portalı. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/mudanya-mutareke-evi-muzesi. Erişim tarihi: 11.01.2023

Mudanya Mütareke Evi Müzesi. (2022b). https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=MUD01&DistId=MRK. Erişim tarihi: 11.01.2023

Mudanya Mütareke Evi Restorasyon Projesi. (2021e). Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Mutlu, A. (t.y.). *Türk Evi ve Türk Mahalleleri*.

Müderrisoğlu, M. F. (2018). Tahir Paşa ve Mudanya'daki Eserleri. *Vakıflar Dergisi*, *50*, 199-216.

Oğuzoğlu, Y. (2011). Uludağ'ın Eteklerini Süsleyen Bursa Mahalleleri. İçinde N. T. Dostoğlu, Y. Oğuzoğlu, & A. Elbas (Ed.), *Bursa'nın Tarihi Mahalleleri 1* (ss. 14-25). Bursa Kültür A.Ş.

Ormancılık Müzesi. (2022). https://ormanclk-muzesi.business.site. Erişim tarihi: 24. 12.2022

Ormancılık Müzesi Fotoğraf Arşivi (s. 15). (1990). BKVKK.

Ormancılık Müzesi Restorasyon Projesi. (2021a). Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Osmanlı Evi Müzesi Restorasyon Projesi. (2021b). Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Osmanlı Evi Müzesi-Bursa. (2013, Ocak 24). https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/17-yuzyil-osmanli-evi-muzesi. Erişim tarihi: 12.09.2022

Osmanlı Sokağı (Kale Sokak). (2021). https://www.gotobursa.com.tr/tr/mekan/osmanli-sokagi-kale-sokak-525/. Erişim tarihi: 09.04.2023

Osmanlı'nın ilk sarayı mercek altında. (2021b). https://www.bursa.bel.tr/haber/osmanlinin-ilk-sarayi-mercek-altinda-30360. Erişim tarihi: 23.02.2023

Öcalan, H. B. (2014). Tahir Paşa Konağı'ndaki Kitabe ve Mezar Taşı Münasebetiyle. *Bursa'da Zaman Dergisi*, *9*, 86-87.

Önen, Y. (1987). *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özcan, K. (1995). *Mudanya Kentsel Sit Alanının İncelenmesi ve Koruma İlkelerinin Belirlenmesi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Özdemir, N. (2007). *Çekirge Köşkleri* (1. basım). Sentez Yayınevi.

Özeren, Ö., Hançer, K., & Ünal, F. (2001). Bursa-Bizans ve Osmanlı Yapı Kompleksi Kazısı 2000. İçinde *12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu* (ss. 149-156). T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Özkan, E., & Ünal, F. (2009). *Hisarkeoloji*. Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Özkeçeci, İ., Gül Durukan, S. N., & Alacalı, H. (2018). 17. Ve 18 yy Osmanlı Dönemi Konut Mimarisinde İç Mekan Tavan Süslemelerine Genel Bir Bakış. *İnsan&İnsan*, *17*, 214-231.

Parla, T. (1982). *Yurt Ansiklopedisi* (C. 3). Anadolu Yayıncılık.

Prusa Sanat. (2016b). Gidenlerin ve Gelenlerin Anısına Saygıyla. *Prusa Sanat*, *7*, 55-59.

Prusa Sanat. (2017, Ocak). Bursa Ormancılık Müzesi. *Prusa Sanat*, *10*, 48-54.

Renda, G. (1978). Wall Paintings in Turkish Houses. *Vth International Congress of Turkish Art*, 711-735.

Roodenberg, J. (1990). *Ilıpınar Höyük Kazıları: 1987 ve 1988 Yılları Kazı Çalışmalarının Özeti* (XI. Kazı Sonuçları Toplantısı 1, ss. 99-101). T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/kazilar/11_kazi_1.pdf. Erişim tarihi: 23.02.2023

Saatçi Köşkü ormancılık tarihine ışık tutuyor. (2020). https://www.bursahayat.com.tr/bursa/saatci-kosku-ormancilik-tarihine-isik-tutuyor-256780. Erişim tarihi: 09.04.2023

Sarıbaş, G. (2019). Türk Kültür ve Mimarlık Tarihimiz Açısından Hisar Semti ve Osmangazi (Manastır) Mahallesi. *Bursa Günlüğü*, *6*, 4-9.

Sébah ve Joaillier. (1890). *Brousse. Quartier armenien et Kiosk Imperial 64. 1890s*. https://www.sebahjoaillier.com/bursa?pgid=jnyislgp-db3a0aea-e32c-4a14-8b49-66ee93d2958f. Erişim tarihi: 16.04.2023

Sébah ve Joaillier. (1894). *Vue panoramique de Brousse et de Gueuk Dere 23. 1894*. https://www.sebahjoaillier.com/bursa?pgid=jnyislgp-03e8ab03-1056-44b9-8699-5c4002498b7a. Erişim tarihi: 16.02.2023

Sebah&Joaillier. (1890). *Quartier turc. Brousse 712. 1890s*. https://www.sebahjoaillier.com/bursa?pgid=jnyislgp-9b0f21cc-23af-49b6-b9de-ab552e0f863b. Erişim tarihi: 16.02.2023

Slom, A. (1900). *Bursa* [Gravür]. http://wowturkey.com/t.php?p=/tr92/Okan_Akin_bursagravur6.jpg. Erişim tarihi: 02.02.2023

Somuncu Baba Evi,Fırını ve Kültür Merkezi. (2022). https://osmangazi.bel.tr/tr/proje/somuncu-baba-evifirini-ve-kultur-merkezi#lightbox[kulturmerkezi]/4/. Erişim tarihi: 30.03.2023

Sözen, M. (2001). *Türkler'de Ev Kültürü* (1. baskı). Doğan Kitap.

Strabon. (2000). *Antik Anadolu Coğrafyası* (A. Pekman, Çev.; 4. Baskı). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmani* (C. 5). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Şahin, D., & Gülsefa, G. (2016). Bursa Tophane Seramikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *18*(32), 77-104.

Şahin, M. (2007). *Hisar Kazıları ve Bey Sarayı* (S. T. Yurteser Yılmaz, Ed.; ss. 40-75). Bursa Büyükşehir Belediyesi; Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı.

Şehircilik Tarihi. (2023b). Bursa Belediyesi. https://meps.bursa.bel.tr/projeler/sehircilik-tarihi/. Erişim tarihi: 23.03.2023

Şemaki Evi Müzesi. (2019). Mekan 360. https://mekan360.com/sanaltur_semaki-evi-muzesi_17667.html. Erişim tarihi: 10.12.2022

Şişman, Ö. (1990). *Osmanlı Mimarisi'nde Alçı Pencereler (Klasik Devir)* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Tahir Paşa Konağı. (2020). Bursa'nın Değerleri. http://www.bursanindegerleri.com/tarihi-degerler/tahir-pasa-konagi/. Erişim tarihi: 10.12.2022

Tahir Paşa Konağı Restorasyon Projesi. (2021c). Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Tayla, H. (1982). Bursa ve Mudanya Evleri. İçinde *Yurt Ansiklopedisi* (C. 3, s. 1756). Anadolu Yayıncılık.

Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları* (1. baskı, C. 1). Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.

Tayyare Sineması / Tayyare Kültür Merkezi. (2022b, Ekim 13). Bursa'da Kültür. http://www.bursadakultur.org/tayyare_kultur.htm. Erişim tarihi: 27.03.2023

Tekeli, İ. (2007). Anadolu'da Kent Tarihi Yazıcılığı Üzerine Bir Yöntem Önerisi. İçinde C. Çiftçi (Ed.), *Bursa'nın Kentsel ve Mimari Gelişimi* (ss. 49-97). Gaye Kitabevi.

Tomsu, L. (1950). *Bursa Evleri*. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.

Turquie d' Asie , Brousse , Une boutique de Confiseur. (1913b). Le portail images. https://collections.albert-kahn.hauts-de-seine.fr/document/bursa-turquie-une-boutique-de-confiseur/617a7a3bcf8b8968b33441c7?q=bursa&pos=66&pgn=4. Erişim tarihi: 23.03.2023

Tuztaşı, U. (2013). İdealleş[tiril]miş "Türk Evi" Fikrinin Historiyografik Çözümlenmesi. *International Journal of Architecture and Planning*, *1*(1), 66-91.

Türkün Dostoğlu, N., & Oral, E. Ö. (1999). Bir Osmanlı Başkenti Bursa'nın Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Fiziksel Değişim Süreci. İçinde *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "'Uluslarüstü Bir Miras'"* (ss. 221-229). YEM Yayınları.

Umumi görünüş, Bursa. (1979). [Salt Araştırma]. Bursa Şehri. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/123029. Erişim tarihi: 30.03.2023

Urfalıoğlu, N. (1998). *Hüsnü Züber Evi "Yaşayan Müze"*. Hüsnü Züber Müze Evi Yayınları.

Ülgen, A. S. (1939). *Türk Sivil Mimarisi Üzerinde Araştırmalar Bursa Yenişehir'de Şemaki Evi* (s. 15). BKVKK Arşivi.

Ülgen, A. S. (1945). *Bursa'daki Osmanlı Evi Müzesi* (Salt Research). SALT Araştırma; Ülgen Ailesi Arşivi. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/73595. Erişim tarihi: 06.03.2023

Ünver, S. (2011). *Süheyl Ünver'in Bursa Defterleri*. Kubbealtı.

Von Hammer, J. (2019). *Büyük Osmanlı Tarihi* (C. 1). Üçdal Neşrifat.

Wagner & Debes. (1914). *Brousse (Bursa, Boursa) city map, 1914*. https://www.discusmedia.com/maps/turkish_city_maps/5592/. Erişim tarihi: 08.05.2023

Yaşam Kültürü Müzesi Restorasyon Projesi. (2021f). Bursa Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

Yediyıldız, M. A. (1994). Şeriyye Sicilleri'ne Göre Bursa'nın Sosyo-ekonomik Yapısı (1656-1658). *Vakıflar Dergisi*, *23*, 177-223.

Yenal, E. (2012). *Osmanlı (Baş) Kenti Bursa*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Yenen, Z. (2000). Osmanlı Dönemi Türk Kentinde Planlama Kültürü. İçinde *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler* (ss. 438-445). Eyüp Belediyesi Kültür Müdürlüğü.

Yenişehir Şemaki Evi. (1939). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/79835. Erişim tarihi: 10.12.2022

Yenişehir Şemaki Evi Fotoğraf Albümü (s. 23). (2016). BKVKK.

Yenişehir Şemaki Evi Restorasyon Raporu (s. 23). (2016). BKVKK.

Yenişehir'den sivil mimari örnekleri. (t.y.). Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/205704. Erişim tarihi: 26.03.2023

Yerasimos, S. (1974). *Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye 1: Bizanstan Tanzimata*. Belge Uluslararası Yayıncılık.

Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, M. L. (2015). *Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme*. 332-341. https://www.researchgate.net/publication/237406410_GELENEKSEL_TURK_EVI_AHSAP_TAVAN_SUSLEME_OZELLIKLERININ_VE_YAPIM_TEKNIKLERININ_CESITLILIGI_UZERINE_BIR_INCELEME. Erişim tarihi: 30.03.2023

Yıldız, D. (2003). Hünkar Köşkü Restore Edildi. *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, *2*, 30-31.

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Makale

1. Bakır, B. & Urfalıoğlu, N. (2023). Bursa'da Müze Olarak Kullanılan Geleneksel Konutlara Bir Örnek: Hüsnü Züber Evi ve Restorasyonu. STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4 (6).